

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGRO-VLAHIEI

ANUL XX Nr. 1 - 2 IANUARIE - FEBRUARIE - 1961

GLASUL BISERICII

REVISTA OFICIALĂ
A SFINTEI MITROPOLII A UNGROVLAHIEI

APARE LUNAR SUB CONDUCEREA UNUI
COMITET DE REDACȚIE

ANUL XX Nr. 1-2
IAN.-FEBR.
1961

Redacția și Administrația : Sectorul Social-Cultural al Arhiepiscopiei Bucureștilor
Str. Patriarhiei Nr. 21 — Raionul Nicolae Bălcescu

COMITETUL DE REDACȚIE

PREȘEDINTE :

P. F. JUSTINIAN,
Mitropolitul Ungrovlahiei
și Patriarhul României

VICE-PREȘEDINȚI :

P. S. ANTIM,
Episcopul Buzăului

P. S. CHESARIE,
Episcopul Dunării de Jos

MEMBRI :

P. S. TEOCTIST,
Episcop Vicar

P. C. Pr. ALEXANDRU IONESCU,
Vicar al Mitropoliei

REDACTOR RESPONSABIL :

P. C. Pr. STAN DIMANCEA,
Consilier administrativ al Mitropoliei

C U P R I N S U L

REDACTIA : *La început de an* 5

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

Pr. Prof. VL. PRELIPCEANU : <i>La Botezul Domnului</i>	9
Pr. AL. ZAMFIRESCU : <i>La Sfântul Ioan Botezătorul</i>	12
Pr. ATH. PEDA : <i>La Duminica după Botezul Domnului</i>	17
Diac. Prof. N. BALCĂ : <i>La Duminica XXIX-a după Rusalii</i>	21
Pr. I. VESA : <i>La Duminica lui Zahau</i>	26
Pr. conf. AL. CIUREA : <i>La Duminica Vameșului și Fariseului</i>	28
Prof. ALEXANDRU ELIAN : <i>La Întîmpinarea Domnului</i>	31
Asist. CONST. C. PAVEL : <i>La Duminica Fiului Risipitor</i>	35
Pr. MIRCEA CHIALDA : <i>La Duminica Lăsăturii sec de carne</i>	41
Prof. N. CHIȚESCU : <i>La Duminica Izgonirii lui Adam din Rai</i>	45
Pr. Prof. IOAN G. COMAN : <i>La Duminica Ortodoxiei</i>	53
Pr. NIC. D. TĂNĂSESCU : <i>Sf. Vasile cel Mare : Despre iubirea aproapelui (traducere)</i>	57

ANIVERSĂRI ȘI COMEMORĂRI

REDACTIA : <i>Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a împlinit 60 de ani de viață</i>	65
---	----

ARTICOLE ȘI STUDII

Pr. OLIMP N. CĂCIULĂ : <i>A cunoscut Iosif Flavius pe Sf. Apostol Pavel?</i>	77
Pr. MARIN APOSTOL : <i>Epitaful liturgic și întrebuințarea lui în cultul ortodox</i>	111
Prof. N. USPENSKI : <i>Mintuirea prin credință (trad. de Anatolie Zarea)</i>	127
ANATOLIE ZAREA : <i>Biserica etiopiană</i>	132
Pr. GABRIEL COCORA : <i>O sută de ani de la moartea episcopului Filotei al Buzăului</i>	136
T. G. BULAT : <i>Un mare episcop al Buzăului, din secolul XVII : Serafim Slătineanu</i>	157
B. A. ALEXANDRU : <i>Lev Nicolaevici Tolstoi în lupta pentru pace și dreptate socială</i>	162

- Pr. CONST. BARBU : 1. *Cheia păcii în Algeria*. 2. *Aniversarea tratatului de prietenie și asistență mutuală cu Uniunea Sovietică*. 3. *Ilya Ehrenburg împlinește 70 de ani*. 4. *400 de ani de la nașterea lui Francis Bacon*. 5. *Masa rotundă EST-VEST* . . . 169

REVISTA REVISTELOR

- CONST. BARBULESCU : 1. *Despre arta veche rusă*. 2. *Mozaicul catedralei din Praga*. 3. *Ioan Huss și Ioana d'Arc*. 4. *Conferința bizantinologilor sovietici*. 5. *Inceputurile scrisului românesc*. 6. *Cărți vechi necunoscute de bibliografia rusă*. 7. *Tetraevanghelul românesc (1493) din Bavaria*. 8. *Muzeul istoric-arhitectural religios de la Moscova*. 9. *Restaurarea monumentelor de artă medievală în R. P. R.* 10. *50 de ani de la moartea lui Lev Tolstoi și umanismul operei sale* 173

LA ÎNCEPUT DE AN

În după amiaza zilei de 1 ianuarie 1961, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a primit în Sala Sinodală din Palatul Patriarhal pe preoții Capitalei, pe profesorii Seminarului și Institutului Teologic Universitar din București, precum și pe salariații Administrației Patriarhale și Arhiepiscopiei Bucureștilor, — în prezența Prea Sfinților Episcopi Antim Tîrgovișteanul și Teoctist Botoșăneanul, Vicari Patriarhali, a P. C. Preot Alexandru Ionescu, Vicar Mitropolitan, și a prea cucernicilor părinți consilieri și inspectori bisericești din Administrația Patriarhală și Arhiepiscopia Bucureștilor.

A fost de față și P. C. Preot Prof. Dr. Nicolae Corneanu, ales în ziua de 15 decembrie 1960 ca Episcop titular al văduvitei Eparhii a Aradului, Ienopolei și Hălmeagului.

În numele clerului Capitalei, P. C. Preot Gheorghe Popescu-Colibași, paroh al bisericii Sf. Panteleimon, a dat citire unui scurt cuvînt ocazional, — înfățișînd, pe de o parte, un tablou al celor mai de seamă realizări din activitatea slujitorilor sfințelor noastre altare, iar pe de altă parte, exprimînd cele mai bune doriri de sănătate și fericire pentru Întîistătătorul Bisericii Ortodoxe Romîne și pentru Cîrmuirea noastră de Stat.

Răspunzînd cuvîntului ce i-a fost adresat, Prea Fericirea Sa *Părintele Patriarh Justinian* a rostit cuvîntarea care urmează :

- «Prea Sfinți Părinți Episcopi,
- «Prea Cucernice Părinte Vicar,
- «Prea Cucernici Părinți Profesori, Consilieri și Inspectori bisericești,
- «Cucernici Părinți și iubiți colaboratori,

«Mă bucură nespus de mult ori ce întîlnire cu corpul preoțesc al Capitalei, cu profesorii Instituțiilor noastre de învățămînt teologic și cu colaboratorii mei, mari și mici, din administrația bisericească. Și aceasta, pentru mai multe pricini.

«Întii de toate, pentru că îmi este dat să ascult, cu aceste prilejuri, unele dări de seamă privind mersul vieții noastre bisericești, unele mărturisiri despre urcușurile lucrării proești printre credincioșii de azi ai Bisericii noastre străbune.

«În al doilea rînd, pentru că întîlnirile acestea constituie momente de verificare a unor noi metode de lucru introduse în viața noastră bisericească cu mai bine de un deceniu în urmă, — metode menite să primească adînc veșmintul unei pastorații depășite de vreme și uneori foarte puțin evanghelice.

«Însfîrșit, pentru că aflîndu-ne la început de an, putem să schițăm și unele întocmiri ale activității noastre de viitor, în luminile doctrinei creștine — mereu vie și actuală pentru cei ce cred, — și în spiritul celor mai sfinte năzuințe care stăpînesc astăzi inimile a milioane de oameni de pe tot întinsul pămîntului.

«Pornim de la două fapte care pecetluiesc viața noastră contemporană. Este vorba, pe de o parte, de sentimentul de groază, de neliniște și teamă, cu privire la ziua de mîine, la destinul omenirii, — un sentiment atît de paralizant cînd este raportat la uriașa putere de distrugere a armelor atomice, armele timpului nostru, în cazul deslănțuirii unui nou război mondial. Și este vorba, pe de altă parte, de cea mai puternică dintre năzuințele sădite în ființa umană de Însuși Creatorul neamului omenesc, și anume de atașamentul față de viață, pornirea nestăvilită a dorului de a trăi, refuzul de a se lăsa biruit și cuprins de moarte. Cînd spunem acestea, ne gîndim nu numai la latura generală biologică a acestei sfinte năzuințe, ci și la aspectul său moral, exprimat prin atașamentul omului față de valorile materiale și spirituale create de generațiile veacurilor trecute, — valori care dau conținut, rațiune și frumusețe vieții, dar care — în numai cîteva cipe — ar putea fi prefăcute în pulbere și scrum.

«A alunga din sufletele oamenilor teama, neliniștea și groaza cu privire la ziua de mîine și a cultiva dorul de viață, pasiunea de a îmbogăți și înfrumuseța viața, iată două obiective imediate ale năzuinții proești, pe care datori sîntem să le împlinim în numele Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, Cel care a venit în lume ca lumea «viață să aibă și din belșug să aibă» (Ioan X, 10).

«Potrivit doctrinei ortodoxe, creștinismul este a doua creație a lumii. Desfigurată de păcatul originar și avînd mîinile pătate de sîngele lui Abel cel drept, lumea a trebuit să fie creiată din nou prin jertfa de pe cruce a Domnului nostru Iisus Hristos. Imbrăcînd trup omenesc și jertfîndu-Se pentru eliberarea din păcat a omului, Iisus Mîntuitorul a demonstrat prin aceasta valoarea neprețuită pe care o are omul înaintea Domnului său și a arătat pînă pe ce culmi trebuie să se ridice dragostea omului pentru semenii săi. El zice: «Mai mare dragoste decît aceasta nimeni nu are, ca viața lui să și-o pună pentru prieteni» (Ioan XV, 13).

«Pentru aceea, nimic nu poate fi mai străin de duhul autentic al creștinismului ca păcatul uciderii de frați și nimic nu poate răni mai adînc o inimă creștină decît conștiința că — în numele creștinismului — unele cercuri din ierarhia conducătoare a Bisericii romano-catolice vor

să fie un sprijin de nădejde al ironului ce se organizează de unele puteri occidentale împotriva lumii de la Răsărit, — iar unii teologi ai aceleiași Biserici, străduindu-se să fundamenteze doctrinar identificarea romano-catolicismului cu unele curente și ideologii autocrate, cu unele sisteme politice și sociale bazate pe înrobirea aproapelui, pe jaf și pe exploatarea semenilor, oferă hrană spirituală și patos religios luptei imperialismului împotriva Răsăritului.

«Biserica Mântuitorului Hristos își împlinește lucrarea sa în lume și în istorie, dar ea nu se confundă și nu se identifică cu nici o creație a istoriei. De la apariția în lume a creștinismului, istoria a înregistrat prefaceri adânci în structura și modul de organizare a vieții sociale, — de la năruirea imperiului roman și a imperiului bizantin, la descoperirea societății medievale, la apariția, criza și dispariția societății burgheze pe o mare întindere a globului pământesc. Consecvență învățăturii Intemeietorului ei, Biserica creștină ar fi trebuit să nu-și lege destinul de nici una din aceste forme istorice de organizare a vieții sociale, ar fi trebuit — mai ales — să nu-și lege destinul de acele regimuri politice care au creat marile imperii coloniale, pe întinderile cărora populațiile bășinașe au cunoscut cele mai inumane condiții de viață, în numele civilizației creștine.

«Năzuind însă să fie mai mult decât ceea ce poate și trebuie să fie o Biserică în această lume, adică un așezământ dumnezeiesc consacrat lucrării de mântuire a oamnilor, care să propoveduiască iubirea și pacea, libertatea, dreptul la piine și la cultură pentru toți oamenii, — Biserica romano-catolică și-a dat o organizare statală proprie, după chipul și asemănarea multora dintre statele emisferei occidentale, devenind — precum se știe — una din cele mai mari puteri economice din lume. Situațiunea aceasta determină poziția Bisericii romano-catolice în toate problemele care confruntă lumea contemporană.

«Nu ne referim, de bună seamă, la milioanele de credincioși romano-catolici răspândiți pe toate continentele, nici la mulți dintre ierarhii și preoții clar-văzători din sânul acestei Biserici, care înțeleg mersul istoriei și militează pentru rezolvarea pașnică a problemelor internaționale litigioase. Ci ne referim la acei ierarhi și teologi care dețin funcțiuni de răspundere în cercurile conducătoare ale Vaticanului și care, vrînd să salveze latifundiile, întreprinderile economice și bancare ale statului papal, preconizează o nouă cruciadă împotriva Răsăritului și fac din arma atomică instrumentul prin care ei își închipuie că Providența va salva ordinea socială a lumii apusene.

«În fața acelorora care gîndesc astfel — și gîndesc astfel nu pentru că le este drag creștinismul —, noi vom ridica todeauna zidul împotrivirii noastre hotărîte și vom spune fără ezitare: Mîntuitorul Hristos nu se va recunoaște niciodată în acei slujitori bisericești și conducători politici, care — nesocotind cele mai sfinte învățături și porunci evanghelice — săvîrșesc sacrilegiul de a fundamenta teologic crima organizată, făcîndu-se susținătorii războiului atomic, menit să ducă la distrugerea planetei noastre. Pentru astfel de oameni, este potrivit cuvîntul Scripturii care zice: «Voi aveți pe diavolul de tată și țineți să faceți poftele tatălui vostru. El de

la început a fost omorîtor de oameni și cu adevărul nu stă laolaltă, pentru că nu este adevăr într-însul» (Ioan VIII, 44).

«Împreună cu scriitorul, teologul și preotul român Gala Galaction spunem și noi: «Evanghelia e o pravilă a dezrobirii sufletești și a înălțării omului peste dobitoc și peste tristele nevoi care le sînt comune. Biserica — marea societate ale cărei statute sînt în Evanghelie — este potroana firească și alma mater a dezmoșteniților pămîntului, Ea este brațul spiritual care trebuie să ocrotească pe cel lovit, pe cel despuiat de drepturi și călcat în picioare».

«Pornind de la aceste încredințări, afirmăm că anul pe care l-am încheiat a cunoscut cea mai înaltă expresie a principiului privind demnitatea umană, dreptul sfînt al tuturor oamenilor de a trăi pe pămînt o viață de libertate și independență, — cînd de la tribuna Organizației Națiunilor Unite, premierul guvernului sovietic, Nikita S. Hrușciiov, a cerut abolirea rușinosului sistem al robiei coloniale, odată cu dezarmarea generală și totală, — iar conducătorul delegației țării noastre, Domnul Gheorghe Gheorghiu-Dej, a cerut să se întreprindă acțiuni pe plan regional pentru buna înțelegere și coexistența pașnică a statelor cu sisteme social-politice diferite și tineretul să fie crescut în spiritul respectului reciproc, al dragostei de muncă și pace.

«La vremea potrivită, în numele Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, am salutat aceste inițiative salvatoare, considerîndu-le ca pe o contribuție de mare preț la lupta pentru așezarea lumii pe temeliiile dreptății sociale și înfrățirii tuturor popoarelor.

«Sub semnul acesta intrăm în anul cel nou și de pe pozițiile acestea doresc preoțimii noastre, dascălilor de teologie și colaboratorilor mei din administrația bisericească să-și împlinească cu rivnă sfîntă lucrarea la care sînt chemați.

«În lume, nu există o putere mai mare decît voința de pace a popoarelor. Ne legăm să slujim această voință și rugăm pe Bunul Dumnezeu să ne ajute. La mulți ani!»

Cei prezenți au ascultat cu multă atenție luminoasa cuvîntare a Preafericitului Părinte Patriarh Justinian și, după intonarea imnului patriarhal, au plecat, hotărîți să continue strădaniile lor pastorale cu și mai mult zel în noul an în care au intrat.

REDACTIA.

ÎNDRUMĂRI PASTORALE ȘI OMILETICE

PREDICI

LA BOTEZUL DOMNULUI

Sărbătoarea de astăzi, numită Arătarea Domnului nostru Iisus Hristos, sau Botezul Domnului, este unul dintre cele douăsprezece mari praznice numite împărătești sau domnești, și se cinstește din vechime și până astăzi, cu o deosebită sirăluțire și solemnitate.

Cum a luat ființă această măreață sărbătoare a Bisericii noastre, și care sînt temeiurile pentru care s-a statornicit ea, de Sfînta Biserică ?

Mai întii, sărbătoarea aceasta ne amintește despre un moment foarte însemnat din viața pămîntească a Mîntuitorului. Apropiindu-se timpul cînd Domnul nostru Iisus Hristos avea să-Și înceapă activitatea Sa mesianică, Sfîntul Ioan Botezătorul pregătea căile pentru venirea Sa. Era în al cincisprezecelea an al împărăției lui Tiberius, cînd Înaintemergătorul Ioan vestea în tot ținutul Iordanului botezul pocăinței, întru iertarea păcatelor, botezînd în Iordan pe toți cei ce-și mărturiseau păcatele (Matei III, 7). Mîntuitorul s-a intrupat ca să slințească pe oameni și toată făptura. Dorind El ca prin atingerea Sa să slințească firea apelor, ca mijloc pentru slințirea oamenilor, și să deschidă ușa către botezul Noului Testament, către botezul creștin, a venit la Iordan ca să se boteze și El de către Ioan, înainte de a pași în public ca Invătător. În amintirea acestei întimplări din viața Mîntuitorului a așezat, așadar, Biserica, această sărbătoare în ziua de 6 ianuarie, care — după o veche tradiție —, a fost chiar ziua cînd s-a botezat Mîntuitorul, fiind în vîrstă cam de 30 de ani (Luca III, 23).

Botezul lui Iisus în apa Iordanului trebuie să fie socotit drept un punct culminant al vieții Sale. Cu drept cuvînt putem zice că drumul Său de la Nazaret la Iordan a fost cel mai serios act pe care El l-a împlinit de cînd s-a pogorit din cer și s-a intrupat din Prea Curata Fecioară Maria. Botezul lui Iisus ne înfățișează unite laolaltă : smerenia și slava.

în persoana Sa. Este una dintre cele mai minunate și pline de învățătură Taine ale Noului Testament.

În acel moment al vieții Sale pămîntești, Iisus se înfățișează în atitudinea unui fiu al omului, dar în același timp lasă să se întrevadă și să se descopere vrednicia Sa de Fiu al lui Dumnezeu. Acela despre care Ioan Botezătorul zicea că este mai puternic decît sine și Căruia nu este vrednic să-I dezlege cureaua încălțămîntei, vine la malul Iordanului și cere să fie botezat. Botezătorul stă pe gînduri. El zice: «Eu am trebuință să fiu botezat de Tine, și Tu vii la mine?». Iisus îi răspunde: «Lasă acum, că se cuvine nouă să împlinim toată dreptatea».

Ce înseamnă acest fapt? Cel ce este sfințenia deplină — însăși sfințenia — n-are nevoie de botezul pocăinței pe care-l săvîrșea Înainte-mergătorul. Iisus n-avea păcat. El n-are trebuință să-și mărturisească păcatele și să primească iertare. Și totuși, supunîndu-se acestei acțiuni (ceremonii) de smerenie, Domnul arată că El împlinește toată dreptatea. Aceasta înseamnă că El lucrează în deplină armonie cu voia cea sfîntă a lui Dumnezeu Tatăl. Înseamnă că El — Cel fără de păcat —, prin botezarea cu botezul pocăinței, s-a făcut solidar cu omenirea cea păcătoasă. Prin acest act plin de smerenie, Domnul arată că a luat asupra Sa toate păcatele omenirii și poartă toate datoriile noastre pe umerii Săi, — datorii pe care noi nu le-am putut plăti Părintelui nostru Cel din ceruri. Botezul Domnului face începutul propovăduirii Evangheliei Sale. El inaugurează totodată lucrarea Sa publică de reparare și ispășire a stării de vinovăție a omenirii față de Dumnezeu. Iisus se înfățișează drept noul Adam, care vrea să facă din viața și moartea Sa operă de răsкупărare pentru omenirea cea vinovată.

Era, așadar, foarte potrivit ca primul act din viața Sa publică să pună în lumină rolul său de Răsкупărător. În această calitate, Iisus se înfățișează la botez. Botezătorul Ioan a înțeles deplin această Taină nepătrunsă, cînd după cîteva zile de la Botezul Domnului a recunoscut în El pe robul lui Dumnezeu, Cel vestit de prorocul Isaia.

Arătîndu-L pe Domnul ucenicilor săi, Botezătorul a rostit cuvintele: «Iată Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatele lumii» (Ioan I, 29, 37).

Momentul Botezului lui Iisus, care poartă pecetea smereniei celei mai depline, se luminează deodată prin descoperirea slavei dumnezeiești. În clipa cînd Mintuitorul Își începe activitatea Sa publică, Dumnezeu Tatăl intervine personal, pentru a da misiunii Fiului Său un fel de consfințire oficială. Îndată ce Iisus a ieșit din apa botezului, El vede cerurile deschise și Duhul Sfînt pogorîndu-se peste El, în chipul unui porumbel. El aude o voce din cer, zicînd: «Tu ești Fiul Meu cel iubit, întru Care am binevoit». «Fiul cel iubit» înseamnă «cel unic»: Unul Născut din Tatăl, așa cum este numit în Evanghelia a patra, cea după Ioan. Iisus este obiectul unei iubiri unice din partea Tatălui, pentru că unică este și calitatea Sa de Fiu, în înțelesul cel mai propriu al cuvîntului. Din cuvintele rostite de Dumnezeu prin vocea cerească, înțelegem că Dumnezeu Tatăl aprobă și întărește misiunea lui Iisus. Pogorîrea Duhului Sfînt în chip de porumbel peste Mintuitorul, s-a făcut pentru a arăta

că a treia persoană a Sfintei Treimi intervine și Ea în momentele cele mai importante ale activității Mântuitorului. În Iisus, care se botează în apa Iordanului, se împlinește profeția lui Isaia, zicând: «Eu pun Duhul Meu peste El (peste robul lui Dumnezeu), care va vesti neamurilor Legea Mea» (Isaia XLII, 1).

Botezul Domnului în riul Iordanului nu are drept scop numai să lege lucrarea Sa de trecut, ci mai ales privește spre viitor. Botezul lui Iisus vestește și pregătește botezul creștinilor.

Întâmplarea de la Iordan, împreună cu descoperirea (arătarea) Sfintei Treimi, este icoana măreață a intervenției dumnezeiești, nevăzută dar reală, care lucrează în Taina Sfintului Botez al Noului Testament pentru fertarea păcatului strămoșesc și a tuturor păcatelor, sfințind pe cei ce-l primesc, potrivit cuvintelor Evangheliei: «Mergeți și învățați toate neamurile, botezându-i în numele Tatălui și al Fiului și al Duhului Sfânt» (Matei XXVIII, 19).

Cînd noul născut este afundat în apa botezului, Duhul Sfînt se pogoră, pentru ca să dea acestui suflet sfințirea cea dintîi și darul credinței, al nădejdiei și al dragostei, precum și ochi noi pentru a cunoaște pe Dumnezeu; o inimă nouă, pentru a iubi. Cînd Mîntuitorul primea botezul lui Ioan, El avea în cugetul Său Sfînta Taină a Botezului creștin, în care lucrează neîncetat puterea Duhului Sfînt. Arătarea Duhului Sfînt în chipul unui porumbel, în momentul Botezului Domnului, are și ea o însemnătate deosebită. Porumbelul, dintre toate făpturile lui Dumnezeu, este cel mai potrivit pentru a da grai unor înalte gînduri. El a devenit icoana nevinovăției, a simplității, a gingășiei, a înțelepciunii, a păcii și a iubirii celei mai curate, care trebuie să stăpînească pe omul cel re-născut din apă și din Duh.

Așadar, iubiți credincioși, Botezul lui Iisus, ca și toate faptele mari evanghelice, depășește nemărginit de mult însemnătatea imediată a momentului istoric de atunci. Taina cea nepătrunsă a Iordanului este începutul solemn al activității publice a Mîntuitorului. În al doilea rînd, ea este arătarea văzută a Sfintei Treimi, iar în al treilea rînd, ea anunță în chip măreț botezul creștin, ușa de intrare a credincioșilor în împărăția harului.

Iată, iubiți credincioși, pricinile deosebite ale acestei mărețe sărbători de astăzi. Acum putem înțelege mai bine motivele pentru care credincioșii se grăbesc să ia parte cit mai mulți la slujba aghiazmei celei mari și să primească apa sfințită prin puterea Duhului Sfînt, care a fost prezent la Botezul Domnului și care este prezent totdeauna în Biserica Domnului, ca să reverse darurile Sale sfințitoare. Roada Duhului, după cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, este: dragostea, facerea de bine, credințioșia, blîndețea, înfrînarea poftelor (Galateni V, 22-23). «Ca adevărați creștini, se cuvine să trăim prin Duhul și să umblăm prin Duhul» — zice același Sfînt Apostol (Galateni V, 25-26).

Iubiți credincioși, astăzi, după sfîrșitul Sfintei Liturghii, se face — în toate bisericile noastre ortodoxe — slujba aghiazmei celei mari, întru retrăirea momentului de la Botezul Domnului. Slujba aceasta este

una dintre cele mai frumoase și mai înălțătoare ale Bisericii noastre. Cântările cele minunate, citirile cele alese ale Sfintei Scripturi, precum și rugăciunile cele pline de suflarea Duhului, care se rostesc acum, la sfințirea cea mare a apei, îl înalță pe credincios în sferile cele mai înalte ale cerului, făcându-l să trăiască clipe de mare bucurie și desfătare duhovnicească. Ascultînd cu evlavie aceste cîntări, citiri și rugăciuni înaripate, credinciosul se simte răscolit și pătruns în toată ființa sa de puterea harului Duhului Sfînt, care toate le înnoiește și le renaște spre o viață superioară, plăcută lui Dumnezeu.

Să sorbim, iubiți credincioși, cît mai multă putere din această slujbă măreață a aghiazmei celei mari. Să stăruim să se deștepte în noi, în inimile și în sufletele noastre simțiri și gînduri înalte, spre a deveni cu adevărat făpturi noi, pătrunse de dragoste unul față de altul, pentru a ne socoti fii iubiți ai lui Dumnezeu și a ne simți frați întreolaltă.

Dumnezeu vrea ca în lume să domnească pacea și buna înțelegere între toți oamenii. El Iși revarsă darurile bunătății Sale peste toată făptura.

Fie ca această slăvită sărbătoare de astăzi să însemne o schimbare adîncă în viața noastră de toate zilele, spre a deveni oameni noi, creștini adevărați, credincioși bine plăcuți lui Dumnezeu, care să năzuiască mereu și să se ostenească pentru realizarea idealului păcii pe pămînt, idealul propovăduit de Evanghelia lui Hristos.

Bunul Dumnezeu să binecuvînteze anul 1961 cu harurile Sale cele bogate, ca omenirea să propășească pe căile păcii și ale fericirii. Amin!

Pr. prof. VL. PRELIPCEANU

LA SFÎNTUL IOAN BOTEZĂTORUL

Dumnezeu, din iubire nemărginită pentru făpturile Sale, a binevoit să rînduiască din timp oameni aleși, adevărate modele de viață, care exemplificau sfințenia, binele și adevărul, și ajutau omenirii decăzute să revină la forma de viață dusă după voia lui Dumnezeu. Acești oameni aleși apăreau întocmai cum apare lumina stelară, cînd întunericul acoperă pămîntul, și cădeau ca roua cerului peste omenirea flămîndă și însetată după dreptate, înfrățire și pace.

În imediata apropiere a venirii Mîntuitorului, Dumnezeu a împodobit cununa «aleșilor» Săi cu un glas de tunet, cu o vedere pătrunzătoare și cunoscătoare a celor din adîncul ființei umane și a lui Dumnezeu, cu o

viață integral sfințită; toate acestea, întruchipate în sfântul cinstit astăzi de toată creștinătatea, Ioan, fiul preotului Zaharia.

«Elisabeta, femeia ta — vestește îngerul Gavriil nașterea celui ales —, va naște ție un fiu și vei chema numele lui: Ioan. Acela îți va fi bucurie și veselie; și mulți de nașterea lui se vor bucura, căci va fi mare înaintea Domnului... Se va umple de Duhul Sfânt, încă din pîntecele maicii sale... El va merge înaintea Domnului, cu duhul și cu puterea lui Ilie, ca să întoarcă inimile părinților spre fiu, și pe cei neascultători întru înțelepciunea dreptilor» (Luca I, 13-17).

După nașterea pruncului, preotul Zaharia, sub inspirația Duhului Sfânt, proorocește: «Și tu, pruncule, prooroc Celui Prea Înalt te vei chema, că vei merge înaintea feții Domnului, să gătești căile Lui; ca să dai cunoștința mîntuirii norodului întru iertarea păcatelor sale... și să îndrepteze picioarele noastre în calea păcii» (Luca I, 76-79).

Prăznuind astăzi ziua numelui Sfîntului Ioan Botezătorul, vom avea un bun prilej să ne bucurăm de împlinirea întocmai a vestirilor și proorocirilor cu privire la viața, învățătura și lucrarea sa.

*

Vestirea îngerului s-a împlinit cu puterea și semnele însoțitoare unui act la care participă apropiat Dumnezeu.

— Iată, preotul Zaharia rămîne mut, din clipa vestirii, pînă la punerea numelui pruncului;

— Elisabeta, cea zisă stearpă, născu un prunc, spălînd rușinea și schimbînd blestemul în binecuvîntare;

— Deși nimeni din rudenia lor nu purta acest nume, preotul Zaharia cere o tăbliță, pe care scrie: Ioan, numele adus din cer de către înger;

— În fine, iată că revine graiul lui Zaharia, sub puterea lucrătoare a Duhului Sfînt, dînd expresie proorociei auzite de noi cu puțin mai înainte.

Din cea mai fragedă tinerețe, Ioan se supune unei vieți extrem de riguroase, simțînd puternic chemarea divină la o viață cerească, înfinit superioară față de aspectele comune ale vieții pămîntești. Pentru aceasta, se retrage în pustie, unde crește sub influența cerului și a pămîntului, pînă la măsura deplinătății duhovnicești, cînd își începe activitatea.

Sfîntul Ioan s-a bucurat de mare cinste și iubire din partea Domnului nostru Iisus Hristos, ca și din partea sfinților scriitori ai Noului Testament, care i-au descris pe larg viața și activitatea. Măreția sa o vestește întii îngerul Gavriil, zicînd: «Va fi mare înaintea Domnului»; iar mai tîrziu, Domnul nostru Iisus Hristos prezintă în fața mulțimilor virtuțile sale, strălucitoare ca razele soarelui: «Ce ați ieșit în pustie și vedeți? Au prooroc? Adevăr grăiesc vouă: și mai presus de prooroc. Că acesta este despre care s-a scris: «Iată, Eu trimit pe îngerul Meu înaintea feții Tale, care va găti calea Ta înaintea Ta. Amin grăiesc vouă: nu s-a sculat între cei născuți din femei mai mare decît Ioan Botezătorul» (Matei XI, 9-11).

Vedem că însuși Fiul lui Dumnezeu îl arată a fi:

— mai presus decît un prooroc;

- un înger care pregătește calea Domnului ;
- cel mai mare dintre cei născuți pînă la el.

Și dacă vom stăruî puțin asupra celor scrise de către Sfînta Evanghelie privitor la persoana și viața sa, vom avea mulțumirea unor constatări înălțătoare de ceea ce poate îndeplini omul, care permanent își îmbunătățește viața și păstrează neînterupt legătura cu Dumnezeu.

Sfîntul Ioan este un mare consacrat al voinței lui Dumnezeu, și cine își consacră viața lui Dumnezeu, are de răspuns chemării tainice de a se înălța pe scara sfințeniei către Dînsul și de a se jertfi pentru oameni, prin luminare și binefacere. El este totdeauna modelul ideal al consacrării.

— Care altul dintre oameni a trăit viața pînă la sfîrșit în pustie ?

— Cine a renunțat la o hrană, cît de cît omenească, și să se hrănească numai cu ce-i oferea pustiul : lăcuste și miere sălbatică ?

— S-a auzit oare despre cineva, sănătos fiind, ca pe tot timpul vieții să nu pună în gura sa vin sau altă băutură amețitoare ?

— A umblat cineva îmbrăcat numai cu o singură haină aspră, din pâr de cămilă, și cu briu de curea împrejurul mijlocului său ?

Toate acestea aparțin numai Sfîntului Ioan Botezătorul. Aceste renunțări și înfrînări au fost treptele pe care proorocul a urcat de la «omul în trup», pînă la cea mai superioară treaptă, aceea de «înger, trăitor în trup». Din renunțări și cu înfrînări s-a hrănit, dobîndind o forță spirituală uriașă, ajungînd să se situeze pe locul de mare răspundere, «acela de pregătitor al poporului pentru primirea Mîntuitorului».

Sfîntul Ioan a plecat în pustie, unde își desăvîrșește opera de propovăduitor al pocăinței. Propovăduirea sa se referea la cea mai arzătoare nevoie a oamenilor : venirea Mîntuitorului. «Pocăiți-vă — striga el — că s-a apropiat împărăția cerurilor» (Matei III, 2). Strigătul său, ca un ecou tunător răsună în inimile ostenite și împovărate, aducînd ușurarea sufletului de povara păcatelor. «Tunetul pustiului» trezi puternic conștiința norodului, care fusese adormită în trecut, sub înrîurirea formalismului înăbușitor și a împilării romane. O mișcare puternică se produse : din toată țara, gloate din ce în ce mai mari, veneau la Ioan : din Ierusalim, din Iudeea și de pretutindeni. Veneau mulțimile ce însetau după apa cea vie, mulțimi ținute în întuneric și care doreau să vadă strălucirea luminii adevărate. Între ei erau și farisei, saduchei, leviți, vameși și ostași ; cu toții voiau să vadă mîntuirea lui Israel.

Pocăința și botezul propovăduite de Sfîntul Ioan influențau covîrșitor asupra mulțimilor, care vedeau în el pe marele prooroc ce aducea botezul din cer. «Cuvintele sale cădeau ca loviturile de ciocan, sfărîmînd pînă și inimile de cremene, ardeau ca îlcările, pătrunzînd în cele mai întime cugete». El muștra cu asprime proorocească și cu înfruntare directă : «Pui de năpirci — striga el gloatei de farisei și saduchei, venită cu gîndul să-l critice —, faceți fapte vrednice de pocăință». Și întrucît ei se socoteau fii, zicînd : «Noi avem tată pe Arvaam» și se considerau de drept moștenitori ai împărăției, proorocul, fără cruțare, le dărîma falsa lor credință : «Căci, vă spun vouă : Dumnezeu poate să ridice și din pietrele acestea fii lui Avraam» (Matei III, 7, 9). De asemenea, și poporul se cu-

tremura, auzind înfricoșătorul avertisment dat de Ioan : «Iată și securea, la rădăcina pomului stă ; deci, tot pomul care nu face roadă bună, se taie și în foc se aruncă» (Matei III, 10).

Cu expresia unei adinci înfricoșări, mulțimea căuta mîntuirea : «Dar, ce vom face ?». Și proorocul îi povățuia : «Cel ce are două haine, să dea celui ce nu are, și cel ce are bucate, asemenea să facă» (Luca III, 11).

Intorcîndu-se către vameși : «Nimic mai mult decît este rînduit vouă să nu luați» (Luca III, 13) ; iar soldaților : «Pe nimeni să nu obișduiți, nici să clevetiți, și să vă mulțumiți cu plata voastră» (Luca III, 14).

Semnul bunei pocăințe se cunoștea după gradul împlinirii acestor recomandări.

*

Poporul sta uimit în fața cuvintelor de foc și a puterii de arhanghel ale Sfîntului Ioan, neștiind cum să-l numească și ce titlu să-i dea. Chiar numele de prooroc nu li se părea destul de mare pentru el. Unii se și întrebau dacă nu cumva el este Mesia. Despre aceasta ne relatează Sfîntul Evanghelist Luca (III, 15) : «Norodul, așteptînd, cugetau toți întru inimile lor despre Ioan, ca nu cumva el să fie Hristos». Nu este oare această presupunere din partea norodului titlul de cea mai mare glorie pentru Sfîntul Ioan Botezătorul, ca el să fie luat drept Mesia ? Desigur că da ; și totuși, cu această înaltă reputație, în cea mai mare glorie, pe care el n-a căutat-o, Sfîntul Ioan rămîne totdeauna ceea ce este, adică totdeauna smerit, totdeauna modest. El nu este de loc ceea ce se gîndește despre el ; nu este nici Ilie, nu este nici proorocul și cu atît mai puțin nu poate fi Mesia, Căruia nu este vrednic — zice el — de a-i dezlega încălțămîntea.

Ce minunat grăiește Sfîntul Ioan Gură de Aur despre dînsul : «O, venerabilă mîină de care Fiul lui Dumnezeu a voit să fie botezat ! Această mîină pe care el a ridicat-o pînă la înălțimea capului Domnului, nu îndrăznește să-I atingă picioarele : «Eu nu sînt vrednic a dezlega cureaua încălțămîntelor Sale» (Luca III, 16).

În aceeași haină a smereniei îmbracă Sfîntul Ioan și răspunsul dat preoților și leviților din Ierusalim, la întrebarea : «Cine ești tu ?». El a mărturisit și n-a tăgăduit, a mărturisit că nu este el Hristosul. Dar n-au fost mulțumiți ; «deci, au zis lui : «Cine ești ?, ca să dăm răspuns celor ce ne-au trimis pe noi. Ce zici însuți despre tine ?». «Eu sînt glasul celui ce strigă în pustie : gătiți calea Domnului, precum a zis Isaia proorocul» (Ioan I, 19-23).

Nu era voia sa să aducă mărturie despre sine ; venise doar să mărturisească despre Mesia ; și pentru aceasta, îi trimite să-L găsească : «În mijlocul vostru stă Acela pe care voi nu-L cunoașteți. El este pentru care am zis : «Cel ce vine după mine, mai înainte de mine a fost... El vă va boteza cu Duhul Sfînt și cu foc» (Ioan XXVI, 15 ; Luca III, 16).

*

La Sfîntul Ioan, — omul care coboară pe treptele smereniei pînă la ultima treaptă a neconsiderării —, la omul a cărui voință de granit supune

trupul la o înfrinare totală și permanentă; la omul care socotește că nu îndeplinește voia sa, gândurile și cuvintele sale, «ci îndeplinește voia Celui ce l-a trimis» —, la acesta vine și pe acesta l-a ales Mîntuitorul ca să-L boteze. Dar și atunci proorocul se înspăimîntă, crezîndu-se nevrednic: «Eu am trebuință să fiu botezat de Tine și Tu vii la mine?». Și e nevoie ca Mîntuitorul să motiveze această lucrare spre a-l îndupleca: «Lasă acum, că așa se cuvine nouă, ca să plinim toată dreptatea» (Matei III, 14-15).

După săvîrșirea botezului Domnului, Sfîntul Ioan se retrage din nou în pustie. Aici, mai tîrziu, văzîndu-L pe Mîntuitorul, strigă: «Iată Mielul lui Dumnezeu, care ridică păcatul lumii». Apoi, întorcîndu-se către cei ce erau de față, le dezvăluie un adevăr și o poruncă necunoscută de ei: «Cel ce m-a trimis să botez cu apă, mi-a spus: peste care vei vedea pogorîndu-se Duhul și rămînînd peste Dînsul, Acela este care botează cu Duh Sfînt; și am văzut Duhul pogorîndu-se din cer, ca un porumb, și rămînînd peste Dînsul, și am mărturisit că Acesta este Fiul lui Dumnezeu» (Ioan I, 29, 33, 34). Mărturie sfîntă, ca și buzele acestui prooroc smerit și neprihănit, care nu a lingușit nici pe regi, nici pe farisei, pe nimeni; și adevărată este mărturia lui.

*

Lucrarea Sfîntului Ioan Botezătorul se apropie de sfîrșit. Singur mărturisește: «Acela se cuvine să crească, iar eu să mă micșorez» (Ioan III, 30).

Prilejul deznodămîntului final se apropie: Irod, regele iudeilor, chipul monstruosului tiran, desfrînat și nelegiuit, călca în picioare credința și legea poporului, trăind în concubinaj cu femeia fratelui său. O asemenea atitudine sfidătoare trebuia să primească corectivul și muștrarea cuvenită, ceea ce și avu loc, prin glasul Sfîntului Ioan: «Nu ți se cuvine să o ai pe ea» (Matei XIV, 4). Această muștrare a avut ca urmare răzbu-narea cruntă a lui Irod: întemnițarea proorocului în castelul Maher, unde i se tăie capul.

*

Biserica, în cîntările sale, cinstește pe Sfîntul Ioan Botezătorul, numindu-l «prieten al Domnului nostru Iisus Hristos». Prin aceasta, ea recunoaște importanța covârșitoare a Botezătorului asupra vieții creștine și de aceea a statornicit trei sărbători în christea sa: 24 iunie — nașterea; 29 august — tăierea capului, și 7 ianuarie — ziua numelui.

Creștinii și-au împletit și ei viața cu modul de viețuire al Sfîntului Ioan: cine nu s-a hotărît — și nu o dată — să ducă viață de sfințenie ca dînsul? Cine nu a postit sau nu s-a supus înfrînării, luptîndu-se aprig cu ispitele? Toți am încercat și toți am biruit, reușind să fim mai curați, mai luminați și mai aproape de Mîntuitorul, ca și prietenul Său, Ioan. În dragoste pentru sfînt, foarte mulți creștini îi dau numele fiilor lor, încît numele de Ioan a devenit unul dintre cele mai răspîndite nume de creștin. Sînt și printre noi mulți purtători ai numelui Ioan, și-l poartă cu cinste

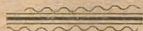
și cu vrednicie. Sfântul Ioan să le arate calea cea bună totdeauna, calea pe care se găsesc binecuvântările lui Dumnezeu, de sănătate, de bucurie și de spor în toate cele bune.

Astăzi ne-am bucurat de o înălțătoare slujbă bisericească ce ne-a umplut inimile de mireasmă duhovnicească. A fost un dar pe care ni l-a făcut Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian, sub a cărui mantie patriarhală, numele de Ioan păstrează un trecut viu și luminos, un trecut de jertfă continuă, pentru Dumnezeu și oameni.

Ca un mic dar, ne exprimăm sentimentele de iubire fiască, de recunoștință adâncă și devotament, rugînd pe Bunul Dumnezeu pentru sănătatea sa deplină întru mulți, mulți ani.

Cu rugăziunile Sfântului Ioan Botezătorul împărtășindu-ne de aceste clipe fericite, să mulțumim lui Dumnezeu, Căruia I se cuvine slava și înțelepciunea în veci. Amin!

Pr. AL. ZAHARESCU

LA DUMINICA DUPĂ BOTEZUL DOMNULUI

*«De atunci a început Iisus a propovădui și a zice:
«Pocățiți-vă, că s-a apropiat împărăția cerurilor!».*

(Matei IV, 17).

Textul Sfintei Evanghelii de astăzi ne vorbește despre ieșirea la predicare a Mîntuitorului. După botez și după ce a postit 40 de zile în pustie, Mîntuitorul s-a întors la riul Iordanului. Între timp însă, se întimplase un fapt foarte important: Sfântul Ioan Botezătorul fusese prins de regele Irod Antipa și închis în temniță, pentru că Sfântul Ioan, auzind că acest rege și-a lăsat soția și a luat pe cumnata sa, a părăsit Iordanul și, venind în Galileia, la Tiberiada, l-a muștrat aspru, spunîndu-i: «Nu se cade să iei pe femeia fratelui tău».

Auzind despre aceste lucruri, Mîntuitorul S-a întristat pentru Înaintemergătorul Său și, părăsind pustiu, vine în Galileia, ca și Ioan.

Mîntuitorul pășeste astfel, pas cu pas, pe urmele Sfîntului Ioan. Chiar predica Sa, El Și-o începe cu aceleași cuvinte ca și ale Sfîntului Ioan: «Pocățiți-vă, căci s-a apropiat împărăția cerurilor». Pînă în aceasă clipă, s-ar părea că Mîntuitorul continuă predica Sfîntului Ioan Botezătorul, că este ucenicul lui și că-l urmează. Unii au susținut chiar acest lucru, arătîndu-L pe Mîntuitorul ca un fel de ucenic al lui Ioan și au făcut din El un om ca și acesta. Dar cită deosebire există în această aparentă

identitate! Cîtă plenitudine are predica lui Iisus față-de cea a lui Ioan Botezătorul!

Iată, să cercetăm astăzi diferența dintre pocăința cerută de către Sfântul Ioan Botezătorul și cea cerută de Mîntuitorul Hristos.

Știți că Sfântul Ioan cerea pelerinilor care veneau să-l vadă în pustia Iordanului: «Pocăiți-vă, gătiți căile Domnului, drepte faceți cărările Lui. Faceți roade de pocăință». Și ei își mărturiseau păcatele, botezîndu-se de dînsul în Iordan. «Eu vă botez pe voi cu apă, spre pocăință, — le spunea Sfântul Ioan — iar Cea ce vine după mine, mai mare este decît mine. Acela vă va boteza pe voi cu Duh Sfînt și cu foc». Și astfel, însuși Iisus S-a botezat de dînsul în Iordan, spre a plini toată rînduiala.

Biserica noastră numește botezul Sfîntului Ioan «Botezul pocăinței» și el este diferit de botezul creștin, lăsat nouă de Mîntuitorul Hristos. Și deosebirea aceasta provine tocmai din faptul pe care dorim noi să-l cercetăm, adică din diferența dintre pocăința cerută de Sfîntul Ioan și cea cerută de Mîntuitorul.

Dar, pe lingă îndemnul asemănător cu al Sfîntului Ioan la pocăință, Mîntuitorul Își începe predicarea Sa și cu alte cuvinte: El zice: «Veniți la Mine, toți cei osteniți și împovărați, și Eu vă voi da odihnă» (Matei XI, 28).

Activitatea Domnului este plină, la tot pasul, de pocăința unită cu această chemare dumnezeiască, pe care El o așează în locul botezului Sfîntului Ioan.

— Cine nu cunoaște oare episodul atît de înduioșător petrecut în casa lui Simon fariseul, cu femeia păcătoasă, care intrînd și șezînd la spatele lui Iisus și ascultînd cuvintele Lui, așa de tare a fost zguduită, încît a început a-I spăla picioarele cu lacrimi și a le șterge cu părul capului ei! Iar Iisus îi spune: «Femeie, iartă-ți-se păcatele tale!» Iată botezul lui Iisus, iată pocăința pe care o cere El (Luca VII, 36).

— Cine nu cunoaște episodul lepădării lui Petru, cînd vrăjmașii L-au prins și-L judecau pe Iisus: «Și auzînd cîntatul cocoșului, Petru și-a amintit de profeția lui Iisus și ieșînd afară, a plîns cu amar» (Matei XXVI, 75).

— Iuda, dacă nu și-ar fi fost propriul său călău, socotîndu-și păcatul cu neputință de iertat, și dacă ar fi cerut îndurare, și el ar fi fost iertat, căci pînă și răstîgnitorii iudei au fost iertați de Domnul.

— Pavel, cel care lega pe creștini și-i schingiuia, poartă apoi lanțuri pentru Hristos și ajunge vas ales al lui Dumnezeu.

— Cine nu știe că Matei vameșul ajunge evanghelistul lui Hristos, că la Zaheu vameșul intră în casă Mîntuitorul și «se face mîntuirea casei aceleia».

Și cîte alte exemple, la tot pasul!

Dar pildele Domnului, atît de elocvente, prin care El îndeamnă mereu pe oameni la pocăința adevărată: vameșul și fariseul; femeia și drahma pierdută; pilda cu oaia cea pierdută și cu cele 99 oi lăsate în pustie, pînă cînd stăpînul găsește pe cea pierdută!

Dar, poate că cea mai clară învățătură despre pocăință și despre chemarea și bunătatea lui Dumnezeu ne-o dă Mîntuitorul în parabola fiului risipitor, una din paginile cele mai frumoase pe care le conține Sfînta Scriptură. Cine nu cunoaște oare această parabolă!

Un părinte avea doi fii. Cel mai tînăr și-a cerut partea de avuție și a plecat cu ea în țări străine, cheltuind-o în destrăbălare, și a sărăcit. Și fiind foamete mare, s-a lipit de unul din locuitorii țării aceleia, pascînd porcii. Și-i era foame și dorea să mănînce mîncarea porcilor, dar n-avea voie. Și venindu-și în fire, — zice Sfînta Evanghelie — și-a adus aminte de tatăl său și s-a hotărît să vină la el, să-i spună că a greșit și să-l roage să-l primească ca pe unul din argații lui. Și venind, așa a făcut, iar tatăl lui, văzîndu-l de departe, s-a bucurat și i-a ieșit înainte, l-a sărutat, i-a dat haine noi, inel în deget, a făcut masă mare și se veseleau. Iar fiul cel mare, venind de la cîmp și auzind toate, s-a supărat și a fost nevoit să iasă tatăl din casă ca să-l împace.

Noi înțelegem că în parabolă, tatăl este Dumnezeu, stăpinul a toți și a toate. Cei doi fii sînt doi creștini, moștenitorii și fiii lui Dumnezeu. El le dă tuturor în mod egal, toate darurile harului Sfîntului Duh. Dar ei le întrebuițează diferit: unul, asemenea fiului celui mare, rămîne lingă Dumnezeu, lingă Biserică, în împărăția harului și sub porunca Lui. Altul, fiul cel mic, după ce își primește aceste daruri, părăsește pe Dumnezeu și pleacă într-o viață străină. Aci, împrăstie și strică harul și rămîne sărac. El fusese rîvnitor la primirea harului, dar nepăsător la păzirea și păstrarea lui; de aceea cheltuiește tot și nu mai are nimic. Se lipește de altă credință, de un străin din altă țară și e sluga porcilor, a faptelor urite.

Și Sfînta Evanghelie zice: Venindu-și în fire, iată prima scăpărare a conștiinței, momentul culminant al trezirii: venindu-și în fire, se hotărăște, deci, iată al doilea pas, actul voinței: să vină apoi la tatăl său, să se reîntorcă la Dumnezeu, să revină în patria sa, în Biserică, lingă frații lui. Și cel de al treilea pas, tot atît de important: chiar face acest lucru, vine cu adevărat înapoi și-i spune lui Dumnezeu, la scaunul mărturisirii: Tată, am greșit, nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău. Primește-mă ca pe una din slugile tale.

Sfînta Evanghelie, după ce a descris pocăința omului, descrie și bunătatea lui Dumnezeu: tatăl, văzîndu-l de departe, n-a avut răbdare să-l aștepte, ci, inima îndemnîndu-l, i-a ieșit fuga înainte și luîndu-l de grumaz și plîngînd de bucurie, l-a sărutat, adică i-a dat deplină iertare.

Și lucrurile nu s-au oprit aci. Nu numai că-l iartă, dar cere slugilor de-l îmbracă în haine noi; și acestea sînt noul har în care-l renaște pe cel ce s-a întors; îi dă încălțăminte în picioare, adică îl apără de noroiul păcatului; îi dă inel în deget, adică simbolul darului spiritual în care a fost repus: pacea Sfîntului Duh.

Iată cît de puțin lucru a însemnat pocăința și cît de mare este bună-tatea și milostivirea lui Dumnezeu.

Tatăl face și praznic mare, taie vițelul cel gras și face masă mare, îl introduce în comuniunea din care căzuse și-l apără de invidia celui drept, care nu poate înțelege hotarul dintre mila și dreptatea lui Dumnezeu.

*

Iată ilustrat clar felul pocăinței pe care o propovăduiește Mîntuitorul Hristos, pășind pe urmele Sfîntului Ioan Botezătorul. Pe măsura dumnezeirii Sale, în predica prin care cheamă pe oameni la pocăință, El aduce bunătatea și milostivirea lui Dumnezeu; El manifestă însuși rolul Său de Mîntuitor prin iubire dumnezeiască și milă față de oameni.

Milostivirea și iubirea Sa sînt așa de mari, încît — asemenea tatălui din parabolă — El iese înaintea celui ce vine la pocăință și-l copleșește cu bunătatea Sa.

Sfîntul Ioan zicea: «Pocăiți-vă, că se apropie împărăția lui Dumnezeu». El pregătea pe oameni, așteptînd venirea acestei împărății. El îi învăța să împlinească partea cea omenească ce depinde de oameni. Mîntuitorul le spune la fel: «Pocăiți-vă, că s-a apropiat împărăția lui Dumnezeu», dar El pune în primul plan împărăția lui Dumnezeu, pe care o aducea El, și-i chema pe oameni la ea. «Veniți la mine — le spune El și mai clar — căci Eu sînt Mîntuitorul vostru». Iată deci, ce diferență colosală pot avea cele două fraze absolut identic spuse: una de Sfîntul Ioan, cealaltă de Mîntuitorul; una o spune un om și cere semenilor săi să facă ceea ce sînt ei datorii, — alta o spune Dumnezeu și le arată oamenilor ceea ce în mila și marea Sa iubire le aduce El.

Iată diferența între predica Sfîntului Ioan și a Mîntuitorului. Primul cerea oamenilor pocăința; el îi zguduia și-i îndemna s-o facă; dar el numai alit le aducea; el era biciul care izbea voința lor șovăitoare. Mîntuitorul aduce imens mai mult: El aduce oamenilor bunătatea, mila și iubirea Lui dumnezeiască; El le aduce mîntuirea. Toată predica și faptele Sale sînt pline de iubire, milă și bunătate; în învățături, în fapte, minuni, vindecări, în patima pe cruce. El aduce plîntărea harului dumnezeiesc pe care Sfîntul Ioan nu-l putea da. Mîntuitorul desăvîrșește predica Înaintemergătorului Său. El aduce partea dumnezeiască; Sfîntul Ioan adusese pe cea omenească.

*

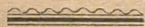
Mîntuitorul Hristos a ieșit la predică acum aproape două mii de ani și pentru noi. El și nouă ne spune: «Pocăiți-vă și veniți la Mine, căci iată, Eu am venit la voi». El ne mai spune: «primiți harul, dar rămîneți în el; nu-l risipiți».

Cum au răspuns oare creștinii de două mii de ani încoace, la chemarea Domnului? Au ascultat ei această chemare, au împlinit ei pocăința cerută de El? Cine nu vede că în trecut și chiar azi, în lumea creștină, sînt multe rele: răutate, lupte, războaie, invidie, ură? Dar chemarea Mîntuitorului țintește ca răul să dispară din lume. El a adus pacea, iubirea și mila ca legi ale vieții creștine. Cel care nu iubește aceste trei porunci nu este creștin, nu aude chemarea făcută de Domnul.

Noi trebuie să fim mereu cu sufletul ațintit la chemarea Domnului, să înlocuim răul cu binele, să punem în locul certurilor și neînțelegerilor pacea și buna înțelegere și, într-un efort comun, să ridicăm rugăciune fierbinte către Dumnezeu, zicînd: «Doamne, Dumnezeul nostru, Cea ce ne-ai chemat pe noi la împărtășirea bunătății Tale, ajută-ne, ca, uniți prin legăturile unei profunde iubiri creștine, să pășim pas cu pas, către împlinirea poruncilor Tale, pentru viață curată, pace și adevăr, și harul Sfintului Duh să se reverse peste noi, acum și în veci». Amin!

Pr. ATH. PREDA

G.B. 1961 1-2
XXIX

LA DUMINICA XXIX DUPĂ RUSALII

«Au nu zece s-au curățit? Dar cei nouă unde sînt?» (Luca XVII, 17).

Sfînta Evanghelie citită astăzi în fața acestui sfînt altar ne istorisește că, în drumul Său spre Ierusalim, prin mijlocul Samariei și al Galileii, Mîntuitorul a fost întîmpinat într-un sat de o ceată de zece leproși, care ținîndu-se departe, îl rugară cu glas mare să-i tămăduiască de cumplita boală. Aceștia auziseră despre Mîntuitorul că are puterea dumnezeiască de a vindeca orice boală, oricît de îngrozitoare ar fi aceasta. Și o altă boală mai îngrozitoare decît lepra nu există în vremea aceea. Nu numai fiindcă ea nu putea fi vindecată, cît mai ales prin dureri fizice și morale pe care ea le producea. Căci, odată instalată în trupul omului, lepra pătrunde zi de zi, tot mai adînc, pînă ce macină toate măduarele acestuia. Răni hidoase apar pe corpul și pe fața leprosului, dîndu-i acestuia o înfățișare dezgustătoare. Din pricină că boala este extrem de molipsitoare, leproșii erau izolați de restul lumii și azvîrliți la periferia vieții, unde mureau în chinuri groaznice.

Intr-o asemenea situație se găseau și cei zece leproși despre care ne vorbește Sfînta Evanghelie de astăzi: zece leproși, roși de o boală necruțătoare, zece cadavre vii, zece zdrențe umane, cu o înfățișare de groază.

Ce nădejde mare se va fi născut în sufletul acestor nenorociți, cînd vor fi auzit că trece prin apropierea lor Dumnezeiescul Doctor al sufletelor și al trupurilor? Cît de disperat va fi sunat glasul lor: «Iisuse, Învățătorule, mintuiește-ne pe noi!»! La auzul acestor cuvinte, Mîntuitorul Se oprește din mers și milostivindu-Se, îi tămăduiește cu iubirea și dragostea Sa dumnezeiască, poruncindu-le apoi să se ducă să se arate preoiți-

lor. Aceasta, din pricină că, după legea cea veche, numai preoții aveau dreptul de a stabili dacă această cumplită boală este vindecată și de a le permite celor însănătoșiți să viețuiască între oameni.

Redați teferi vieții! Ce bucurie năvalnică trebuie să le fi copleșit inima celor zece nenorociți, în clipa în care s-au văzut salvați din ghiarele cumplitei boli? De aceea, iute și de grabă s-au silit a împlini porunca Domnului și să se întoarcă printre oameni.

Cît de grăbit este omul a primi o binefacere și cît de ușor uită el pe cel care i-a făcut-o, ceea ce face ca recunoștința să fie o floare nespus de rară printre oameni.

Tot asemeni și nouă din leproși nu s-au mai gîndit la Binefăcătorul lor. Doar unul dintre ei, numai unul singur, văzînd că s-a vindecat, s-a întors și cu glas mare slăvea pe Dumnezeu. A căzut la picioarele Mîntuitorului cu fața la pămînt și I-a mulțumit. Atunci Mîntuitorul plin de mîhnire, S-a întors spre ucenicii Săi și a zis: «Au nu zece s-au curățit? Dar cei nouă unde sînt? Nu s-a aflat să dea mărire lui Dumnezeu, fără numai acesta care este de alt neam!» Și îndreptîndu-Se către acela, i-a zis: «Ridică-te și du-te, credința ta te-a mîntuit».

*

Episodul descris de Sfînta Evanghelie de astăzi este episodul nerecunoștinței, al ingraturității omenești față de Dumnezeu. De aceea am socotit că este nemerit să zăbovim asupra acestui episod evanghelic și să vorbim despre recunoștința pe care omul trebuie s-o aibă față de Dumnezeu. Recunoștința este obligația morală pe care o are cineva față de cel care i-a făcut un bine. Și dacă recunoștința este recunoașterea unei binefaceri primite și mulțumirea față de binefăcător, atunci noi avem temeuri adînci ca să fim recunoscători față de Dumnezeu. Care sînt aceste temeuri?

A fi recunoscători față de Dumnezeu înseamnă mai întii a ne recunoaște starea noastră de ființe create de Dumnezeu. Înseamnă a recunoaște că noi nu sîntem aruncați în lume de o oarbă întimplare, ci că sîntem creaturi alese ale lui Dumnezeu, care ne-a încredințat să-I purtăm chipul și ne-a sortit să ne ridicăm în desăvîrșire, pînă la asemănare cu El. Dumnezeu a dat astfel un conținut și o valoare neprețuită existenței noastre. El este izvorul puterilor, al păcii și al bucuriilor, al nădejzilor și al certitudinilor noastre. El este obîrșia a tot ceea ce înfrumusețează, înobilează și înalță viața noastră în țarcurile acestui veac. Fără El, viața noastră și totul s-ar surpa în nimicnicie.

Iată cît de mari sînt binefacerile lui Dumnezeu față de om: El ne-a chemat din nimic la viață. Tot ceea ce avem bun în trup și în suflet, după fire și peste fire, cu ajutorul Căruia ne afirmăm în lume și gustăm bucuriile duhovnicești ale vieții, de la El avem. Iar aceste faceri de bine ne arată nouă oamenilor pe Dumnezeu ca un Dătător plin de bunătate și îndurare, de la care am primit toate cîte avem. Și cu toate că unul a primit mai mult și altul mai puțin, toate vin de la Dumnezeu și fără El am fi lipsiți de tot binele. Pentru aceasta, nu trebuie a ne descuraja și

Întrista, căci a deosebi nu este treaba noastră, ci numai a înțelepciunii lui Dumnezeu, înaintea Căruia este măsurată vrednicia fiecăruia dintre noi. Să-L binecuvîntăm de acelea ce El ne-a dat în bunătatea Sa.

O binefacere este pentru noi și aceea că Providența dumnezeiască veghează asupra vieții noastre: chiar și universul în mijlocul căruia noi ne ducem existența este un imens dar al bunătății divine.

Dar noi avem un temei și mai adînc să fim recunoscători față de Dumnezeu: dintr-o iubire nemărginită față de creatura Sa, Tatăl Ceresc a trimis în lume pe însuși Fiul Său, ca să ne vindece de cumplita boală a leprei păcatului strămoșesc și să ne ridice la frumusețea cea dintîi pe care a avut-o Adam și la asemănarea cu Tatăl nostru cel Ceresc. Din iubirea Lui față de noi, cei desfigurați de lepra păcatelor, S-a întrupat Mîntuitorul, Doctorul trupurilor și al sufletelor noastre, a luat asupra Sa acest cumplit beteșug și l-a învins pentru totdeauna, pe lemnul Crucii. Pentru mîntuirea noastră din ghiarele păcatului și ale morții a pățimit El și a înviat a treia zi din mormînt, a întemeiat Biserica Sa, cu slujbele, darurile și harurile ei sfinte, pentru ca să continue aici pe pămînt, lucrarea de vindecare de boala cea grea a păcatului și a urmărilor acestuia, pînă la sfîrșitul veacurilor. Căci eternitatea binefacerilor lui Dumnezeu n-are nici un sfîrșit.

Noi avem în dar, de la Tatăl nostru cel Ceresc tot ceea ce ne poate asigura fericirea aici pe pămînt și dincolo în veșnicie. Cum să nu-I fim recunoscători eternului nostru Binefăcător! Singurul lucru ce este al nostru, e păcatul, după adîncă vorbă a psalmistului: «Că iată, întru fără-delege m-am zămislit și în păcat m-a născut maica mea» (Psalm L, 6). De aceea, jertfa care a șters păcatul și a reparat natura omenească trebuie să stea în adevăr, într-o nemărginită recunoștință. Apoi, recunoștința față de Dumnezeu are o mare putere sfințitoare pentru cel ce o aduce oîrîndă. Ea trădează la acesta o înaltă noblețe morală, după cum cel ce nu e capabil de un asemenea simțămînt, este mort din punct de vedere moral. Fiindcă recunoștința așterne în sufletul celui ce o are, pace, liniște și mulțumire și-i împrumută o energie spirituală nespus de mare. Căci, cel care știe să-I mulțumească lui Dumnezeu pentru fiecare rază de soare, acela nu are timp pentru tînguiiri și proteste în fața grijilor vieții. Și, deoarece recunoștința față de Dumnezeu se știe mereu neindestulătoare pentru binefacerile primite de la El, ea pune în slujba ei toate celelalte virtuți, dintre care mai ales smerenia și iubirea; ea îi dovedește lui Dumnezeu iubire, pentru ca prin iubire să-I mulțumească. Însuși Mîntuitorul ne îndeamnă la recunoștință față de Dumnezeu, prin exemplul Său. Paginile Evangheliei sînt pline de asemenea exemple. De aceea Se simte El așa de mîhnit de nerecunoștința celor nouă leproși. La fel și slăvitul Apostol al neamurilor ne îndeamnă, zicînd: «Mulțumind pururea, pentru toate, întru numele Domnului nostru Iisus Hristos, lui Dumnezeu Tatăl» (Efeseni V, 20); și: «Dați mulțumită pentru toate, căci aceasta este voința lui Dumnezeu pentru voi, întru Hristos Iisus» (I Tesalon. V, 18). De asemenea, și Biserica, în slujbele ei sfinte, ne îndeamnă mereu și mereu, că este drept și demn de a mulțumi totdeauna pentru bineface-

rile dăruite nouă de Dumnezeu. Sfânta Liturghie nu este decît o divină cîntare închinată recunoștinței Bisericii față de Dumnezeu în trei fețe, pentru marea binefacere a Jertfei celei fără de sînge, care ne-a mîntuit din păcate. Spiritul recunoștinței față de Dumnezeu a fost în toate timpurile semnul creștinilor adevărați, al sfinților și al martirilor. Murind în chinuri și suferințe pentru credința lor, aceștia dădeau slavă lui Dumnezeu, zicînd: «Slavă lui Dumnezeu, pentru toate».

Și cum să nu slăvim și noi pe Dumnezeu, plini de recunoștință, zicînd cu Psalmistul: «Cum să-I mulțumim Domnului pentru totul ceea ce El a făcut pentru noi»? (Psalm 115, 3). Prin rugăciunile noastre de mulțumire. Să facem și noi asemenea unor creștini tari în credință, cu o progresată cultivare a inimii și cu un dezvoltat simț al recunoștinței și să începem și să sfîrșim fiecare zi de muncă cu o rugăciune de mulțumită către Dumnezeu. La începutul și sfîrșitul fiecărei mese, să nu uităm să dăm mulțumire pentru «pîinea noastră cea de toate zilele» Tatălui nostru din ceruri. Să însoțim toate izbînzile pe care le avem în viață, toate clipele de fericire, toate nădejtile de mai bine și toate bucuriile duhovnicești ale vieții cu o rugăciune de slavă și mulțumită către Dumnezeu.

Să fim recunoscători lui Dumnezeu și pentru binele cel mai mic și recunoștința pentru cele mici ne va învrednici a primi și mai mari. Dacă ne vom gîndi la mărimea și sfințenia Dătătorului, nimic din ceea ce ne dă El nu ne va părea mic și neînsemnat, căci nu sînt mici darurile ce vin de la Dumnezeu. Chiar și încercări și necazuri, dacă ne trimite, să le primim cu mulțumire, din pricină că totul ceea ce lasă El să se întîmple, face ca să ne înțeleptească, să ne întărească în credință și să ne mîntuiască. Statornicia în credință, în vremuri de încercare, de grea cumpănă și nevoi, este un rod al recunoștinței față de Dumnezeu.

Să dăm lui Dumnezeu mulțumire pentru darurile pe care le primim, iar faptul că n-am primit altele, să ni-l atribuim nouă, din pricina păcatelor noastre. Să luăm exemplu de la sfinții și martirii cei mari înaintea lui Dumnezeu, care, cu cît chemarea lor a fost mai înaltă, cu atît au fost mai smeriți în inimile lor, dînd recunoștință nemărginită lui Dumnezeu pentru tot binele ce l-au primit. Unica lor rivnă a fost ca Dumnezeu să fie lăudat și mărit prin faptele și viața lor.

Ne arătăm recunoștința față de Dumnezeu prin aceea că cinstim și iubim Biserica Lui (Matei XVI, 18), în care Mîntuitorul continuă să trăiască printre noi, pînă la sfîrșitul veacurilor, care e locul sfințirii și al mîntuirii noastre. Ascultînd de poruncile Bisericii, respectînd Tradiția acesteia, ascultînd slujbele ei sfinte, pentru slava lui Dumnezeu și sfințirea noastră, ne arătăm recunoștința față de Dumnezeu. Și dacă darurile lui Dumnezeu nu se revarsă cu îndestulare, pricina e că sîntem nerecunoscători Dătătorului și nu întoarcem prin mulțumire darurile la izvorul de unde au curs. Biserica noastră ne învață că darurile primite de la Dumnezeu să le dăm mai departe și altora (Coloseni III, 15), înmulțite prin munca și nevoințele noastre personale.

Se spune de obicei că recunoștința este o floare rară printre oameni ; și e o adîncă înțelepciune de a nu aștepta pentru binele făcut mulțumire și recunoștință de la oameni. Dar Biserica ne învață că fără recunoștință față de Dumnezeu și de oameni nu este mîntuire. Dumnezeu nu ne-a dat binefacerile Sale pentru a ne folosi numai noi de ele, ci a contribui prin ele și la mîntuirea celorlalți frați ai noștri, a tuturor oamenilor.

Iată, iubiți creștini, ce învățături adînci și însemnate pentru viața noastră creștină am desprins din episodul istorisit de Sfînta Evanghelie, ce s-a citit astăzi în fața acestui altar. Să plecăm, deci, la casele noastre cu hotărîrea fermă de a nu ne număra printre cei nouă leproși vindecați de Mîntuitorul, care după ce au primit nemăsurata binefacere a vindecării, nu s-au învrednicit «să se întoarcă și să dea mărire lui Dumnezeu», ci, ca cel de al zecelea, să fim adînc recunoscători pentru toate darurile neprețuite, primite de la El. Să ne străduim necontenit ca binefacerile primite să le folosim și spre binele și mîntuirea celorlalți oameni, potrivit cu voința sfîntă a lui Dumnezeu, de la care vine toată darea cea bună și tot darul desăvîrșit și Căruia, de aceea, I se cuvine cinste, mărire și închinăciune în veci. Amin !

Diac. proj. NIC. BALCA.

LA DUMINICA LUI ZAHEU

«Zahee, grăbește de te pogoară, căci astăzi, în casa ta trebuie să rămîn» !

Scena minunată pe care Sfînta Evanghelie de la Sfîntul Evanghelist Luca, la cap.XIX, 1-19, ne-o înfățișează astăzi spre duhovnicească zidire, se petrece în orașul Ierihon. Mîntuitorul Iisus era în trecere prin această așezare evreiască, înconjurat ca de obicei de mulțime mare de popor, dornică să vadă cu ochii proprii lucrurile peste fire ce le săvîrșea și setoasă să-l asculte învățăturile admirabile. La porțile orașului dăduse vedere unui orb ce pînă atunci șezuse cerșind lingă cale și care primind lumina ochilor, «a mers după Dînsul, mărind pe Dumnezeu» (Luca XVIII, 43), fiind pentru toți dovadă evidentă a puterii dumnezeiești pe care Iisus Hristos o avea asupra firii văzute și umplînd sufletele tuturor de cel mai cald entuziasm și de cea mai simțită admirație pentru Fiul Mariei.

În Ierihon trăia un om cu numele Zaheu. Acesta, mic de statură, pe cît era de bogat, pe atît era de păcătos. El era mai marele vameșilor.

adică era căpetenia acelor care încasau dările pe care evreei erau datorii a le plăti stăpînirii romane, care nu cu mult înainte, își întinsese puterea și asupra pămîntului sfînt al făgăduinței. Deși practica o îndeletnicire din cele mai urite de popor, fiind direct în slujba puterii înrobitoare și dijmuid mai ales și cu mai multă asprime pe cei de jos, pe cei mici și fără apărare, adică pe săraci, pe orfani și pe văduve, și aceasta făcînd-o nu atît în folosul vistieriei statului, cît mai ales în al pungii proprii — aceasta explică bogăția mare a lui, ca și păcătoșenia sa — Zaheu era fără îndoială, fruntaș între fruntașii orașului, fiindcă era foarte bogat. Căci, îndeobște, se știa, că respectul, considerația de care te bucurai, poziția socială, pe care o aveai, erau în directă legătură și proporție nu cu cinstea și omenia vieții tale, nu cu caracterul pe care-l aveai, nu cu virtutea pe care o practici și nici chiar cu știința și priceperea de care dădeai dovadă, ci cu averea sau custarea materială pe care te rezemai.

Fără îndoială că Zaheu va fi auzit despre Mîntuitorul, al cărui nume era rostit cu atîta venerație și devotament de mulțime și căruia îi cîntau osanele toți cei mîntuiți din tot felul de neputințe. Desigur, va fi auzit despre acest misterios galilean, care, deși Se comporta ca un om adevărat, trăia ca un înger, vorbea ca un heruvim și făcea semne și minuni mai mari și mai multe decît orice profet al legii celei vechi.

În inima rece a acestui bogat înrobît de avere, începe să mijească o diră de lumină, în sufletul său înrăit de păcate începe să se înfiripeze, să încolțească o dorință de evadare din rău înspre bine, din păcat spre virtute: Zaheu, mai marele vameșilor și păcătosul păcătoșilor, vrea să-L vadă pe Mîntuitorul Iisus. Această dorință a sa pare să nu fie realizabilă, căci el e mic de statură și atîta lume e strînsă în jurul Mîntuitorului, încît e imposibil să-L poată vedea sau să poată străbate pînă la El. Iar dacă totuși s-ar fi înghesuit, ar fi riscat poate să fie bruscat de cei ce-l cunoșteau cît de păcătos era față de popor și față de rînduielele legii lui Moise.

Și atunci, ca să-și poată astîmpăra curiozitatea și ca să-și poată potoli imboldul lăuntric tainic ce-l mîna spre Mîntuitorul, fără să țină seama că nu se cădea ca el, Zaheu, marele bogătaș, el, omul respectat și cinstit de concetățenii săi, el, om în toată firea, să recurgă la expediente copilărești pentru a-și ajunge scopul, — Zaheu, știind pe unde avea să treacă Mîntuitorul Iisus, negăsind alt chip spre a-L vedea, «aleargă înainte, se suie într-un sicomor ca să-L vadă, căci pe acolo avea să treacă». Călcînd deci în picioare orgoliul personal de om matur, de om bogat și cu vază, nesocotînd judecata oamenilor — care pe bună dreptate ar fi putut rîde de el, văzîndu-l cocoțat în pom, aievea pruncilor, — Zaheu își potolește dorul năvalnic al sufletului de a-L cunoaște pe marele Rabi.

Văzîndu-l în pom, privindu-L cu atîta dor și cu atîta iubire, Mîntuitorul îi spune: «Zahee, grăbește de te pogorări, căci astăzi, în casa ta trebuie să rămîn». Era firesc să fie așa: Mîntuitorul nu putea trece nepăsător prin fața unui om care dorea cu atîta ardoare să-L cunoască și în sufletul căruia încolțise speranța izbăvirii din păcate; Zaheu era bolnav sufletește, el dorea să fie vindecat, iar Iisus venise să vindece

pe cei ce sufereau de asemenea boală. Coboară prin urmare, Zaheu, căci Mintuitorul va tămădui nu numai casa sufletului tău, ci casa ta întregă!

Atît de rodnică a fost întîlnirea dintre Mintuitorul Iisus și Zaheu, încît din om păcătos, Zaheu devine om drept; atît de totală și de perfectă a fost întoarcerea lui de la păcat la adevăr, de la nedreptate la adevărata trăire, încît el, de la început, se debarasează de balastul ce-l lega de trăirea pămîntească păcătoasă, nelăsîndu-l să se înalțe spre culmile binelui și ale virtuții și care era în același timp, izvorul, celor mai multe păcate ale sale: avuția sa prea mare. «Iar Zaheu, stînd, a zis către Domnul: «Iată jumătate din averea mea o dau săracilor». Și fiindcă în meseria lui fusese necinstit, îmbogățindu-se pe căi nedrepte și nu prin muncă cinstită, el vrea să repare orice pagubă pe care ar fi cauzat-o altora: «și de am nedreptățit pe cineva cu ceva, îi întorc împătrit». În fața unei atari întoarceri de la rău la bine, de la nedreptate la dreptate, de la păcat la virtute, Mintuitorul nu are altceva de adăugat decît: «Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia, pentru că și acesta fiul lui Avraam este. Căci a venit Fiul Omului să caute și să mîntuiască pe cel ce era pierdut».

E încă viu în mintea noastră praznicul luminat al Nașterii Domnului și inima noastră simte încă parful sfînt ce s-a răspîndit din ieslea peșterii din Betleem, care a văzut marea minune a înomenirii lui Dumnezeu și care a cuprins în ea pe Dumnezeu cel făcut Prunc. Răsună în inimile credincioșilor glasul prorocilor, plin de nădejdea așteptării, care cereau de la Domnul să trimită mai repede pe Cel așteptat de neamuri și apoi cîntarea plină de bucurie că Hristos S-a născut pe pămînt. Da, Hristos S-a născut în lume, a intrat fără zgomot și fără pompă în această lume, făcîndu-Se cetățean al ei, fără puțință de a mai fi izgonit din ea: nici răutatea păcatului, nici imbecilitatea oamenilor nu vor mai reuși să-L alunge de pe acest pămînt, în care crucea pătimirii Sale sfînte a fost adînc înfiptă, iar El pironit cu cuie pe ea. El a rămas cu noi în Biserica Sa, căci ne-a zis: «Iată, Eu cu voi sînt pînă la capătul veacurilor». El trăiește în noi prin credința noastră în El; El trăiește și va trăi în iubirea sufletelor cu adevărat creștine. Mintuitorul continuă să fie în mijlocul nostru în bisericile noastre modeste, în chipul tainic al Sfintei Euharistii, al Sfintei Împărtășanii, rob al iubirii Sale nemărginite pentru noi, oamenii. Căci ce altceva este trupul și singele Domnului, pe care-L mărturisim la Sfînta Împărtășanie, decît același Hristos, născut din femeie și morț din iubire pentru oameni, care în chip nevăzut și totuși real, a rămas cu noi, Irații Săi iubiți?

Mintuitorul Iisus Hristos a fost și rămîne dorința fierbinte a sufletelor cu adevărat iubitoare de Dumnezeu. Acestea, asemenea lui Zaheu din Evanghelie, au dorit și doresc să-L vadă, să-L audă, să-L cunoască și să-L înțeleagă, pentru ca apoi, să urmeze întru totul voia Lui sfîntă, poruncile Lui mîntuitoare și pilda vieții Sale minunate. Sufletele cele alese au un singur dor, doresc un singur lucru: pe Dumnezeu, pe Mintuitorul Iisus Hristos: «Sufletul meu e însetat după Domnul, precum cerbul spre izvoarele apelor» — zice psalmistul. Iar marele iubitor de Hristos,

Bernard de Clairvaux, spune: «De mii de ori pe zi Te doresc, Iisuse al meu; cînd vei veni? Cînd îmi vei da bucuria ca să mă hrănesc din Tine? O, Iisus, rege minunat, biruitor prea nobil, dulceață de nespus! Cînd cercezezi sufletul nostru, atunci îi izvorăște adevărul, atunci el calcă în picioare vanitatea lumii și arde de iubire divină! O, Iisus, dărnicie divină, bucurie minunată a inimii, bunătate de nepătruns, iubirea Ta să mă topească! Iisuse al meu prea dulce, speranță a sufletului care suspină, pe Tine Te caută lacrimile pioase, pe Tine Te cheamă suspinările intime ale inimii... pentru Tine, O, Iisuse, eu lîncezesc de iubire și sînt aprins cu totul de ea!» Iar «Imitația lui Hristos», această carte de aur, spune: «A fi cu Hristos e raiul prea dulce; a fi fără El, iadul!»

Prin urmare: ești flămînd? Dorește-L pe Iisus, căci El e pîinea îngerilor, mama care cuprinde toată dulceața. Ești însetat? Dorește-L pe Iisus; El e izvorul apei celei vii, din care dacă va bea cineva, nu va mai înseta în veci; El e vinul care îmbată sufletul și care face să încolțească feciorelnicii. Ești bolnav? Dorește-L pe Iisus, căci El e adevăratul doctor și adevărata ta tămăduire. Iubești frumusețea sau fugi după avuții? El însuși e frumusețea și oceanul tuturor comorilor. Dorești un prieten adevărat? Hristos e cel mai bun prieten al sufletului tău. Ești păcătos? Cheamă-L pe Iisus; El te va izbăvi, căci a murit pentru tine. Cere-I ajutor, căci El a învins pe diavolul, lumea, trupul, moartea și a potolit mînia Tatălui Său. Dorești să stăruiești în bine? Ia-L de model pe El, căci El e calea, adevărul și viața și cine îl urmează, nu umblă în întuneric. Dorește-L pe Iisus, suspină după Iisus, fă tot ce poți ca să ajungi la El; în El vei afla toate bucuriile și desfătările!»

Iisuse Hristos, care bine ai voit a sfinți casa lui Zaheu prin prezența Ta și sufletul lui l-ai curățit prin harul Tău, fă ca mintea mea să-Ți creadă Ție totdeauna, inima mea să Te dorească mereu, iar voința mea să fie supusă poruncilor Tale sfinte! Fă-mă să Te iubesc mereu, să Te caut pretutindeni și să-Ți slujesc totdeauna, pentru ca apoi Tu să fii fericirea mea în viața cea veșnică. Amin!

Pr. I. VESA

LA DUMINICA VAMEȘULUI ȘI FARISEULUI

Mintuitorul nostru Iisus Hristos, prin glasul Sfintei Scripturi, ne-a lăsat nouă, învățăceilor Săi peste veacuri, poruncă și îndemn să ne rugăm fără odihnă, să ne rugăm neîncetat, să ne rugăm pururea. El ne cere cu căldură, să ne desfășurăm viața sub ocrotirea rugăciunii, așa cum

(o rugăciune)

El însuși a făcut-o în viața Sa pămîntească, lăsîndu-ne atîtea modele de rugăciune de o frumusețe și adîncime negrăită.

Și într-adevăr, ce minunat rost are rugăciunea în viața creștinului, căci în toate vîitorile vieții și în toate prefacerile pe care le presupune existența noastră, numai Dumnezeu ne rămîne în veac același iubitor Părinte și bun prieten.

Rugîndu-ne neîncetat, așa cum ne cere pravila de totdeauna a vieții creștine, coborîm asupra sufletelor noastre bucurie și mîngîiere, rugăciunea fiind un neîndoielnic izvor de har, de pace și lumină. Foloasele rugăciunii sînt nesfîrșite, iar dulceața cu care ea învăluie sufletul nu poate fi spusă în cuvinte. Dar pentru ca rugăciunea să dobindească roadele ei binecuvîntate, ea trebuie făcută într-un anumit chip, care se vădește printr-o sumedenie de atitudini, gesturi și cuvinte.

Spunîndu-ne pilda vameșului și fariseului, pe care am auzit-o în Sfînta Evanghelie de astăzi, Domnul Hristos, în deplina Lui dragoste față de noi, oamenii, a dorit să ne arate cum este bine să comunicăm cu Ființa Supremă, prin mijlocirea rugăciunii.

Fariseul, stînd plin de sine și cu pieptul scos înainte, se ruga așa: «Dumnezeule, mulțumescu-Ți că nu sînt ca ceilalți oameni: răpitor, nedrept, desfrînat sau ca acest vameș. Postesc de două ori pe săptămînă și dau zeciuală din toate cîte cîștig» (Luca XVIII, 11-12).

Sînt acestea, oare, cuvinte de rugăciune? Singurele vorbe care aduc a rugăciune sînt doar cele de la început: «Dumnezeule, mulțumescu-Ți!»; restul, alcătuiesc o trîmbițare dezgustătoare a semeției lui, a mîndriei lui nestăpînite și fără margini, prin care jignește în mod vădit, nu numai majestatea lui Dumnezeu, dar și modestia vameșului. Fariseul își trîmbițează o dare de seamă elogioasă a meritelor sale, adevărate sau închipuite, pe un ton de dispreț nîmicitor și chiar de ură, față de ceilalți oameni: «Mulțumescu-Ți că nu sînt ca ceilalți oameni», care au toate păcatele din lume. Nesăbuita sa trufie îl împinge să se așeze mai presus decît toți ceilalți oameni, într-o categorie de ființe omenești din care nu există decît un singur exemplar: eul său unic. Fariseul nu rostește decî o rugăciune în casa lui Dumnezeu, ci dă mai curînd un fel de concurs de laudă deșartă, în care își rezervă numai sieși toată comoara de prețuiri și laude. Nici măcar lui Dumnezeu nu-i adresează vreun cuvînt de mărire. Fariseul se descrie pe sine ca fiind fără pată și fără seamăn pe pămînt. El nu este nici nedrept, nici răpitor, nici desfrînat, nici ca vameșii, și-și îndeplinește toate îndatoririle religioase: postește și dă zeciuală templului din toate cîte cîștigă. Cine mai este ca el? Doar Dumnezeu, sau poate nici El! Iată unde poate duce judecata mîndriei și mîndria judecății, aplicată la rugăciune, care în loc să devină o adevărată scară către cer, se face prăpastie de pierzanie, de păcat și decădere morală.

Se înțelege că o astfel de rugăciune nu numai că rămîne fără răs-pus, dar ea a mîniat pe Dumnezeu. Prima lui vină este lăudăroșenia nemăsurată, adică lipsa dreptei judecăți. El s-a admirat pe sine, împotriva cuvîntului netrecător al Scripturii, care zice: «Să te laude aproapele

tău, nu gura ta ; un străin, nu buzele» (Pilde XXVIII, 2). Iar a doua, că în viața virtuoasă nu trebuie să fii niciodată mulțumit cu ceea ce ai înfăptuit, ci să te găsești mereu în avânt și înălțare cu gândul și cu împlinirea. Fariseul nostru, deși înțepenit în prescripțiile și formalismul legii, socotea totuși că nimic nu putea fi mai presus de aceasta.

Rugăciunea fariseului, în loc să fie un mijloc de înălțare și de topire în dragostea cea nemărginită a lui Dumnezeu, a prăbușit în păcat pe cel ce a rostit-o. Ea rămîne un model de cum nu trebuie făcută o rugăciune.

În schimb, cît de deosebită este ținuta vameșului ! El nu-și prezintă ca fariseul meritele lui, pe tipsie de aur, în fața lui Dumnezeu. El se roagă cu toată evlavie și pătrunderea. Sfîntul Evanghelist Luca ne spune : «Iar vameșul, stînd departe, nu îndrăznește nici ochii să și-i ridice spre cer, ci bătîndu-se în piept, zicea : «Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului» (XVIII, 13). Vameșul sta departe, în fundul bisericii, pentru că se simțea copleșit de păcate și pentru că avea conștiința acestor păcate. Neridicarea ochilor și rușinarea feței ne arată socotînta dreptului, care atunci cînd se roagă, îl crede prezent pe însuși Dumnezeu, în fața Căruia se vede lipsit de orice haină omenească, de orice podoabă virtuoasă.

Fără îndoială, vameșul era păcătos, dar el are conștiința greșelilor sale, peste care nu înțelege să treacă cu ușurință ; pentru aceea se căiește sincer, pentru aceea nici nu ridică privirea, pentru aceea își lovește pieptul, ca un îel de semn al mărturisirii păcatelor, pe care Dumnezeu le cunoaște mai bine ca oricine, ca un semn al părerii de rău și al zdrobirii inimii pentru săvîrșirea lor. Vameșul vine la biserică ca să se arate lui Dumnezeu, așa cum bolnavul vine la doctor ca să-și arate boala, spre a-i fi tămăduită. Tămăduirea pe care o are el este mila și îndelunga îndurare a lui Dumnezeu, căci aceasta este doctoria cea mai puternică împotriva păcatului.

Rugăciunea vameșului, fără multă vorbărie, fără a se compara cu alții, lipsită de trufie, scurtă, sinceră, zguduitoare pînă la lacrimi, smerită și recunoscînd tot adîncul de păcat în care se zbate și din care nu poate fi izbăvit decît de bunătatea lui Dumnezeu este un adevărat și veșnic model de rugăciune. Putem deduce din toată înfățișarea lui că vameșul socotea averea, știința, demnitățile sociale, frumusețea, sănătatea, fericirea, talentele, puțința de a face binele, toate, toate, ca pe niște daruri și haruri dumnezeiești, pe care le primim de cele mai multe ori fără a fi vrednici de ele și a le merita pe deplin, așa cum au gîndit și au trăit toți sfinții Bisericii noastre. De altfel, nici nu există «om mare», nu există sfînt fără modestie, fără virtutea smereniei.

Dar însăși rugăciunea sa : «Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului», cuvinte pe care Domnul Hristos le pune în gura vameșului, constituiesc textul unei rugăciuni perfecte și mulți Sfînti Părinți n-au spus, în toată viața lor rugătoare, altă rugăciune, decît : «Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului».

Intr-adevăr, aceste cinci cuvinte alcătuiesc o rugăciune desăvîrșită și o adevărată descoperire dumnezeiască, căci ea reunește toate cele trei forme de rugăciune într-un singur tot, și anume : rugăciunea de laudă,

de mulțumire și de cerere. Adesea ori, creștinii noștri se mulțumesc numai să ceară lui Dumnezeu cele de trebuință, uitând însă să-I proslăvească bunătatea și îndurarea Sa și lăsînd deoparte îndatorirea de a-I mulțumi pentru toate binefacerile primite. Aici, sînt cuprinse toate trei: Dumnezeu este lăudat, pentru că I se recunoaște atotputernicia iertării și ajutorării; Lui I se mulțumește, prin cugetul smerit și prin conștiința că numai Lui I se datoresc toate, și Lui I se adresează cererea milostivirii față de noianul de păcate de care este copleșit și pentru tot ce Dumnezeu va socoti de bine să-i vină în ajutor.

Știind toate acestea și cunoscînd adîncul inimilor omenesti, Mîntuitorul Iși încheie exemplul celor două rugăciuni: «Vă spun vouă că vameșul s-a întors mai îndreptat la casa sa decît fariseul», adică mai în-păcat cu Dumnezeu și cu sine, mai liniștit și mai mîngîiat sufletește.

Iar drept încheiere acestei frumoase pilde, Domnul Hristos rostește cuvîntul și învățătura veșnică și profund adevărată: «Căci tot cel ce se înalță pe sine, se va smeri, iar cel ce se smerește pe sine, se va înalța» (Luca XVIII, 14).

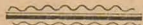
*

Plecînd de aici și întorcîndu-ne fiecare la rosturile noastre și la viața cu care ne-a blagoslovit Dumnezeu, să medităm adînc și mai ales să practicăm rugăciunea, ca îndatorire zilnică, fără care trăirea creștinească nici nu-i posibilă, căci ea este hrana, lumina și înălțarea sufletului credincios pînă la Dumnezeu.

Să ne rugăm neîncetat, nu numai cerînd lui Dumnezeu cele ce ne trebuiesc, ci slăvindu-L și mulțumindu-I pentru toate cîte am dobîndit, căci rugăciunea smerită și stăruitoare aduce liniște, reconfortare, întărește puterile noastre sufletești și ne așează în rînduială față de Ființa supremă, Căreia Ii datorăm totul.

Scurta dar cuprinzătoare rugăciune a vameșului: «Dumnezeule, milostiv fii mie păcătosului», descoperită nouă de Mîntuitorul, alături de rugăciunea domnească Tatăl nostru, să însoțească pururea toți pașii vieții noastre și toate înălțările binecuvîntate ale cugetelor noastre către Dumnezeu, să fie îndreptarul și modelul trăirii noastre rugătoare în Iisus Hristos, Domnul nostru. Amin!

Pr. conf. AL. CIUREA

LA ÎNTÎMPINAREA DOMNULUI

În Evanghelia de astăzi, L-am văzut pe Domnul și Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, prunc fiind, în brațele Prea Curatei Sale Maici, cum a fost purtat pentru prima oară în Ierusalim și dus «întru ale Sale», în templul

Celui Prea Înalt, al Tatălui Său Ceresc, ca să-L pună înaintea Domnului și să plinească legea.

Ne amintim cum, în a opta zi de la naștere, El Se supusese de bună voie legii și primise tăierea împrejur. După încă treizeci și trei de zile, aceeași lege a lui Moisi cerea mamei pruncului, dacă acesta era de parte bărbătească, să se înfățișeze la templu și să primească curățirea, iar pruncul întâi-născut, să fie adus înaintea Domnului, «Sfânt Domnului» să se cheme și să se răscumpere, după lege. Pentru curățire, tot legea hotăra să se aducă preotului, la ușa templului, «un miel de un an, ca ardere de tot, și un pui de porumbel sau o turturea, ca jertfă pentru păcat» , «iar dacă mamei pruncului nu-i va da mîna să aducă un miel, atunci să aducă două turturele sau doi pui de porumbel, unul pentru arderea de tot și altul jertfă pentru păcat și preotul să o curățească și va fi curată» (Levitic XII, 6-8).

Ci Sfînta Fecioară și cu logodnicul ei, Sfîntul Iosif, ca oameni lipsiți, s-au înfățișat cu turturelele sau cu puii de porumbel. La templu însă, călăuzit de Duhul Sfînt care odihnea asupra Lui, sosise ca să-L întîmpine pe Domnul un om drept și temător de Dumnezeu, anume Simeon, care aștepta mîngîierea lui Israel și Duhul Sfînt îl vestise că nu va gusta moartea pînă nu va vedea pe Unsul Domnului. Acesta Se afla acum în fața lui și Simeon, cunoscîndu-L și dîndu-și seama pentru sine că se apropie de hotarele vieții sale pămîntești, a luat pruncul în brațe, a binecuvîntat pe Domnul și, în cuvinte puține, dar de mare frumusețe, a proorocit rosturile pe care dumnezeiescul prunc le va dovedi «spre luminaarea neamurilor și spre slava lui Israel», iar Sfîntei Fecioare I-a vestit durerile care O așteaptă, sabia care va trece prin sufletul Ei. Dreptului Simeon i s-a alăturat bătrîna Ana proorocița, care nu se depărta de templu, slujind ziua și noaptea în post și rugăciune, și care acum, dînd slavă lui Dumnezeu, «vorbea despre prunc tuturor celor ce așteptau mîntuirea lui Israel». Iar părinții cu pruncul, după ce au săvîrșit toate, potrivit legii Domnului, s-au întors în Galileia, și anume în orașul lor, Nazaret.

Să încercăm acum să desprindem tîlcul celor istorisite de evanghelist și învățătura care se cade s-o tragem, pentru a ne îmbunătăți fiecare viața noastră. Vom arăta dar, că Iisus, pentru întîia dată în Noul Așezămînt, este recunoscut de Simeon ca Mesia Mîntuitorul așteptat de Israel; că venind pe lume ca să ne mîntuiască, El S-a deșertat de slava Sa și S-a supus legii și că îndatorirea noastră de căpetenie este că — urmînd pilda Sa — să ne supunem cu smerenie și cu dragoste legii Sale dumnezeiești.

*

Biserica noastră dreptcredincioasă ne învață că Domnul nostru Iisus Hristos, în lucrarea Sa de mîntuire a neamului omenesc, a săvîrșit o întreită slujire: de preot, de rege și de profet. Dacă ne reamintim cîți oameni au venit să I se închine din ziua cînd S-a ivit ca prunc între noi, pînă azi, a patruzecia zi de la Nașterea Sa, vedem cum fiecare din fețele acestei întreite slujiri și-a găsit — după o potrivire dumnezeiască —

închinători a nune lăsați să ne descopere înțelesul celor trei chemări pe care avea să le împlinească pentru noi Hristos-Mesia.

Preotului «în veac, după rînduiala lui Melchisedec» (Evrei V, 6), Păstorului Celui Bun, care «viața Și-o pune pentru oile Sale» au venit să-I se închine mai întii păstorii, călăuziți de înger. Fiului lui David, «Celui ce este mai presus decît toată domnia și stăpînirea și puterea și dregătoria și decît tot numele ce se numește nu numai în veacul acesta, ci și în cel viitor (Efeseni I, 21), regelui regilor» au venit, cîteva zile mai tîrziu, să I se plece, aducîndu-I daruri, cei trei regi magi, călăuziți de stea. Astăzi, Iisus, «prooroc puternic în faptă și în cuvînt, înaintea lui Dumnezeu și a tot norodul» (Luca XXIV, 19), este întîmpinat de Simeon, cel cu dar proorocesc, călăuzit de Duhul Sfînt și lucrarea Lui mîntuitoare este vestită și slăvită de Ana prooroçița. Intreita laudă a întreitei slujiri a Mîntuitorului începută în staul, se sfîrșește în templul din Ierusalim. Dar așteptat să vină, cu această întreită chemare, și să izbăvească pe Israel, este tocmai Mesia, Unsul lui Dumnezeu, adică Hristos, și descoperirea împlinirii nădejdlor lui Israel și ale lumii se cuvenea să se facă în casa Domnului pentru Fiul lui Dumnezeu. Și iată-l dar, pe dreptul Simeon, cum cel dintîi în această zi a Intîmpinării Domnului, luminat de Duhul Sfînt, cunoaște că ține în brațele sale pe Mesia, Celui Carele Tatăl Ceresc Îi grăise: «Te voi face lumină popoarelor, ca să duci mîntuirea Mea pînă la marginile pămîntului» (Isaia XLIX, 6) și mai știe că după această neasemuită întîlnire, lui nu-i mai rămîne decît să fie slobozit în pace din legăturile care-l mai țineau prins de lumea aceasta. Iată dar, cum «plinirea legii și a profeților», Mesia, Cel așteptat, nu pentru ridicarea unui singur neam, ci pentru mîntuirea tuturor noroadelor, este cunoscut și vestit lumii că a sosit printre noi, în această zi a Intîmpinării Domnului.

*

Să ne întrebăm acum, depănînd în minte aceleași întîmplări pe care Scriptura le amintește de patruzeci de zile încoace, cum a venit Mîntuitorul în mijlocul nostru și cum S-a înfățișat la templu în ziua pe care o prăznuim azi.

S-a născut într-un staul, dintr-o maică Preacurată dar sărmană, S-a așezat în iesle, încălzindu-Se de suflarea dobitoacelor. Dintre oameni, primii care I s-au închinat au fost niște bieți păstori care strejuiau în apropierea Betleemului. Regii care au venit să I se plece înainte erau niște stăpînituri mărunți, ieșiți din părțile Răsăritului, ca să se piardă apoi din nou în umbra din care se iviseră; oameni ale căror nume și fapte istoria nu le cunoaște. Iar cînd Dumnezeiescul Prunc a fost înfățișat în Ierusalim, în locașul Tatălui Său Ceresc, nu marele preot a venit să-L întîmpine, ci un necunoscut, Simeon, de care Scripturile nu mai vorbesc nicăieri. Cu adevărat a grăit apostolul (Filip II, 6-8) că cel ce a fost «în chipul lui Dumnezeu», S-a golit pe Sine și a luat chip de rob, făcîndu-Se oamenilor asemenea și la înfățișare, dovedindu-Se ca un om. S-a smerit pe Sine, ascultător făcîndu-Se pînă la moarte, și încă moarte

pe cruce» și iarăși, vorbind Corintenilor, Sfântul Pavel spune: «Cunoașteți prea bine îndurarea Domnului nostru Iisus Hristos, că El bogat fiind, pentru noi S-a făcut sărac, ca voi, cu sărăcia Lui să vă îmbogățiți» (II Corint. VIII, 9).

Și în această voită smerenie de sine, Mîntuitorul Se supune legii lui Moisi. Tăierea împrejur a suferit-o El, Dumnezeu Atotputernic, — Cel nescris împrejur — cum spun Scripturile, ca să asculte de porunca legii. La templu e înfățișat pentru răscumpărare Cel ce avea să răscumpere neamul omenesc din robia păcatului pentru același cuvînt. Iar Maica Sa Precurata, cea neatinsă de păcat, se supune și ea legii, mergînd să Se curătească, potrivit aceleiași legi a lui Moisi.

Pentru noi, cărora ni s-a descoperit atît slava de-a pururi a lui Dumnezeu Fiul, cit și smerenia Sa de bună voie aci, pe pămînt, această împreunare în persoana Mîntuitorului a măririi veșnice cu negrăita Sa pogorire, o socotim o taină de care se spăimîntează cetele îngerești, spre care mintea noastră nu cutează să se ridice, ci numai inimile și glasurile noastre cade-se s-o slavoslovească în cîntări. Și într-adevăr, cei ce s-au învrednicit să împodobească cu cîntări slujba acestui împărătesc praznic, nu încetează să se minuneze în stihurile lor de taina întrupării dumnezeiești, care ne înmărmurește mai mult ca oricînd, atunci cînd aflăm că Fiul Lui Dumnezeu, Cel Născut din Tatăl, mai înainte de veci, Se arată astăzi ca prunc neajutorat, primit în brațe de dreptul Simeon. «Pe Cuvîntul cel nemărginit și mai presus de ființă, pe Cel purtat cu slavă pe scaunele cerești, Il primește în brațe Simeon» — s-a cîntat la Vecernie și, iarăși: «Cel ce a zidit pe Adam, Se poartă ca Prunc; Cel Neinceput încape în brațele bătrînului; Cel ce este în sinurile cele nemărginite ale Părintelui Său, de bună voie Se restrînge cu trupul, nu cu Dumnezeirea». Dar ceea ce Biserica slăvește în cîntări încă și mai cu deosebire, este supunerea de bună voie față de lege a Făcătorului legii, a Celui ce venise să o împlinească și să o înnoiască prin jertfa Sa pe Cruce...

«Cel învechit în zile — ni se spune — care a dat de demult legea lui Moisi în Sinai, astăzi Prunc este văzut și, după lege, ca un făcător al legii, legea plinind, în biserică Se aduce și Se dă bătrînului», sau, iarăși: «Astăzi, Cel ce a dat de demult legea lui Moisi în Sinai, Se supune pentru noi poruncilor legii ca un milostiv, făcîndu-Se ca noi».

Dar nu numai scriitorii de cîntări au slăvit această necuprinsă taină a smereniei de sine a Fiului lui Dumnezeu pentru a noastră mîntuire; pe urmele lor, cuvîntătorii care s-au încercat să talmăcească înțelesul Evangheliei de azi și-au arătat și ei uimirea față de căile nepătrunse ale Domnului, slăvind în aceeași vreme, «plecăciunea cea multă» a Mîntuitorului. Sînt două veacuri și jumătate de cînd, în această sfîntă biserică și la acest împărătesc praznic, fericitul întru pomenire, mitropolitul Antim, ne înfățișa pe Sfînta Fecioară purtînd Pruncul la templu, adăugînd: «Că pentru bunătatea Lui fără de margine, Se supune legii Cei ce a dat legea lui Moisi în muntele lui Horiv. Se supune poruncii Acela ce numai cu porunca a făcut toate cele văzute, și nevăzute; Se smereste Cel de Carele se cutremură toată zidirea; primește ca un mi-

lostiv de Se pune în brațele dreptului Simeon, Cela ce este numai însuși drept; duce plocon la biserică Cela ce sînt toate ale Lui».

Iată dar cum Biserica a slăvit și slăvește taina nepătrunsă a întrupării Mîntuitorului, a smereniei de sine și a supunerii Sale de bună voie față de lege.

*

Iconomia mîntuirii cerea întii ca prin moartea pe cruce a Domnului și Mîntuitorului nostru Iisus Hristos, legea să se înnoiască. Singele vărsat de El este al legii celei noi, care nu mai desparte pe oameni, ca cea veche, ci-i unește. «Hristos — spune apostolul (Efeseni II, 14-17) — este pacea noastră, — El, care a făcut din cele două lumi una, adică a surpat peretele din mijloc al despărțiturii, vrăjmășia, înființînd în trupul Său legea poruncilor și învățăturilor ei, ca întru Sine, pe cei doi să-i zidească într-un singur om nou și să întemeieze pacea și să-i împace cu Dumnezeu pe amîndoi, uniți într-un singur trup prin cruce, omorînd prin ea vrăjmășia. Și a venit și pacea a binevestit nouă celor de departe și celor de aproape».

Noi care nu mai trăim sub legea veche, ci sub har, gîndindu-ne cum Domnul nostru Iisus Hristos, Cel prin Carele toate s-au făcut, S-a supus legii aspre a Vechiului Așezămînt, pentru a noastră mîntuire, ca să ne supunem și noi legii celei noi, a dragostei, a înfrățirii și a păcii, legii lui Hristos, al Cărui jug este bun și a Cărui povară este ușoară. Văzînd atunci și noi, prin ascultare, mîntuirea Domnului să ne putem ruga, ca odinioară dreptul Simeon, să ne slobozească și pe noi, robii Săi, El, stăpînul nostru, după cuvîntul Său, în pace și să ne învrednicim după spusa apostolului (I Tesaloniceni IV, 17), să-L întîmpinăm și noi, la a doua venire, pe Domnul, care nu Se va mai arăta însă golit de chipul Său dumnezeiesc, ci va sosi cu slavă, să judece viii și morții. Amin.

Prof. ALEXANDRU ELIAN

LA DUMINICA FIULUI RISIPITOR

Casa părintească ne este tuturor nespus de scumpă. Fie că trăim încă în sînul ei, fie că nu, o purtăm cu drag în inima și gîndul nostru, ca pe un odor neprețuit și sfînt. Și cu drept cuvînt, deoarece înlăuntrul ei ne-am împărtășit din bunurile cele mai trainice și am simțit cele mai curate bucurii.

Casa părintească este pentru noi toți cuibul în care am văzut întâia oară lumina zilei; mama ne-a hrănit; brațele calde care ne-au legănat, ne-au mângâiat și alintat în pruncia noastră; copilăria ocrotită și fără griji; viața tihnită și încrezătoare; căminul în care am simțit căldura celor dintii fiori ai iubirii curate; inimile iubitoare pînă la jertfă ale părinților noștri, care au bătut pentru noi și din pricina noastră, îngrijorîndu-se, îndurerîndu-se sau bucurîndu-se, tresărind și înfiorîndu-se mereu. Pe scurt, casa părintească este o seamă de bunuri îmbelșugate și neprețuite, din care ne împărtășim cu totul în dar, datorită iubirii jertfelnice a părinților față de copiii lor. Ea este cea dintii și cea mai temeinică școală a bunei viețuiri. Indrumările și deprinderile căpătate în casa părintească sînt cele mai adînc săpate în suflet și mai trainice. Pentru aceea, chipul în care se trăiește în sinul ei este luat adesea ca pildă pentru viețuirea tuturor oamenilor.

Pe de altă parte, nimic în viața aceasta nu aduce mai multă mulțumire și desfătare ca viața liniștită din sinul familiei, în care purtarea de grijă și dragostea părinților se împletesc desăvîrșit cu supunerea și recunoștința fiilor.

Dar, pentru ca viața în casa părintească să decurgă așa cum se cuvine, e nevoie de oarecare rînduială, iar aceasta nu se poate face fără ascultare. În mare suferință este aruncată acea familie în care fiii nu vor să țină seamă de înțelepciunea și dragostea părinților și, simțindu-se apăsați de stăpînirea părintească, își caută fericirea aiurea, într-o libertate rău înțeleasă. Acești fii răzvrățiți o iau razna, părăsind căminul părintesc, nu doar pentru pricini binecuvîntate, — vreo școală, vreo meserie, vreun rost mai bun în viață sau vreo îndatorire obștească, — ci numai spre a-și face de cap. În acest chip, ei lasă pe părinți îndurerați și-și primejduiesc sănătatea, sufletul și chiar viața.

Din fericire, unii dintre aceștia, după ce s-au lovit cu capul de pragul de sus, se întorc în cele din urmă, pocăiți și îndreptați, iar părinții, care nu încetează să-i iubească, îi primesc cu bucurie.

Sfînta Evanghelie de astăzi cuprinde tocmai o întimplare asemănătoare: e frumoasa și mult cunoscuta pildă a fiului risipitor.

Pentru a ne da mai bine seama de starea de groaznică decădere și cumplită nenorocire la care ne duce viața petrecută în păcate, spre a învăța în ce chip putem ieși din ea și pentru a ne pătrunde de nemărginita bunătate a lui Dumnezeu, socotim de mare folos să stăruim mai mult asupra tilcului adînc al acestei pilde.

*

«Un tată avea doi feciori — ne spune Mîntuitorul — care erau o adevărată comoară în casa tatălui lor. Cîte nădejdi nu va fi legat acest părinte de viitorul copiilor lui! Cîte planuri nu va fi făcut el pe seama lor, așa cum desigur au făcut și fac toți părinții pe seama copiilor lor! Dar, iată că într-o zi, așa ca din senin, fiul cel mai mic și, fără îndoială cel mai drag, pe care, după obicei, tatăl trăgea nădejde să-l lase mai departe în locul său, se înfățișează cutezător tatălui său și-i cere partea

lui de moștenire. Cu toate că se bucura din plin de toate binefacerile vieții în casa părintească, în inima lui a încolțit sămînța unei porniri năvalnice spre o viață fără friu, spre o viață în voia poftelor păcătoase. E tînăr, sănătos și bogat ; clocotește în el dorul de viață și de năzdrăvănii. Lumea e mare, e frumoasă ; îl ademenește și-l îmbie să-i guste toate desfătările ; dar îl stingherește tatăl său și el vrea să fie liber să-și cheltuiască averea cum vrea el și nu cum vrea cel ce i-a dăruit-o. I s-a urit să tot asculte de tatăl său ; i s-a urit cu binele. Ar dori să nu se mai simtă supraveghiat, îndrumat și dojenit. Ar dori să plece în lumea largă, să se afunde necunoscut în mulțime, să se piardă fără urme, ca să-și poată trăi o viață după pofa inimii lui, neștiut de ai săi și de cunoscuți și fără să dea seama nimănui. Toate aceste pofte și dorințe pe care din rușine și teamă nu cuteza nici măcar să le mărturisească la început, mocneau în sufletul lui ca un jar acoperit de cenușă. Cînd acest balaur fioros al pornirii spre o viață desfrînată a crescut mare, fiind hrănit zilnic cu tot soiul de închipuiri, a scos capul și s-a năpustit cu o putere căreia nimeni nu i se putea împotrivi.

În stăpînirea averii, a părăsit curînd pe tatăl și pe fratele său, casa părintească, a părăsit totul și a pornit departe, fără nici o părere de rău pentru ceea ce lasă, dar cu nerăbdătoare așteptare a celor pe care le căuta în altă parte. Mai pleacă de acasă și alți copii, dar în cu totul alt chip. Își iau zborul ca puii din cuib, numai după ce le-au crescut aripile și au deprins să zboare singuri. Sau pleacă pentru a deprinde vreun meșteșug, sau spre a-și îndeplini vreo datorie obștească, sau ca să-și întemeieze un cămin propriu, în sfîrșit să-și facă vreun rost în viață, pe care nu și l-ar putea face acasă la părinți. În aceste cazuri, deși părinții ar dori să-i țină pe copiii lor mereu cît mai aproape și sufăr totdeauna cînd pleacă, ei trebuie și pot totuși să se împace cu acest gînd, nefiind îndreptățiți să se plîngă.

Dar plecarea fiului din Evanghelie n-avea nici un rost și nici un temei. El făcea parte din puștii feciori fericiți care-și puteau duce mai departe viața pe lîngă casa părintească, precum a făcut fratele său mai mare. Nici lipsa celor ale traiului, pe care le avea din belșug, nici alte nevoi nu-l sileau să plece. N-avea a se plînge de nimic, ci-l împingea la aceasta numai pofa după o viață fără friu și-l atrăgeau chemările amăgitoare ale lumii cu plăcerile ei, care, cu cît sînt mai depărtate, cu atît par mai ademenitoare pentru cel care se lasă vrăjit de farmecele lor deșarte.

Nepăsător față de durerea pricinuită tatălui și fratelui său și gîndindu-se numai la plăcerile proprii, a nesocotit cele mai prețioase bunuri, a călcat în picioare cele mai sfinte simțăminte și a plecat departe, cît mai departe, nu ca să învețe, nu ca să muncească, nu ca să se pregătească pentru vreo muncă oarecare. Nu s-a dus nici ca să alină suferințele bolnavilor, nici să ajute pe săraci sau să lumineze pe cei neștiutori, nici măcar ca să se desfete cuviincios și cumpătător, ci s-a dus numai cu gîndul să petreacă, să se desfete, gustînd cu nesaț din toate plăcerile îngăduite și neîngăduite, fără să aibă a da socoteală nimănui.

Tatăl său îl va fi văzut de la o vreme îngândurat, tinjind, silnic la treabă și ursuz, gata de împotrivire, gata de sfadă. Nu-i mai plăcea nici acasă, nu-i mai intra nimeni în voie; ca mai mic, era obișnuit să fie mereu răsfățat și suferea când, o dată cu înaintarea în vîrstă, nu mai aveau pentru el aceeași purtare. Tatăl său a crezut o vreme că-i numai o tulburare trecătoare, iar datoria sa de părinte și-o făcea mai departe, ca totdeauna. De starea sa primejdioasă și-a dat mai tirziu seama, dar n-avea cum să-l mai ajute: apucase să lunge pe panta păcatului și a nefericirii și nu mai putea fi oprit. Prin silnicie, prăbușirea morală nu se poate opri și nici fericirea nu poate fi înlăptuită. Ba chiar l-ar fi îndirjit și mai mult, sporind pricinile care-l împingeau spre plecare și micșorînd speranțele întoarcerii. Dimpotrivă, purtarea largă a tatălui, căruia nu i se putea imputa nimic, i-a înlesnit mult întoarcerea.

Iată de ce tatăl său, deși adînc îndurerat, mîhnit și îngrijorat, nu i s-a împotrivit. Își dădea seama că sfaturile sale nu-l mai pot opri. Și mai cu seamă, știa că nimeni nu poate fi nici bun, nici fericit, fără voia lui. Voia să-i păstreze întreaga voință slobodă, care este chipul și asemănarea lui Dumnezeu și trăgea nădejde că odată și odată, îngrozit de propria-i rătăcire, se va întoarce singur acasă.

Și în chipul acesta, tînărul părăsi tot ceea ce trebuia să-i fie cel mai drag și mai scump și ajunsese curînd într-o țară îndepărtată, necunoscut, printre străini. Aici, curînd s-a dovedit că nu era făcut și nici pregătit de ajuns pentru o viață de sine stătătoare: fecior de bani gata, nedepins cu lipsa, cu nevoia, cumpătarea și economia, neobișnuit cu munca și supunerea, lipsit de îndrumările și supravegherea părintească și înconjurat numai de oameni ușuratici care-l îndemnau numai la rele, își cheltuiește toată averea numai în destrăbălări. Iar o dată cu averea, își irosește sănătatea și-și pierde și prietenii de petreceri. Cît despre neprihănirea lui cea dintîi, și-o pierduse chiar de la început, atingînd acum cea mai de jos treaptă a prăbușirii în mocirla păcatelor.

Se pomenește așadar, sărac, gol, singur, înfometat și fără nici o nădejde, străin într-o țară străină, bintuită de foamete. Ii mai rămăsese un singur bun: voința lui liberă. Și iată că și pe aceasta caută să și-o vîndă pe un preț de nimic: lipsit de toate, ajunge acum rob și păzitor de porci! El, cel atît de mîndru împodobit odinioară și cinstit de toată lumea, ajunge în zdrențe, mîinînd o turmă de porci și neavînd ca hrană nici măcar ce aveau porcii.

Iată starea jalnică în care-l adusese neascultarea față de tatăl său, față de poruncile cugetului și lăsarea în voia poftelor păcătoase. Era desigur o stare care nu putea fi îndurată multă vreme. Incepe a-și da seama de ea, mai cu seamă cînd o pune alături de aceea a simbriașilor tatălui său. Se dezgustă de sărăcia, goliciunea, singurătatea și robia lui și se simte vinovat că a ajuns aci. Cutremurat de fiorul morții pe care o vedea aproape, acest fiu nenorocit care uitase de toți și chiar de sine însuși, întrezărește o scăpare; își aduce aminte că are un tată iubitor în casa căruia chiar și îngrijitorii lui o duceau mult mai bine. Cu focul acestei scînteii aprinde candela nădejzii. Se agață de această singură nă-

dejde. «Își vine întru sine», adică după înstrăinarea care l-a aruncat în afara lui însuși, simte că se întoarce spre sine, în ce are mai bun, anume în credința că e fiul tatălui său. Gîndul acesta îi naște în suflet un dor nespus de casa părintească, de chipurile dragi ale părintelui și fratelui, de toate bunurile părăsite și pierdute, de nevinovăția dinții și de aceea care avea să urmeze după întoarcere.

Sub apăsarea acestor simțămînte ia hotărîrea de a face cel dintii pas, zicînd: «Scula-mă-voi!», ceea ce înseamnă: voi ieși de sub tirania păcatului care mă ține doborît la pămînt, voi rupe cu deprinderile rele și voi fugi de prilejurile spre păcat.

Dar tînjirea după refacerea vieții sufletești în casa părintească și hotărîrea de a se întoarce nu sînt de ajuns. Șarpele îndoielii îi mușcă inima: mai trăiește oare tatăl meu? Iar dacă trăiește este el atît de bun ca să ierte un ticălos ca mine? Dar dacă e bun, de ce m-a lăsat să plec?

Din fericire, îi vine în ajutor virtutea nădejzii pe care se sprijină acum cu putere și care-i suflă la ureche: nu te-a oprit să pleci ca să nu-ți stînjenească libertatea, fără de care n-ai mai fi om. Nu te-a căutat în vremea rătăcirii, ca întoarcerea ta să fie temeinică și deplină. Dar te-a așteptat și te așteaptă mereu și cu mare dor.

După ce înlătură această piedică, dă de alta: îl apucă teama de ceea ce va urma după regăsire. El știe că orice păcat trebuie pedepsit, orice vină ispășită. Are deci nevoie de multă bărbăție, de dîrzenia de a cîștiga prin suferință ceea ce a pierdut prin păcat. Pentru aceea, își ia inima în dinți, gata să primească orice pedeapsă. În sfîrșit, trebuie să treacă și peste simțămîntul rușinii de propriile sale fapte, de starea în care se află acum. Căci a plecat bogat și se întoarce sărac; a plecat poleit cu slavă și se întoarce mînjit cu rușine; a plecat cu alai și se întoarce singur; a plecat zdravăn și se întoarce dărîmat; a plecat în plină zi și se întoarce pe întuneric; a plecat cu fruntea sus ca un stăpîn și se întoarce ca un nemernic, pe furis.

Din fericire, are sădită în suflet smerenia prin care el se va recunoaște așa cum este, spunînd: «Tată, greșit-am împotriva cerului și înaintea ta; nu mai sînt vrednic să mă numesc fiul tău. Fă-mă ca pe unul din simbriașii tăi» (Luca XV, 18). «Căci mai bună este o zi în curțile tale decît mii aiurea», sau: «O, cît este de bine și cît de frumos cînd frații locuiesc împreună» — cum spune psalmistul.

Bietul său tată aștepta de mult întoarcerea fiului său. De cîte ori n-a stat în pridvorul casei sau chiar la poartă, cu mina streășină la ochi, cu privirea pironită în mijlocul drumului, așteptînd să se ivească în zare fiul său! Inima lui de părinte îi spunea că nu se poate ca fiul său să nu se întoarcă spre a-l mai putea îmbrățișa măcar odată înainte de sfîrșitul zilelor sale.

Presimțînd apropierea fiului său, tatăl i-a ieșit în întîmpinare și înainte chiar de a fi rostit fiul său smeritele cuvinte de pocăință, l-a îmbrățișat cu bucurie și l-a așezat din nou în cinstea cea dinții. Nu-l alungă, nici măcar nu-l muștră, ci-l încarcă de ~~daruri~~. Părintele nu mai vrea să

rămână nici o urmă din vinovăția fiului. De aceea, îi dă veșmînt și încălțăminte scumpe, inelul de om slobod și drepturi de stăpîn. Se întinde apoi ospățul iubirii și bucuriei, la care fratele cel mare, numai după ce e lămurit de tatăl său, părăsește invidia care-i roade inima și intră și el în rîndul celor ce se bucură de întoarcerea fratelui său.

Ieșirea tatălui în întîmpinarea fiului său și primirea aleasă ce-i face închipuiesc purtarea de grijă a lui Dumnezeu pentru mîntuirea noastră și bucuria pentru orice păcătos care se pocăiește.

Fratele mai mare, care se supără pentru buna primire a fratelui mai tînăr și nu vrea să intre la ospăț înfățișează pe creștinii încă nedesăvîșiți, cărora le pare rău că Dumnezeu primește cu dragoste pe păcătoșii care se pocăiesc.

Este adevărat că nici fiul cel mai mare din pilda de azi nu s-a putut păstra fără păcat. Totuși, ștînd mereu în preajmă tatălui său, el s-a putut lesne vindeca de păcatul invidiei, deoarece a avut la îndemînă lămurirea dată de tatăl său și era depris să-l asculte. Pe cîtă vreme vinovăția fiului mai tînăr este neasemuit mai mare și mai greu de lecut. Căci, îndepărtîndu-se de Dumnezeu și Biserica Sa, întîmpină de la început încercările grele și se lasă pradă patimilor care fac foarte anevoioasă îndreptarea. Pentru aceea, trebuie să ne împotrivim chiar de la început oricărui gînd de părăsire a lui Dumnezeu și a Bisericii Sale, căci numai lîngă Dumnezeu și în casa Lui avem la îndemînă tot ce ne trebuie pentru mîntuire. Iar dacă totuși ne-am îndepărtat de El, alunecînd spre o viață păcătoasă care aduce ruina ființei noastre și pieirea, să nu cădem în deznădejde, căci Dumnezeu e bun și primește cu bucurie pe păcătoșii care se întorc la El.

Dar pentru a dobîndi iertarea, trebuie să ne căim de păcate și să le mărturisim duhovnicului, incredințați că oricît de mari ar fi aceste păcate, Dumnezeu ne va ierta.

În sfîrșit, să nu ne pară rău de îndreptarea păcătoșilor sau de binele și fericirea altora, căzînd în păcatul invidiei, păcat împotriva Duhului Sfînt. Ci să luăm parte cu dragoste la ospățul la care vom fi chemați cu toții, ori ca fii rătăciți și întorși acasă, ori ca fii stăruitori pe calea binelui, împărtășindu-ne deopotrivă de bucuria îndreptării noastre sau a fraților noștri, pe care avem datoria să-i iubim ca pe noi înșine. Amin!

Asistent CONST. C. PAVEL

LA DUMINICA LĂSATULUI SEC DE CARNE

«Iar cînd va veni Fiul Omului întru slava Sa și toți sfinții îngeri cu El, atunci va ședea pe scaunul slavei Sale; și se vor aduna înaintea Lui toate neamurile» (Matei XXV, 31-32).

Sîntem în Duminica lăsatului sec de carne, cum denumește Biserica această zi, și mai avem o săptămînă pînă la începutul Marelui Post. Mai sînt puține zile pînă cînd vom începe pregătirea sufletească, în vederea celui mai mare praznic al creștinătății, bucuria tuturor creștinilor; Invierea Mîntuitorului, chezașia izbăvirii noastre.

Ca o aducere aminte pentru timpul de pregătire duhovnicească, Biserica a statornicit ca în această zi să se citească din Sfînta Evanghelie istorisirea despre Înfricoșata Judecată, Judecata din urmă, la care se vor prezenta toate neamurile, vii și morți, ca să dea socoteala de cele ce au săvîrșit în această viață, pentru a fi răsplătiți după legea dreptății divine. «Căci noi toți trebuie să ne înfățișăm înaintea judecării lui Hristos, ca să ia fiecare după cele ce a făcut prin trup, ori bine, ori rău» — zice Sfîntul Apostol Pavel (II Corinteni V, 10).

În fața Mîntuitorului, care va sta pe tronul slavei Sale, înconjurat de toți sfinții îngeri, în această zi a judecării, se vor înfățișa toate popoarele, din cele patru laturi ale pămîntului. Se vor aduna atît cei vii, care vor fi răpiți în nor și schimbați, cît și cei morți, care la auzul sunetului trîmbițelor ce anunță ziua cea mare a judecării, vor învia din mormînturi. Atunci va sosi clipa în care fiecare va depune mărturie în fața Marelui Judecător, de toate faptele lui, bune sau rele. Nimeni nu se va putea sustrage de la această judecată, după care, se va învrednici sau de fericirea veșnică, sau de osînda veșnică — după cum a știut să întrebuințeze în bine sau în rău talantul primit de la Dumnezeu; după cum a știut să împlinească și să asculte de învățatura descoperită nouă de Mîntuitorul, sau să calce porunca divină, îndepărtîndu-se de Dumnezeu.

Icoana atît de viu zugrăvită de Sfînta Evanghelie, cu privire la Judecata din Urmă, împrumută o imagine din viața de la țară, viața de păstor, trăită de mulțimile de pe vremea Mîntuitorului și atît de intuitivă și instructivă pentru toți creștinii din toate veacurile.

Mîntuitorul apare sub figura unui păstor care și-a păstorit turma, iar cînd vine seara, separă animalele din turmă, îngrijindu-se de adăpostirea lor.

Acesta păstor însă nu este un păstor oarecare: El este Păstorul tuturor celor ce cred în numele Său, al tuturor creștinilor pe care i-a cîștigat prin jertfa Sa, pentru împărăția lui Dumnezeu: și acum, ca un adevărat împărat, vine să ceară socoteală celor pentru care S-a jertfit.

Cînd, din dragostea și bunătatea lui Dumnezeu pentru omnirea păcătoasă, Mîntuitorul a fost trimis în lume ca să restabilească legătura dintre Creator și creatură, El S-a pogorît din cer și S-a întrupat, făcîndu-Se om asemenea nouă; atunci, a venit cu blîndețe și milostivire, cu dragoste și smerenie, «ascuțător făcîndu-Se pînă la moarte și încă moarte de cruce» (Filip II, 18).

Acum însă, cînd va veni pentru a doua oară, El va apare în toată măreția slavei Sale, înconjurat de îngeri și de sfinți, ca să statornicească pentru vecie pe cei care, potrivit vieții lor, vor intra întru împărăția cerească, în fericirea cea veșnică, sau în osînda veșnică, pe care și-au agonisit-o prin fapte.

Împărțind dreptatea, ca judecător drept, Mîntuitorul — cercetînd faptele fiecăruia, — va alege pe cei buni de cei răi, așezîndu-i pe primii de-a dreapta, iar pe ceilalți de-a stînga. Și apoi va rosti sentința definitivă și pentru unii și pentru alții. Celor care prin strădaniile din această viață și-au agonisit o răsplată bună pentru faptele lor, le va spune: «Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu, de moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii (Matei XXV, 34). Celor care însă în viața lor pămîntescă, prin fapte nu și-au agonisit decît o pedeapsă pentru răul săvîrșit, le va spune: «Duceți-vă de la Mine, blestemaților, în focul cel veșnic care este pregătit diavolului și îngerilor lui» (Matei XXV, 41).

Urmarea sentinței rostite de Dreptul și Nepărtinitorul Judecător va fi că aceia care și-au agonisit o răsplată bună, vor merge în viața veșnică, iar cei care nu și-au atras asupra lor decît condamnarea vor merge în osîndă veșnică.

Unii se vor împărtăși de bucuria fericirii de a fi alături de Dumnezeu, împreună cu îngerii și sfinții. Sfîntul Apostol Pavel, relevînd sublimitatea și măreția fericirii de care se vor învrednici cei buni și drepti, spune: «Cele ce ochiul n-a văzut, nici urechea n-a auzit, nici la inima omului nu s-au suit, acestea le-a gătit Dumnezeu celor ce-L iubesc pe El» (I Corinteni II, 9).

Ceilalți însă nu se vor învrednici decît de o veșnică și chinuitoare muștrare a conștiinței lor, pentru păcatele și fărădelegile săvîrșite.

*

În grija nemăsurată pe care Biserica o poartă, ca o adevărată mamă, fiilor ei, ea ne atrage atenția astăzi, prin cuvintele Sfîntei Evanghelii, că datoria cea mai mare a creștinului este de a se îngriji de mîntuirea sufletului său. Și această îndatorire el trebuie s-o îplinească, dacă nu vrea ca în ziua Judecării celei Mari, să se rostească asupra lui sentința atît de crudă, dar tot atît de dreaptă, de osîndire veșnică.

Creștinul își poate împlini suprema datorie, îngrijindu-se de mîntuirea lui încă în această viață. Deși pentru orice om această viață este trecătoare, totuși ea este de cea mai mare importanță, fiind salutară pentru sufletul său, pentru fericirea de dincolo. Numai în această viață și între semenii săi, creștinul poate lucra ceva pentru bucuria vieții de dincolo.

Învățătura creștină acordă o deosebită valoare vieții pămîntesti a omului, căci o leagă strîns de viața de dincolo, ca pregătire și singur răstimp de strădanie pentru obținerea unei vieți fericite dincolo, după moartea trupească. Pentru creștin, numai în viața de aici există posibilitatea de a lucra ceva, pentru a se apropia cît mai mult și a ajunge în viața de dincolo la Dumnezeu.

După cele ce ni le istorisește Sfânta Evanghelie în pericopa citită astăzi, dreptul Judecător nu va cerceta celor ce stau în fața tronului de judecată decât faptele pe care le-au săvârșit în viața pămîntească. Criteriul faptelor bune sau rele va fi mărturia pe baza căreia se va rosti sentința de fericire sau osîndă veșnică.

După cuvintele evanghelice, «cei ce se vor învrednici de fericirea veșnică sau de cununa cea neveștejită a mării» (I Petru V, 4) sînt cei care cu credință și cu dragoste față de Dumnezeu și față de aproapele s-au purtat în viața lor de aci.

Pentru justificarea celor drepti și curați, vrednici de a fi fii ai împărăției cerești, Mîntuitorul le va răspunde în ziua cea mare a Judecării: «Căci, flămînd am fost și Mi-ați dat de am mîncat; însetat am fost și Mi-ați dat de am băut; străin am fost și M-ați primit; gol am fost și M-ați îmbrăcat; bolnav am fost și M-ați cercetat» (Matei XXV, 35-36).

Dar ce sînt toate acestea decât expresia dragostei roditoare, pornită și încălzită de flacăra cea nestinsă a credinței în Iisus Hristos, dragostea față de aproapele, ce face să încolțească și să crească în om fapta cea bună? Dragostea față de Dumnezeu și față de aproapele este suprema poruncă a legii (Matei XXII, 37-38), «căci cel ce iubește pe altul, a împlinit Legea» — zice Sfîntul Apostol Pavel (Romani XIII, 8). Dragostea este virtutea creștinească ce le cuprinde pe toate. Ea încununează toată viața curată a creștinului, «căci de aș avea toată credința încît să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sînt» — zice același sfînt apostol (I Corinteni, XIII, 2). Credința fără de fapte este moartă, lipsită de roade duhovnicești și incapabilă să aducă omului mîntuirea. «Căci de vor fi fratele sau sora goi și lipsiți de hrana de toate zilele și le va zice cineva din voi: mergeți în pace, încălziți-vă și vă saturați, și nu le-ar da cele de trebuință trupului, ce folos ar fi?» (Iacob II, 16) — zice Sfînta Scriptură.

A iubi pe aproapele nostru înseamnă nu numai a împlini o poruncă, ci a-ți arăta prin fapte calitatea de creștin. Mîntuitorul spune răspicat că dragostea este cea care imprimă nota specifică a vieții creștine, întrucît: «după aceasta vor cunoaște toți că sînteți ucenicii Mei, dacă veți avea dragoste între voi» (Ioan XIII, 35).

Creștinul trebuie să iubească cu adevărat, în așa fel, ca dragostea să rezulte din faptele săvîrșite de el. Să ducă alături de semenii săi o viață de dreptate și de adevăr, de pace și de bună înțelegere, de respect față de persoana altuia și de bunurile aproapelui.

Împlinirea dreptății în viața sa zilnică este pentru creștin nu numai o datorie pornită din dragoste, ci și o poruncă. Numai în cadrul dreptății se poate desfășura o viață normală de relații bune între oameni și popoare, deoarece dreptatea cere imperios să dai ceea ce este al fiecăruia, fără a rămîne dator, — după cuvîntul Sfintei Scripturi: «Nu fiți datori nimănui cu nimic, decât cu iubirea unuia față de altul» (Romani XIII, 8). Împlinirea dreptății cere să nu asuprești pe nimeni, ci să respecti libertatea tuturor, nici să exploatezi pe cineva, ci să acorzi fiecăruia răsplata

dreaptă a muncii sale, «căci vrednic este lucrătorul de plata sa» (Luca X, 7).

Adevăratul creștin cinstește și respectă pe aproapele său, astfel că din viața lui alături de semenii; dispăre orice ură, învrăjbită și clevețire, care toate, surpă în loc să zidească bunele raporturi dintre oameni.

În locul acestor păcate, în sufletul creștinului trebuie să se sălășluiască pacea și buna înțelegere. Cît de importantă este pacea pentru om ne-o arată faptul că o găsim sub forma de îndemn, alături de dragoste, pe aproape fiecare pagină a Sfintei Scripturi. De la Nașterea Mîntuitorului, cînd corul îngeresc răsună din ceruri, anunțînd pacea și buna înțelegere pe pămînt, și pînă la Înălțarea Mîntuitorului la cer, care ne lasă atunci sub formă de testament împlinirea păcii în lume, buna înțelegere dintre oameni rămîne poruncă pentru cel ce poartă numele de creștin. Împlinirea acestei porunci în lume este legată apoi de întregul proces al mîntuirii, după cum rezultă din cuvintele Mîntuitorului, cînd spune: «Feriți făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema» (Matei V, 9).

Nu discordia, ațîțarea unora împotriva altora și lupta dintre oameni trebuie să caracterizeze pe bunul creștin, ci armonia, buna înțelegere și pacea. Porunca Sfîntului Apostol Petru pentru credincios este: «să se ferească de rău și să facă binele, să caute pacea și s-o urmeze» (I Petru III, 11).

Prin unire, prin dragoste, bună înțelegere și pacea cu toată lumea se făurește viața de bunăstare și de fericire. Omul progresează încet-încet, pe calea sa de pregătire pentru viața de dincolo, unde se va putea bucura de toate roadele, ajungînd la fericirea cea veșnică mult dorită și nădăjduită.

Dar ca să ajungi la Dumnezeu, trebuie să treci deci prin iubirea aproapelui. Poarta prin care vrem să intrăm în împărăția lui Dumnezeu este aproapele; de aceea, în viața de aci, unde viețuim cu aproapele, trebuie să ne străduim să ajungem la această poartă care nu ni se va deschide decît cînd vom fi vrednici de ea.

Mîntuitorul a subliniat de atîtea ori acest mare adevăr, legînd mîntuirea sufletului nostru de purtarea noastră față de aproapele și repetă din nou aceasta, prin cuvintele Sfintei Evanghelii de astăzi: «Întrucît ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei mai mici, Mie Mi-ați făcut» (Matei XXV, 40).

Iată calea pe care ne-o pune în față învățătura Bisericii și pe care trebuie s-o urmăm, pentru a ajunge la fericirea vieții de dincolo. Și aceasta nu nesocotind viața de aici, ci acordîndu-i toată valoarea pentru lucrarea noastră spre mîntuire, căci după moarte, cînd sufletul s-a despărțit de trup, devenim neputincioși și nu vom mai putea înfăptui nimic pentru mîntuire; doar rugăciunile Bisericii și ale credincioșilor rămași în viață ne mai pot ușura soarta.

Și prin Sfînta Evanghelie de astăzi ni se atrage atenția asupra judecării ce va să vină, pentru că noi să nu uităm de îndatorirea ce avem, ci, zi de zi să ne străduim pe calea mîntuirii, dar mai ales în răstimpul Postului Mare, care va începe nu peste multe zile. Să nu uităm apoi că această judecată va veni pe neașteptate. «Ziua Domnului vine ca un

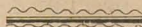

jur noaptea» (I Tesalon. V, 2) ; despre sosirea ei nu știu nici îngerii din cer, — de aci și îndemnul Mântuitorului : «priveghiați, că nu știți în care zi vine Domnul vostru» (Matei XXI, 42).

Să ne aducem aminte deci de îndatorirea pe care o avem în lucrarea mântuirii, «de vreme ce Dumnezeu nu ne-a pus spre mînie, ci spre dobîndirea mîntuirii prin Domnul nostru Iisus Hristos» (I Tesalon. V, 9).

Și, să realizăm în viață această îndatorire, ca în ziua Judecării să ne poată spune : «Veniți, binecuvîntații Părintelui Meu, moșteniți împărăția cea pregătită vouă de la întemeierea lumii» (Matei XXV, 34). Amin.

Pr. MIRCEA CHIALDA

LA DUMINICA IZGONIRII LUI ADAM DIN RAI (A LĂSATULUI SEC DE BRÎNZĂ)

(Ev. Matei VI, 14-21 ; Apostol : Rom. XIII, 11-XIV, 4).

După Duminica Vameșului și a Fariseului, în care Biserica arată două atitudini (de mîndrie și smerenie), ale omului, în fața lui Dumnezeu, a urmat Duminica Fiului risipitor, care, — după experiențe triste —, se întoarce, umilit, în brațele părintești, cu lacrimi de pocăință pentru ca în Duminica Înfricoșatei Judecări, de acum o săptămînă, să pună înaintea creștinului tabloul zguduitor al Judecării din urmă și, în sfîrșit, să-i amintească izgonirea lui Adam din rai, în Duminica de azi. Ca o mamă iubitoare și cunoscătoare a celor mai slabi dintre fiii ei, Sfînta noastră Biserică Ortodoxă a rînduit și o săptămînă de post îndulcit, adică lipsit de mîncări cu carne, care se încheie astăzi, în Duminica ce se mai numește «a lăsatului sec de brînză».

Atît Sfînta Evanghelie de astăzi, cît și Apostolul și toate cîntările liturgice, pe care le-am ascultat cu toții aici, au în centrul lor pregătirea pentru Postul Paștelui, care începe miine :

Astfel, Sfîntul Apostol Pavel ne imploră, cu toată căldura sufletului său, «să umblăm cuviincios, ca la lumina zilei ; nu în ospețe și beții, nu în desfrînări și în destrăbălare, nu în ceartă și în zulie...», căci acum este ceasul să ne trezim din somnul păcatelor ; «noaptea e pe sfîrșite, ziua e aproape. Să lepădăm dar lucrurile întunericului și să ne îmbrăcăm cu armele luminii...» — zice el — și adaugă că cei ce postesc să nu judece pe cei ce nu postesc și cei ce nu postesc să nu judece pe cei ce postesc, căci Domnul ne va judeca pe toți. Iar Sfînta Evanghelie de azi

ne dă belșugul de învățături ale Domnului, avînd postul în centrul lor : Iertarea, spre care năzuim, o vom dobîndi numai dacă și noi vom ierta greșelile semenilor noștri. Postul trebuie să fie însoțit de rugăciune și de milostenie, prin care ne adunăm comori «în cer, unde nici molia, nici rugina nu le strică, nici furii nu le sapă și nu le fură. Căci unde este comoara ta, acolo este inima ta». Să nu postim ca fățarnicii, ca să fim văzuți și laudați de oameni.

Iar Sinaxarul, ce s-a citit la Utrenia de dimineață, ne-a lămurit rostul amintirii izgonirii lui Adam din rai, la începutul postului. El ne arată : «cît de folositor este postul și iarăși cît de păgubitoare sînt lăcomia și neascultarea... Că cea dintîi poruncă a lui Dumnezeu, dată oamenilor, este virtutea postului...» Iar într-una din cîntările ei, sînta noastră Biserică ne povățuiește așa : «Vremea Postului să o începem luminat, supunîndu-ne pe noi nevoițelor celor dumnezeiești. Să ne lămurim sufletul, să ne curățim trupul. Să postim precum de bucate, așa și de toată patima, desfătîndu-ne cu bunătățile Duhului. Întru care petrecînd cu dragoste, să ne învrednicim toți a vedea prea cinstita Patimă a lui Hristos Dumnezeu și Sfintele Paști, duhovnicește bucurîndu-ne!»

Asupra rostului și însemnătății postului care începe mîine voi stărui în cuvîntul de astăzi.

Instituind postul Sfințelor Paști, sînta noastră Biserică ne chiamă să refacem împreună cu Mîntuitorul nostru calea spre Golgota și spre Înviere. Preoții se îmbracă în veșminte cernite, Biserica se îmbracă în doliu, ca la înmormîntare : ea închipuiește înmormîntarea noastră cu Domnul, pentru ca împreună cu El să înviem în chip tainic în noaptea Învierii. Amintirea de azi a izgonirii din rai a strămoșului nostru, Adam, se face în vederea deschiderii ușilor pocăinței spre rai. Căderea noastră împreună cu Adam cel dintîi cuprinde în planul dumnezeiesc ridicarea noastră cu Adam cel de al doilea, Mîntuitorul Iisus Hristos. Pentru aceasta însă, așa după cum fiecare dintre noi am călcat porunca dumnezeiască a înfrînării, ca și protopărinții noștri, și o dată cu ei, tot așa cu Hristos și în Hristos murim pentru păcat, răstignind păcatul pe cruce, pentru ca să înviem împreună cu El la o viață nouă. Tendințele noastre firești, înrăite prin neînfrinare și prefăcute în patimi, sînt curățite de zgura păcatului prin post și rugăciune, ca și un metal prețios prin foc și felurite procedee fizice.

Patimile au un singur izvor : păcatul. Ca să ne facă să înțelegem mai ușor patimile, «înțelepții de altădată, — ne învață Sfîntul Casian Romanul —, au atribuit sufletului trei părți principale ; cea rațională, cea supusă miniei, cea supusă poștei ; fiecare dintre aceste părți are boalele sale proprii. Astfel, stricăciunea lăuntrică (păcatul), punînd stăpînire pe vreuna dintre aceste părți, își schimbă numele, după răul la care dă naștere. Dacă pune stăpînire pe partea rațională, izvodește slava deșartă, invidia, îngîmfarea, semeția și erezia ; dacă pune stăpînire pe partea expusă miniei, va pricinui furia, nerăbdarea, tristețea, uritul, frica și cruzimea ; dacă atacă partea supusă poștei, va da naștere lăcomiei,

desfrînării, zgîrceniei și dorințelor rele, pămîntești» (*Convorbiri duhovnicești*, XXIV, 15; Migne, P. L. XLIX, col. 1306).

Ziare străine au descris mai de mult moartea stranie a unei fete, care a rupt un trandafir din grădină și, punindu-l în păr, s-a bolnăvit și după cîteva săptămîni a și murit. Doctorii au constatat că moartea i s-a tras din mușcătura unui păianjen otrăvitor, pe care-l luase cu petalele trandafirului: Ademenirile păcatelor și poftelor lumii sînt ca petalele aceluia trandafir frumos, care ascund în ele păianjenul morții.

Sfîntul Ioan Scărarul ne învață că, «după cum șarpele nu poate să lepede de pe sine pielea cea veche decît trecînd printr-o strîmtoare, tot așa și haina cea ponosită a omului celui vechi, dacă nu vom trece prin calea cea strîmtă și îngustă a postului și smereniei». Această lepădare a patimilor și păcatelor de tot felul nu este ușoară și o hotărîre luată pentru post trebuie înnoită necontenit, cu o dîrzenie neînduplecată, dacă ținem seama de povîrnirea statornică a voiei noastre spre păcat și spre slăbiciune față de noi înșine.

Copilul, care mușcă dintr-o nucă, și anume din învelișul ei verde, nu numai că nu simte plăcere, ci crede chiar că s-a otrăvit; apoi, încercînd să pătrundă mai departe, i se pare că-și rupe dinții în coaje; însă, după ce a ajuns la miez, vede că e bun. Tot astfel e și postul: numai cel care-l experimentează cu dinadinsul îi poate pătrunde înțelesul și-i poate gusta binefacerile duhovnicești. Pentru aceasta însă trebuie hotărîre nezdruincată de a o rupe cu păcatul.

Mitropolitul Antim Ivireanul, care s-a săvîrșit de moarte mucenicască, spunea creștinilor, care nu voiau să se pocăiască, să postească și să se împărtășească: «...Voi zice și eu că este așa precum ziceți voi, că viermele ce zace la rădăcina hreanului, de-i va zice cineva să iasă de acolo, să meargă la altă rădăcină mai bună, el va zice: că mai dulce decît hreanul nu este, că acolo s-a născut și întru aceea s-a pomenit...».

Astfel pățim, ca niște marinari, beți, care voind să ajungă la vapor, s-au suit în luntre și au vîslit toată noaptea zadarnic, pentru ca dimineața să bage de seamă că uitaseră să dezlege luntrea de la țarm: Tot așa și cei care n-o rup cu păcatul, cu patimile care-i stăpînesc cînd încep postul, nu ajung la desăvîrșirea spre care năzuiesc.

Marele propovăduitor ortodox, Ilie Miniat, ne amintește că, «în chip firesc, voința omului înclină spre rău mai mult decît spre bine; spre bine abia se urcă; spre rău cade lesne. Și cînd cade odată spre rău, de obicei rămîne acolo ca și cînd ar fi nemișcată. Cînd ardeau cele cinci cetăți, din pricina focului care a plouat din cer, spre a arde de tot acel păcat spurcat, Dumnezeu a voit să izbăvească de un rău atît de mare pe dreptul Lot cu familia lui. Dumnezeu îi spune: «Vezi acel munte Sigor? Fugi acolo de te mintuie! Mergi cit mai repede și caută să nu te întorci de loc! Nu te întoarce, căci este primejdie ca nu cumva prin vederea ochilor să fii prins de rău și să pieri!» (Facere XIX, 17, 29). Femeia lui Lot n-a urmat drumul cum a poruncit Dumnezeu: a stat, s-a întors înapoi să vadă, poate ca să-și ia rămas bun cu o privire de la patria sa ce ardea; dar, cum s-a întors, așa a rămas: a încremenit și s-a făcut un stilp de

sare... Și Hristos ne pomenește în Sfînta Evanghelie să avem în amintirea noastră această pildă: «Aduceți-vă aminte de femeia lui Lot» (Luca XVII, 32)... Dumnezeu vrea să te mîntuiască de un asemenea rău și pare că-ți spune: «Grăbindu-te, mîntuiește-te în munte! Nu te uita înapoi, ca nu cumva să fii prins împreună cu ei! Grăbește-te, ca să te mîntuiești! Fugi cît mai repede de stricăciunea lumească, zboară, de-i cu puțință, departe de patimile omenești! Aleargă, să te mîntuiești în muntele virtuții creștine și al desăvîrșirii evanghelice!» Așa vorbește harul lui Dumnezeu, dar voința omului nu ascultă, nu merge drept pe calea dumnezeieștilor porunci, stăruie în nepăsare, se întoarce spre rău, și cum se întoarce, este prins acolo și acolo rămîne... Se întoarce să vadă ciștigul nedrept și este prins de iubirea de argint. Se întoarce să vadă slava cea deșartă și este prins de mîndrie. S-a întors spre rău, a văzut răul, a încremenit în rău. A ajuns ca femeia lui Lot: un stîlp de sare, încremenit și nemîșcat în rău. Voința a ajuns obișnuință».

Crezi că mai păcătuiești o singură dată, ori o singură zi și această zi se preface în viața întreagă: împărăteasa Semiramida a asirienilor a convins cu lacrimi și jurăminte pe împăratul Ninu, bărbatul ei, să-i dea puterea împărătească o singură zi; s-a așezat apoi pe tron, a poruncit să fie pus în lanțuri bărbatul și binefăcătorul ei și să i se taie capul, și a domnit toată viața. Așa se întîmplă și cu creștinul, care tot amină pocăința de la post la post, de la an la an, pînă se scurtează firul vieții. «Vrei să te pocăiești, dar voința ta a încremenit în rău, este ținută de obișnuința ce o stăpînește. Voiești, dar cu scopul de a nu te lăsa de primul tău păcat. Voiești să te mărturisești, dar nu voiești să te îndrepti. Este același lucru: voiești și nu voiești; semn că legăturile care te țin se slăbesc puțin, dar nu se rup», întocmai ca funia luntrei marinarilor de care am pomenit mai nainte. Iar cînd vei voi cu adevărat, va fi poate prea tîrziu și vei muri în păcatele tale.

Biserica ne deschide ușile pocăinței: «Ușile pocăinței deschide-mi!» I ne rugăm noi lui Dumnezeu, în acest răstimp al Triodului. Să ne închipuim «un călător prins de vișor, într-o noapte de iarnă, pe drum spre casă, unde se așteaptă să-și găsească adăpost. Zăpada viscolită îi orbește ochii, picioarele i se cufundă în troianul adînc. Cu trudă găsește casa pe care o caută; se apropie, dar avînd mîinile înghețate, nu poate să deschidă ușile... de aceea, bate și strigă: deschideți, am înghețat! Îi deschid, el intră și aci, îl așteaptă căldura și odihna. Fiecare păcătos, întinat de păcatele sale grele, este asemenea călătorului rătăcit în noaptea geroasă. Păcatele orbesc vederea noastră sufletească; păcatele ne leagă, în înțeles duhovnicesc, mîinile și picioarele... Adesea, nu aflăm în noi putere să ne înălțăm prin credință și nădejde pînă la milostivul Dumnezeu»...

Biserica ne ajută, ne luminează calea, ne slătuiește, ne îndeamnă. Ea ne arată rostul și binefacerile postului. Postul ne pregătește pentru Patimile și Învierea Domnului. Ele ne dezvăluie urîtenia lăuntrică a omului căzut în păcat și prețul care s-a plătit pentru păcatele noastre. Reconstituind pe plan duhovnicesc drama mîntuirii noastre, Postul Mare actuali-

zează neîncetat marile etape ale vieții creștine, pe care le retrăiește fiecare creștin în viața Mîntuitorului. Credinciosul se întoarce astfel spre sine însuși și-și confruntă viața sa duhovnicească cu a Modelului său, într-o necurmată cercetare de sine. În chipul acesta, postul aduce o echilibrare sufletească a creștinului, trăirii continue pe plan trupesc, exclusiv, aducîndu-i-se corectivul unei trăiri mai intense pe plan duhovnicesc: «Omorîți mădularele voastre — ale omului pămîntesc — scrie Sfîntul Apostol Pavel, — fiindcă v-ați dezbrăcat de omul cel vechi, dimpreună cu faptele lui și v-ați îmbrăcat cu cel nou, care se înnoiește spre deplină cunoștință, după chipul Celui ce l-a zidit» (Colos. III, 5, 9, 10). Cu cele două aripi ale lui: rugăciunea și milostenia, postul ne înalță duhovnicește, printr-o adevărată terapeutică morală, în care omul lăuntric capătă alte perspective și alte dimensiuni, ale sfințeniei prin pocăință și îmbunătățire duhovnicească a propriei vieți. El începe astfel anevoiosul urcuș al omului împovărat de propriile păcate, spre Golgota și spre Ierusalimul cel de sus și Tabor — de pe pămînt la cer —, în duh de smerenie, de înfrînare, de nevoință. Postul adună și unește năzuințele atît de împrăștiate ale omului firesc și-i luminează calea spre ținta supremă din punct de vedere religios: mîntuirea în sfințenie.

În aceste perspective, pustiul înfloarește și între spini înfrînării cresc florile cerului. Postul este întîmpinat cu bucuria de creștin, fiindcă devine instrument de spiritualizare, ca să crească viața Duhului în noi, întărind voința și strunind poftele, călîndu-se simțurile și limpezindu-se mintea: amar este postul, dar dulce este raiul! Prin post, creștinul pune astfel stavilă înclinării firești de a nu recunoaște limitele, în care ne închide legea morală.

Postul are nenumărate fețe, după înclinările și puterile fiecărui creștin. Există un post trupesc; el constă în strunirea plăcerilor simțurilor și a poftelor trupesti. «Ai păcătuit îmbuibindu-te cu tot felul de bunătăți? Vindecă-ți deslătarea prin post» — ne învață Asterie al Amasiei (din veacul IV). Desfrîul ți-a vătămat sufletul? Castitatea să-ți fie leacul boalei! Lăcomia cea doritoare de multe bogății îți aprinde sufletul? Milostenia să-ți golească îmbuibarea, căci milostenia și darul sînt mijlocul de curățire al celor lacomi! Minciuna ne-a dus pînă aproape de pierzare? Mărturisirea adevărului să oprească primejdia! Să îmbrăcăm toată armura pocăinței, ca să ne apărăm de tăișul securii!

Există un post al inteligenței; el constă în oprirea de la o activitate exclusivă a inteligenței, de la speculații nesfîrșite și deșarte, de la cercetarea unor chestiuni fără motiv și fără scop. Acest post se impune celor ce uită cuvîntul: a cunoaște mult, nu însemnează să cunoști multe, ci să cunoști bine și să trăiești ce cunoști ca bun. Legea postului inteligenței este: nu căuta bucurii fără folos pentru semenii tăi... Astfel, supune lucrarea inteligenței tale legilor morale, ca să fie folositoare și ție și semenilor tăi.

Există, în sfîrșit, și un post spiritual; el constă în abținerea de la fapte ce pornesc din iubirea de sine, din ambiție personală, în renunțarea la puterea și mărirea omenească, atunci cînd nu e cerută și nu e în fo-

Iosul obștii, socotindu-te numai slujitor al semenilor, după pilda Celui ce a spălat picioarele ucenicilor Săi. Sfânta Scriptură a rezumat aceste feluri de post, arătând că ele presupun o schimbare deplină a vieții; sînt adică post sufletesc și trupesc. «Voi postiți ca să vă certați și să bateți furioși cu pumnul; nu postiți cum se cade zilei aceleia, ca glasul vostru să se audă sus» — zice Domnul prin rostul profetului Isaia. «Este oare acesta un post care îmi place, o zi în care omul își smerește sufletul său? Să-și plece capul ca o trestie, să se culce pe sac și în cenușă, oare aceasta se chiamă post, zi plăcută Domnului? Nu știți voi postul care-Mi place? — zice Domnul. Rupeți lanțurile fărădelegii, dezlegați legăturile jugului, sloboziți pe cei împilați și sfărmați jugul lor. Imparteți piinea ta cu cel flămînd, adăpostește în casă pe cel sărman, îmbracă pe cel gol... Atunci, lumina ta va răsări ca zorile și tămăduirea ta se va grăbi. Dreptatea va merge înaintea ta, iar în urmă ta, slava lui Dumnezeu...» (Isaia LVIII, 4-8).

Prin post, creștinul ancorează într-o lume nouă, cu valori noi, ale sfințeniei dumnezeiești, spre care năzuiește credinciosul ce tinde spre desăvîrșire. El reface astfel armonia primordială între năzuințele sale cele mai intime și realizările lui. El atinge astfel zona păcii duhovnicești, cu semenii, cu Dumnezeu, cu sine însuși; zona vieții armonioase, potrivită cu scopurile ei înalte, adică trăită după rînduiala ziditorului său, deci «rațională», (după Sfinții Părinți). Postul se face astfel rînduială de viață curată, prin întoarcerea la izvorul ei, care e Dumnezeu. Oprirea de la anumite mîncăruri e numai o parte a postului și nu cea mai însemnată. Este ceva mai însemnat decît hrana pe care o iei: este duhul de mulțumită cu care o primești de la Făcătorul a toate, este schimbarea întregii atitudini față de zidire și Ziditor și care se împlinește cu cuminecarea cu Trupul și cu Sîngele Domnului, către care este cale și pregătire.

Cei care se hotărăsc cu tot dinadinsul să postească, își cunosc îndată metehnele, adică plăcerile vinovate, de care nu se pot lipsi; însă chiar încercările neizbutite de a se dezbăra de ele înseamnă un progres spre desăvîrșirea duhovnicească. Ele ne fac să cunoaștem slăbiciunea spirituală a firii noastre pămîntești și puterea lui Dumnezeu, care se arată ca o lumină în întunericul bîjbîielilor noastre. Este prima fază a unei practici, a unui antrenament ca al oricărei consacrări a vieții omenești. Așa ajunge credinciosul la o înțelegere mai dreaptă a sa în raport cu semenii săi, pe care nu-i mai osîndește pentru greșeli și slăbiciuni, care abundă în sine însuși; așa ajunge să nu se justifice pe el însuși cu păcatele altora: Cînd împăratul Teodosie a venit la Sfîntul Ambrozie, să-l împărtășească, acesta l-a oprit, fiindcă ucisese 7.000 de oameni care se revoltaseră împotriva lui la Tesalonic. Atunci, Teodosie a crezut că se poate apăra amintind că și dreptul David a ucis. «Urmează pe David și în pocăință, după cum l-ai urmat și în păcat!» — i-a răspuns Sfîntul Ambrozie și nu l-a împărtășit.

Așa se zidește un om nou, prin al doilea botez, care e pocăința: din fapte, vorbele, atitudinea și gîndurile noastre iradiază roadele duhov-

nicești ale colaborării voiei noastre libere cu harul. Așa ne facem din nou colaboratorii lui Dumnezeu (I Cor. III, 9).

Acum, la sfârșit, adăugăm câteva cuvinte despre unele *înțelegeri greșite* ale postului :

S-a confundat, de pildă, uneori, postul cu *regimul vegetarian* prescris de medici. Acesta din urmă e lipsit de gândul la Dumnezeu, avînd ca suport numai voința mărginită a omului și avînd numai urmări trecătoare și care se reduc la trup. Postul creștinului este înfrînarea poftelor, pentru ca glasul lor aprig potolindu-se, să răsune în el numai vocea lui Dumnezeu ; este o jertfă a plăcerilor, din iubire față de El. Iar faptul că postul alimentar este și regim vremelnic, sănătos, pentru cei mai mulți dintre noi, este dovada că viața suprafirească poate să întărească și pe cea firească.

De asemenea, avem de cercetat unele exagerări privitoare la viața religioasă în general și la post în special.

Toți marii magiștri ai vieții duhovnicești au osîndit *excesele* făcute în legătură cu postul alimentar, el fiind pus totdeauna în legătură cu vîrsta, starea sănătății, împrejurările de viață și ocupația celui ce se pocăiește : «Celor bolnavi, neputincioșilor, femeilor însărcinate, nu li se împune postul... Pentru aceștia postul... este în duh și în inimă, acolo unde-și are el începutul pentru fiecare om». «Postirile peste puterile firii fac tot atîta rău ca și lăcomia» — ne învață Sfîntul Casian Romanul, mare ascet din epoca primară a Bisericii creștine. «Am văzut adesea oameni — zice el — care, necăzînd niciodată în lăcomie, s-au lăsat să slăbească prin înfrînări de la mîncare, în așa fel, încît neputințele și slăbiciunea lor au fost prilej să cadă din nou în patima, pe care o instruniseră. De aceea, după Sfîntul Pavel, trebuie să știm să ne slujim de armele dreptății... și să trecem între cele două extremități, cu o cumpănire atît de dreaptă și cu un discernămint atît de înțelept, încît să mergem mereu pe poteca strîmtă a înfrînării, ferindu-ne, de o parte, de lipsa de dreaptă socoteală, ca să nu trecem peste marginile ce ni s-au pus, și, de altă parte, de prea mare libertate, ca să nu ne lăsăm în voia dorințelor trupești și a nestăpînirii de sine» (*Coll.* II, 16, P.L.XLIX, 549). În același duh de moderație ne povățuiește Sfîntul Diadoh al Foticeii, zicînd : «Precum trupul îngreuiat de mulțimea mîncărilor face mintea molie și greoaie, tot așa cînd e slăbit de prea multă înfrînare, face partea contemplativă a sufletului posomorîtă și neiuuitoare de cunoștință. Deci, mîncările trebuie să se potrivească cu starea trupului : cînd trupul e sănătos, trebuie să fie instrunit atît cît trebuie, iar cînd e slăbit, să fie îngrijit, însă cu măsură. Căci cel ce se nevoiește nu trebuie să-și slăbească trupul decît atîta cît trebuie ca să-i înlesnească lupta, ca prin ostenele trupului și sufletul să se curățească după cuviință» (*Cele 100 de capete*, XLV).

Iată de ce la Sfîntul Ioan Gură de Aur aflăm această rînduială a unei *compensații*, pentru cei care nu se pot opri de la mîncare din pricina slăbiciunilor trupești. «Cel ce mănîncă și nu poate să postească, să împartă cu prisosință milostenie, să facă rugăciuni stăruitoare, să dove-

dească o rîvnă evlavioasă pentru ascultarea cuvîntului lui Dumnezeu, fiindcă la aceasta nu ne stingherește nicidecum slăbiciunea trupească... Să se împace cu dușmanii, să gonească din sufletul său orice ținere de minte a răului... Îndeplinind acestea, el va săvîrși adevăratul post, așa după cum îl cere de la noi Domnul». Iar Mitropolitul Antim Ivireanul îndemna cu dulceață, nu lipsită de oarecare ironie, pe fiii săi duhovni-cești, bucureștenii de acum peste două veacuri și jumătate: «Cu postul să ne ușurăm trupul, să ne limpezim mintea și să ne bucurăm cu sufletul, ca să vie darul lui Dumnezeu asupra noastră, care post trebuie să-l facem cu rugăciuni amestecat; că precum nu sint dulci bucatele fără de sare, așa nici postul fără de rugăciuni. În a 2-a carte, la începerea postului, zice Sfîntul Grigorie: «Cum că postul este pacea de obște a sufletului și a trupului, trai fără de turburare, petrecanie cu bună întocmire, viață ce veselește pre Dumnezeu și întristează pre vrăjmașul... Știu bine că nu ne va lăsa obiceiul și năravul cel rău ca să ne postim de bucate. Ci în-cailea, să ne postim de răutăți; că spre mîncare (n-am cum mai zice în-tr-alt chip) ne îndeamnă blestematul acesta de pîntece, dar a face rău n-avem îndrumător pre nimeni; că trupului îi trebuiește mîncare, iar sufletului nu-i trebuiește răutăți; și din mîncare cunoaște oarecare dul-ceață, iar din răutate nu să cunoaște alt nimic, fără numai vătămare de suflet și călcare de lege».

În sfîrșit, chiar în Evanghelia de astăzi, am auzit cu toții cuvintele Domnului, prin care ne cere să ne ferim de *a posti ca fățarnicii*, care-și smolesc fețele ca să se arate oamenilor că postesc și să fie lăudați de ei. Aceste cuvinte de osîndire a celor ce fac din post un mijloc de a fi admirați, lăudați și socotiți foarte evlavioși, ne amintesc din nou invec-tivele aspre ale Mîntuitorului împotriva fățarnicilor din toate timpurile, ale căror prototipuri au rămas cărturarii și fariseii: Vai vouă, cărturari și farisei fățarnici! «Păcatul lor este trădare și jignire a adevărului, adică a bogățiilor supreme pe care le are lumea». Ei păzesc cu sîințenie cele mai mici amănunte rituale, dar uită principala poruncă a legii: iu-birea; uită cîntarea îngerească: Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pămînt pace, între oameni bunăvoire!

Există oameni, care socotesc mare păcat dedulcirea, chiar din gre-șeală, dar în același timp, au o purtare neomenoasă față de semenii și apropiații lor: «Se înghesuie dînd coate altora, — spune un bun cu-noscător al acestor situații —, fără pic de rușine față de ceilalți creștini, se supără pe cei ce nu-i salută și se întunecă posomorindu-se, cînd îi înștiințează cineva despre bunăstarea și fericirea altora». «Tare mă mi-nunez — zice același Asterie al Amasiei — de aceștia, cînd îi văd îngă-duitori cu ei, dar aspri judecători ai celor ce păcătuiesc; cînd îi văd ne-putincioși luptători, dar neîndurători legiuitori... Nu vedeți birnele din proprii voștri ochi, dar vreți să scoateți paiul din ochii altora; legați în spatele altora sarcini foarte grele;... v-ați așezat mai dinainte în scaunul de judecată al lui Hristos și ați răpit dreptul de sentință al Judecăto-rului tuturor...» Despre acest fel de fățarnici spune Sfîntul Casian: «Postînd așa, nu ca să dobîndească de la Dumnezeu tămăduirea greșelilor

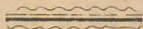

și smerenia inimilor lor, ci din mândrie, dintr-o încăpăținare diabolică, postul lor devine o impietate și o nelegiuire. În această stare, ei nu mai aduc jertfe lui Dumnezeu, ci diavolului și cad în vina, pe care o arăta Moise evreilor : «Au jertfit demonilor și nu lui Dumnezeu, s-au închinat unor dumnezei pe care nu-i cunosc» ! Fariseul fățarnic din parabola Mîntuitorului este prototipul lor.

Să nu uităm nici oclipă învățătura Bisericii noastre că dincolo de realitățile evidente și necesare ale lumii materiale stă pentru cel credincios marea realitate a duhului, care este tot atît de prezentă în viața creștinului.

A sosit vremea rinduită de Biserică pentru pocăință în rugăciune, post și milostenie, ca pregătire pentru marele praznic al Învierii Domnului. Să nu lipsim din sfintele lăcașuri ale Domnului, la slujbele din timpul postului, pentru ca să-L însoțim pe Mîntuitorul de-a lungul durerosului Său drum al Patimilor și al morții pentru noi, pentru ca astfel, să ne învrednicim și de slăvita Sa Înviere, care e praznicul cel mare al biruinței luminii și păcii asupra întinericului, vrajbei și păcatului. Să ne dezlegăm astfel din robia păcatelor, care ne duc la moartea sufletească, să rupem legăturile patimilor, care înlănțuiesc conștiința noastră ca o hidră cu nenumărate capete. Să tăiem acest nod gordian, bărbătește, cu sabia unei hotăriri definitive, pentru o viață curată, creștinească, care începe cu curățirea de patimi, în pocăință cu post, milostenie, rugăciune și împărtășire cu Sfintele Taine. Numai Dumnezeu cunoaște numărul anilor vieții noastre ; sfîrșitul poate veni oricînd și vai de cel ce moare plin de păcate neiertate și de patimi ce colcăiesc în ființa lui ! Să ne ridicăm la nivelul unei vieți duhovnicești vrednice de numele de creștin, rupînd-o cu trecutul păcătos. Așa va domni și în viața noastră pacea, și așa postul, care începe mîine, va fi o binecuvîntare și pentru noi și pentru toți care vin în legătură cu noi. Astfel, după prăznuirea izgonirii strămoșului nostru, Adam, din rai, vom putea să ne pregătim întoarcerea noastră în el, simțindu-ne neîntinați în gînduri, fapte și năzuințe, simțind mîna lui Dumnezeu în viața noastră, gustînd dulceața unei conștiințe curate în unire cu Hristos, adică ținîndu-L izvorul unic al vieții noastre creștine și simțind prezența neclintită în viața noastră, a lui Dumnezeu cel în Treime lăudat, a Tatălui și a Fiului și a Sfîntului Duh. Amin !

Prof. N. CHIȚESCU

LA DUMINICA ORTODOXIEI

De luna trecută, am început să mergem pe drumul Marelui Post al Sfințelor Paști, post de o deosebită însemnătate în viața noastră de creștini, pentru că ne pregătește să primim marele Praznic al Patimilor și Învierii Domnului nostru Iisus Hristos. Și ca orice drum, drumul Po-

stului Mare are și el popasurile lui, care sînt cu deosebire duminicile. Intr-o asemenea duminică din acest post ne aflăm noi astăzi.

Prima duminică din Postul Sfințelor Paști, numită și Duminica Ortodoxiei, e ca o primă treaptă din cele șapte ale scării ce urcă spre Învierea lui Hristos și a noastră, adică spre locașul vieții veșnice. Scara sau suișul postului pascal e un lucru destul de greu, uneori mai greu chiar decît urcușul duhovnicesc de care ne vorbesc Sfîntul Ioan Scărarul și alți Părinți ai Bisericii. Dacă în capul scării ne așteaptă însuși Iisus Hristos, înviat cu trupul din morți, înțelegem cită rîvnă, cită grijă și cită smerenie trebuie să punem în suișul nostru pe această scară. Ca scara să ne țină pînă sus fără să se rupă cu noi, trebuie să aibă jos un punct de reazem puternic. Acest punct de reazem este dreapta credință, lucru pentru care duminica de astăzi se mai numește și Duminica dreptei credințe.

Biserica și viața noastră creștină au la temelie credința caldă în Domnul nostru Iisus Hristos. Ea a împins pe Apostoli să-și lase toate ale lor și să urmeze Domnului; ea a îndemnat pe Părinții și pe dascălii Bisericii să dureze altare nemuritoare în sufletele oamenilor. Convorbirea dintre Filip și Natanail și apoi dintre Natanail și Mîntuitorul, din sfînta Evanghelie de astăzi, pune în deosebită lumină adevărata credință în Domnul. Mîntuitorul își alegea apostolii. Întîlnind pe Filip, îi zise: «Urmează-Mi!» Iar Filip, întîlnind pe Natanail, îi spune: «Am găsit pe Acela despre care au scris Moise în lege și proorocii, adică pe Iisus, fiului lui Iosif din Nazaret». Iar Natanail i-a zis: „Din Nazaret poate, oare, să fie ceva bun? Și Filip i-a zis: „Vino și vezi! Văzînd Iisus pe Natanail venind spre El, a zis despre dînsul: «Iată, cu adevărat israelit în care nu este vicieșug!» Iar Natanail a zis către Dînsul: „De unde mă cunoști»? Și răspunzînd Iisus, i-a zis: „Înainte de a te chema Filip, fiind tu sub smochin, te-am văzut». Și i-a răspuns Natanail: «Ravi, tu ești Fiul lui Dumnezeu» (Ioan 1,43—49).

Această scenă, în care se proclamă așa de deschis dumnezeirea lui Iisus Hristos, e una dintre cele mai mișcătoare din întreaga Sfîntă Scriptură. Sinceritatea lui Natanail, în chiar nedumerirea lui despre Hristos, prin întrebarea: «Din Nazaret poate, oare, să fie ceva bun? a mișcat adînc pe Domnul. Modestia orășelului Nazaret punea pe Natanail în încurcătură și-l stînjenea să primească drept adevărată vestea că ar putea să se ridice ceva mare din această localitate. Dar la îndemnul lui Filip: «vino și vezi», el n-a mai stat la îndoială o clipă și a pornit spre Domnul. În inima lui s-a iscat nu numai curiozitatea de a cunoaște pe Hristos, ci și dorința caldă a-L primi ca oaspete al întregii sale vieți. Curăția vieții lui chema la sine slințenia Fiului lui Dumnezeu. De aceea Mîntuitorul îl întîmpină cu cuvintele: «Iată, cu adevărat israelit în are nu este vicieșug!». Este cea mai scumpă mărturie pe care Iisus Hristos o dă despre un om, mărturie pe care Natanail i-o întoarce prin cuvintele: «Învățătorule, Tu ești Fiul lui Dumnezeu». Apostolul Petru nu făcuse încă aceeași mărturisire.

Puțini dintre ucenici au rămas așa de strîns legați de Domnul ca Natanail. Domnul îi făgăduietse că va vedea cerul deschis și pe îngerii lui Dumnezeu suindu-se și pogorîndu-se peste Fiul Omului (Ioan I, 51). E cea

mai mare răsplată care se poate da unei credințe adevărate. E răsplata pe care și noi o așteptăm, după ce vom fi urcat cele șapte trepte ale postului, a cărui ușă se deschide spre lumina cea nespusă a Învierii lui Hristos.

Prin credința dreaptă, sinceră și fără pată a lui Natanail, a celorlalți ucenici și apostoli, a Sfinților Părinți și a tuturor adevăraților iubitori ai lui Hristos, s-a întărit și a crescut Biserica Mântuitorului. Adevărații creștini sînt sinceri și nevinovați, așa cum sînt copiii, cum e Natanail, cum erau și cum sînt atîția și pe care Sfîntul Pavel și unii scriitori bisericestî îi numesc sfinți. Nevoindu-se pentru curăția vieții lor, ei se luptau mai ales pentru curăția credinței lor, iar curăția credinței era și este semn al Ortodoxiei. Ortodoxia este credința dreaptă în toate adevărurile descoperite de Dumnezeu și care sînt trebuitoare pentru mîntuirea noastră. Aceste adevăruri pentru care, veacuri de-a rîndul Biserica a luptat cu schismatici,eretici, păgîni și alți vrăjmași, sînt temelgia și stîlpul de granit ai Ortodoxiei; adevăruri despre Dumnezeu, Sfînta Treime, Intruparea Cuvîntului, Biserică, Sfintele Taine, Mîntuirea, ș. a. Unul dintre aceste adevăruri a fost și închinarea la sfințele icoane.

Duminica Ortodoxiei prăznuiește biruința închinătorilor la sfințele icoane contra vrăjmașilor închinării la sfințele icoane, sau contra iconoclaștilor ori iconomahilor. A fost mare tulburare atunci în Biserică, timp de aproape o sută de ani: de la jumătatea veacului VIII, pînă spre jumătatea veacului IX. În marea dragoste pentru Biserica Sa, Dumnezeu S-a folosit atunci de două femei: împărăteasa Irina și apoi împărăteasa Teodora, pentru a restabili cultul icoanelor și a-i da o înflorire deosebită, prin sinodul din 842, sub președinția patriarhului Tarasie al Constantinopolului. Sărbătoarea Ortodoxiei, în amintirea acestui eveniment, a fost prăznuită prima oară la 11 martie 843.

Ne închinăm la sfințele icoane, din vremurile cele mai vechi ale Ortodoxiei. Nu ne închinăm lemnului, metalului sau chipului înfățișat material pe icoană, nu săvîrșim adică păcatul idololatriei, ci venerăm sau adorăm ființa, puterea, învățătura sau faptele celui înfățișat în sfințele icoane, cu alte cuvinte, persoana sa. Se stabilește astfel, o puternică legătură duhovnicească între sufletul celui ce se roagă și persoana pictată pe icoană. Afară de aceasta, icoanele sînt ca niște cărți pentru neștiutorii de carte; ele îndeamnă la practicarea virtuților, la ferirea de păcate și la mîntuirea sufletului. Icoanele sînt lecții sfințe, pe care închinătorul nu le uită niciodată, dacă a știut să citească bine cu ochii credinței, cele înfățișate pe icoane. Dacă fiecare icoană e o lecție, cîte zeci sau sute de lecții înseamnă icoanele dintr-o biserică! Mai ales dacă ele sînt pictate cu artă și cu evlavie! Ceea ce sînt gîndurile, cuvintele și faptele frumoase pentru om, aceea sînt icoanele pentru Sfînta Biserică, adică bucurie și pozoabă. Rareori ne putem închipui o biserică fără icoane și știm că rîvna evlaviei credincioșilor nu lasă aproape niciodată o biserică nepictată. Unele icoane sînt recunoscute făcătoare de minuni și se bucură de o cinstire specială din partea credincioșilor. Altele sînt nemuritoare opere de artă, dintre care unele împodobesc muzee vestite în lume. Nemurirea

lor artistică răsare din credința nemuritoare a celor ce le-au pictat. Iată de ce icoanele sînt izvor de sfințenie și de desăvîrșire pentru credincioși.

Ortodoxia rîvnește cu înflăcărare către sfințenie, așa cum doresc florile lumina și căldura soarelui. O sfințenie simplă, sinceră și smerită, pe care o dăltuiesc o credință caldă și o viață de muncă intensă, de bunătate neîntreruptă față de alții și de împlinirea a poruncilor Bisericii. Prin viața lor sfîntă, Mîntuitorul, Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți și creștinii rîvnitori din toate vremurile au pus începutul de sfințire a lumii, adică de înlăturare a răului și de îmbrăcare în haina bunătății. Cumpănirea și curăția gîndului, discreția în vorbă și în faptă, ferirea faptei bune de ochii oamenilor, rugăciunea caldă și ajutorarea oricui, sînt cîteva trăsături ale sfințeniei, așa cum le vedem uneori și în icoanele noastre.

La aceste podoabe ale sfințeniei, Ortodoxia adaugă încă un mîrgăritar: acela al uitării răului pe care ni l-au făcut sau ni-l fac semenii; e ceea ce Sfinții Părinți socotesc ca una din temeliele virtuții și ale sporului duhovnicesc. Neținerea de minte a răului pe care ni l-a făcut cineva, înseamnă curățirea sufletului de acel rău, deci luminarea și capacitatea lui de a sta deschis prieteniei și apropierii de toți oamenii. Sfinții Părinți susțin că dacă noi nu uităm răul pe care ni-l facem unii altora, adică dacă nu ne iertăm unii pe alții, viața noastră devine cu neputință. Coexistența oamenilor se spulberă fără concesiilor și fără iertare; iar iertarea este una din cele mai mari puteri spirituale ale omului și factor de zidire și colaborare puternică între oameni.

Ortodoxia este adinc irenică; ea n-a purtat războaie, chiar atunci cînd unii au încercat s-o facă în numele ei. Reprezentanții ei autentici: Mîntuitorul Iisus Hristos, Sfinții Apostoli, Sfinții Părinți și adevărații ei trăitori pînă în zilele noastre au înierat războiul ca pe «tatăl tuturor nenorocirilor» și au elogiat și recomandat pacea ca pe «mama tuturor bunătăților». Pacea este trebuitoare pentru gustarea bucuriilor curate și legitime ale vieții pămîntești, pentru fericirea de aci și pentru progres; dar ea este trebuitoare mai ales pentru mîntuirea sufletului. Mîntuirea este împăcarea omului cu semenii și cu Dumnezeu.

Ortodoxia a dat naștere unei culturi și unei arte din cele mai înalte pe care le apreciază cu mari elogii toți cunoscătorii. Teologia ei subtilă a dezbătut și dezbate probleme din cele mai delicate, în care căldura credinței se împletește cu adincimea cugetării și cu frumusețea formei. Literatura ei clasică se citește cu plăcere și folos. Artele ei plastice, îndeosebi pictura și muzica, sînt prețuite de toți.

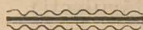
Toate aceste podoabe ale Ortodoxiei răsar din izvorul ei nemuritor, care e dragostea. Dragostea aceasta e fără margini și fără discriminări, ca Dumnezeu însuși. Ea lucrează în lume și va birui răul, pentru că nimic nu i se poate opune; dragostea e mai mare decît toate. Ea e hrana și inima Ortodoxiei.

Aducîndu-ne aminte de toate acestea în Duminica Ortodoxiei, să cinstim această zi printr-o credință dreaptă și sinceră, ca aceea a lui Natanail, care numai la un semn al lui Filip a venit la Domnul, mărturisindu-i fericit: «Tu ești Fiul lui Dumnezeu». Să împletim credința

noastră cu postul și cu rugăciunea. Să cinștim apoi această zi, împodobind Casa lui Dumnezeu și casele noastre cu sfinte icoane, sau ținându-le pe cele pe care le avem în bună stare de curățenie și frumusețe. Să așezăm mai ales în inimile noastre icoana sfințeniei, a iertării și a dragostei Mântuitorului și a sfinților, ostenindu-ne să recăpătăm noi înșine chipul lui Dumnezeu. Să cinștim în fine Duminica Ortodoxiei, rugându-ne lui Dumnezeu pentru scopul duhovnicesc al tuturor ortodocșilor și pentru buna înțelegere și pacea a toată lumea, care să crească și să înflorească în veci. Amin!

Pr. prof. IOAN G. COMAN

Din Sfinții Părinți

SF. VASILE CEL MARE DESPRE IUBIREA APROAPELUI

Dacă obișnuiești să lauzi bogăția pentru cinștea ce-ți vine din partea ei, socotește, omule, cât este mai de folos din pricina laudei să fii numit părinte a numeroși copii, decît să ai mulțime de statiri¹ în pungă.

Averile fără să vrei le vei lăsa aici pe pămînt, dar rîvna pentru faptele bune o vei duce cu tine Stăpînului, cînd întreg norodul, sînd în fața Judecătorului obștesc, hrănitor, binefăcător și cu toate denumirile dărniceiei te va numi.

Și în tîrg nimeni nu se supără dacă cheltuiește cele ce are ca să dobîndească pe rînd cele ce-i lipsesc; dimpotrivă, cu cît cumpără lucrurile de valoare cu un preț mai mic, cu atît mai mult se bucură pentru că schimbul acesta este un lucru minunat pentru el.

Tu însă te superi cînd dăruiești argint, aur și alte lucruri adică atunci cînd dai pămînt și pietre ca să dobîndești viața veșnică. La ce-ți folosește bogăția? Te îmbraci cu straie scumpe? Oare o haină de doi metri nu ți-e de ajuns? Îmbrăcarea unei singure haine nu va acoperi orice nevoie de îmbrăcăminte? Atunci de ce te superi?...

Cam de ce lucru ești păgubit? De lauda din partea bogăției? Dar dacă nu vei umbla după lauda pămîntească vei dobîndi adevărata și strălucitoarea slavă, care te va duce în împărăția cerurilor.

Bogăția cheltuită, în chipul în care ne sfătuiește Mîntuitorul rămîne nechimbată: păstrată însă, se pierde.

1. Statir=monedă de aur grecească.

Dacă o îngrămădești, nu vei avea-o ; dacă o cheltuiești pentru binefaceri, nu o vei pierde. A cheltuit cineva, a dăruit săracilor, dreptatea acestuia va rămîne în veacul veacului (Psalm CXI, 9 ; Matei XIX, 24).

Astfel, se cuvine, ca cei ce judecă înțelept să se deprindă nu numai cu înfruptarea din avere ci și cu buna ei chivernisire, iar cei ce o agonisesc să fie bucuroși pentru că dăruiesc din cele ale altora, și nu să se întristeze, că ar cheltui din cele ce sînt ale lor.

Așa dar, de ce te întristezi ?

Auzind lucrul acesta, de ce te tinguiești ?

Vinde deci ce ai și dă-le săracilor !

Dacă averile te-ar putea însoți și în veacul viitor nici așa nu ți-ar fi de prea mare folos căci vor fi întunecate din pricina răsplăților ce se vor da acolo ; iar dacă e vorba să rămînă aici pe pămînt, ce câștig ai avea dacă nu le înstrăinezi ? (dăruiești).

În adevăr, cel ce cheltuiește averile sale în chip nesocotit, e vrednic de plîns, fiind asemenea celui care se străpunge pe sine cu sabia pe care o luase să se apere de vrăjmași.

Pe cînd cel ce întrebuintează înțelept și potrivit judecății drepte cele ce-i prisosesc se dovedește bun chivernisitor al celor dăruite de Dumnezeu, ca neagonisind numai pentru desfătarea lui, și merită să fie laudat și iubit pentru dragostea frățescă și prietenia lui adevărată.

Vedeți deci cum mulțimea păcatelor noastre a dat la iveală schimbările anului din însăși firea lor și formele timpului le-a preschimbat într-un amestec de alt neam.

Căci mai toate lucrurile trecînd neobișnuit peste hotarele creației și ajutînd în chip rău la pieirea noastră, i-au îndepărtat pe oameni mult de viață și existență.

Care este atunci pricina acestei tulburări și neînțelegeri ? În adevăr, noi agonisim mereu, dar altora nu dăruim nimic ; laudăm binefacerea, dar îi lipsim pe cei ce au nevoie de aceasta.

Noi am fost robi și am căpătat slobozenie, dar de cei ce sînt încă robi nu avem milă.

Cînd sîntem flămînzi, ne hrănim, dar pe cel sărac nu-l băgăm în seamă.

Din gospodari harnici și chivernisitori pricepuți ne-am schimbat în oameni lacomi și nemiloși cu cei săraci.

Nenumărate sînt turmele noastre, dar mai numeroși sînt cei desbrăcați decît turmele.

Magaziile noastre, din pricina celor îngrămădite acolo, devin neîncăpătoare, dar pe cei strîmtorați nu-i ajutăm.

Ești sărac, ? Dar ești, în adevăr, mai sărac decît altul ? Tu ai pîine pentru 10 zile, acela numai pentru o zi.

Tu ca un om bun și recunoscător, fă ca prisosul tău să ajungă la cel nevoiaș.

Nu sta la îndoială să dai chiar din puțînul tău.

Nu pune înainte de orice interesul tău, cînd e vorba de o nenorocire obștească ; chiar dacă o pîine este hrana ta și s-ar întîmpla să vină un

sărac înaintea ușilor tale, adu și pe acea una din cămara ta, apoi punind-o în miinile lui și privind spre cer, rostește cuvinte de îndurare și recunoștință, zicînd :

«Doamne, o singură piine am pe care o vezi bine și Tu, iar primejdia este de față ; însă eu, punînd înainte porunca ta în locul meu, din puțin dăruiesc fratelui meu flămînd ; dă-o chiar tu robului tău care este în suferință».

Cunosc bunătatea ta, am încredere în puterea ta, nu amîna la nesfîrșit darurile tale, ci dăruiește-le cînd vei binevoi tu.

Dacă vei grăi și vei face așa piinea pe care o dai la vreme de nevoie se preface în sămînță pentru sămănat și va produce rod îmbelșugat.

Tu spui că iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși, însă cele spuse de Domnul te vădese departe de adevărata iubire.

Căci dacă ai dat fiecăruia cît și ție însuși, de unde ai tu atîta potop de bogăție ?

Cel ce iubește pe aproapele său ca pe sine nu poate agonisi nimic mai mult decît acesta.

Din moment ce ai dobîndit mai mult ca el, dovedești că prețuiești mai mult desfătarea personală decît mîngîierea celor mulți ; cu cît ești mai bogat cu atît ești mai desbrăcat de iubire. Dacă ai fi iubit pe aproapele, de mult te-ai fi obișnuit cu dăruirea averilor ; acum însă averile tale au sporit mai mult decît membrele corpului ; ba încă te și mîhnește despărțirea de ele ca și ciuntirea unei părți însemnate a trupului.

Dacă ai îmbrăcat pe cel gol, dacă ai dat piine flămîndului, dacă ușa ți-a fost deschisă călătorului, dacă ai fost tată de orfan, dacă ai suferit împreună cu cei neputincioși ; pentru ce fel de avere te-ai întrista, cînd de multă vreme ai fost învățat să o dăruiești săracilor ?

Ah, cită mulțumire trebuie să ai tu ca binefăcător și cit trebuie să fii de vesel și măgulit de cîntea că nu tu tulburi ușile altora, ci alții se îngrămădesc la ușile tale !

Fă pe semenii tăi copărtași la bunurile tale !

Ceea ce putrezește miine, dă astăzi celui ce are nevoie.

Sgîrcenia este un lucru foarte urît, căci nici din cele pieritoare nu dăruiește săracilor.

Dacă cel ce desbracă pe cel îmbrăcat se numește tilhar, cel ce nu îmbracă pe cel gol, putînd să facă acest lucru, nu este vrednic de acelaș nume ?

Piinea, pe care tu o păstrezi asupra ta, este a săracului ; încălțămîntea, care putrezește la tine, este a desculțului, argintul, pe care tu l-ai îngropat, este al celui ce are nevoie de el, încît pe ațiia nedreptățești pe cîți i-ai fi putut ajuta.

Cum să-ți înfățișezi mai bine pătimirile săracului ca să-ți dai seama din cîte suspine îți agonisești comorile tale ?

O, cit de prețios îți va părea la ziua Judecării cuvîntul acela : «Veniți binecuvîntații tatălui meu și moșteniți împărăția pregătită vouă». Cită spaimă, sudoare și întuneric te va cuprinde auzînd osînda : «Plecați de la

mine blestemaților, în întinericul cel mai din afară pregătit diavolului și îngerilor săi» (Matei XXV, 34-41).

Căci la Dumnezeu nici milostenia fără judecată și nici judecata fără milostenie. Iubește milostenia înaintea judecării căci milostenia merge înaintea judecării.

Acestea se împerechează între ele, mila cu judecata, pentru ca mila singură să nu se trufească și nici judecata singură să fie lipsită de nădejde.

Dacă n-ai ucis, n-ai făcut desfrinare, n-ai furat, n-ai jurat strîmb contra cuiva, zadarnică vei face orice străduință pentru faptele acestea dacă nu adaugi la acestea și celelalte lucruri prin care poți intra în împărăția lui Dumnezeu.

Oare nu te-ai bucura cînd ai auzi pe un doctor făgăduind să-ți îndrepte acele părți ale trupului, care din fire sau din pricina bolii sînt cioante ?

Cînd însă marele doctor al sufletelor dorește cu ajutorul milosteniei să te facă desăvîrșit, lepădîndu-te de cele vremelnice, desigur că nu te bucuri, și dimpotrivă, te întristezi și te tulburi chinîndu-ți sufletul și făcîndu-ți nefolositoare toate cîte ai agonisit.

Oare nu te vei osteni prin aceasta pentru tine însuși ?

Oare nu strîngi cu ardoare în veacul de acum cele ce privesc (odihna) în veacul ce va să fie, privind la exemplul furnicii ?

Aceasta își strînge în timpul verii hrana pentru iarnă și nu-și petrece timpul cu nepăsare fiindcă nu s-au apropiat încă neplăcerile iernii.

Dimpotrivă, cu o stăruință neabătută se îndeamnă la muncă, pînă strînge în depozitele ei hrană îndestulătoare. Nu cu nepăsare, ci cu înțeleaptă judecată se străduiește ca hrana ei să dureze cît mai multă vreme.

Aceasta taie cu buzele partea cea din mijloc a semințelor, ca nu cumva încolțind să devină nefolositoare pentru hrana ei ; apoi le usucă, cînd le simte umede, și nu le scoate afară oricînd, ci numai cînd simte că timpul va fi senin.

De aceea, să nu te aștepti că va cădea ploaie de sus, atîta timp cît grîul furnicilor este expus la uscat.

Imită pămîntul omule, fii roditor ca și el, nu fi mai rău decît ceea ce-i neînsuflețit.

Pămîntul produce roadele nu pentru sine, ci pentru folosința ta. Tu însă roadele binefacerii, pe care le-ai dovedi, le agonisești pentru tine, căci răsplata faptelor bune se întoarce asupra celor ce le-au săvîrșit.

Ai dăruit flămîndului, al tău este cea ce ai dăruit, sporit întorcîndu-se la tine.

În ce chip grîul semănat în pămînt se preface în ciștig pentru cel ce l-a semănat tot asemenea și pîinea dăruită flămîndului mult folos aduce dăruitorului.

Dacă se ivește în ușa ta cineva cerîndu-ți ajutor, să nu socotești aceasta un lucru nepotrivit și să nu zici :

Acesta este prieten, acesta rudă, acesta binefăcător, iar acela este drumeț, străin, necunoscut.

Dacă vezi greșit lucrurile, desigur nu vei face milostenie. Firea este una: și acesta este om ca și acela; nevoia este una singură, lipsa este aceeași la amîndoi.

Dăruiește deci, și fratelui și străinului; nici pe frate să-l îndepărtezi, dar nici pe străin să-l socotești de frate.

Dumnezeu voiește ca tu să fii mîngîietorul nevoiașilor, iar nu căutător la fața oamenilor, dăruind rudeniilor și alungînd pe străini.

Toți sîntem neamuri, toți sîntem frați, toți sîntem fiii aceluiași Părinte....

În virtutea iubirii se cuvine ca ceea ce se dăruiește celor ce cer să se facă de bună voie și cu inimă curată potrivit poruncii care zice: «Celui ce-ți cere dă-i» (Luca VI, 30), de bună seamă ținînd socoteală de trebuințele fiecăruia, cum am învățat din Fapt. Apost: «Se dădea fiecăruia, zice, după cum avea nevoie» (Fapt. Ap. IV, 35).

Dar, pentru că mulți abuzează de folosirea celor trebuincioase, făcînd din cerșitul lor pricină de îmbuibare și desfătare necugetată, e nevoie ca împărțirea celor necesare să se facă după trebuințele fiecăruia cu pricepere și mare băgare de seamă.

Celor care alcătuiesc cîntece de jale pentru impresionarea femeilor și expun părțile ciuntite și rănilor corpului, născocind pricină de cîștig, nu le va fi de folos belșugul unei asemenea osteneți, fiindcă în cazul acesta dărnicia se preface în pricină de păcat.

Este nevoie însă ca prin o neînsemnată danie să se potolească strigătul acestora fiindcă mila și iubirea de frați se vor vădi numai la cei ce cu răbdare înfruntă necazurile, spunîndu-li-se: «Am flămînzit și mi-ați dat să mănînc» (Matei XXV, 35).

În acest scop este nevoie de practică îndelungată pentru deosebirea celui cu adevărat sărac de cel ce cerșește din lăcomie.

Cel ce dăruiește celui lovit de necazuri, Domnului a dat și de la El își va lua răsplata, iar cel ce a dăruit oricui i s-a nimerit a aruncat unui cîine nesuferit pentru nerușinarea lui și nu celui ce merită ajutor din pricina sărăciei.

Auziți, voi bogaților, ce fel de sfaturi dăm săracilor din cauza lipsei voastre de omenie, stăruind mai degrabă în cele vrednice de cinste decît să înfrunțați neplăcerile provenite din dobînzi.

Dacă aveți credință în Dumnezeu, ce nevoie mai aveți de aceste sfaturi?

«Împrumutați, zice, pe aceia, de la care nu mai așteptați a primi înapoi» (Luca VI, 35).

În adevăr, cînd vrei să dăruiești săracului în numele Domnului darul și împrumutul sînt unul și același lucru; dar, pentru că nu mai nădăjduiești a primi înapoi; împrumut, din pricina dărnicii Stăpînului, care plătește pentru cel sărac; puține primind prin mijlocirea acestuia dar în schimb multe dăruindu-ți în locul lor.

Orice bogat să ia bine aminte la veniturile lui din care trebuie să aducă jertfă lui Dumnezeu, dacă nu cumva a asuprit pe cel sărac, a vătămat pe cel neputincios, a înșelat pe cel de sub stăpînirea sa, folosindu-se de putere în loc de dreptate.

Căci poruncim să păstrați dreptatea și egalitatea față și de slugi. Nu pentru că ești stăpîn să aduci vătămare atluia și nici să-l înșeli pentru că îți stă în putință; dimpotrivă, tocmai pentru că ai în mînă puterea, arată și roadele dreptății. Căci nu în cele ce nu poți, vei dovedi ascultarea și teama de Dumnezeu, ci în cele ce ai putere să depășești, nu depășești.

Dacă răpești cele convenite săracilor dă-le acestora, căci era mai bine nici să răpești și nici să dăruiești.

De asemenea binefacerea din cîștigurile necinstite nu-i primită de Dumnezeu și nici cel ce se ferește de nedreptăți nu merită laudă dacă nu ajută pe cel sărac cu ceea ce este al lui.

Despre cei ce săvîrșesc nedreptăți și caută să aducă darul lui Dumnezeu, s-a scris; «Jertfa necuvioșilor este uriciune înaintea lui Dumnezeu» (Prov. XV, 8), iar despre cei ce nu fac milostenie: «cel ce și-astupă urechile ca să nu audă pe cel nevoiaș, cînd va încerca să se roage lui Dumnezeu, nu este cine să-l audă (Prov. XXI, 15).

Pentru aceasta proverbele sfătuiesc: «Cinstește pe Domnul din ostenele tale drepte și adu-I jertfe din roadele dreptății» (Prov. III, 9).

Căci dacă vei jertfi lui Dumnezeu din nedreptate și răpire era mai bine să nu fi agonisit asemenea avere și nici să fi jertfit din aceasta lui Dumnezeu.

Darul neprihănit înalță rugăciunea după cum s-a scris: «rugăciunile celor care le ridică cu inimă dreaptă vor fi primite de El»; și iarăși «dacă agonisești prin muncă cinstită, nu jertfi lui Dumnezeu darurile cu care se hrănesc săracii, căci furt se va socoti zice Domnul prin prorocul Maleahi»;

Primițiile și zeciuielele voastre cu voi sînt și vor fi socotite furt în casa voastră (Prov. XV, 8).

Omule, de ce întinezi averea ta agonisindu-ți cîștiguri nedrepte? Ce urită faci ofranda ta încercînd să jertfești din nedreptate în timp ce trebuie să ajuți pe celălalt sărac.

Pe acela miluiește-l pe care-l nedreptățești, pe acesta îndestulează-l cu dărnicia ta și-l mulțumește fiindcă în felul acesta vei împăca mila cu judecata (Maleahi III, 8).

Căci Dumnezeu n-are nici o legătură cu lăcomia și nici de-a face cu tilharii și prădătorii.

El nu ne-a lăsat să hrănim pe săraci pentru că El ar fi neputincios, ci pentru că pretinde de la noi roadele dreptății și iubirii noastre de oameni spre folosul nostru.

Nu există milostenie din nedreptate, nici binecuvîntare din blestem și nici binefaceri din lacrimi.

Asemenea lucruri sînt deșertăciuni făcute pentru laudă din partea oamenilor și nu de la Dumnezeu.

Deci, dacă faci milostenie ca să te vadă Dumnezeu, ferește-te să n-o faci din sgîrcenie, știind bine că prin aceasta nu-l vei bucura pe Dumnezeu care vede totul.

Așadar, să facem milostenie ca să primim înapoi de la Dumnezeu, căci El dăruiește acelora pe care îi laudă, însă nu laudă niciodată pe cel sgîrcit. Nu vă amăgiți!

Hristos nu primește oricum darurile noastre către săraci, dacă n-au fost ispășite mai întii nedreptățile făcute de noi, altora.

Astfel a primit Domnul purtarea cinstită a lui Zaheu și a zis: — «Astăzi s-a făcut mîntuire casei acesteia» pentru că a făgăduit să înapoieze împătrit dacă a năpăstuit pe cineva, și astfel a dăruit săracilor jumătate din restul averii sale.

Să nu fim invidioși pe fărimiturile mesei noastre, care le-ar fi spre mare îndestulare acestora și nici să facem și noi ca acel bogat nemilos ca să mergem în același foc al gheenei (Luca XVI, 23). Mult îl vom ruga atunci pe Avraam pentru că mult am petrecut bine în viața noastră, dar nu vom trage nici-un folos de pe urma rugămînții noastre.

Fiecare din aceia ne va spune strigînd: «Nu căuta mila pe care tu ai nesocotit-o față de alții și nu nădăjdui să capeți multe tu, care n-ai cruțat pe nici unul.

Bucură-te așadar, de cele ce ai agonisit în viață!

Plîngi acum, pentru că atunci nu ți-a fost milă de fratele pe care l-ai văzut plîngînd. Acestea ni se vor spune atunci și pe bună dreptate.

Să ne temem ca nu cumva întrecînd în răutate pe acel bogat, să ni se spună cuvinte și mai aspre decît acestuia.

Căci linguşitorii și trîndavii după ce s-au ospătat la noi, și pleacă cu brațele încărcate de daruri de mare folos, învață de la noi că le este mai folositor să caute a face asemenea fapte, decît să practice virtuțile.

Cînd ne iese în cale un sărac, abia mai putînd vorbi de foame, ne întoarcem privirile în altă parte și grăbim pasul ca niște fricoși, ca nu cumva mergînd mai încet, să luăm parte la suferința lui.

Dacă își pleacă capul la pămînt, rușinîndu-se de nenorocirea lui, spunem că acesta face pe fățarnicul, iar dacă ne-ar privi mai îndrăzneț, fiindcă foamea îl apasă greu de tot, iarăși îl socotim nerușinat și obraznic.

Dacă se întimplă să fie îmbrăcat cu haine curate, fiind dăruite de cineva, îl alungăm ca pe un calic și ne jurăm că acesta se preface că este sărac: iar dacă este îmbrăcat în zdrențe murdare de asemenea îl alungăm pentru că miroase neplăcut.

Așa deci, nu ne poate îndupleca voința noastră lipsită de milă nici pomenirea numelui lui Dumnezeu în rugăciunile lui și nici rugămîntea lui necurmată, ca să nu cadem și noi în aceleași suferințe ca și el.

Pentru aceasta, mă tem, că focul gheenei va fi mult mai greu pentru noi, decât acela care a ars pe bogatul, ce a privit cu dispreț pe săracul Lazăr.

Ca să nu se întimple așa ceva, să dobândim mila prin milostenie ca să ne învrednicim și de bunătațile cele veșnice în Iisus Hristos, Domnul nostru, căruia i se cuvine, slava și puterea împreună și Celui fără de început Părintelui său și dătătorului de viață Duh, acum și pururea și în vecii vecilor ! Amin.

În românește de Pr. NIC. D. TĂNĂSESCU

ANIVERSĂRI ȘI COMEMORĂRI

PREA FERICITUL PĂRINTE PATRIARH JUSTINIAN A ÎMPLINIT 60 DE ANI DE VIAȚĂ

SĂRBĂTORIREA ZILEI DE NAȘTERE A PREA FERICIRII SALE
LA INSTITUȚIILE DE ÎNVAȚĂMINT TEOLOGIC DIN BUCUREȘTI

Ziua de 22 februarie, ziua de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, a fost în acest an un popas deosebit pentru viața bisericească din țara noastră. În această zi, Intâistătătorul Bisericii noastre a împlinit frumoasa vîrstă de 60 ani. A fost un prilej remarcabil pentru cele două școli teologice: Institutul și Seminarul din București, care s-au oprit o clipă din activitatea lor, spre a-și îndrepta toate gîndurile și a fi alături cu inima de ctitorul, oblăduitorul și îndrumătorul lor. În sobrietatea cerută de prima săptămîină din sfîntul și marele post al praznicului Învierii Mîntuitorului, cei ce se străduiesc să devină slujitori ai sfîntelor altare au ținut să fie alături de fiii Bisericii noastre, pentru a se bucura duhovnicește și a sărbători cea de a 60-a aniversare a zilei de naștere a cîrmuitorului Bisericii strămoșești. Uniți în același gînd și aceeași inimă, profesorii, îndrumătorii, studenții și elevii celor două școli și-au arătat prin sobra dar caldă sărbătorire, toată dragostea, devotamentul și recunoștința față de cel care încă din frageda copilărie și-a dovedit evlavia și dragostea pentru Domnul Iisus Hristos și Biserica Sa, pentru cel ce cu adevărat n-a fost numai un vrednic și osîrditor slujitor și conducător al Bisericii, ci și un bun fiu al poporului nostru muncitor.

Aniversarea zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian a avut loc în după-amiaza zilei, în sala de festivități a Institutului Teologic, după un program în care sobrietatea s-a îmbinat cît mai armonios cu sărbătorirea.

La orele 18, s-a desfășurat programul cultural-duhovnicesc pentru cinstirea celui ce cu toată dragostea și căldura sufletului poartă zi de zi, cu o rîvnă continuă, grija de formarea viitorilor preoți ai Mîntuitorului.

Serbarea s-a desfășurat în prezența P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanul, Vicar Patriarhal, care a venit însoțit de P. C. Pr. Consilier Leonida Mateescu de la Arhiepiscopia Bucureștilor. Din partea Departamentului Cultelor, au participat d-nii: Ioan Onțan, Director al Secretariatului și Ioan Coman, Imputernicit raional pentru București.

Programul a fost deschis de corul studenților și elevilor, sub conducerea d-lui prof. Nicolae Lungu. S-au executat: imnul religios «Anixandarele», cântări grecești psaltice din slujba Vecerniilor, prelucrate și armonizate de dirijorul corului. A urmat apoi cuvîntul omagial, despre «Chipul preoțesc al Prea Fericitului Patriarh Justinian, cu prilejul împlinirii vârstei de 60 ani», rostit de P. C. Pr. prof. Ioan G. Coman, Rectorul Institutului Teologic, care a spus :

«Stă în tradiția Bisericii ca fiii ei să cinstească pe Întîistătătorii ei, cu deosebire la anumite termene de muncă, de realizări, de vîrstă. Lucrul acesta se face nu numai pentru a sublinia meritele celor cinstiți sau a le arăta recunoștința, ci și pentru a ne folosi noi înșine de roadele vieții active care e o continuă lecție pentru cei ce o privesc. Viața oamenilor este o nesfîrșită școală din care, cu toată dorința noastră, nu reușim să învățăm niciodată totul.

Institutul și Seminarul fac acum un smerit și scurt popas asupra chipului preoțesc al Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, care împlinește astăzi vîrsta de 60 de ani. Vîrstă de maturitate și înțelepciune, la care Prea Fericirea Sa reține sprinteneala și proștețimea tinereții și anticipează bogat roadele anilor care vor veni.

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian s-a născut la 22 februarie 1901, în satul Suiеști, comuna Cernегești, fostul județ Vilcea. Admis ca bursier la seminarul Sf. Nicolae din R. Vilcea, se impune aici prin rîvna la învățatură și mai ales prin zelul său de a predica și prin dragostea sa fierbîntă față de Biserică, — lucru relevat de episcopul de atunci al locului, Vartolomeu. Absolvește seminarul în iunie 1923 și tot în acest an, obține și diploma de învățator, în urma examenului depus la Școala Normală din R. Vilcea.

Funcționează întii ca învățator în comuna Olteanca-Vilcea, de la septembrie 1923, pînă în 1930. Dar paralel cu aceasta, și aproape încă de la început, își ia sarcina preoției. Este hirotonit preot la 14 octombrie 1924, de către episcopul Vartolomeu, pe seama parohiei Băbeni-Bistrița, unde timp de 9 ani, a desfășurat o multilaterală și bogată activitate pastorală, predicatorială, culturală, economică și socială de obște. În 1923, se înscrie la Facultatea de Teologie din București, pe care o absolvește în iunie 1929, luîndu-și titlul de licențiat în Teologie, cu o teză temeinic studiată, despre istoricul mînăstirii Govora.

Pentru merite deosebite, la 1 septembrie 1933, este numit director al seminarului Sf. Nicolae din R. Vilcea și este transferat la parohia Sf. Gheorghe, în același oraș ; cu experiența celor 9 ani de pastorație la țară, Părintele Ioan Marina desfășoară la seminar și în parohia încredințată o activitate și mai întinsă și mai roditoare decît înainte.

În 1933, își pierde vrednica-i soție, rămânând să-și crească mai departe singur cei doi copilași pe care-i avea și ducînd o viață personală exemplară.

Pentru meritele sale deosebite, pentru viața sa neîntinată și capacitatea sa pastorală excepțională, preotul Ioan Marina este ales de Sfîntul Sinod Arhiepiscop-Vicar al Mitropoliei Moldovei și Sucevei, la 30 iulie 1945, iar la 12 august același an, este hirotonit arhiepiscop, luînd numele de Justinian Vasluiuanul. Prea Sfîntul Vicar Justinian a știut și aici, în capitala Moldovei, dar în proporții mult mai mari și la un nivel cu totul deosebit, să facă să înflorească caldă sa dragoste de om și rarele sale însușiri de organizator și gospodar.

După doi ani de vicariat și în urma trecerii la cele veșnice a Mitropolitului Irineu, Prea Sfîntul Vicar Justinian este ridicat la rangul de Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei, în ziua de 19 noiembrie 1947. În cele cca. 6 luni cît a păstorit Mitropolia Moldovei, Înalt Prea Sfîntul Justinian și-a mărit eforturile pentru reorganizarea eparhiei și lichidarea rămășițelor războiului.

Dumnezeu însă hotărîse ca Înalt Prea Sfîntul Mitropolit Justinian să primească sarcini și răspunderi mai mari. După adormirea în Domnul a bătrînului Patriarh Nicodim, Înalt Prea Sfîntul Mitropolit Justinian este ales Patriarh al Bisericii Ortodoxe Romîne, la 24 mai 1948 și investit la 6 iunie, același an.

De atunci și pînă azi, în aproape 13 ani de arhipăstorie, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a realizat și realizează fapte de mare folos pentru Biserică și Patrie.

Prea Fericitul nostru Patriarh a rectificat numeroase biserici de enorie sau de mînăstire, restaurîndu-le temelii, arhitectura ori pictura în stilul original; a împodobit Palatul Patriarhal cu picturi, a restaurat mînăstiri; a creat case de odihnă pentru membrii clerului, azil pentru pensionari, precum și o casă sanatorială la Tekirghiol.

Prin chemarea caldă și părintească din 6 iunie 1948, către frații noștri greco-catolici, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a avut bucuria să vadă pe acești frați revenind — cei mai mulți la 21 octombrie 1948, alții mai pe urmă, — în sînul Bisericii Ortodoxe Romîne, și cu aceasta, să constate reîntregirea Bisericii strămoșești.

Acest eveniment este considerat ca fapta cea mai mare din istoria vieții Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian și a Bisericii noastre contemporane.

Întîistătătorul Bisericii noastre a organizat și a realizat în 1955, cu asentimentul celorlalte Biserici Ortodoxe, primele canonizări de sfinți romîni și generalizarea cultului unor sfinți ale căror moaște se află în țara noastră. Acest eveniment înregistrat cu bucurie de întreaga Ortodoxie a sporit mult prestigiul Bisericii Ortodoxe Romîne înlăuntrul și în afara țării.

Prin două Regulamente — unul din 1949 și celălalt din 1956 — Prea Fericirea Sa a reorganizat învățămîntul bisericesc și teologic sub forma

actuală, legindu-l intim de Biserică. Cadrele Bisericii se formează sub lucrarea și controlul direct al acesteia, care prin aparatul educativ urmărește stăruitor descoperirea și promovarea vocației preoțești. Din abstract și sec cum era în fostele instituții de învățămînt teologic, actualul proces de învățămînt bisericesc al institutelor noastre se desfășoară viu și cald, orientat spre practica și trăirea aievea a principiilor creștine.

Prea Fericitul Patriarh Justinian și Biserica Ortodoxă Română au promovat și promovează raporturi bune cu toate celelalte culte. Aceste raporturi de tip nou între cultele de la noi au fost și sînt posibile grație regimului nostru democrat popular, care prin Constituție și prin Legea Cultelor a acordat și acordă tuturor cetățenilor libertate de conștiință deplină, iar cultelor egalitate perfectă. Prea Fericitul Patriarh colaborează cu celelalte culte, cu osebire în marea cauză a păcii.

Prin eforturi continue și bine organizate, Prea Fericirea Sa s-a arătat încă de la început ca un statornic prieten, apărător și sprijinitor al păcii: al păcii creștine și al păcii în general, ca izvoritoare și ocrotitoare a vieții. Spunîndu-și cuvîntul în apărarea păcii încă din 1936, ca membru în Comitetul Internațional pentru Pace de la Paris, Prea Fericirea Sa s-a raliat și a raliat Biserica noastră la toate inițiativele pentru pace care erau accesibile în țară și în străinătate; în comitetele de luptă pentru Pace din fiecare localitate, prin preoți; în Consiliul Permanent pentru Apărarea Păcii din R. P. R. prin însăși Prea Fericirea Sa sau un membru al Sfîntului Sinod, în Consiliul Mondial al Mișcării Partizanilor Păcii printr-unul sau mai mulți membri ai Sfîntului Sinod. Nu există Pastorală adresată credincioșilor din țară sau Scrisoare irenică adresată întîistătătorilor Bisericii Ortodoxe din lume, în care Prea Fericitul Patriarh Justinian să nu susțină pacea și să nu îndemne într-un fel sau altul la prețuirea și apărarea ei. La fel, aproape fiecare pagină a monumentalei sale opere «Apostolat Social».

Sub păstoria Prea Fericitului Patriarh Justinian, Biserica Ortodoxă Română a stabilit bune raporturi cu statul nostru democrat popular. Aceste raporturi sînt reale. Biserica sprijină statul în toate marile acțiuni obștești care promovează binele patriei noastre, iar statul apreciază aceste contribuții, decorînd pe Prea Fericitul Patriarh cu înalte ordine și medalii romînești, ca :

- Ordinul Steaua Republicii Populare Romîne, cl. I ;
- Ordinul Apărarea Patriei, cl. II ;
- Ordinul 23 August, cl. II ;

Medalii :

- A zecea aniversare a Forțelor Armate Romîne ;
- A cincea aniversare a Republicii Populare Romîne ;

De asemenea, Prea Fericitul Patriarh a fost decorat și cu înalte ordine străine, ca :

- Ordinul Drapelul Jugoslav, cl. I ;
- Ordinul Apărarea Coreei ; cl. II ;
- Ordinul Sfinților Apostoli Petru și Pavel — din partea Patriarhiei

Antiohiei.

Aproape imediat după investitură, Prea Fericitul Patriarh Justinian a reluat și a întărit legăturile Bisericii noastre cu aproape toate Bisericile Ortodoxe din lume, nu numai prin scrisori irenice, ci și prin vizite personale la Intâistătătorii acestor Biserici și prin primirea de vizite din partea acestora. Prea Fericirea Sa a vizitat Patriarhia Moscovei, Patriarhia Gruziei, Patriarhia Armeană, Patriarhia Bulgară, Patriarhia Sîrbă. A primit vizita personală a Patriarhilor Apostolici: Alexandru III al Antiohiei și Hristofor al Alexandriei; apoi a Patriarhilor vecini, Chiril al Bulgariei și Vichentie al Serbiei; s-a întîlnit pe teritoriul țării noastre cu Patriarhul Alexei al Moscovei și Teodosie al Antiohiei. Menține legătura strînsă cu aceste venerabile Biserici, prin delegații ocazionale care pleacă din Biserica noastră sau sosesc aici, prin schimburi de profesori și studenți, prin schimburi de publicații, etc. Vizitele făcute de Prea Fericitul Patriarh Justinian Bisericilor Ortodoxe surori au avut loc în cadrul unor consfătuiri panortodoxe sau au prilejuit convorbiri și uneori rezoluții folositoare în sprijinul păcii și al unei vieții fericite pe calea înțelegerii între oameni. Problemele bisericesti de doctrină, cult sau organizație puse de Prea Fericitul nostru Patriarh în aceste întîlniri, sau intervențiile Prea Fericirii Sale în discuții, au fost ridicate sau făcute la un remarcabil nivel ecumenic. De aceea, Prea Fericirea Sa este prețuit și iubit în întreaga Biserică Ortodoxă, începînd cu Patriarhia ecumenică a Constantinopolului.

Prea Fericitul Patriarh Justinian etitoricește o bogată și aleasă cultură bisericească și teologică. Prin Institutul Biblic și de Misiume, secția ateliere, Prea Fericirea Sa pune la îndemîna întregii noastre Biserici toate obiectele necesare cultului, inclusiv piese de o deosebită valoare artistică, așa de mult apreciate de celelalte Biserici Ortodoxe surori. Prin secția editură a aceluiași Institut Biblic, Prea Fericirea Sa a dat și dă la iveală numeroase tipărituri de doctrină creștină, în frunte cu traducerea Noului Testament, cunoscuta Carte de Învățătură, corpul de legi al Bisericii Ortodoxe Romîne, manuale pentru Institute și Seminarii, volume de predici, cărți de cult, în frunte cu Liturghierul, Aghiazmatarul, Molitfelnicul, Minee, etc. și acum în urmă, minunatele Tîlcuiri ale Evangheliei și Cazaniei după Nichifor Teodoke, publicații periodice de cultură și informație generală teologică, cum sînt cele trei reviste patriarhale: Ortodoxia, Studii Teologice, Biserica Ortodoxă Romîna, și una mitropolitană, Glasul Bisericii. Aceste opere sînt încununete de lucrările personale ale Prea Fericitului Patriarh.

Intre caracteristicile chipului Prea Fericitului Patriarh Justinian putem sublinia:

1. Puterea excepțională de muncă cu care rezolvă numeroasele probleme ale Bisericii noastre; este o muncă organizată pînă în cele mai mici amănunte, deși foarte variată: administrativă, socială, culturală și de control. Această muncă se face simțită pînă la cele mai mici și mai

depărtate resorturi ale activității Bisericii. Ea a lărgit și lărgeste continuu orizontul de comandă și de supraveghere.

2. Experiența bogată pastorală și de viață pe care Prea Fericirea Sa a căpătat-o ca preot, arhieru, mitropolit și patriarh este una din cele mai mari comori ale chipului său. Această experiență i-a mărit progresiv capacitatea de cuprindere și rezolvare a problemelor. Ea îi mărește puterea de prevedere și nu-l lasă surprins de nimic.

3. Ducerea oricărui lucru la bun sfârșit. Prea Fericirea Sa nu programează un lucru și nu ia o măsură, indiferent în ce sector de activitate bisericească, pe care să nu le realizeze întocmai la termenul fixat. Așa se explică atâtea realizări mari și mici în timpul păstoriei și arhipăstoriei sale.

4. Preoția adevărată pe care a trăit-o și o trăiește ca puțini clerici ai Bisericii noastre. Înalta ținută preoțească a Prea Fericitului Părinte Patriarh vine din concepția sa despre preoție, asupra căreia face interesante aprecieri. În cuvîntarea rostită în Catedrala Sfintei Patriarhii, cu prilejul împlinirii a 30 ani de preoție, Prea Fericirea Sa zice, printre altele: «Preoția creștină vine din preoția lui Hristos». Iar preoția lui Hristos este lucrarea dragostei desăvîrșite. «Fiul Omului n-a venit ca să fie servit, ci ca să servească și să-Și dea sufletul Său răscumpărare pentru mulți...» «Iubirea pentru semenii, spiritul de sacrificiu pentru aproapele și zdrobirea egoismului, iată virtuțile care trebuie să împodobească ființa morală a adevăratului preot». ¹

Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a avut apoi ca model de preoție pe Sfântul Apostol Pavel, pe Sfântul Vasile cel Mare, «acest geniu al faptei și desăvîrșită întrupare a spiritului de sacrificiu pentru semenii, deschizător de drumuri pentru lucrarea socială a preoțimii creștine din toate timpurile». Creația «Vasiliadei» a exercitat o influență decisivă asupra Prea Fericitului Părinte Patriarh.

De asemenea, persoana și opera preoțească a Sfântului Ioan Gură de Aur, mai ales prin cuvintele: «Preoția se săvîrșește aici pe pămînt, dar ea are rang între dregătoriile cerești... nici om, nici înger, nici arhanghel, nici o altă putere creată, ci însuși Paracletul a întemeiat această servire... De aceea, trebuie ca cel ce e hirotonit preot să fie curat ca și cînd s-ar afla în ceruri, în mijlocul puterilor îngeresti». ²

Sintetizînd învățătura Sfântului Pavel despre preoție, din scrisorile către Timotei și Tit, Prea Fericitul Părinte Patriarh îndeamnă: «Să fii curat și să-ți faci slujba deplin»; iată două comandamente de ordin moral, fără împlinirea cărora nu e cu putință preoție adevărată, nici succes pastoral. Curăția morală este o condiție esențială a preoției creștine ortodoxe. «Creștinii au ținut totdeauna să primească Sfintele Taine din mîini curate». Preoția e înjugată cu multă învățatură și înțelepciune. Este lucru nebunesc și semeț să încerci să înveți pe alții, cît timp tu însuți nu ești destul de învățat, — observă Sfântul Grigorie Teologul. Preotul e chemat

1. In B. O. R., LXXII, 10, 1954, p. 1049-1050.

2. *Ibidem*, p. 1050-1051.

în lume să întindă punți de lumină între pământ și cer, căci «nimeni nu-și ia singur cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu» (Evrei, V, 4).³

Institutul și Seminarul urează Prea Fericitului Părinte Patriarh sănătate, zile îndelungate, spor bogat în patriarhiceasca arhipăstorire și bucuria curată ca dreapta sa sexagenară de astăzi să ne poată binecuvînta și cînd va fi septagenară și ca focul arhieriei sale să ardă curat și luminos în sufletele păstoritorilor săi și mai cu osebire în acela al preoților și teologilor Bisericii sale.

Să trăiască Prea Fericitul Părinte Patriarh întru mulți ani!»

După acest cuvînt de omagiu, P. C. Pr. N. Buzescu, Directorul Seminarului Teologic, a ținut să sublinieze în cuvinte scurte dar pătrunzătoare, cinstirea pe care Biserica și Conducerea Statului au adus-o sărbătoritului, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian.

«Astăzi, la orele 11 — a spus P. C. sa — a fost sărbătorită a 60-a aniversare a Prea Fericitului Patriarh Justinian, într-o atmosferă de înălțătoare bucurie, printr-un Te-Deum săvîrșit în Paraclisul Patriarhal, în prezența membrilor Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Romîne, a d-lui Secretar General al Departamentului Cultelor și a reprezentanților clerului.

Îngăduiți-mi să subliniez faptul că personalitatea Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian nu este omagiată astăzi numai de Biserică, ci și de Conducerea Statului nostru, întrucît a crescut și s-a înălțat din rădăcina aspirațiilor spre mai bine ale poporului nostru și din valorile eterne ale creștinismului.

Bucuria noastră e cu atît mai mare cu cît la ea se adaugă și cinstirea arătată de Prezidiul Marii Adunări Naționale și de Consiliul de Miniștri al Republicii Populare Romîne, prin telegrama de felicitare pe care au transmis-o astăzi Prea Fericitului Patriarh Justinian».

În continuare, P. C. Director al Seminarului a dat citire acestei telegrama publicată în presa zilei.

Corul celor două școli, în timp ce întreaga asistență s-a ridicat în picioare, a cîntat întreitul «Mulți ani trăiască», după care apoi, sub conducerea d-lui prof. C. Drăgușin, a executat bucata religioasă «Rugăciune», cor, creația dirijorului.

Au urmat pe urmă mai multe lecturi din publicațiile Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, despre vrednicia slujirii preoțești, despre caracterul și structura instituțiilor de învățămînt teologic, despre temeiurile creștinești ale luptei pentru pace, etc.

La sfîrșit, a vorbit P. S. Episcop Teoctist Botoșăneanul, Vicar Patriarhal, roșind următorul cuvînt festiv:

«Inchinăm popasul de acum aniversării zilei de nașterea a Prea Fericitului Patriarh Justinian, pe care împlinirea celor șase zeci de ani de viață îl găsește «drept învățînd Cuvîntul Adevărului» în cel de al treisprezecelea an de rodnică arhipăstorire, ca părinte și ocîrmuitor duhovnicesc al întregii obști dreptmăritoare din scumpa noastră Patrie.

3. *Ibidem*, p. 1051.

Este cunoscută însemnătatea ce se acordă îndeobște zilei de naștere. Aceasta este un nimerit prilej pentru părinți să-și manifeste prin daruri și atențiuni gingașe simțămintele lor părintești față de copii, spre a le trezi și a le spori dragostea față de ei și față de cei din prejurul lor. Și cîte planuri de viitor, de rosturi în viață, de muncă și de realizări nu se făuresc, ani de ani, o dată cu această tradițională marcarea a treptelor vieții! De aceea, aniversarea zilei de naștere însemnează nu numai un prilej scump de răscolire a celor mai duioase amintiri, învăluite în poezia frumosoșilor ani ai copilăriei și în nostalgia plaiurilor natale, ci aceasta însemnează și un binecuvîntat popas pentru depănarea firului vieții, încărcat cu frămîntări și strădanii, cu afirmări și căutări, încrustate pe răbojul anilor ce s-au scurs. Pe dinaintea ochilor minții noastre ca într-un film se perindă, lupta și neastîmpărul vieții după mai bine, luminate uneori de urcușuri și biruințe, iar alte ori adumbrite de imputinări și doborîri trecătoare. Cu cît toate aceste strădanii au avut ca țintă săvîrșirea binelui obșteșc și au fost încununare și cu rezultate binefăcătoare și durabile, cu atîta și popasul subliniat prilejuiește retrairi vii și puternice ale tuturor eforturilor și realizărilor, care procură nu numai mulțumiri sufletești, adînci și înălțătoare, ci și înprospătări, înviorări și îndemnuri la o și mai sporită muncă. De fapt acestea și definesc profilul și plinesc valoarea și conținutul unei aniversări.

Prin acest unghi de vedere, participăm la sărbătorirea de astăzi, scumpă tuturor slujitorilor și fiilor dreptcredincioși ai sînteii noastre biserici. Căci vredniciile și înfăptuirile, care împodobesc viața Prea Fericitului Patriarh Justinian, însumate pînă acum sînt înmiresmate de «Dumnezeiescul Har, cela ce totdeauna pe cele cu lipsă le împlinește», și de întreaga prețuire, acordată acestora de conducerea înțeleaptă a Patriei noastre, Republica Populară Romînă.

Intr-adevăr, îmbrățișînd cu privirile îndelungata activitate pastorală și obștească a Prea Fericirii Sale, prisositoare încă din anii tinereții sale nepătate și pilduitoare în anii sînteii Arhierii, desprindem adevărul că aceasta a fost mereu încălzită, sporită și alimentată de ardoarea cea vie și mistuitoare de a sluji deplin Biserica strămoșească și sînteile ei așezăminte, și de dragostea fierbinte și statornică, cheltuită cu dărnicie slujirii oamenilor, a năzuințelor acestora și devotamentului față de patrie. Că-lăuzit de aceste lumini, Prea Fericirea Sa a îmbrățișat cu înțelegere și dăruire de sine, cu demnitate și competență — din diferite stări și trepte — de pe amvon, de pe catedră ori din jilțul arhieresc, tot ceea ce era menit să promoveze creșterea duhovnicească și materială a credincioșilor, tot ceea ce putea să înlesnească înaintarea lor pe treptele culturii și progresului. Pentru aceasta a inițiat acțiuni cu un larg și binefăcător ecou în opinia publică, în rîndurile preoțimii și credincioșilor, cu scopul de a promova dragostea de popor și de toată zestrea lui spirituală, dragostea față de trecutul frămîntat de lupte și înălțat de slăvite biruințe, de a dezvolta interesul pentru cunoașterea ideilor de dreptate socială, de progres și înfrățire a oamenilor și popoarelor, de unire a eforturilor în combaterea exploatării și a războaielor, etc.

În slujirea acestor scumpe idealuri pentru viața și viitorul omenirii, Întâistătătorul Bisericii noastre a întrevăzut încă din anii de ucenicie în ale sfintei Teologii, un scop și un rost din cele mai frumoase, mai nobile, mai atrăgătoare și mai prielnice ale preoției. De pe atunci, în conștiința sa curată, a înțeles că pe Dumnezeu îl iubim și îl slujim, în măsura în care izbutim să slujim, să iubim și să ajutăm pe semenul nostru în promovarea năzuințelor lui sfinte de mîntuire și de fericire. Pentru demnitatea și drepturile firești ale acestuia, pentru ridicarea lui din întunericul neștiinței de carte, pentru izbăvirea lui din suferințe și lipsuri, pentru a ajuta la înseninarea frunții lui și la sălășluirea tihnei în căminul său, eforturile ce trebuie depuse în slujba acestor cauze, niciodată nu vor fi prea mari și de neînvîns pentru un adevărat păstor de suflete. Preoția creștină a oferit întodeauna și va oferi mereu un larg și bogat cîmp de activitate, pentru ajungerea acestui dumnezeiesc și binecuvîntatul scop, încredințat ei de însuși Mîntuitorul nostru Iisus Hristos, care s-a adus pe Sine jertfă ca, «lumea viață să aibă și cît mai mult să aibă». Numai în felul acesta, sfințenia și sublimul tainei preoției, rîvnită de îngerii lui Dumnezeu, pot fi simțite, cuprinse și trăite de noi, slujitori și credincioși, aici pe pămînt, chezășuindu-ne mîntuirea și slava sfinților, înviorîndu-ne neîncetat puterile cele trupești și aripele cele sufletești pe drumul desăvîrșirii și al fericirii vieții celei pămîntești.

Acest nebiruit crez și aceste sfinte aspirații, l-au îndemnat și pe tînărul de odinioară — pe care-l sărbătorim astăzi — să ia calea presărată și de idealuri și planuri avîntate, dar și de multe greutăți materiale, întrebări și îndoieli, și să pornească pe drumul către slujirea sfîntului altar și al atingerii sfîntelor idealuri, de care a fost însuflețit în toată lucrarea sa de mai tîrziu. Acest pas hotărîtor a fost însoțit însă de dragostea puternică și statornică pentru preoție, izvorită din adîncul inimii și al convingerilor. De atîtea ori, Prea Fericitul Părinte Patriarh Justinian a mărturisit și aici, și în alte împrejurări, dragostea aceasta, care l-a ajutat și l-a însuflețit atît de rodnic în toată viața sa de preot și de ierarh. Deseori a stăruit asupra importanței ce trebuie acordată chemării și înclinării către preoție și asupra mijloacelor prin care acestea pot fi întreținute și dezvoltate. În cuvinte înaripate a arătat însemnătatea și rolul important al preotului în Biserică și în viața credincioșilor, precum și frumusețile slujirii sfîntului altar, subliniind însușirile și virtuțile ce trebuie să împodobească viața și activitatea preotului. A înțeles și a trăit adevărul netăgăduit, că în îndatoririle de căpetenie ale acestei misiuni se întîlnesc și se completează rodnic și armonios aceeași dragoste, aceeași jertfelnicie, aceeași rîvnă și aceleași eforturi, ce trebuie depuse pentru mărirea lui Dumnezeu și pentru ajutorarea și folosul întregii societăți omenеști. Pentru prosperitatea, fericirea, bunăstarea și pacea acesteia, preotul trebuie să se roage și să activeze fără preget. Cu astfel de convingeri despre preoție, și-a însoțit Prea Fericirea Sa strădania depusă, plină de zel apostolic ani de-a rîndul în cîmpul larg al lucrării sale bisericеști. Deși tînăr cu anii, la începuturile activității s-a dovedit însă cu tact și cu înțelepciune, strălucind în toate împrejurările prin inițiative

opinii și rezolvări practice, care-i defineau tot mai pregnant personalitatea sa dinamică, energetică și hotărâtă.

Pentru triumful dreptății și adevărului, pentru cauza celor nedreptățiți și exploatați, acțiunile sale erau hotărâte și «nu a dat genelor dormitare și timplelor odihnă», pînă cînd lupta începută nu era încoronată cu deplină biruință. Prea Fericirea Sa și-a făurit «cununa apostoliei Sale» nevesteșite. N-a rămas nepăsător vreodată nici în fața frămîntărilor și zdrobirilor sufletești, dar nici în fața apăsărilor, lipsurilor, nedreptăților și a altor nenumărate suferințe, ce se iveau la tot pasul sub împilarea și întunericul trecutelor regimuri de dinainte de 23 August 1944. Totdeauna, și-a ridicat glasul cu hotărîre și și-a afirmat atitudinea de apărare a cauzei celor mulți și nedreptățiți, alăturîndu-se cu neclintire aceluia care luptau pentru independența țării noastre, împotriva fascismului, pentru o viață mai fericită, pentru prietenia cu Uniunea Sovietică și pentru pacea a toată lumea.

Iată, iubiții mei, chipul în care a înțeles Prea Fericitul Patriarh Justinian să se dedice misiunii preoțești, împodobind-o cu fapte și virtuți, asemenea unor mărgăritare de mare preț, atît de trebuincioase înălțării și rodniciei acesteia. Le-am subliniat cu dorința de a ajunge în felul acesta, la obîrșia bogatelor și importantelor realizări — cunoscute tuturor preoților și credincioșilor — cu care și-a încununat strădaniile în anii de ocîrmuire a sfintei noastre Biserici Ortodoxe Romîne. Ancorat puternic de noile realități din țara noastră, atașat de năzuințele, de munca și de mărețele cuceriri ale poporului nostru, Prea Fericirea Sa a călăuzit întreaga viață Bisericească pe făgașul cel drept și luminos al ortodoxiei ecumenice, reluînd și închegînd strînse legături cu toate Bisericile Ortodoxe surori și cu celelalte confesiuni creștine, — pentru menținerea păcii și promovarea prieteniei și colaborării dintre popoare — și ostenindu-se împreună cu Sfîntul Sinod să sporească zestrea culturală și materială a Bisericii noastre strămoșești. Între preocupările sale de căpetenie nu i-au rămas străine nici una din problemele, privitoare la înțeleapta și desăvîrșita cinste în chivernisirea bunurilor bisericești, a preocupării pentru restaurarea monumentelor istorice de artă bisericească, a grijei față de învățămîntul teologic, a orientării preoțimii și credincioșilor pe calea dragostei față de Patrie și față de mărețile cuceriri ale poporului nostru, făuritor de viață nouă și luminoasă. Cu gîndul și inima alături de năzuința de pace scumpă omenirii întregi, a făcut ca dorințele arzătoare pentru menținerea păcii în lume ale tuturor credincioșilor și Bisericii noastre să fie auzite în toate soboarele păcii din țară și din străinătate, pînă la Organizația Națiunilor Unite.

Cunoscîndu-le toate acestea ca slujitori ai altarului, ori ai catedrei, și ca viitori slujitori ai Bisericii, se cuvine să folosim acest binecuvîntat prilej, ca întreaga noastră recunoștință pentru munca, strădania, veghea neadormită și întreaga agonisită neprețuită, dăruite sfintei Biserici de Prea Fericitul Patriarh Justinian, să ne-o arătăm prin graiul faptelor, prin eforturi tot mai sporite, tot mai susținute ca «slujba noastră să o facem deplin». Se cuvine apoi să luați aminte, iubiții mei, că reazemul

cel puternic și de nezdruncinat în viață, îndeobște, dar mai cu seamă în viața de preot, este ca «chemarea cea de sus», înclinarea către slujirea sfântului altar, îmbrățișarea acesteia să fie însoțite pururea și de dragostea mereu vie și neclintită pentru înălțarea vieții. Cine a izbutit să-și îndrăgească misiunea, unul ca acesta poate fi încredințat de cele mai îmbelșugate roade ale muncii sale. Purtați ca de niște aripi nevăzute către înălțimile înșorite ale gândirii și vieții, veți putea în felul acesta să descifrați mai clar și mai convingător frumusețile neasemuite ale preoției.

Înțelegându-le pe acestea, veți birui cu ușurință unele piedici inerente vârștii voastre din calea unei temeinice pregătiri teologice, îmbinată cu deprinderi statornice în muncă și cinste, în hărnicie și disciplină, în demnitate și frățietate, bunuri atât de necesare vieții.

Gîndul și convingerea că veți fi făclierii credinței ortodoxe, atât de limpede și de luminoasă, cu posibilități nelimitate pentru activitatea desfășurată la sfîntul altar și în mijlocul credincioșilor, străduindu-vă să descoperiți și să ajutați tot ceea ce au ei mai frumos și mai înălțător ca fiii ai Bisericii și ca cetățeni ai Patriei, dăruirea muncii voastre, a priceperii și cunoștințelor voastre binelui obștesc trebuie să vă încălzească entuziasmul și să vă împropăteze puterile în eforturile ce le faceți pentru pregătirea voastră. Flacăra aceasta nu trebuie niciodată să o stingeți, prin fapte necorespunzătoare locului și chemării voastre, ci să vă străduiți spre a o păstra vie în toată viața voastră. Din adevărul învățaturii Bisericii noastre, ca și din realitățile vieții celei noi, lipsite de exploatare, de nedreptăți și de întunericul neștiinței de carte, trebuie să reținem adevărul, că omul nu se măsoară nici după starea socială, nici după pămînt și avere și nici numai după talent, ci după cinste și omenie, după dibăcia brațelor și a minții sale, puse în slujba binelui obștesc.

De aceste adevăruri trebuie să fim cu toți însuflețiți, iar popasul de acum să ne fie îndemn în munca ce ne este încredințată, ca și în sporirea dragostei față de Patrie. Pe aceste pîrghii și-a rezemat Prea Fericitul Patriarh Justinian eforturile și strădaniile sale, încununată astăzi de «întreaga prețuire a conducerii țării noastre» și de recunoștința nepieritoare a întregii Biserici Ortodoxe Romîne. Această prețuire, acordată activității Prea Fericirii Sale și exprimată atât de cald în telegrama Prezidiului Marii Adunări Naționale a Republicii Populare Romîne și a Consiliului de Miniștri, ne-a procurat tuturor clipe de înălțare sufletească și de bucurii neșterse, deoarece această prețuire se resfringe și asupra activității ierarhilor și clerului Bisericii noastre.

Adînc recunoscători pentru această pîrtășie, noi cu toții, fiecare din starea și dregătoria sa, trebuie să ne sporim și pe mai departe eforturile pentru sprijinirea muncii creatoare a poporului nostru, muncă ce se desfășoară cu atîta avînt pe întreg cuprînsul țării noastre. Să nu precupețim nici un efort întru a ne arăta dragostea și devotamentul față de regimul nostru democrat popular și față de mărețile sale înfăptuiri economice, culturale și sociale. Să ne exprimăm aceste înalte simțăminte, prin votul nostru dat în ziua alegerilor, pentru cei mai buni și mai devotați fiii ai

poporului nostru, spre a chivernisi destinele țării noastre în Marea Adunare Națională. Nici o clipă să nu pierdem din vedere că datoria de căpetenie pentru fiecare dintre noi rămâne acțiunea nobilă pentru apărarea păcii și înțelegerii dintre popoare. De menținerea și de biruința acestor minunate și salvatoare idei ale zilelor noastre, depinde viitorul întregii omeniri. Pentru biruința lor însă, se impun încă eforturi sporite și perseverente, este nevoie de participarea activă a tuturor partizanilor păcii, a tuturor oamenilor cinstiți de pretutindeni. Datorită greșitei și condamnablei folosiri a celei mai mari descoperiri științifice din veacul nostru, energia atomică, în slujba diabolică a distrugerii vieții și a bunurilor ei, neînțelegerea și încordarea internațională, alimentate de ațișătorii la un nou război devin pe zi ce trece tot mai primejdioase, tot mai amenințătoare și mai îngrijorătoare. Forțele păcii în continuă creștere apără și promovează cu hotărâre toate inițiativele și toate demersurile ce se fac în favoarea tratativelor pașnice și înțelegerii, a colaborării între popoare, a dezarmării generale și totale, știind că niciodată n-a fost pus la cale un dezastru mai groaznic împotriva omenirii, ca în zilele noastre, când se urzesc planuri de dezlănțuire a unui război termo-nuclear. Cu toții însă trebuie să știm, că niciodată ca în zilele noastre, popoarele n-au avut asemenea cuceriri ca cele înregistrate de marea familie a țărilor iubitoare de pace, în frunte cu Uniunea Sovietică — din rîndul cărora face parte și țara noastră, precum și importanța alăturării la aceste cuceriri a celor peste un miliard de oameni, care rup cu prețul unor jertfe uriașe lanțul robiei colonialiste.

Toate aceste adevăruri, fără putință de tăgadă sau de răstălmăcire ne îndreptătesc să credem și să mărturisim că lupta dreaptă, nobilă și sfântă pentru apărarea păcii în lume va fi încoronată cu deplina și definitivă ei biruință. Acestea să ne fie gândurile, simțămintele și hotărârile ferme, în ziua aniversării zilei de naștere a Prea Fericitului Părinte Patriarh Justinian, căruia să-i dorim mulți și fericiți ani de viață, împodobiiți cu roade tot mai îmbelșugate și folositoare sfintei noastre Biserici și scumpei noastre Patrii Republica Populară Romînă.

Solemnitatea sărbătoririi a luat sfîrșit, în timp ce corul celor două școli intona «Mulți ani trăiască».

Părăsind sala de festivități, asistența purta în inimi chipul spiritual al Conducătorului Bisericii Ortodoxe Romîne, — pildă de evlavie și muncă pentru noua generație de slujitori ai sfintelor noastre altare.

REDACTIA

ARTICOLE ȘI STUDII

A CUNOSCUȚ IOSIF FLAVIUS PE SF. APOSTOL PAVEL ?

I. TINEREȚEA LUI IOSIF FLAVIUS

Iosif Flavius, marele istoric iudeu de la începuturile creștinismului, s-a născut, după cum se știe, în anul 37 d. Hr.¹, și a trăit pînă după anul 100.² La vîrsta de 14 ani era lăudat de toți, pentru dragostea lui de învățătură și, fără să dăm crezare întru totul spuselor lui, că arhierii și mai marii cetății apelau la cunoștințele lui, încă de la vîrsta aceasta, ca la o autoritate, ori de cîte ori voiau să cunoască mai exact sensul vreunui loc din lege, vom fi totuși de acord că spusese lui nu sînt prea departe de adevăr, dacă vom ține seamă de felul în care bătrîinii poporului iudeu obișnuiau să chestioneze pe copiii deosebit de înzestrați, ca din răspunsurile lor, date cu inteligența lor nativă, să scoată mai multe lumini în ce privește înțelegerea mai exactă a locurilor dificile din lege; lucru petrecut de altfel și cu ocazia mergerii Domnului Iisus la templu, la vîrsta de 12 ani (Luca II, 46-47).

Dotat cu o maturitate intelectuală precoce, la vîrsta de 16 ani îl vedem preocupat de direcția pe care urma să o dea vieții lui de mai tîrziu, pentru ca să poată ajunge bărbat luminat și activ în mijlocul poporului său. Pentru aceasta studiază temeinic doctrinele celor trei școli filozofico-religioase, existente în iudaism pe vremea sa: a fariseilor, a

---

1. «... τῆ πρώτῃ τῆς Γαίου Καίσαρος ἡγεμονίας » Fl. Josephi, *Vita*, 1. Se știe că împăratul Gaius Caesar (Caligula), care a fost al treilea din șirul împăraților romani, a domnit de la anul 37, pînă la anul 41 (24 ianuarie), cînd a fost asasinat de Cassius Chaereas, tribunul coortei pretoriene (Suetonius, *Caligula*, 19; Fl. Jos. *Antiquitates*, XIX, I, 1).

2. Data morții lui Iosif Flavius nu se cunoaște cu precizie. Se știe, totuși, că el a supraviețuit morții lui Agripa II, acela în fața căruia s-a apărut Sfîntul Apostol Pavel, pe cînd se găsea prizonier la Cezareea, mai înainte de a fi trimis la Roma, spre a fi judecat în calitate de cetățean roman (Fapt. Ap. XXV, 13-XXVI, 32). Agripa II a murit în anul al treilea al domniei împăratului Trajanus, adică în anul 101 (Cf. Charles Peter Mason B. A., *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*, edited by William Smith LL. D., vol. I, London, 1870, cuv. *Agrippa Herodes II*, pag. 78.

saducheilor și a esenienilor, dar trece repede prin toate, ca să se oprească timp de trei ani încheiați pe lângă marele singuratic Bannos, care trăia în pustie și care, după câte se pare, își avea filozofia lui proprie, cu totul alta decât a fariseilor, a saducheilor și a esenienilor, de care-l lega simpla practică a unor abluțiuni. Este probabil ca filozofia lui Bannos să se fi potrivit cea mai bine cu sensibilitatea sufletească a lui Iosif. Dar el se simțea chemat, în același timp, să împlinească ceva de seamă și în viața activă a poporului său. De aceea, după trecerea celor trei ani petrecuți pe lângă Bannos, conștient că numai ca fariseu își putea împlini, în chip convenabil, chemarea în mijlocul societății, se hotărăște definitiv pentru doctrina fariseilor, pe care el o asemănă cu filozofia stoică a grecilor.³

SITUAȚIA POLITICĂ ÎN PALESTINA ÎN VREMEA LUI IOSIF FLAVIUS

În Palestina, la data aceasta, situația politică era destul de tulbue. Dorința de a scutura jugul romanilor începuse să se îndeplinească din ce în ce mai mult cu ambiția unora de a se erija în conducători politici. Faptul acesta făcuse ca să se ivească mai multe partide, care lucrau fiecare din ele pe cont propriu și fără nici o înțelegere cu celelalte, iar ceea ce era și mai grav, era apariția unor mulțimi de cele înarmate, unele mai mici, altele mai mari, unele conduse de șefi mărunți de bandă, altele însă de adevărați comandanți, care, dacă atacau uneori armatele romane izolate, alteori atăcau după bunul lor plac pe oamenii avuți, ba chiar și pe cei de jos, jefuind totul și trecând prin foc și sabie, de cele mai multe ori, sate și orașe.

Starea aceasta de surescitare a poporului din Palestina, potrivnică oricărei liniști și siguranțe, era întreținută și sporită și de comportarea procuratorilor trimiși de Roma, care, dacă reprimau sîngeros, ori de câte ori puteau, încercările de răzvrătire împotriva autorității romane, nu este mai puțin adevărat, că, prin jafurile și prin viața lor libertină, făceau ca ura împotriva a tot ce era roman să crească pînă la paroxism.

Împăratul Claudius, după o judecată sumară, care avusese loc la Roma, pedepsise cu exilarea pe un astfel de procurator. Este vorba de Ventidius Cumanus, trimis în judecata împăratului de către guvernatorul Siriei, Umimidius Quadratus, pentru atitudine cu totul necorespunzătoare de un demnitar roman, împreună cu mai multe căpetenii samaritene, iudaice și cu chiliarhul Celes.⁴ În locul lui Cumanus, împăratul Claudius trimisese în Palestina pe Felix Antonius⁵, un libert al împăratului și fra-

3. «ἡ παραπλήσιος ἐστὶ τῆ παρ' Ἑλλήσι Στωικῆ λεγομένη Fl. Jos. Vita, 2.

4. Motivul pentru care aceștia fuseseră trimiși în judecata cezarului fusese un atac al samarinenilor asupra celor ce veneau din Galileea la Ierusalim și reaua credință a lui Cumanus, de a face dreptate iudeilor, pentru că fusese cumpărat cu bani de samariteni (Fl. Jos. *Antiq.* XX, VI, 2 și *Bellum Judaicum*, II, XII, 1-7). De altfel, poate că judecata aceasta ar fi avut un alt sfârșit, dacă nu s-ar fi găsit la Roma «Agripa cel tînăr» (Agripa II), care a intervenit pe lângă Agrippina, soția lui Claudius, să-l înduplece în favoarea iudeilor (Jos. Fl. *Antiq.* XX, VI, 3).

5. Suidas (Lexikon, cuv. «Κλαύδιος»), îl numește Felix Claudius, probabil tocmai pentru că era un libert al împăratului Claudius. În realitate, însă, Felix era un «manumissus» al mamei împăratului, care se chema Antonia și al cărei nume l-a și luat.

tele altui libert, Pallas, care se bucura de multă trecere pe lângă Claudiu.⁶

Nu există nici o însemnare sigură cu privire la data sosirii lui Felix ca procurator în Palestina.⁷ Dacă este însă adevărat că anul în care împăratul Claudius dăruiește lui Agripa II tetrarhia lui Filip și Batania, împreună cu Trahonitida și Abila este anul al treisprezecelea al împărăției lui, adică anul 53⁸ și dacă istorisirea lui Iosif Flavius păstrează firul cronologic, atunci, deoarece acesta vorbește despre trimiterea lui Felix în Palestina mai înainte de dania făcută de împărat lui Agripa II, înseamnă că anul venirii lui Felix în Palestina nu poate fi decât anterior anului 53 și că Felix a venit în Palestina și mai probabil în anul 52.⁹

Sub autoritatea procuratorului Felix au stat, încă de la început: Iudeea, Galileea, Samaria și Perea.¹⁰ Moartea împăratului Claudius și venirea în fruntea imperiului a lui Neron (13 oct. 54), nu numai că nu au clătinat cu nimic situația lui Felix, ci, dimpotrivă, au întărit-o, întrucit fratele lui de la Roma, Pallas, ajunge sub Neron unul dintre favoriții cei mai apropiați ai împăratului. Știindu-se, astfel, la adăpost de orice neplăcere, Felix își dă pe față foarte curînd tot caracterul său versatil, toată lipsa lui de scrupulozitate, tot vițiul și libertinajul sufletului lui de sclav eliberat. Istoricul Tacitus îl înfierează cu cuvinte de o deosebită asprime, atunci cînd spune: «per omnem saevitiam et libidinem jus regium servili ingenio exercuit». ¹¹ Cruzimea cu care știa să ucidă pe dușmanii adevărați ai Romei și pe tîlharii care mișunau pretutindeni, dar și pe dușmanii numai închipuiți, cu scopul de a-i jefui, ura cruntă pe care o arăta tuturor

6. Spre deosebire de Iosif Flavius, care spune precis că, numai după exilarea lui Cumanus, împăratul Claudius a trimis în Palestina procurator pe Felix (Fl. Jos. *Antiq.* XX, VII, 1; *Bell. Jud.*, II, XII, 8), Tacitus (*Annales*, XII, 54) arată că procuratura lui Felix a coincis oțva timp cu aceea a lui Cumanus, acesta din urmă avînd în subordine Galileea, iar Felix, Samaria.

7. Edward Elder M. A., *Dictionary...*, vol. II, 1870, cuv. *Felix Antonius*, pag. 143, dă ca probabil pentru începerea procuraturii lui Felix, anul 51. F. Prat S. J., *La théologie de Saint Paul*, I-re Partie, Paris 1927, menționează anul 52. C. Fouard, *Saint Paul, Ses Missions*, Paris 1925, indică anul 53.

8. Fl. Jos. *Antiq.*, XX, VII, 1. Τῆς δὲ ἀρχῆς δωδέκατον ἔτος πεπληρωκὸς θωρεῖται τὸν Ἀγρίππαν τῆ Φιλίππου τετραρχία, καὶ Βατανία προσθεῖς αὐτῷ τὴν Τραχωνίτην σὺν τῆ Ἀβιλᾷ. Cuvintele Τῆς δὲ ἀρχῆς τὸν δωδέκατον ἔτος πεπληρωκὸς vor să arate că acțiunea aceasta s-a întîmplat în anul al treisprezecelea, adică în anul 53.

9. Cînd Apostolul Pavel, găsindu-se prizonier al lui Felix, la Cezareea, ia pentru prima dată cuvîntul în apărarea lui, adresîndu-se lui Felix, îi zice: «Știindu-te că de mulți ani ești judecătorul acestui popor, cu mai multă plăcere răspund pentru mine» (Fapt. Ap. XXIV, 10). Cuvintele Sfîntului Pavel «ἐκ πολλῶν ἐτῶν» vor să însemne un număr mult mai mare de ani, decât numai oțiva, 3-5, cînd el ar fi trebuit să zică «ἐκ τῶν ἐτῶν».

10. „μετὰ δὲ ταῦτα Ἰουδαίας μὲν ἐπίτροπον Φῆλτικα τὸν Πάλλαντος ἀδελφὸν ἐκπέμπε τῆς τε Γαλιλαίας, καὶ Σαμαρείας καὶ Περαιᾶς“ Fl. Jos. *Bell. Jud.* II, XII, 8.

11. Tacitus, *Historia*, V, 9. De altfel chiar și Sfîntul Luca arată goana după bani a lui Felix, cînd spune că, în timpul prizonieratului Sfîntului Apostol Pavel la Cezareea, Felix îl interoga mereu, sperînd «că i se va da bani de Pavel, ca să-l libereze» (Fapt. Ap. XXIV, 26).

acelora care aveau curajul să-i amintească purtările necorespunzătoare¹² și viclenia cu care proceda ca să-și pună în practică toate poftele lui pătimase¹³, au contribuit din plin ca împotrivirea iudeilor față de Roma să ia avânt și mai puternic. Revoltele și începuturile de revoltă se țineau lanț. Partidul fariseilor, care era partidul celor moderați și dispuși să accepte dominația romană, cu condiția, totuși, ca poporul să-și păstreze independența, nu putea contracara acțiunile zeloșilor și ale sicarilor, care înțelegeau să alunge pe romani din Palestina și care, pentru aceasta, ațîțau pe oameni la revolte. Profeții mincinoși, înșelătorii și tâlharii deveniseră o adevărată plagă pentru poporul simplu și o amenințare directă pentru oamenii avuți sau moderați. După descrierea făcută de Iosif Flavius, aspectul general al vieții din Palestina era acum întocmai ca acela al unui corp bolnav: de-ndată ce se linișteau anumite părți dureroase, aprinderea și izburcea într-altă parte: «Căci înșelătorii și tâlharii, adunând mulțimi de oameni îi înfierbîntau la revoltă și-i ațîțau cu dorul libertății, făcându-i să condamne la moarte pe cei ce se supuneau stăpînirii romane și să spună că cei ce preferă să fie sclavi, trebuie uciși cu forța. Răspîndindu-se apoi în cete prin țară, jefuiau casele celor avuți, pe care îi ucideau, dădeau foc satelor, încît toată Iudeea se umpluse de spaima lor. Și războiul acesta devenea din zi în zi mai puernic».¹⁴

Data rechemării lui Felix din Palestina este tot atît de nesigură ca și data venirii lui aici. Se crede totuși că el nu a fost rechemat în nici un caz mai înainte de anul 60.¹⁵ În ce ne privește, noi vom căuta să venim cu o soluție, care ține de însăși concluziile studiului nostru. Nici motivul rechemării lui Felix nu se cunoaște precis, dar el se poate bănui mult mai ușor. Cruzimile, jafurile și libertinajul acestui procurator se vor fi făcut cunoscute încă din vreme la Roma, unde iudeii erau destul de puternici, avînd acces chiar și în casa cezarului, prin Poppaea, care le arăta multă simpatie. Așa că, cu toată prezența lui Pallas pe lângă Neron, pînă în cele din urmă nici acesta nu l-a mai putut apăra. Dar rechemarea lui Felix

12. Este cazul întîmplat cu arhierul Ioanath, față de care avînd ură pentru că-l sfătuiseră mereu să conducă mai bine afacerile din Iudeea, a căutat prilej să-l omoare, folosindu-se pentru aceasta de un prieten credincios al lui Ioanath, căruiua făgăduindu-i bani, a adus asupra lui pe tâlhari, care l-au ucis. De altfel Ioanath fusese acela care-l ceruse pe Felix ca procurator împăratului Claudius, știind trecerea de care se bucura la Roma fratele acestuia, Pallas (Fl. Jos. *Antiq.*, XX, VIII, 5).

13. Grăitor din punctul acesta de vedere este cazul căsătoriei lui cu Drusilla, sora lui Agrippa II. Aceasta fusese căsătorită cu Azizas, regele Emesei, după ce acesta primise condiția ca să se circumcidă. Indrăgostindu-se de ea, Felix se folosește de un oarecare Simeon, cipriot de neam, care o determină pe Drusilla să-l părăsească pe Azizas și să se căsătorească cu Felix, lucru care, din punctul de vedere al obiceiurilor iudeilor, constituia un scandal. Drusilla urmează pe Felix după rechemare, are cu el un copil, împreună cu care moare, la Neapole, în timpul lui Titus, cu ocazia izbucnirii Vezuviului (*Antiq.*, XX, VII, 2).

14. Fl. Jos. *Bell. Jud.* II, XIII, 6.

15. Edward Elder M. A., *Dictionary...*, cuv. cit., arată că Felix a fost rechemat în anul 62 și înlocuit cu Festus. F. Prat S. J., *op. cit.*, pag. 447, opinează pentru rechemarea lui Felix, în vara anului 59 și înlocuirea lui cu Festus în anul 60. C. Fouard, *op. cit.*, pag. 480, indică anul 61.

nu a mai avut și alte consecințe, nici chiar atunci când o delegație de iudei, din Cezareea, după rechemarea lui, s-a înfățișat înaintea împăratului, aducându-i cele mai grave acuzații. Căci Pallas, care atunci se găsea «în cea mai mare cinste» la Neron, nu înceta să vegheze asupra fratelui său.¹⁶

Succesor al lui Felix la procuratura Palestinei a fost Porcius Festus. Aspru și hotărît față de revoltați și de tâlhari, Festus a înțeles să-și atragă simpatia iudeilor moderați, cărora a căutat în repetate rînduri să le facă pe voie.¹⁷ Procuratura lui a fost însă de foarte scurtă durată, căci a murit și a fost urmat de Albinus, probabil între anii 63 și 64, care a întrecut cu mult pe Felix în cruzime, în nelegiuiri și în crime de tot felul. Acesta ierța pe cei mai înrăiți criminali pentru bani și jefuia fără nici o rușine provinciile.¹⁸ Și cu toate acestea Albinus, după cum mărturisește atît de elocvent Iosif Flavius, poate fi socotit un binefăcător în comparație cu procuratorul Gessius Florus, care l-a urmat în anii 64-65.¹⁹ Gessius Florus este socotit adevăratul vinovat al războiului dezlănțuit de iudei, în al doilea an al procuraturii lui și al doisprezecelea al împărăției lui Neron, adică în anul 66. Nu se știe dacă acest ultim procurator al Palestinei a pierit în războiul a cărui primă cauză a fost el, sau dacă a scăpat. Adevărul este că ura împotriva lui, mai degrabă decît împotriva Romei, a împins pe iudei la acest act de deznădejde, care s-a soldat cu distrugerea Ierusalimului și a străvechiului templu din el.²⁰

III. PARTICIPAREA LUI IOSIF FLAVIUS LA VIAȚA ZBUCIUMATĂ A POPORULUI SAU

După această expunere sumară a situației politice din Palestina, în cursul celor două decenii care au precedat distrugerea Ierusalimului de către romani, să ne întoarcem și să-l urmărim pe Iosif Flavius parti-

16. Poppaea, care altădată izbutea să exopereze, cu intervențiile ei pe lângă Neron, anumite favoruri și unele chiar însemnate (Fl. Jos Vita, 3; *Antiq.* XX, VIII, 11, de data aceasta, împotriva favoritului Pallas, nu mai este în stare să obțină nimic, căci, după cum observă Iosif Flavius, „καὶ πάντως ἂν ἐδεσθῶκε τιμορίαν τῶν εἰς Ἰουδαίους ἀδικημάτων εἰ μὴ πολλά αὐτὸν ὁ Νέρων τῷ ἀδελφῷ Πάλλαντι παρακαλέσαντι συνεχώρησε, μάλιστα δὴ τότε διὰ τιμῆς ἔχων ἐκείνον“ (*Antiq.* XX, VIII, 9).

17. Fl. Jos. *Antiq.* XX, VIII, 11; cf. *Fapt. Ap.* XXIV, 27 și XXV, 9.

18. Iosif Flavius zice, în rezumat, despre el: «οὐκ ἔστι δὲ ἦντινα κακουργίας ἰδεῖαν παρέλιπεν». Și, descriind situația gravă din timpul procuraturii lui, conchide: „τὰ σπέρματα τῆς μελλούσης ἀλώσεως ἐκ τότε τῆ πόλει. (scil. τῶν Ἰεροσολύμων) κατεβάλλετο“. (*Bell. Jud.* II, XIV, 1).

19. Οὕτω δὲ πρὸς ἐξουσίαν ἐγένετο κακὸς καὶ βίαιος, ὥστε διὰ τὴν ὑπερβολὴν τῶν κακῶν Ἀλβῖνον ἐπήγουν ὡς εὐεργέτην Ἰουδαίων. (*Antiq.*, XX, XI, 1). De asemenea, în altă parte, zice: Τοιοῦτον δὲ ὄντα τὸν Ἀλβῖνον, ἀπέδειξεν ὁ μετὰ τοῦτον ἐλθὼν Γέσσιος Φλώρος ἀγαθώτατον κατὰ σύγκρισιν (*Bell. Jud.* II, XIV, 2) și îl arată cauză a războiului iudeilor împotriva romanilor, prin cuvintele: Ἀνοία δὲ τῆ ἐντεσθῆν ἤρξατο νοσεῖν τὸ ἔθνος, Γεσσιου Φλώρου ὅς ἡγεμὼν ἦν, τῆ ἐξουσία τοῦ ὑβρίζειν ἀπονοήσαντος ἀποστῆναι Ῥωμαίων (*Antiq.*, XVIII, 1, 6).

20. Τὸν γὰρ πρὸς Ῥωμαίους πόλεμον ὁ καταναγκάσας ἡμᾶς ἄρξασθαι Φλώρος ἦν, κρεῖττον ἡγουμένους ἄθροους ἢ κατ' ὀλίγον ἀπολέσθαι. (*Antiq.* XX, XI, 1).

cipind. La toată viața extraordinar de agitată a poporului său din timpul acesta.

După împlinirea vârstei de 26 ani, cînd cițiva cunoscuți ai lui sînt trimiși la Roma, în stare de arest, ca să fie judecați de cezarul, nu pregetă să se imbarce pe corabie împreună cu ei și ajuns la Roma, să depună toate sforțările ca să-i salveze. Strădaniile îi sînt încununuate de succes, căci cu ajutorul lui Alityrus, un mim de neam iudeu, foarte prețuit de Neron, izbutește să se facă cunoscut Poppaei, soția cezarului, care nu numai că-l ajută să-și salveze prietenii, ci-l și dăruiește cu daruri bogate.²¹

Dacă la plecarea sa la Roma situația din Palestina era oarecum liniștită, fapt care s-a întimplat numai pe vremea procuratorului Porcius-Festus, care în scurta dar rodnică lui activitate, cu tactul și cu hotărîrea caracteristice rasei sale, izbutise, într-o oarecare măsură, să introducă în Iudeea ordinea și liniștea necesară și pedepsind aspru pe tilharii și pe jefuitorii de tot felul, restabilise încrederea în securitatea personală, la înapoierea sa în Iudeea, Iosif Flavius găsește o situație cu totul nouă și destul de înrăutățită. Aceasta este o dovadă sigură că în timpul șederii sale la Roma, Festus murise, iar succesorul lui, Albinus, care își inaugurasese procuratura cu acte de cruzime, de jaf și de umilire a poporului, ațîșase din nou spiritul de revoltă în masele și așa nu destul de liniștite ale poporului iudeu.²²

Credincios întru totul principiilor partidului moderat al fariseilor, din care făcea parte, îndată după întoarcerea sa de la Roma, Iosif Flavius depune eforturi multiple, ca să potolească pe cei dornici de revoltă și de înnoiri, căutînd să-i facă să înțeleagă că orice inițiativă măruntă în afara planului comun și unitar de luptă pe care îl făurise sanhedrinul din Ierusalim, care se socotea în drept conducătorul neamului iudaic, era sortită pieririi, deoarece «romanii sînt superiori iudeilor nu numai în ceea ce privește experiența purtării războaielor, ci și prin aceea că sînt favorizați de soartă».²³ Strădaniile lui de a potoli pe connaționali lui înfierbîntați, în încercările lor temerare, nu numai că au eșuat pretutindeni, ci, pe deasupra i-au atras și faima urită de filoroman și trădător.

O dată cu venirea ca procurator a lui Gessius Florus, situația în Iudeea și în întreaga Palestină se înrăutățește cu totul. Crimele, cruzimile și jafurile săvîrșite de acesta, desconsiderarea celor mai elementare reguli ale dreptului ginților și felul arbitrar de a proceda în orice împrejurare au avut ca urmare o adevărată dezlănțuire de ură din partea tuturor iudeilor. De data aceasta mulți dintre cei dispuși mai înainte la o atitudine moderată față de romani, sub presiunea necesității, așa cum observă

21. Fl. Jos. Vita, 3.

22. De această situație profită, de altfel, însuși arhiereul Ananus cel tînăr, care «θραυός ἦν τόν τρόπον καί τολμητής διαφερόντως, ca unul care făcea parte din secta saducheilor. Acesta stringînd sanhedrinul, a săvîrșit acum o mulțime de condamnări la lapidare (Antiq. XX, IX, 1).

23. Fl. Jos. Vita, 4, «ὅτι Ῥωμαίων οὐ κατ' ἐμπειρίαν μόνην πολεμικήν ἀλλά καὶ κατ' εὐτυχίαν ἐλαττοῦνται.

de altfel însuși Iosif Flavius mai tirziu, cînd războiul iudeilor împotriva romanilor devine un război total²⁴, se înregimentează în diferitele cete de răsculați și încep să atace izolat, ori de cîte ori pot, armatele romane. Partidul fariseilor, în această situație, se vede copleșit de evenimente, și, de acum înainte, el însuși își vede securitatea amenințată. Cînd Manaem, șeful mai multor cete de răsculați, împreună cu ajutoarele sale, pun stăpînire pe fortăreața Antonia, Iosif Flavius abia dacă-și mai găsește scăpare «în cele mai dinlăuntru ale templului», unde stă ascuns pînă la uciderea lui Manaem și a ajutoarelor sale.²⁵

În fața unei astfel de situații, fariseii sînt cuprinși de groază și nu-și mai văd izbăvirea lor decît din partea armatelor romane, care să vină și să reducă la tăcere pe răsculați: «O frică mare ne cuprinsese, zice Iosif Flavius, văzînd poporul înarmat; iar neștiind ce să facem și neputînd potoli pe răsculați, le spunem că sîntem întru totul de părerea lor, dar îi sfătuim să rămîină liniștiți și să lase să plece pe dușmani, nădăjduind că Cestius nu va întîrzia prea mult să vină cu forțe mari, ca să potolească răscoala».²⁶

Și Cestius Gallus, guvernatorul Siriei, nu întîrzie să vină cu armatele sale asupra Ierusalimului, ca să pedepsească și să potolească pe răsculați. Numai că, contrar tuturor așteptărilor, armatele lui sînt cu totul înfrînte de răsculați, în fața Ierusalimului, în al doisprezecelea an al domniei lui Neron, luna Dios, ziua a opta (28 febr. 66).²⁷ Era o mare biruință, dar totuși, o biruință aparentă, căci, după cum observă Iosif Flavius «înfrîngerea lui Cestius devine începutul nenorocirii întregului nostru neam».²⁸ Într-adevăr, biruința aceasta a îmbătat cu totul pe răsculați, a înfumurat pe căpetenii și în nădejdea că vor înfrînge definitiv pe romani, i-a făcut mult mai temerari. Dar Roma nu se putea lăsa înfrîntă. Cînd Cestius Gallus aduce la cunoștința lui Neron, care se găsea în timpul acesta în Achaia, defectiunea armatelor sale în fața Ierusalimului, împăratul îl înlocuiește îndată cu Vespasian, strălucitul comandant, atît de mult iubit de ostașii săi, care, venind în Palestina, cu forțe noi, începe curățarea sistematică a terenului de răsculați și numai alegerea lui ca împărat (1 iulie 69), îl împiedică de a-și duce opera pînă la capăt. Aceasta este reluată, însă, de Titus fiul noului împărat, care, la 8 septembrie 70 cucerește Ierusalimul, primind prin aclamație de la soldații săi titlul de imperator.

După înfrîngerea lui Cestius Gallus, situația partidului fariseilor devine și mai critică. Simțind că în Ierusalim, unde-și temeau propria lor viață, nu mai puteau avea nici o influență și aflînd că în Galileea o seamă

24. Fl. Jos., *Vita*, » «ὅτι οὐ προαίρεσις ἐγένετο τοῦ πολέμου πρὸς Ῥωμαίους Ἰουδαίους, ἀλλὰ τὸ πλεόν ἀνάγκη». Iosif Flavius nu pierde nici un prilej ca să nu accentueze faptul acesta.

25. Fl. Jos., *Bell. Jud.*, II, XVII, 8; *Vita*, 5.

26. Fl. Jos. *Vita*, 5; *Bell. Jud.* II, XVIII, 9 sq.

27. Era în același timp al doilea an de cînd Gessius Florus se găsea procurator în Iudeea (*Bell. Jud.* II, XIX, 9; *Antiq.* XX, XI, 1).

28. «καὶ γίνεται τὸ Κεστίου πταγμα συμφορὰ τοῦ παντὸς ἡμῶν ἔθνους» Fl. Jos., *Vita*, 6.

de localități manifestă încă atitudine de supunere față de autoritatea romană, sanhedriunul de la Ierusalim trimite în Galileea pe Iosif Flavius, împreună cu alți doi preoți, Ioazar și Iuda, cu însărcinări depline, ca să coalizeze localitățile rămase loiale față de autoritatea romană și totodată ca să determine pe răsculații de acolo să se liniștească, «să-și păstreze armele la dispoziția conducătorilor neamului»²⁹ și să-i îndemne să le aibă pregătite întotdeauna, dar numai pentru clipa când sanhedrinul de la Ierusalim va găsi cu cale, iar pînă atunci să aștepte să vadă ce vor face romanii.

IV. ACTIVITATEA LUI IOSIF FLAVIUS ÎN GALILEEA

Activitatea lui Iosif Flavius în Galileea constituie cea mai însemnată parte din viața lui. În împrejurările deosebit de dificile prin care trece acolo, hotărît să-și aducă cît mai bine la îndeplinire însărcinarea primită de la sanhedrin, se vădesc toate calitățile lui de conducător, de organizator, de om politic, de luptător pentru libertatea neamului său, iar mai presus de toate se vădește oroarea lui de a vedea curgînd singele frătesc, în încăierări meschine și fără de nici un rost, și grija continuă de a înlătura asemenea situații în desfășurarea evenimentelor din vremea aceea, care au în ele ceva de epopee.

După ce ia aici cunoștință de situația reală în care se găseau diferite orașe și orașele ale Galileei, intră în legătură cu căpeteniile celor care înclinau spre revoltă și nu se dă înapoi nici măcar din fața căpeteniilor bandelor de tilhari și răufăcători care, profitînd de nesiguranța generală, săvîrșeau tot felul de nelegiuiri, ci caută să ia contact și cu aceștia. Activitatea aceasta de pacificare în orice chip a Galileei o redă el însuși în următoarele cuvinte: «Trimițînd să cheme la mine pe cei mai viteji dintre tilhari, căci socoteam că va fi cu neputință să-i dezarmez, am convins mulțimea să le asigure o plată regulată, spunînd că este mult mai bine să le dea o sumă mai mică, de bună voie, decît să-și vadă averile jefuite de ei. Și primind jurămintele lor, că nu vor mai intra în țară, dacă nu vor fi chemați, decît în cazul cînd nu-și vor primi plata, le-am dat drumul, punîndu-le în vedere să nu mai atace nici pe romani și nici pe vecini. Căci mă străduiam, mai presus de toate, ca Galileea să fie în pace. De asemenea, pe cei mai de seamă dintre galileenii, cam vreo optzeci la număr cu toții, voind, sub pretextul prieteniei, să-i am ca ostateci pentru păstrarea credinței, am făcut din ei prieteni și tovarăși de călătorie, căci îi luam să mă însoțească în vederea judecăților pe care aveam să le fac și luam hotărîrile, țînînd seamă de părerile lor, căutînd să nu greșesc cumva din cauza vreunei nechibzuințe, ci tocmai datorită părerilor lor să mă arăt curat de orice interes personal».³⁰

Sînt numeroase cursele care i se pun mereu, mai ales de Ioan de Gischala, dar scapă din toate, iar cînd acesta îi cade în mină, se arată

29. «πισθοντα τοις πονηροῦς καταθεσθαι τὰ ὄπλα, καὶ διαζῶντας, ὡς ἐστὶν ἀμεινον τοῖς κρατίστοις τοῦ ἔθνους αὐτὰ τηρεσθαι» Fl. Jos. *Vita*, 7.

30. Fl. Jos. *Vita*, 14.

mărinimos cu el și-l iartă.³¹ Și pentru că însărcinarea primită de la Ierusalim era nu numai aceea de a pacifica Galileea, ci și de a-i întări cetățile și a le face să poată rezista unei eventuale incursiuni romane, întocmai ca un general strălucit, Iosif Flavius își duce cu bine la îndeplinire și această sarcină.

Cînd Vespasian vine cu armatele sale de la Antiohia și-și așează tabăra la Ptolemaida, la cererea căpeteniilor galileene din localitatea Seplora, care se înfățișează înaintea lui ca aliați credincioși, el trimite acolo pe chiliarhul Placidus, cu o forță suficientă de călăreți și pedestri, care să apere cetatea împotriva incursiunilor rebelilor și cetelor de jefuitori. Dar Placidus nu se mărginește la aceasta, ci el însuși pornește cu armatele sale și face incursiuni și jafuri prin Galileea. Galileenii fug din fața lui și se adună în cetățile întărite de Iosif Flavius și mai ales în Iotapata, pe care Placidus atacîndu-o fără de nici un rezultat, se retrage.³² Dar Vespasian nu întîrzie să pornească el singur cu armatele sale de la Ptolemaida, ca să cucerească Galileea. Aflînd că Iotapata este cea mai întărită dintre toate cetățile Galileei și că înlăuntrul ei se găsește și Iosif Flavius, comandantul suprem al forțelor galileene, el se îndreaptă către această cetate, hotărît să termine cît mai repede cu ea. Aseidiul Iotapatei durează însă 47 zile, timp în care Iosif Flavius se dovedește a fi un adevărat geniu militar. Cînd romanii cuceresc cetatea, Iosif Flavius, împreună cu alți 40 de bărbați se retrage într-o peșteră. Locul unde este ascuns este trădat lui Vespasian de către o femeie. Pentru că Vespasian voia să-l aibă pe Iosif Flavius în mîinile sale viu, trimite la el mai mulți soli să se predea, cu încredințarea că nu va fi omorît, dar numai cînd intervine unul dintre prietenii lui din armata romană, Nicanor, se încredințează că predîndu-se, nu va fi omorît. Hotărîrea pe care o ia Iosif Flavius de a se preda, nemulțumește cu desăvîrșire pe cei ce se găseau ascunși cu el, care îi aduc cele mai grave învinuiri de trădare, după ce a dus la moarte peste cinsprezece mii de oameni cu ocazia aseidiului Iotapatei.³³ Scenele care se petrece acum în peștera în care se găsea împreună cu ceilalți patruzeci sînt de un viu dramatism.³⁴

31. Iosif Flavius arată în *Vita*, 15, unele din acțiunile lui izbutite în Galileea, pe scurt: a pus stăpînire de două ori pe Seplora, de patru ori pe Tiberiada, odată pe Gadara, iar pe Ioan, care de multe ori i-a întins tot felul de curse, luîndu-l prizonier („λαβὼν ὑπόκειρον“) nici pe el și nici pe careva dintre neamurile amintite nu i-a pedepsit. Convîngerea lui de mai tîrziu era că, din cauza aceasta «Dumnezeu, căruia nu-i rămîn ascunși cei ce-și fac datoria» l-a zmulș din mîinile dușmanilor lui, iar după aceasta, căzînd în multe primejdii, l-a salvat.

32. După cum arată Iosif Flavius în *Bell. Jud.* III, VI, 1, Placidus s-a retras din cauză că nu s-a socotit prea puternic pentru ca să atace cetatea.

33. În afară de morți, au mai fost și 2130 prizonieri (*Fl. Jos. Bell. Jud.* III, VII, 31).

34. *Bell. Jud.* III, VIII, 3-7. Opoziția celor din peșteră împotriva oricărui gest de predare, pe care ei îl socoteau trădare, la un moment dat se transformă într-un atac direct cu săbiile în mîină asupra lui Iosif Flavius. Dar chiar în împrejurările acestea el își arată calmul și autoritatea lui de general și-i determină pe toți la supunere: «... ἐπὶ τῆς ἀνάγκης εἶργεν ἀπὸ τῆς σφαγῆς πάντων τὸν σὺδρον, ὡς περ τὰ κατακυλωθέντα θῆρων ἀεὶ πρὸς τὸν καθάπτόμενον ἀντιστροφόμενος. Τῶν δὲ καὶ παρὰ τὰς ἐσχάτας συμφορὰς ἐπὶ τὸν στρατηγὸν αἰδουμένων, παρελθόντο μὲν αὐτὸν δὲ θεῖαι, περιωλισθαισὶν δὲ τὰ εἴφη καὶ πολλοὶ τὰς ρμφαίας ἐπιφέροντες αὐτομάτως παρσίθησαν.

Prezentându-se înaintea lui Vespasian, în lagărul roman, Iosif Flavius este întâmpinat cu curiozitate de unii, dar cu ură profundă de alții, care-i cer moartea. Scapă numai datorită simpatiei cu care-l înconjură Titus, fiul lui Vespasian. Este închis sub pază puternică, pînă ce va putea fi trimis la Roma, înaintea lui Neron. Iosif Flavius cere să vorbească comandantului roman în prezența numai a citorva prieteni. Cînd lucrul acesta i se îngăduie, el îi spune lui Vespasian: «Tu, Vespasiene, socotești că ai luat pe Iosif numai ca prizonier; eu, însă, vin înaintea ta ca sol al unor lucruri mult mai mari. Oare n-ai fost trimis de Dumnezeu să cunoști legea iudeilor și cum se cuvine generalilor să moară? Pentru ce vrei să mă trimiți lui Neron? Crezi, oare, că urmașii de după Neron, pînă la tine, vor rămîne? Tu ești cezar, Vespasiene, tu imperator, și fiul tău acesta. Și acum, leagă-mă de vrei, cu mai multă siguranță și păstrează-mă pentru tine. Căci tu, cezar, ești nu numai stăpînul meu, ci și al pămîntului și al mării și al întregului neam omenesc. Iar eu, spre pedeapsa mea, sînt vrednic de o osîndă și mai grea din partea lui Dumnezeu, dacă se va dovedi că grăiesc palavre». ³⁵

V. IOSIF FLAVIUS CA IZVOR ISTORIC PENTRU CREȘTINISM

Convingîndu-se de sinceritatea acestei profeții a lui Iosif Flavius ³⁶ și ținînd seama și de simpatia cu totul deosebită pe care fiul său, Titus, o arăta acestui general iudeu, Vespasian păstrează pe Iosif Flavius în lagărul său, în libertate, înconjurîndu-l de toată atenția cuvenită rangului său, iar după proclamarea lui Vespasian ca împărat ³⁷, Iosif Flavius rămîne pe lîngă Titus, participă, în calitate de tîlmaci, la împresurarea și cucerirea Ierusalimului și după terminarea războiului iudaic, însoțește pe victoriosul Titus, la Roma.

Aici, i s-a conferit cetățenia romană, i s-au dat averi, i s-a asigurat o indemnizație anuală pe tot timpul vieții și s-a bucurat de cinstire deosebită nu numai în timpul împărăției lui Vespasian sau a lui Titus, ci și în timpul împărăției lui Domițian și toate intrigile puse la cale de vrăj-

35. Fl.Jos., *Bell. Jud.*, III, VIII, 9.

36. La început Vespasian a socotit că Iosif Flavius se folosește de o stratagemă, ca să-i obțină bunăvoința, și nu i-a dat crezare. Dar Iosif Flavius îi arată că a prezis la vreme și căderea Iotapatei, care avea să se întîmple după 47 zile de asediu și că el va fi prins viu de romani și că în vedeniile lui anterioare el a fost încunoștințat de Dumnezeu că romanii vor ieși învingători (*Bell. Jud.*, III, VIII, 9 și III, VIII, 3).

37. Iotapata cade în anul al treisprezecelea al domniei lui Neron, adică la anul 67 Πανάμω νομηνία (1 iunie). După căderea Iotapatei Vespasianus pleacă la Alexandria, unde Iosif Flavius îl însoțește (*Vita*, 75). Aici, Vespasianus este proclamat cezar, de armatele lui Vitellius, care erau nemulțumite de comandantul lor, la anul 69. După aceasta Iosif Flavius însoțește pe Titus, la atacul împotriva Ierusalimului.

mașii lui de tot felul, nu au putut prejudicia cu nimic cinstea și favoarea de care s-a bucurat pînă la sfîrșitul vieții lui.³⁸

Am înfățișat pe scurt fazele mai însemnate din viața lui Iosif Flavius, pentru ca să ne dăm seama că el a fost unul dintre cunosătorii cei mai de seamă ai oamenilor și stărilor de lucruri din Iudeea, din timpul său și că fiind unicul de la care ne-a rămas o largă dare de seamă asupra lor, informațiile pe care le găsim la el sînt de cea mai mare valoare. Cît privește exactitatea celor istorisite de el, Iosif Flavius încearcă să convingă pe cititorii săi, adesea, iar argumentul cel mai puternic pe care îl dă, este acela că mulți dintre aceia care au luat parte la evenimentele descrise de el, în ultimele cărți ale «Antichităților Iudaice» și în «Războiul Iudaic», trăiau încă la data cînd cărțile lui au început să circule și-l puteau verifica, în ceea ce privește adevărul celor istorisite.³⁹ Dar Iosif Flavius cuprinde în istorisirea lui numai lucrurile care-l interesau îndeaproape, îndeosebi istoria politică a poporului său, accentuînd marea și deplîngînd decadența neamului din care făcea parte și chiar dacă atinge uneori și manifestările de viață religioasă din cadrul iudaismului, face aceasta numai incidental și, după cîte se pare, cu grijă deosebită, ca să evite cu desăvîrșire ceva, asupra căruia s-a hotărît de la început să păstreze cea mai desăvîrșită tăcere.

Am fi voit, desigur, să găsim în relatările lui, dacă nu mai mult, cel puțin indicii cît de slabe cu privire la adepții noii religii a galileeanului Iisus, cel răstignit pe vremea procuratorului Pontius Pilatus, deci numai cu cîtiva ani mai înainte de nașterea lui Iosif Flavius, întrucît, după cunoștințele pe care le avem din alte surse, în timpurile de mare zbucium pentru poporul iudeu, pe care le descrie acest istoric, aceștia se înmulțiseră destul de mult, și nu numai în Palestina, ci și în întregul imperiu roman și chiar la Roma. Dar, la Iosif Flavius, nu găsim nimic de felul acesta.

Intr-adevăr, dintre cele trei locuri, atît de trîmbițate de istoricii bisericești, începînd cu Eusebius⁴⁰, pe care le întîlnim în scrierile lui Iosif Flavius, ca avînd legătură cu creștinismul, două (Antiq. I. XVIII, c. III

38. S-a bucurat, deasemenea, de multă bunăvoință din partea Domitiei, văduva lui Domitianus (*Vita*, 75, 76). Numele de Flavius și l-a luat, ca să arate că depinde de familia Flavia. La Roma și-ia petrecut timpul cu preocupări literare și cu alcătuirea operelor lui: 1. ΠΕΡΙ ΤΟΥΔΑΪΚΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ἢ ΙΟΥΔΑΪΚΗΣ ἹΣΤΟΡΙΑΣ ΠΕΡΙ ἈΛΩΣΕΩΣ; 2. ΙΟΥΔΑΪΚΗ ἈΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ; 3 ΦΛΑΥΙΟΥ ΙΩΣΗΦΟΥ ΒΙΟΣ; 4. Tratatul ΚΑΤΑ ΑΠΙΩΝΑ și 5. ΕΙΣ ΜΑΚΚΑΒΑΙΟΥΣ ἢ ΠΕΡΙ ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΟΣ ΔΟΓΜΕΜΟΥ, care în multe ediții grecești ale Bibliiei a fost introdusă ca a IV-a carte a Macabeilor.

39. În filipica pe care Iosif Flavius o face în *Vita*, 65 (cf. și 9) împotriva dușmanului său Justus, fiul lui Pistus, una dintre căpeteniile celor trei partide care se găseau în Tiberiada, la sosirea lui Iosif Flavius în Galileea, care și el scrisese o istorie, dar nu numai lipsită de imparțialitate, ci de-a dreptul pătimașă, printre altele Iosif Flavius îi face imputarea că, atîta vreme cît au mai trăit împărații Vespasianus, Titus și regele Agripa II, Justus n-a avut curajul să facă să circule scrierile lui «iar acum, cînd aceia nu mai sînt cu noi, ai îndrăznit, socotind că nu mai poți fi verificat». De aici și dovedă că Iosif Flavius a supraviețuit morții regelui Agripa II.

40. Locul din *Antiq.*, XVIII, III, 3 este citat prima oară de Eusebius al Cezareei, în *Hist. Eccl.* I, 11 și *Demonstr. Evang.* III, 3.

§ 3 și I. XX, c. IX § 1) sînt de-a dreptul interpolări, iar al treilea (Antiq. I. XVIII, c. V § 2) care vorbește despre Sfîntul Ioan Botezătorul, deși este autentic, nu are propriu zis nici o legătură cu creștinismul.

a) Că locul din Antiq. I. XVIII, c. III § 3 este o interpolare, rezultă în primul rînd din situația lui în context. Este drept că Iosif Flavius obișnuiește adesea să facă tot felul de digresiuni și să anticipeze pe alocurea evenimente pe care le dezvoltă apoi pe larg, la locul lor, dar totdeauna, ca istoric înzestrat cu simțul autocriticeii, terminînd expunerile de acest fel, își dă seama că a mers prea departe, se rezumează și face legătura cu ceea ce urmează.⁴¹ În cazul textului despre care este vorba nu găsim nimic de felul acesta. Cu toată grija interpolatorului de a face legătura cu ceea ce este mai sus, § 3 se prezintă ca o tăietură de foarfecă intercalată între § 2 și § 4. Faptul că numărătoarea paragrafelor se păstrează în continuare nu trebuie să ne mire, deoarece acesta s-a putut face destul de bine ulterior. De altfel mulți editori pun întreg acest § 3 între croșete. Să stăruiim, însă, puțin mai îndeaproape asupra locului acestuia.

Cap. III § 1 — cap. IV § 2 din cartea XVIII a «Antichităților Iudaice» se ocupă de evenimentele petrecute în timpul procuraturii lui Pontius Pilatus. Astfel:

III § 1 ne informează că Pontius Pilatus a fost cel dintîi procurator al Iudeei care s-a încumetat să introducă statuile și însemnele imperiale în cetatea Ierusalimului, ceea ce constituia o impietate după legea iudeilor. A făcut acest lucru profitînd de întunericul unei nopți. Dar a doua zi dimineața iudeii văzîndu-și pîngărită cetatea, în număr mare s-au dus la Cezareea, unde se găsea procuratorul, cerîndu-i cu rugăcuni și insistențe timp de șase zile să scoată din cetate statuile și însemnele imperiale. Cînd, la un semnal ce li s-a dat, ostașii procuratorului au năvălit asupra iudeilor acestora, cu săbiile în mîină iar ei căzînd cu fața la pămînt și-au întins gîturile spre tăiere, spunînd că este mai plăcut pentru ei să moară, decît să vadă cetatea lor pîngărită, Pontius Pilatus mișcat de acest gest de deznădejde, îi cruță și dispune scoaterea statuiilor și însemnelor imperiale din Ierusalim.

III § 2 povestește răzvrătirea întimplată în Ierusalim, cu ocazia începerii construirii de către Pontius Pilatus, cu banii templului, a unui apeduct pe o întindere de 200 stadii. Ostașii romani, îmbrăcați în hainele obișnuite ale iudeilor, amestecîndu-se prin mulțimea care vocifera și insulta pe procurator, la un semn al acestuia, scoțîndu-și bîtele pitite asupra lor, năvălesc asupra mulțimii, care, luată prin surprindere, se împrăștie în grabă, dar nu mai înainte de a lăsa pe teren mulțime de morți și de răniți. Paragraful acesta se încheie cu cuvintele: «Și astfel răzvrătirea ia slîrșit».

41. Ca să dăm numai cîteva cazuri, să se vadă b. o.: *Vita*, 6; 31; 65; 74; *Antiq.*: XVIII, 1, 2; 1, 6; *Antiq.*, XVIII, VIII, 6; *Antiq.*, XIX, IV, 5; *Antiq.*, XX, II, 4; IV, 3; V, 3; VII, 2; VIII, 3; *Bell. Jud.*, I, XXXII, 4; XXXIII, 9; *Bell. Jud.* II, VIII, 14, etc.

III § 3, care ne interesează în chip deosebit, îl redăm mai jos în traducere românească :

«În timpul acesta apare Iisus, un bărbat înțelept, dacă trebuie chiar ca să-l numim bărbat. Căci era făcător de lucruri extraordinare, învățător al oamenilor care primesc cu plăcere adevărul. Și pe mulți dintre iudei și pe mulți dintre elini i-a atras la sine. Acesta era Hristos. Și cu toate că Pilat l-a condamnat la moarte pe cruce, la denunțarea celor dintii bărbați de la noi, cei ce l-au iubit mai întâi nu au încetat. Căci s-a arătat lor, după a treia zi, viu, după cum au spus acestea și nemnumărate alte lucruri mnunate despre el dumnezeieștii profeți. Încă și pînă acum neamul creștinilor, care se numesc după el, nu s-a stins». ⁴²

III § 4 expune aventura galantă pe care Decius Mundus și-a îngăduit-o la Roma, în templul zeiței Isis, seducînd aici pe nobila și înțeleapta Fulvia, soția lui Saturninus, de care era îndrăgostit și de care a și profitat, transformîndu-se în acest templu, în zeu. Faptul acesta nu este inserat fără nici o legătură și nici numai pentru a ne da o imagine despre moravurile societății nobile romane din vremea respectivă, ci ca o introducere la paragraful următor.

III § 5 în care arată tot un fel de înșelăciune, dar de altă natură pe care un iudeu fugit de frica pedepsei din Iudeea și refugiat la Roma, unde a început să se ocupe cu explicarea cărților lui Moise, a săvîrșit-o asupra aceleiași nobile Fulvia, de la care și-a însușit multă porfiră și aur, sub pretextul că le trimite la templul din Ierusalim. Fapta acestuia ajungînd la cunoștința împăratului Tiberius, acesta poruncește ca toți iudeii din Roma să fie alungați. Consulii de la Roma înrolează în armata romană patru mii dintre aceștia și-i trimite în insula Sardica, iar pe cei mai mulți, care nu s-au supus încorporării, într-o cît legea iudaică interzicea un asemenea lucru, i-a supus la chinuri.

IV § 1 relatează o represiune sîngeroasă săvîrșită de Pontius Pilatus asupra samarinenilor, care, fără să aibă vreo vină au fost trași în cursă pe Muntele Garizin, numai pentru plăcerea lui Pontius Pilatus de a-i ucide.

IV § 2 arată cum mai marii samarinenilor care au scăpat din acest măcel se înfățișează înaintea legatului Siriei, Vitellius, căruia i se plîng de faptele cu totul arbitrare ale lui Pilatus și cum Vitellius, convingîndu-se de vina lui Pontius Pilatus, îl trimite la Roma să fie judecat de împărat, înlocuindu-l, în Iudeea, cu Marcellus.

Acestea sînt evenimentele din timpul lui Pontius Pilatus pe care le redă Iosif Flavius în Antichitățile Iudaice, în timpul celor zece ani de

42. „Γίνεται δὲ κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον Ἰησοῦς, σοφὸς ἀνὴρ, εἰς ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χρεὶ ἦν γὰρ παραδόξων ἔργων ποιητής, διδάσκαλος ἀνθρώπων τῶν ἡδονῇ τὰ ἀληθῆ δεχομένων· καὶ πολλοὺς μὲν Ἰουδαίους, πολλοὺς δὲ καὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ ἐπηγάγετο. Ὁ Χρηστὸς οὗτος ἦν. Καὶ αὐτὸν ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν σταυρῷ ἐπιτετιμῆκος Πιλάτου, οὐκ ἐπαύσατο οἱ γε πρώτων ἀγαπήσαντες. Ἐφάνε· γὰρ αὐτοῖς τρίτην ἔχων ἡμέραν πάλιν ζῆν, τῶν θείων προφητῶν ταῦτα τε καὶ ἄλλα μυρία θαυμάσια περὶ αὐτοῦ εἰρηκότων. Εἰς ἔτι γὺν τῶν χριστιανῶν ἀπὸ τοῦδε ὀνομασμένων οὐκ ἐπέλιπε το φῶλον.

procuratură ai acestuia și aceasta este contextul locului referitor la Iisus Hristos.⁴³

Impotriva autenticității locului acestuia mai pledează apoi o seamă de argumente interne. Astfel:

Expresiunile: εἶγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χροή; οἱ γε πρῶτον αὐτὸν ἀγαπήσαντες; εἰς ἔτι νῦν nu le mai găsim întrebunțate în alt loc de Iosif Flavius.

De altă parte o seamă de idei pe care le găsim aici contravin flagrant cu Iosif Flavius, așa cum îl cunoaștem din restul scrierilor sale. Acel εἶγε ἄνδρα αὐτὸν λέγειν χροή», ca și afirmația categorică «Ὁ Χριστὸς οὗτος ἦν,» sau oprobriul aruncat asupra celor dintii bărbați ai iudeilor ἐνδείξει τῶν πρώτων ἀνδρῶν παρ' ἡμῖν, mai marii poporului, pe care el i-a slujit cu sacrificiul vieții lui, nu puteau ieși niciodată din pana lui Iosif Flavius.

+ Mulți, luînd ca autentic textul acesta, l-au socotit pe Iosif Flavius un admirator al lui Hristos și al creștinismului. În cazul acesta este de neconceput ca Iosif Flavius care, enumerînd direcțiile filozofice din cadrul iudaismului, existente din cea mai înaintată vechime a neamului⁴⁴: pe aceea a esenienilor, a saducheilor și a fariseilor, a adăugat la ele, ca pe o a patra direcție, pe aceea a lui Iuda Galileeanul, să nu fi adăugat la acestea și pe a lui Iisus, acest bărbat înțelept, despre care locul respectiv, analizat mai sus, lasă să înțelegem că era socotit cu totul mai presus de oamenii de rînd, că era făcător de lucruri extraordinare, adică de minuni și că Iosif Flavius îl considera ca pe «Hristosul» atît de așteptat de generații și generații de iudei evlavioși. Un motiv deosebit care l-ar fi îndemnat să vorbească mai mult despre acest învățător al adevărului ar fi fost, apoi, atitudinea lui față de stăpînirea romană, definită prin clasicele cuvinte: «Dați cezarului cele ce sînt ale cezarului și lui Dumnezeu cele ce sînt ale lui Dumnezeu» (Matei XXIII, 21), care aveau în sine multă asemănare cu atitudinea moderată a partidului fariseilor, pentru care a luptat și s-a străduit atît de mult Iosif Flavius, ajungînd, la un moment dat, pe cînd se găsea în Galileea, pentru salvarea păcii și a liniștei poporului să plătească bir nu numai romanilor, ci chiar și căpeteniilor bandelor de tîlhari.⁴⁵ Dar nimic din doctrina acestui învățător al adevărului, păstrată la adepții lui, nu găsim reflectîndu-se în scrierile lui Iosif Flavius. Chiar și întîmplările extraordinare, survenite cu ocazia morții pe cruce a Domnului și cu ocazia învierii Lui din morți, a căror amintire nu se putea șterge cu totul din mintea contemporanilor săi mai în vîrstă,

43. Unii socotesc neautentic acest pasaj numai în redactarea actuală (J. Sickenberg, *Lexikon für Theologie und Kirche*, 1933, vol. V, col. 337: «Das Josephus Zeugnis ist in dieser Formulierung unecht; doch ist durchaus möglich dass es nicht völlig interpoliert wurde, sonder dass ursprünglich eine nur der jüdische Auffassung entsprechende Erwähnung der Person Jesu an dieser Stelle stand»). Cum că în vecheime se obișnuiau asemenea interpolări, de către copietorii de texte avem dovadă și textul slavon din Bellum *Judaicum*, cu privire la Iisus, care este adaus în întregime.

44. *Artiq.* XVIII, I, 2-6.

45. Fl. Jos., *Vita*, 14.

ar fi putut fi pe alocuirea amintite de Iosif Flavius, dacă ar fi voit și dacă el ar fi fost bine intenționat față de Iisus Hristos și de învățătura Lui, așa cum ar voi unii să creadă. Dar precum odinioară arhieriei și bătrînii poporului, după învierea Domnului Hristos din morți au dat arginți soldaților care păzeau mormîntul, ca să păstreze sub tăcere învierea Domnului, ai cărei martori fuseseră, (Matei XXVIII, 12-13), sub aceeași tăcere profundă păstrează și Iosif Flavius tot ceea ce putea fi în legătură cu Domnul Hristos și cu comunitatea creștină, prezentă în mijlocul poporului evreu, ca un factor activ, în timpul vieții sale.

b) Cit privește locul din Antiq. I. XX, c. IX § 1, unde se arată că după moartea lui Porcius Festus și pînă la venirea în Iudeea a noului procurator Albinus, arhierul Ananus, de curînd numit, care făcea parte din secta saducheilor «celor mai cruzi decît toți ceilalți iudei, cînd este vorba de judecată», a strîns un sinedriu și profitînd de lipsa procuratorului din Iudeea, «aducînd înaintea sinedriului pe fratele lui Iisus căruia i se zicea Hristos, numit Iacob și pe alți cîteva și aducînd împotriva lor învinuirea că au călcat legea, i-a dat să fie omorîți cu pietre», interpolatorul a procedat cu mult mai multă prudență. Intr-adevăr contextul ne arată locul acesta înfățișînd o legătură organică în desfășurarea istorisirii și nu lasă nici o bănuială că ar fi interpolat. După convingerea noastră, subtilitatea interpolatorului constă aici numai în aceea că după cuvintele din textul lui Iosif Flavius : «aducînd înaintea sinedriului pe fratele lui Iisus», a adăugat ca o glosă : «căruia i se zicea Hristos», textul, în originalul său, reducîndu-se numai la aceasta : «aducînd înaintea sinedriului pe fratele lui Iisus, numit Iacob». ⁴⁶

Despre acest Iacob, pe care-l întîlnim aici, nu mai găsim vorbindu-se nicăieri la Iosif Flavius. Dimpotrivă, despre un Iisus, care a jucat un oarecare rol pe vremea lui Ananus și al căruia frate va fi fost, desigur, acel Iacob, pe care interpolatorul a voit să-l identifice cu fratele Domnului sau Iacob cel Mic, avem cîteva date precise. Acest Iisus, de neam galileean, își strînsese în jurul lui vreo șase sute de oameni înarmați și după ce Ioan din Gischala a cumpărat cu bani grei pe arhierul Ananus, ca să-i retragă imputernicirea de comandant al Galileei lui Iosif Flavius și să i-o încredințeze lui, găsindu-se cu oamenii lui la Ierusalim, a fost angajat, cu salariu plătit pe trei luni înainte, ca să însoțească în Galileea pe Ioanath, unul dintre oamenii de încredere ai lui Ioan din Gischala, pentru ca, la nevoie să intervină cu forța împotriva lui Iosif Flavius. Dar planurile acestea de înlocuire ale lui Ananus erau păstrate în mare taină, ca nu cumva mulțimea prietenilor lui Iosif Flavius din Ierusalim să prindă de veste și să-i sară în ajutor. ⁴⁷ Se vede că acest

46. Unii vor tocmai cu locul acesta să vină în ajutorul autenticității pasajului din Antiq. XVIII, III, 3, arătînd că Iosif Flavius a fost în fapt un simpatizant al creștinismului (J. Sickenberger, *op. cit.*, *loc. cit.*).

47. Cererea lui Ioan din Gischala a găsit prima dată împotrivire la Ananus, care i-a răspuns : „οὐ ράδιον εἶναι τὸ ἔργον...ποιεῖσθαι δὲ κατηγορίαν. ἄνθρωπος καθ' οὗ μηδὲν λέγειν δύνανται, φάσιν ἔργον εἶναι (38); intervenind însă fariseul Simon, acesta determină pe Ananus, dar chestiunea este ținută secret : σωπᾶν μὲν ἐκείνους ἤξεωσεν, μηδ' εἰς πολλοὺς ἐκφέρειν τοὺς λόγους αὐτῶν (39).

Iacob, fratele lui Iisus, comandantul celor șase sute de galileeni, împreună cu alții de-ai lui, vor fi dezvăluit planurile tainice ale lui Ananus și pentru aceasta au și fost chemați înaintea sinedrului și condamnații a fi omoriți cu pietre. Numai în felul acesta cele spuse de Iosif Flavius în continuarea locului citat ca favorabil creștinismului, cu care ne ocupăm aici, își pot căpăta sensul corespunzător. Căci în continuare se spune: «Iar toți cei din cetate care se păreau a fi mai blânzi și mai exacti în ceea ce privea cele ale legii, au suportat cu greu aceasta și au trimis în ascuns la rege (Agripa II) rugindu-l să scrie lui Ananus să nu mai facă pe viitor asemenea lucruri și că nici prima dată nu a procedat precum trebuie. Și alții au ieșit întru întâmpinarea lui Albinus, care venea de la Alexandria și l-au încunostiințat că nu-i era îngăduit lui Ananus să întrunească sine-driul fără încuviințarea lui», ceea ce l-a determinat pe Albinus să-i scrie lui Ananus plin de minie, spunându-i că atunci când va veni la Ierusalim îl va trage la răspundere.⁴⁸ Mânia îndreptățită a lui Albinus, ca și graba cu care regele Agripa îl desărcinează pe Ananus din demnitatea arhierască nu pot fi justificate de o condamnare religioasă, fie ea și cu lapidarea, pe care sanhedrinul ar fi făcut-o, căci aceasta cădea de drept în competența sanhedrinului. Aici este însă vorba despre o condamnare politică la moarte, care era numai de atribuția puterii romane.⁴⁹

c) Singurul loc autentic din Iosif Flavius pe care unii vor să-l valorifice în legătură cu creștinismul este acela unde se vorbește despre Sfântul

48. Fl. Jos., *Antiq.*, XX, IX, 1.

49. În felul acesta s-a făcut și condamnarea și executarea Sfântului Arhidiacon Ștefan. De altfel chiar și judecarea și condamnarea Mântuitorului Hristos s-a făcut de sanhedrin, după aceeași procedură (Marcu XIV, 55-64). Aceasta o spune însuși Pilat, când Iudeii îl aduc pe Iisus la el: «Luați-L voi și judecați-L după legea voastră» (Ioan XVIII, 31). Și chiar după ce Iisus este anchetat (supus la torturi) de Pilat, acesta negându-i nici o vină, se adresează din nou iudeilor: «Luați-L voi și-l crucificați, că eu nu aflu nici o vină într-Insul» (Ioan XIX, 6). Dar iudeii, care voiau neapărat ca Iisus să moară și care spuseseră prima dată că: «Nu ne este îngăduit să omorim pe nimeni» (Ioan XVIII, 31), de data aceasta răspund: «Lege avem și după legea noastră se cuvine să moară, pentru că S-a făcut pe Sine Fiul al lui Dumnezeu» (Ioan XIX, 7). Cum se pot împăca aceste răspunsuri atât de contradictorii? În calitate de procurator, Pilat știa că iudeii aveau dreptul să judece și să condamine, ba chiar să execute pe cei condamnați de ei pentru crimele religioase. Și, întrucât el nu putuse dovedi în sarcina Domnului nici o crimă politică, pentru el Iisus era un nevinovat. Dacă iudeii îl învinuiau de crimă religioasă, de ce atunci îl mai aduceau la el să-L condamne și să-l execute? Dar iudeii înțeleg numaidecât că poziția lui Pilat, în cazul lui Iisus era justă și că desezisarea lui de a da o condamnare în cazul lui Iisus era într-un totul legală. De aceea, în ultimă instanță ei apelează la argumente politice, adică pun în sarcina Domnului învinuire care intrau exclusiv în competența procuratorului roman: «De-L vei elibera pe acesta, nu ești prieten cesarului; tot cel ce se face pe sine rege, se răscăală asupra cesarului» (Ioan XIX, 12). În felul acesta Pilat, plictisit pe de o parte de insistențele acestor iudei gălăgioși, iar pe de alta temându-se pentru că îi știa intriganți, de vreo pîră de înaltă trădare, care putea să fi plecat împotriva lui la Roma, poruncește crucificarea Domnului Hristos. În realitate, însă, condamnarea lui Iisus s-a făcut de sanhedrin, iar Pilat, cu toată forma de judecată pe care a încercat-o n-a făcut altceva decât să slujească drept instrument al sanhedrinului în executarea condamnării pe care acesta o dăduse de mai înainte și pe care nu o putuse executa, nu pentru că nu ar fi avut dreptul, ci, pur și simplu, pentru că intraseră în sărbători, iar legea nu le dădea dreptul să execute pe nimeni în timpul acesta.

Ioan Botezătorul, Antiq. I. XVIII c. V, § 2. Este destul să-l redăm aici în traducerea românească, pentru ca să vedem că el nu are nici o legătură, nici cu Domnul Hristos, nici cu creștinismul și că prezența lui în istorisirea lui Iosif Flavius nu este motivată decât de o încercare de filozofie a istoriei, așa cum obișnuiește să facă adese ori acest istoric iudeu. Astfel, după căsătoria lui Irod cu Ierodiada, — acesta repudiind pe soția de mai înainte, care era fiica lui Aretas regele Petreei—, pornindu-se război între Aretas și Irod, armatele acestuia din urmă sînt cu desăvîrșire nimicite. Istorisind acest lucru în Antiq. I. XVIII, c. V, § 1, Iosif Flavius continuă: «Unii dintre iudei au socotit că armatele lui Irod au fost nimicite de Dumnezeu, care a răzbunat pe bună dreptate pedepsirea lui Ioan supranumit Botezătorul. Căci Irod a ucis pe acest om bun, care îndemna pe iudei să exercite virtutea, să se poarte cu dreptate unii față de alții și cu piozitate față de Dumnezeu și așa să vină cu toții la botez. Căci numai în felul acesta socotea că e primit botezul, oamenii folosindu-se de el nu pentru lepădarea de niscaiva păcate, ci pentru curățirea trupului, în măsura în care și sufletul era mai dinainte curățit cu dreptatea. Și mulți adunîndu-se în jurul lui, căci erau entuziasmați cît se poate de mult de auzul cuvintelor lui, Irod temîndu-se de posibilitatea de a nu-i determina pe oameni la vreo rebeliune, căci ar fi fost în stare să săvîrșească orice la statul aceluia, a socotit că este mult mai bine, ca mai înainte de a izbucni vreo răscoală din aceasta, preîntîmpinînd ori și ce, să-lucidă, decât, găsindu-se în fața faptului împlinit, să-i pară rău. Și acela, la simpla bănuială a lui Irod, fiind trimis în lanțuri la Machairon, fortăreața despre care am vorbit mai înainte, este ucis acolo. Iar Iudeii au socotit că din cauza aceluia a venit nimicirea asupra armatelor, Dumnezeu voind răul lui Irod».

După cum vedem și istorisirea aceasta, cu privire la Sfîntul Ioan Botezătorul este axată tot pe preocuparea istoricului iudeu de a înfățișa revoltele sau începuturile de revoltă din mijlocul poporului său în vremea aceasta deosebit de tulbure. Și trebuie să recunoaștem că în afară de faptul capital al morții Sfîntul Ioan, nimic din ceea ce găsim în istorisirea evanghelică, unde totul se axează pe latura morală, nu întîlnim la Iosif Flavius.⁵⁰

VI. ATITUDINEA LUI IOSIF FLAVIUS, CA ISTORIC, FAȚA DE EVENIMENTELE CREȘTINE DIN VREMEA LUI

Din analiza fugitivă a acestor locuri din Iosif Flavius, cele mai apropiate de creștinism, dar cu totul departe de gîndurile și intențiile acestui istoric, pe care urmașii săi surprinși de tăcerea lui cu privire la Hristos, la ucenicii Lui și la creștinismul care se împrăstia din ce în ce

50. De altfel și felul cum consideră Iosif Flavius botezul lui Ioan este cu totul esenian: o simplă abluțiune, care are efect numai asupra faptei fizice a omului, iar nu asupra psio-fizicului lui. După concepția creștină botezul lui Ioan era «spre iertarea păcatelor» (Luca III, 3), ceea ce nu rezultă cituși de puțin din cele spuse de Iosif Flavius.

mai puternic, au căutat să-l corecteze prin cele două interpolări amintite, putem să ne convingem că Iosif Flavius, în chip intenționat și cu voință conștientă s-a abținut de la cea mai mică însemnare cu privire la creștinism. Mulți ar putea crede că, în împrejurările prin care a trecut poporul iudeu în timpurile contemporaneității lui Iosif Flavius și chiar câțeva vreme mai înainte, creștinismul oricât de mult s-ar fi împrăștiat, păstra o situație cu totul minoră, trăia încă în subteranele vieții cotidiene și că chiar răstignirea pe cruce a Domnului Iisus Hristos constituia un fapt, căruia nu i se putea acorda o atenție deosebită, întrucât zeci, sute și mii de cazuri de acest fel se întâmplau mereu. Romanii nu se arătau prea zgîrciți cu pedepsele capitale, foarte multe dintre ele executându-se prin răstignire, împotriva acestor evrei nesupuși și răzvrățitori față de autoritatea romană. De altă parte, împărțirea iudeilor în partide, care urmăreau nu atât eliberarea poporului de sub jugul stăpînirii romane, cît pozițiunile cheie, pe care le-ar fi ocupat după aceasta, într-un stat iudaic eliberat, îi dispuneau la tot felul de lupte intestine, în decursul cărora ura, delatțiunea și răzburarea îi determina să nu țină seamă de nimic și să se învinuiască reciproc înaintea autorității romane. Că dezlănțuirea patimei religioase putea uneori să fie îmbrăcată în mantia fățarnică a loialității față de autoritatea romană, o cunoaștem prea bine din timpul procesului Domnului Hristos. Iar dacă istoria a consemnat faptul acesta ca pe cea mai dementă dezlănțuire pătimașă împotriva celui mai curat și celui mai nevinovat Om, istoricul Iosif Flavius era lipsit de perspectiva necesară să poată face aceasta, pe de o parte din pricină că se găsea prea aproape de evenimente, iar pe de altă parte din pricină că el însuși făcea parte dintre fariseii care ceruseră și obținuseră crucificirea lui Iisus Hristos și cumpăraseră cu bani grei tăcerea străjarilor romani de la mormîntul Domnului, care fuseseră martorii învierii Lui din morți, și era prea credincios partidului și sanhedrinului, ca să nu păstreze în toate manifestările lui atitudinea comună a acestora.

Cum că tăcerea desăvîrșită a lui Iosif Flavius cu privire la creștinism este ceva pe care istoricul iudeu și l-a impus în chip conștient și care l-a determinat să se supravegheze în tot timpul, ca să nu-i scape ceva în legătură cu lucrul pe care voia să-l treacă sub tăcere, mai putem aduce aici încă o dovadă. Împăratul Claudius (41-54), care la venirea sa ca împărat dăruise regelui Irod Agripa I, prietenul său de tinerețe, stăpînire asupra Samaniei și care, îndată după suirea sa pe tron dăduse printr-un edict de toleranță libertate religioasă tuturor iudeilor din imperiul roman⁵¹, în anul 50, ca să pună capăt tulburărilor continue din sîmul comunității iudaice de la Roma, se văzuse silit să dea un nou decret, prin care să alunge pe iudei din Roma.⁵² Noi cunoaștem căruia

51. Iosif Flavius redă două asemenea edicte: unul referitor la iudeii din Alexandria (*Antiq.* XIX, V, 2) și altul referitor la iudeii din toată lumea cealaltă „εις την οικουμένην” (*Antiq.*, XIX, V, 3).

52. Textul acestui edict ni s-a păstrat la Suetonius, *Vita Claudii*, 25, 3. După cercetările întreprinse de Wieseler, *Chronologie des apost. Zeitalters*, pag. 127, acest edict a fost promulgat în luna ianuarie a anului. 52.

fapt se datorau aceste contine tulburări. De altfel chiar și decretul o spune: «impulsore Chresto», cu alte cuvinte ceea ce întreținea tulburările în mijlocul comunității iudaice, nediferențiate la această dată încă, era învățătura lui Iisus Hristos, transplantată la Roma de către iudeii veniți din Palestina, care fuseseră martori ai învățăturii și mai degrabă ai morții și învierii din morți a Domnului Hristos. Ura împotriva lui Hristos, transplantată și ea din Iudeea la Roma, venind în conflict cu zelul noilor convertiți, care la Roma nu mai aveau să se teamă de autoritatea sanhedrinului de la Ierusalim, provoca nu numai discuțiuni și certuri, ci și manifestări mult mai tulburătoare din partea iudeilor care rămăseseră credincioși autorităților lor de la Ierusalim, împotriva iudeilor eliberați de jugul legii, care propovăduiau acum pe Hristos și libertatea creștină. Și aceste manifestări tulburătoare nu puteau fi îngăduite la infinit în mijlocul capitalei imperiului roman. De aici și decretul de expulzare al iudeilor din Roma.⁵³

Dar Iosif Flavius, care nu trecuse cu vederea decretul de expulzare a iudeilor din Roma, dat de împăratul Tiberius, deplîngînd astfel nenorocirea care se abătuse asupra iudeilor de acolo, de data aceasta numai ca să nu amintească cumva de creștini și de progresul pe care-l făcuse în lume învățătura lui Iisus, celui răstignit de mai marii poporului său pe vremea lui Pontius Pilatus, trece decretul acesta al lui Claudius sub tăcere, ca și cum îngropîndu-l el în uitare, ar fi putut cu aceasta să acopere pentru totdeauna adevărul. Căci nu este destul pentru un istoric de a garanta exactitatea celor relatate de el, așa cum o face Iosif Flavius de mai multe ori, ci de probitatea istoricului ține să și înfiățeze adevărul în totalitatea lui, nelăsînd la o parte, chiar cînd interpretează felurit întîmplările, nici un fapt.

VII. SFINTUL APOSTOL PAVEL CONTEMPORAN AL LUI IOSIF FLAVIUS

Același lucru se întîmplă și cu privire la Sfîntul Apostol Pavel. Este cu neputință de conceput ca Iosif Flavius să nu-l fi cunoscut pe marele Apostol al neamurilor, Pavel, chiar dacă am admite că între amîndoi nu au existat niciodată raporturi personale. Apostolul Pavel nu era unul din mulțime și dacă în ceata Apostolilor creștinsmului el a avut, sub imperiul aceluiași har dumnezeesc împărtășit tuturor deopotrivă, întîietatea personalității sale, este că el a fost o personalitate, chiar mai înainte de a cădea străfulgerat de lumina harului dumnezeesc pe drumul Damascului. Mai înainte de a fi Pavel Apostolul lui Iisus Hristos, el a fost fariseul Saul, instruit și cunoscător al legii, al instituțiilor și stărilor de lucruri din mijlocul poporului său în aceeași măsură, dacă nu chiar și mai bine decît am văzut că era Iosif Flavius. Dacă asupra datei de

53. Printre creștinii plecați cu această ocazie din Roma, au fost și soții Aquila și Priscilla, care au venit și s-au stabilit în Corint, unde i-a găsit Apostolul Pavel și împreună cu care a rămas tot timpul pe care l-a petrecut aici, lucrînd împreună la corturi (Fapt. Ap. XVIII, 2-4. Cf. Romani XVI, 3; I Corint. XVI, 19; II Timot. IV, 19).

naștere a lui Pavel planează încă misterul⁵⁴, avem în schimb suficiente date cu privire la originea lui și la viața lui mai înainte de convertire. De fel din Tarsul Ciliciei⁵⁵, Pavel era «evreu, născut din părinți evrei» (Filip. III, 5) și «fariseu, născut din părinți farisei» (Fapt. Ap. XXIII, 6). Cetățean roman prin naștere (Fapt. Ap. XXII, 28), el fusese instruit încă de mic în preceptele religiei mozaice, iar la vârsta de șase ani, așa cum se obișnuia pe atunci în comunitățile evrești, începuse să frecventeze școala comunității din Tars, unde a învățat totodată și meseria de a împleti corturi.⁵⁶ Ajuns la vârsta pubertății, când începea pentru orice iudeu mai de seamă să se pună problema unei cariere⁵⁷, Pavel este trimis de părinți la Ierusalim, unde avea o soră căsătorită, ca să se pregătească pentru cariera de învățător de lege. Aici, la picioarele lui Gamaliel, pe care iudeii din respect îl cinsteau cu titlul de rabban, Pavel își desăvârșește cunoștințele despre lege și-și însușește metodele de a o interpreta. La timpul acesta, probabil, se referă Apostolul mai târziu, când spune despre sine: «Și înaintam în iudaism, mai mult decât mulți din cei de o vîrstă cu mine în națiunea mea, rîvnitor fiind foarte pentru părinteștețile mele tradiții» (Galat. I, 14). Este cu totul curios cum tocmai la picioarele acestui blind și împăciuitor rabban, care era Gamaliel, Pavel devine un zelos crunt al legii mozaice, un bici al lui Dumnezeu împotriva tuturor celor ce se abăteau de la preceptele legii, iar puțin mai târziu un pustiitor, care persecuta peste măsură Biserica creștină (Galat. I, 13).

Instruirea aceasta, în vederea formării unei cariere, dura la iudei,

---

54. În N. Testament nu găsim nici un indiciu care să ne ajute să stabilim o asemenea dată. De asemenea nu găsim nimic de acest fel nici la Părinții Bisericești. În Fapt. Ap. VII, 58 se spune că cei ce ucidă pe pietre pe Sfântul Ștefan «și-au pus veșmile la picioarele unui tânăr ce se chema Saul». Știm că acest Saul nu era altul decât Apostolul de mai târziu al neamurilor. Dar termenul «tînăr» (*νεανίας*) nu are vreo determinare precisă în limba greacă. De altfel, chiar dacă Sfântul Pavel ar fi fost la data aceea mai în vîrstă, el putea părea mult mai tînăr din cauza constituției sale fizice firave. Intrucît misiunile de seamă nu se încredințau de sanhedrin oricărui tînăr, căci acesta trebuia să fie un bărbat tînăr dar experimentat și de nădejde și intrucît, după uciderea Sfântului Ștefan, Apostolul Pavel primește îndată împuternicirea din partea sanhedrinului să meargă la Damasc și să prigonească pe creștini, socotim, din comparația celor ce s-au întîmplat cu Iosif Flavius, că Sfântul Pavel putea să aibă, la data aceasta 27-28 de ani, adică să se fi născut în primul deceniu al erei creștine. Data exactă a nașterii lui ar decurge, prin urmare, de data la care se stabilește că a avut loc martiriul Sfântului Ștefan.

55. Ieronim, *De Viris Illustribus*, 5, arată că părinții Sfântului Pavel se trăgeau «de tribu Benjamin et oppido Iudaeae Giscalis», deci, din Galileea. Se vede că se vor fi refugiat în Tarsul Ciliciei, fie în urma vreunei invazii romane, după ce romanii puseseră piciorul în Palestina (67 în. Hr.), fie din cauza vieții nestabile care se crease aici odată cu creșterea urii și rezistenței împotriva romanilor.

56. E vorba de confecționarea materialului (pînza respectivă), care, în Cilicia se făcea din păr de capră și care era renumit în toată lumea veche sub numele de «cilicium». Cu această meserie și-a agonisit apoi Apostolul Pavel existența, în tot timpul misiunii sale.

57. Dacă socotim cele întîmplate în viața lui Iosif Flavius, vîrsta aceasta se găsea potrivită la 16 ani. Cf. *Vita*, 2.

În vremea aceasta 3-4 ani.⁵⁸ Urma după aceasta o perioadă de practică, de mai mulți ani și numai după aceasta, celor ce se distingeau, li se încredințau misiuni de încredere. Fariseii și cărturarii iudei obișnuiau ca în perioada aceasta să facă tot felul de călătorii, în timpul cărora să propovăduiască mozaismul și să facă prozeliti. Era un fel de confirmare practică a devoțiunii lor față de lege (Matei XXIII, 15). O astfel de călătorie probabil că a întreprins și Pavel, după terminarea studiilor lui în școala lui Gamaliel. Numai așa se poate explica faptul că în timpul activității în lume a Domnului Iisus Hristos, ca și în timpul procesului, al morții pe cruce și al Învierii Domnului, nu-l găsim pe Pavel în Ierusalim, ci el rămâne cu totul străin de acestea.

La întoarcerea în Ierusalim, după această perioadă de probă, Pavel a găsit aici o situație cu totul diferită de aceea pe care o lăsase la plecare. Se informează și află de evenimentele petrecute în ultimul timp și asistă la executarea pedepsei capitale cu lapidarea împotriva celui dintâi martir al Bisericii creștine, Sfântul arhidiacon Ștefan (Fapt. Ap. VII, 58; XXII, 20), păzind veșmintele martorilor care îl omorau cu pietre.⁵⁹ Sîngele pe care l-a văzut curgînd cu acest prilej a aprins în sufletul lui zelos patima răzbunării și a dat formă concretă planurilor lui de acțiune: «Și eu am gîndit că trebuia să fac multe — zice el mai tîrziu — împotriva numelui lui Iisus Nazarineanul. Ceea ce am și făcut în Ierusalim; că luînd putere de la arhierei, am închis în închisoare pe mulți dintre sfinți; și cînd erau să se omoare ei, am dat votul meu contra lor. Și în toate sinagoga de multe ori chinîndu-i, îi sileam să hulească și înfuriîndu-mă foarte asupra lor, îi prigoneam pînă și prin cetățile cele din afară» (Fapt. Ap. XXVI, 9-11).

După cum vedem, abia acum Pavel începe să participe la viața activă a poporului său, să fie consultat în adunări, unde își dă votul și să primească însărcinări din partea sanhedrinului.⁶⁰ Îmbătat de ieftenele succese din Ierusalim și din afara cetății și ambițios să se distingă cît mai mult în slujba legii și a mai marilor poporului său, în vederea promovării lui în vreun loc de mare cinste, Pavel exoperează însărcinare scrisă din partea sanhedrinului către autoritățile din Damasc și pornește la drum, însoțit de o gardă, ca să facă și în comunitatea creștină de acolo aceleași mari ravaje, ca și în Ierusalim și în Iudeea, prinzînd și aducînd în lanțuri, la Ierusalim, pe creștinii pe care i-ar fi găsit acolo.⁶¹

În această călătorie de pomină către Damasc, printr-o întîmplare cu totul neașteptată și minunată, creștinismul răpește iudaismului, pentru

58. Cf. Fl. Ios., *Vita*, 2.

59. Poziția în care ne apare Pavel aici este aceea a cuiva care nu se găsește «in-media res». Probabil că la data aceasta abia se va fi reîntors din călătoria «de studii și încercare» pe care o va fi făcut și nu izbutise încă să se informeze cu de-amănuntul asupra evenimentelor petrecute la Ierusalim în lipsa lui.

60. Ceea ce se întîmplă și cu Iosif Flavius, la vîrsta de 26-28 ani.

61. Cu toate că acțiunea lui Pavel, acum, era pur religioasă, totuși, întrucît Damascul se găsea sub autoritatea regelui Aretas, probabil că el primește scrisori de împuternicire nu numai către mai marii sinagogii din Damasc ci și către autoritățile regelui Aretas, (II Corint. XI, 32-33).

totdeauna, pe cel mai fervent răzbușător, ca să facă din el vasul cel ales al noii religii și propovăduitorul cel mai înflăcărat al lui Hristos cel răstignit și înviat. După vestea înfricoșătoare pentru mai marii poporului iudeu, a învierii Domnului Hristos din morți, vestea convertirii lui Pavel la noua religie a Răstignitului pe cruce a fost de-a dreptul cutremurătoare. De aceea ura nesfârșită împotriva Nazarineanului Iisus, s-a transformat la ei într-o ură nestăvilită și mai pătimasă împotriva renegatului Saul, care lipsea, prin trădarea lui, intențiile sanhedrinului cu privire la adepții lui Hristos, de brațul drept, puternic, cu care înțelegea să-i lovească pînă la nimicire.

Nu intenționăm să urmărim, mai departe, pe marele Pavel în tot ce a făcut el pentru răspîndirea creștinismului, printre iudei și printre neamuri și pentru definirea liniei juste a noii religii atît față de unii cît și față de ceilalți. Nu voim să înfățișăm nici toate sudorile, toate lipsurile, toate necazurile sau toate bucuriile și triumfurile lui pentru Hristos. Am expus numai împrejurările mai de seamă din viața marelui apostol de mai înainte de convertire, pentru ca să subliniem cu aceasta că el era o persoană prea bine cunoscută în cercurile conducătoare ale poporului iudeu, ca și în secta fariseilor din care făcea parte și că actul său de trădare față de lege, așa cum înțelegeau să-l califice toți aceștia, va fi inundat de ură răzbușătoare sufletele tuturor iudeilor legalisți. Și nimic nu dăinuiește mai mult, într-un suflet pătimas, ca ura răzbușătoare. Iar ura răzbușătoare a iudeilor avea să-l însoțească pe Pavel pretutendeni, pentru ca oriunde și oricum să-l piardă.

VIII. PAVEL RECUNOSCUT DUPĂ 25 DE ANI, ÎN TEMPLU, DE CONTEMPORANII LUI

Cînd după trecerea a mai bine de 25 de ani de la întimplarea de pe drumul Damascului, Pavel se reîntoarce la Ierusalim din călătoriile sale misionare⁶², mulți dintre cei ce-l cunoscuseră mai înainte de convertire, ca fariseu zelos, mai trăiau încă, iar ura generală împotriva lui, păstrată în amintirea celor mai tineri nu numai că nu se împușinase cu ceva, ci sporise la maximum. Recunoscut în templul din Ierusalim de către iudeii veniți din Asia, el este denunțat tuturor celor de față cu cuvintele: «Iată omul care învață pe toți, în tot locul împotriva poporului și a legii și a locului acestuia» (Fapt. Ap. XXI, 28). Și au fost destul aceste cîteva cuvinte pentru ca toți să știe despre cine este vorba, să se facă zarvă mare în toată cetatea, să alerge la templu tot poporul, să-l prindă, și să-l scoată afară din templu căutînd să-l omoare (Fapt. Ap. XXI, 30-31). Cum că în Ierusalim se mai găseau acum mulți dintre aceia care îl cunoșteau și personal, o spune însuși Pavel, cam la doi ani după aceasta, într-o cuvîntare pe care o ține înaintea regelui Agripa, care venise să

62. După convertire, Sfîntul Pavel mai fusese la Ierusalim după 3 ani, cînd stătuse acolo 15 zile (Galat. I, 18), apoi cu ocazia foametei celei mari din anul 46, cînd a adus, împreună cu Barnaba, ajutoarele creștinilor din Antiohia la Ierusalim; a treia oară cu prilejul Sinodului Apostolic (50-51) și, în fine, a patra oară acum.

facă o vizită procuratorului Porcius Festus, la puțină vreme după venirea acestuia în Iudeea: «Viața mea din tinerețe, care din început a fost în mijlocul poporului meu în Ierusalim, o știu toți iudeii, care mă cunosc de la început, dacă vor voi să mărturisesc, cum că după secta cea mai exactă a legii noastre am trăit ca fariseu» (Fapt. Ap. XXVI, 4-5).

În timpul acestor întâmplări Iosif Flavius se găsea în Ierusalim.⁶³ Și terminase încă de mai mulți ani pregătirea pentru viața activă, făcea parte din secta fariseilor și ca orice tânăr dornic de a-și deschide în viață un viitor strălucit, se găsea ca și oarecând Pavel, cu tot sufletul, cu toată inteligența și cu toată ființa la dispoziția mai marilor poporului și în slujba lor. Este oare de conceput ca el să nu-l fi cunoscut pe Pavel? Este oare cu puțință ca, în Ierusalim fiind, să fi rămas străin de zarva produsă de arestarea lui Pavel în templu, de ura dezlănțuită împotriva acestui trădător al religiei strămoșilor lui, de încăpăținarea fariseilor și mai marilor poporului de a face totul ca să-l poată judeca ei pe Pavel și să-l condamne, potrivit legii, să fie lapidat?

IX. ANALIZA TEXTULUI DIN IOSIF FLAVIUS PRIVITOR LA CALATORIA LUI LA ROMA

Dar iată că Iosif Flavius ne redă câteva lucruri, care nu par a fi străine de evenimentele întâmplate în Ierusalim, care l-au determinat pe Pavel să apeleze la judecată cezarului. Este vorba despre descrierea călătoriei lui la Roma, la vârsta de 26 ani. Reproducem mai jos textul respectiv din *Vita* c. 3, în traducere românească, pe care îl vom supune apoi analizei necesare.

«După ce am împlinit douăzeci și șase de ani, mi s-a întâmplat să mă duc la Roma, pentru următoarea cauză. În timpul pe când Felix era procurator în Iudeea, punând în lanțuri pe câțiva preoți buni și virtuoși, cunoscuți mie, pentru o pricină mărunță și întâmplătoare, i-a trimis la Roma, ca să dea socoteală înaintea cezarului. Vrînd să le fiu de ajutor în salvarea lor, mai ales că aflasem că, deși se găseau în nenorocire, nu se abăteau de la piozitatea față de Dumnezeu, ci se hrăneau numai cu smochine și cu nuci, am ajuns la Roma, de multe ori găsindu-mă în primejdie pe mare. Căci corabia noastră scufundându-se în mijlocul Adriaticii, găsindu-ne pe ea în număr de aproape șase sute, am înotat toată noaptea. Și către ziuă, apărînd înaintea noastră, prin purtarea de grijă a lui Dumnezeu, o corabie cirenaică, ajungînd pe ceilalți, eu și alți câțiva, vreo optzeci cu toții, am fost luați pe corabie. Și ajuns teafăr în Dicaiarchia, căreia italienii îi zic Potioli, prin mijlocirea unor prieteni, am ajuns la Alityrus — iar acesta era un mim foarte mult iubit de Neron, iudeu de neam — și prin el la Poppaea, soția cezarului, căreia

63. Este cu neputință că în timpul acesta să fi călătorit pe undeva, alminteri această călătorie ar fi fost amintită neapărat în autobiografia lui. Ori, aici, după șederea lui pe lângă pustnicul Bannus nu se mai amintește de nici o plecare a lui din Ierusalim, pină în momentul cînd pleacă la Roma, ca să apere pe cei câțiva preoți ce fuseseră trimiși în judecata împăratului.

fiind recomandat, m-am îngrijit de ei cât se poate de repede, rugînd-o să elibereze pe preoți. Și, pe lângă această binefacere, fiind dăruit cu mari daruri de către Poppaea, m-am întors acasă».

a) Pentru că Iosif Flavius ne spune că a întreprins călătoria aceasta după ce a împlinit vîrsta de 26 ani, putem stabili aproape cu exactitate data plecării lui la Roma, știind că el s-a născut în anul 37. Este vorba așa dar despre anul 63 și, ca să fim și mai preciși, întrucît el vorbește de naufragiul său pe mare, iar asemenea lucruri se întîmplau pe Marea Adriatică mai ales iarna⁶⁴, înseamnă că plecarea lui cu corabia la Roma, care se va fi făcut negreșit din Cezareea Palestinei, a avut loc în toamna anului 63.

b) În ceea ce privește motivul călătoriei, acesta, așa cum este redat mai sus de Iosif Flavius, apare cu totul neverosimil. Cîțiva preoți iudei nu puteau fi puși în lanțuri și trimiși la Roma, în judecata cezarului «pentru o pricină mărunță și întîmplătoare». Căci cezarul nu putea fi importunat cu tot felul de chestiuni mărunte și întîmplătoare, care de altfel în Iudeea, la vremea aceasta, se iveau la tot pasul și care cădeau de drept și de fapt în competența procuratorilor romani.⁶⁵ Este drept că pricina pentru care acești cîțiva preoți erau trimiși în lanțuri la Roma, putea să pară «mărunță și întîmplătoare» pentru Iosif Flavius, care o considera astfel prin prizma vederilor lui de fariseu fanatic și de apărător zelos al legii mozaice, dar ea nu putea fi considerată tot astfel și de procuratorul roman care instruisese cazul și care își cunoștea îndatoririle lui de magistrat mult mai bine și știa să aprecieze destul de just care erau cazurile care îi depășeau competența și trebuiau trimise neapărat în judecata cezarului. De altfel, dacă analizăm cîteva din cazurile de trimiteri în judecata cezarului, istorisite de însuși Iosif Flavius, ne putem convinge ușor că asemenea trimiteri nu se făceau orișicum și la întîmplare.⁶⁶

c) Dar, dacă Iosif Flavius nu ne spune lămurit motivul pentru care preoții aceștia erau trimiși în lanțuri la Roma — și probabil că avea mo-

64. Sub numele de Marea Adriatică, cei vechi înțelegeau întregul spațiu întins dintre Creta, Africa, Grecia și Italia. Vînturile care se învolyburau aici în timpul iernii: euraquilon, care sufla din Creta și îndeosebi syrtle care suflau din Africa, constituiau spaima marinarilor care erau siliți să străbată în timpul iernii această regiune. De obicei, ca să evite naufragiile, ei obișnuiau să înierneze în vreun port din afara acestei regiuni.

65. Astfel Pontius pedepsește cu bătaia pe iudeii care-l insultau (*Antiq.* XVIII, III, 2); Cuspius Fadus, după ce potolește revolta pusă la cale de Theudas, ucizînd pe mulți, îl prinde și pe acesta și-i taie capul (*Antiq.* XX, V, 1); Cumanus pedepsește insultele care i se aduc de mulțime, într-o învălmășală, în care pier 20.000 iudei (*Antiq.* XX, V, 3); Quadratus crucifică pe unii dintre prizonierii luați de Cumanus dintre iudei (*Antiq.* XX, VI, 2); Felix ucide zilnic pe cei ce înșelau poporul și-l aștău la revolte (*Antiq.* XX, VIII, 5); Festus ucide pe mulți dintre cei înșelați de un profet mincinos care îi scapă (*Antiq.* XX, VIII, 10) etc.

66. Sînt trimiși la judecata cezarului la Roma: a) cei ce cer acest lucru procuratorilor romani și-l obțin, în cauze care depășesc competența procuratorului, cum este cazul cu neînțelegerea provocată de regele Agripa, cînd, rezidind palatul regal din Ierusalim, care se găsea în apropierea templului, a făcut în așa fel ca din el să se

tivele lui să facă acest lucru —, este greu să ne închipuim că inițiativa însoțirii lor la Roma îi aparține, așa cum ar lăsa el să se creadă. Iosif Flavius, un fariseu tânăr și devotat partidului său și sanhedrinului din Ierusalim, nădejde de viitor a iudaismului care agoniza sub stăpânirea romană, era cunoscut și apreciat la Ierusalim, dar nu săvîrșise încă nici o ispravă atît de mare în patria lui, ca renumele și faima să i se ducă pînă la Roma, unde personal nu mai fusese înainte și unde nu cunoștea pe nimeni. Ca să ia asupra lui rolul de apărător al celor cîtiva preoți, în capitala imperiului roman și la judecata care avea să se desfășoare înaintea împăratului, fără ca în prealabil să i se dea anumite însărcinări exprese din partea sanhedrinului și anumite recomandări către vreunii iudei influenți din Roma, nu ne putem închipui că ar fi putut-o face Iosif Flavius, oricît de zelos și de entuziast ar fi fost. Concluzia care se desprinde de aici este că el a plecat la Roma, cu sarcini exprese din partea sanhedrinului, care trebuia să fi avut toate motivele să salveze pe acești preoți din încurcătura în care căzuseră, și cu scrisori de recomandare din partea aceluiași sanhedrin, către anumiți iudei influenți din Roma, care vor fi fost rugați să depună toate diligențele de a salva pe acei preoți de la condamnarea sigură pe care ar fi primit-o în urma judecării împărătești, dacă o intervenție grabnică și hotărîtă nu ar fi împiedicat în prealabil această judecată, eliberînd pe împricinați și stingînd cu aceasta procesul însuși.

d) Ca să strîngem și mai mult cercul în jurul acestor cîtiva preoți împricinați, vom mai sublinia aici că din relatarea pe care o face Iosif Flavius, timpul arestării lor nu pare a corespunde cîtusi de puțin cu timpul trimiterii lor în lanțuri la Roma. Cuvintele din text: «În timpul pe cînd Felix era procurator în Iudeea» amintesc de ceva trecut, care nu corespunde cu timpul în care se desfășoară acțiunea istorisită de Iosif Flavius. Întorsătura frazei ar fi putut fi logică numai în cazul cînd preoții arestați de Felix s-ar fi și găsit la Roma, iar Iosif Flavius pornea acum să le vină în ajutor. Acțiunea anterioară a arestării preoților acestora de către Felix, așa cum apare din text, comparată cu acțiunea posterioară a însoțirii lor la Roma de către Iosif Flavius, ne conduce la concluzia că

---

poată vedea direct în curtea templului, ceea ce i-a scandalizat pe iudeii care, la rîndul lor, au înălțat un zid care să acopere orice perspectivă a palatului regal și să facă inaccesibilă și supravegherea armatei romane asupra templului, care se făcea cu ocazia sărbătorilor. Cu această ocazie Agripa cere să se dărîme zidul ridicat de iudei, iar aceștia apelează la judecata lui Neron (*Antiq.* XX, VIII, 11), sau cum este cazul cu veșmintul arhieresc, pe care Cuspius Fadus voiește să-l păstreze în palatul regal, iar iudeii cer să fie lăsat la templu și cînd iudeii apelează din nou la cesarul (*Antiq.* XX, I, 1), sau în fine ca în cazul Sfîntului Apostol Pavel, cînd este vorba despre un cetățean roman care apelează la judecata cesarului (*Fapt. Ap.* XXV, 11). b) Șefii de rebeliuni mari împotriva armatelor romane, cum este cazul căpeteniei de tîlhari Eleazar, care este prins de Felix și trimis în lanțuri la Roma (*Antiq.* XX, VIII, 5; *Bell. Iud.* II, XIII, 2) sau cum era să fie trimis Iosif Flavius, după predarea lui, către Vespasianus (*Bell. Iud.* III, VIII, 8). c) Cazurile care implicau și demnitarii romani sau căpeteniile de oaste, care depășeau competența locală, cum este cazul cu procuratorul Cumanus, pe care Quadratus îl trimite în judecata împăratului, împreună cu chiliarchul Celes și cu căpeteniile iudeilor și samaritenilor (*Antiq.* XX, VI, 2-3; *Bell. Iud.* II, XII, 6-7).

ei fuseseră arestați de Felix, care instruisese cazul și hotărâse trimiterea lor la Roma, în judecata cezarului, dar că între timp intervenise înlocuirea lui Felix de la procuratura Iudeei, prin Porcius Festus, așa că Felix nu mai avusese răgazul să-și pună în aplicare hotărârea cu privire la ei, lăsînd această moștenire procuratorului care l-a urmat și deci, că deși ei fuseseră arestați de Felix și tot Felix dispusese trimiterea lor la Roma, trimiterea aceasta nu se execută decît în timpul lui Festus.⁶⁷

e) Gît privește pe preoții pe care Iosif Flavius îi însoțește la Roma, se spune în text despre ei că: «deși se găseau în nenorocire, nu se abăteau de la piozitatea față de Dumnezeu, ci se hrăneau numai cu smochine și nuci». Erau, cu alte cuvinte niște zeloși, care și în nenorocirea în care se găseau nu-și uitau nicidecum pravila lor preoțească. Dar hrănirea cu «smochine și nuci» nu era dieta obișnuită a clasei preoțești, la iudei. Aceasta presupune mai degrabă un post și încă un post negru, care putea, la rigoare, după cazuistica iudaică, să înlocuiască oprirea desăvîrșită de la orice mîncare și băutură, pe care ar fi făgăduit-o cineva sub stare de jurămînt, în vederea unui scop oarecare. Astfel, în Fapt. Ap. c. XXIII, v. 12-15 se istorisește că după arestarea lui Pavel în templu și după smulgerea lui din mîinile iudeilor de către chiliarchul Claudius Lisias, a treia zi, mai mult de patruzeci de iudei s-au înfățișat înaintea arhierilor și bătrînilor poporului și le-au zis: «Cu anatema ne-am anatematizat că nimic nu vom mai pune în gură, pînă nu vom omori pe Pavel». Este greu să ne închipuim că acești zeloși ai poporului iudeu s-au ținut pînă la urmă de cuvînt. Dar iarăși, dacă mulți dintre ei, prin vreo interpretare adecvată a legii, se vor fi putut dezlega de jurămîntul acesta, alții mai puțini la număr, desigur, dar mai zeloși decît toți, nu este exclus să îi rămas hotărîți să-și ducă votul pînă la capăt și, întrucît momentul oportun pentru uciderea lui Pavel întîrzia să se arate, printr-o interpretare oarecare a legii, să-și fi putut transforma reținerea totală de la mîncare și de la băutură, înlocuind-o cu postul și anume cu un post riguros, care îngăduia numai hrănirea cu «smochine și nuci», ca cei cîțiva preoți despre care vorbește Iosif Flavius.

f) Istorisînd apoi călătoria pe mare, spre Roma, Iosif Flavius arată că «de multe ori» *πολλάκις* în cursul acestei călătorii, s-a găsit în primejdie: «de multe ori găsindu-mă în primejdie pe mare». Cu toate acestea, el nu ne istorisește, propriu zis, decît una dintre aceste primejdii: naufragiul din Marea Adriatică. Cum că el s-a găsit în primejdie de mai multe ori, este un lucru cît se poate de lămurit. Dar, pentru a scurta istorisirea acestei călătorii și a primejdiilor îndurate în decursul ei, nu menționează decît pe aceea pe care a socotit-o mai catastrofală. Și chiar și istorisirea acestui naufragiu este de atît de incoherentă, încît precizia istoricului este cu desăvîrșire inexistentă în ea.

67. În cazul cînd acțiunea trimerii celor cîțiva preoți, în lanțuri, la Roma, s-ar fi făcut de Felix în timpul în care Iosif Flavius povestește că a trebuit să se ducă la Roma, alcătuirea frazei care în text sună „καθ' ὅν χρόνον Φήλιξ τῆς Ἰουδαίας ἐπετρόπευεν ἱερεῖς τινάς... δῆσας εἰς τὴν Ῥώμην ἐπεμψεν ar fi trebuit să se înfățișeze astfel: Φήλικος τῆς Ἰουδαίας ἐπιτροπέουτος ἱερεῖς τινάς „δῆσας εἰς τὴν Ῥώμην πέμψει.

Corabia se scufundă în mijlocul Adriaticii. Pe această corabie lse gă-sesc circa șase sute de oameni, care se luptă cu marea înnotînd, toată noaptea. Către ziuă văd, însă, apropiîndu-se de ei, ca prin minune dum-nezeiască, o corabie cirenaică. Urmează apoi un text cu totul ambiguu, pe care noi l-am tradus: «ajungînd pe ceilalți, eu și alți cîțiva, vreo optzeci cu toții, am fost luați pe corabie». Textul acesta se poate foarte bine interpreta în două feluri: 1. Că la apariția corabiei cirenaice majori-tatea naufragiaților, care înotaseră toată noaptea, au năvălit cei dinții spre corabie, ca să fie salvați, iar grupul de vreo optzeci de oameni, în care se găsea Iosif Flavius și care se găsea la o distanță mai mare, înotînd s-a apropiat de grupul cel mare, și au fost în felul acesta toți cei șase sute de naufragiați salvați de corabia cirenaică și duși pînă la Pu-teoli, ceea ce nu prea pare probabil, deoarece corabia cirenaică nu se putea ca pe vremea aceasta să se deplaseze fără o încărcătură serioasă și ar fi fost cu totul cu neputință să mai încarce în ea încă șase sute de oameni, dat fiind că marea era tot atît de zbuciumată și că mai aveau încă o seamă de dificultăți în strîmtoarea Messinei și 2. Că corabia pe care se găsea Iosif Flavius nu s-a scufundat cu desăvîrșire, ci numai s-a împotmolit într-un banc de nisip, s-a aplecat și a început să ia apă și o parte dintre călătorii de pe ea, probabil cei vreo optzeci, despre care vorbește Iosif Flavius, în zăpăceala produsă de acest naufragiu din miez de noapte, au căutat să se salveze, fie folosindu-se de mica bărcuță, pe care corabia o ducea legată la pupă, fie de niscaiva scînduri aruncate de pe corabia naufragiată și, luați de curent, au fost duși departe, iar dimineța, apărînd corabia cirenaică despre care este vorba, i-a cules de pe apă și i-a adus la corabia pe care o părăsiseră în timpul nopții, cu alte cuvinte i-a ajutat să-i ajungă pe ceilalți, de care se despărțiseră în timpul nopții, urmînd mai departe soarta comună a tuturor și ajungînd la Puteoli, nu cu altă corabie, ci numai cu aceea cu care plecaseră de la Cezareea Palestinei, sau în orice caz cu una în care au încăput toți cei ce plecaseră împreună. Interpretarea aceasta din urmă ni se pare cea mai justă, dacă ținem seama că pe această corabie se găseau și arestați, și că paznicii arestaților de autoritatea romană obișnuiau, în astfel de împrejurări, să-și ucidă deținuții. Or, Iosif Flavius nu ajunge singur la Puteoli și nici măcar numai cu alți călători de pe corabie, ci și cu preoții arestați, pe care se ducea să-i salveze de la judecata romană.

g) Cum că Iosif Flavius nu mergea la Roma din inițiativă proprie, ci cu imputerniciri din partea sanhedrinului de la Ierusalim și deci ca trimis al arhierilor și bătrînilor poporului iudeu, mai avem dovadă și în faptul că după ce, datorită intervențiilor iudeilor influenți din Roma, izbu-tește să pătrundă la soția cezarului, iar aceasta, din condescendența și simpatia pe care le avea față de iudei, obține de la augustul ei soț eliberarea prizonierilor iudei trimiși de Festus și stingerea procesului instruit de Felix; Iosif Flavius primește de la Poppaea o mulțime de daruri, pe care aceasta le va fi aferosit templului din Ierusalim, prin acest imputernicit al poporului iudeu, trimis la Roma.

Din analiza pe care am făcut-o mai sus textului din Iosif Flavius care vorbește despre călătoria lui la Roma, la vârsta de 26 ani, prilejuită de arestarea și trimiterea în judecata cezarului a celor câțiva preoți cunoscuți lui, pe care se duce să-i salveze, rezultă o seamă de fapte care ne îndreptătesc să încercăm identificarea acestei călătorii cu călătoria pe care o face Sfântul Apostol Pavel la Roma, apelînd, în împrejurările știute, la judecata cezarului, călătorie pe care Sfântul Luca, cu un simț istoric mult mai pronunțat și de o probitate științifică desăvîrșită, ne-o descrie pe larg în Faptele Apostolilor (cap. XXVII-XXVIII).

Mai înainte de a proceda, însă la aceasta, socotim util să recapitulăm în scurt faptele care au precedat această călătorie.

Am văzut că după întoarcerea la Ierusalim, în urma celei de a treia călătorii misionare, Sfântul Pavel este identificat de iudei în templu, care prinzîndu-l, îl scot afară din templu, căutînd să-l omoare. Zarva produsă de prinderea lui Pavel, alarmează pe chiliarchul Claudius Lisias, care se găsea cu cohorta lui la Ierusalim, unde, din porunca procuratorului Felix Antonius venise ca să potolească un început de rebeliune, provocată de un profet mincinos, venit din Egipt, care, în timpul represiunii scăpase printre degete lui Lisias.⁶⁸ Socotind că zarva este produsă de prinderea de către iudei a aceluia profet mincinos egiptean, chiliarchul roman intervine cu armatele sale, pune mîna pe Pavel, se convinge repede că nu este acela pe care-l căuta, dar, pentru că spiritele erau prea înfierbîntate și el nu înțelegea motivul pentru care s-a făcut atîta zarvă, ca să-l scape de mulțime și să-l poată interoga apoi în voie ordonează ostașilor să-l ia și să-l ducă în fortăreață (Fapt. Ap. XXI, 34-35).

Pavel cere lui Claudius Lisias, să-i dea voie să mai adreseze o dată cuvîntul său mulțimii iudeilor înfierbîntați, de pe treptele fortăreței. Dar încercarea lui, de a potoli mulțimea, istorisindu-și viața de pînă la convertire și îmbrățișarea religiei lui Iisus, îi scandalizează și mai mult pe iudei, care cer căpeteniei romane să-l ia din mijlocul lor și să-l ucidă (Fapt. Ap. XXII, 22). În fața acestei situații, Lisias nemaiînțelegînd nimic, poruncește să-l ducă pe Pavel în cetățuie, să-l lege în curelele în care erau legați cei ce erau bătuți pentru aflarea adevărului, pentru ca sub loviturile de bici să poată afla adevărul. Pavel protestează, dezvăluind că este cetățean roman și încă din naștere. Faptul acesta înspăimîntează pe chiliarchul roman, care grec fiind de neam, își cumpăraseră cu mulți bani cetățenia romană și care știa că nu este îngăduit ca un cetățean roman să fie pus în curele și bătut (Fapt. Ap. XII, 28-29).

A doua zi, chiliarchul roman ține o judecată în toată regula, la care participă arhieriei și tot sinediul (Fapt. Ap. XXII, 30). Se produce cu ocazia aceasta din nou zarvă mare, iar Claudius Lisias poruncește ostașilor lui să-l scoată pe Pavel, ca să nu fie sfîșiat, și să-l ducă din nou în fortăreață. Noaptea, Pavel este încunoștiințat de Domnul că va trebui să-L mărturisească și în Roma.

68. Cf. Fl. Jos., *Antiq.* XX, VIII, 6.

A treia zi dimineață se prezintă înaintea sanhedrinului mai mult de patruzeci de iudei, care anunță că au făcut vot să nu mai mănince, nici să bea, pînă ce nu-l vor omorî pe Pavel. Ei cer sanhedrinului să facă în așa fel să-l scoată pe Pavel de la Lisias, sub pretextul că vor să-l judece în conformitate cu legea iudaică, crima lui fiind o crimă religioasă (dispozițiile imperiale le dădeau acest drept); iar în timp ce Pavel va fi adus în sanhedrin, cei patruzeci de zeloși aveau să-l ucidă. Lucrul acesta îl află un nepot al Apostolului, care vine și-l încunoștiințează. Pavel îl trimite la Lisias, că să-i aducă lucrul acesta la cunoștință, iar acesta, oprind pe tînăr să dea cuiva de știre că l-a încunoștiințat, dispune trimiterea lui Pavel, cu escortă puternică la Felix, la Cezareea, relatîndu-i într-un scurt raport, pe care ni l-a transmis Sfîntul Luca (Fapt. Ap. XXIII, 27-30), cum stau lucrurile cu privire la Pavel. La Cezareea, Pavel este păzit în palatul lui Irod.

Pentru că la romani era obiceiul ca nici un pîrîit să nu poată fi judecat, pînă ce pîrîșii lui nu sînt de față, ca, reînnoindu-și pîrile, învinuitul să se poată apăra (Fapt. Ap. XXV, 16), procuratorul Felix trimite după aceștia, iar după cinci zile sosesc la Cezareea arhieriei și bătrîniii poporului iudeu și instituindu-se scaun de judecată, iudeii, prin retorul lor Tertyllus, cunoscător al limbii latine, își reînnoiesc acuzațiile împotriva lui Pavel, dar nu fără să insinueze împotriva lui și acuzații de ordin politic, descriindu-l ca pe un «molipsitor și ațîțind răscoală între toți iudeii care sînt în toată lumea» (Fapt. Ap. XXIV, 5). Pavel se apără, spunînd, printre altele, despre acuzatorii lui: «nici în templu nu m-au aflat disputînd cu cineva, nici ațîțind pe popor la răscoală, nici în sinagogi, nici în cetate» (Ibid. v. 12) și amintește că nici chiar acești pîrîși ai lui n-au aflat nimic nelegiuit în el, cînd a stat înaintea sinedriului, de față fiind Claudius Lisias (Ibid. v. 20). Felix nu poate, deci, să ia nici o hotărîre și amină judecata, dispunînd păzirea mai departe a lui Pavel dar, totuși, ținerea lui într-o oarecare libertate.

După această împrejurare, procuratorul Felix nu încetează de a interoga pe Pavel și în alte rînduri. Convingîndu-se de nevinovăția lui, el caută să transforme prilejul acesta într-un mijloc de a storce ceva bani de la Apostol, sau de la adepții lui, căci Felix, ca procurator al Iudeei, cunoștea cu de-amănuntul cum stau lucrurile în privința creștinilor (Fapt. Ap. XXIV, 22). Ce se va mai fi petrecut în timpul celor doi ani, în care Pavel stă prizonier al lui Felix la Cezareea, pînă la înlocuirea acestuia cu procuratorul Porcius Festus, nu cunoaștem, căci Sfîntul Luca trece acest timp sub tăcere. Nu este însă exclus ca, în timpul interogărilor care au urmat și la repetatele insistențe ale sanhedrinului de a obține fie uciderea de către autoritatea romană a lui Pavel, fie cedarea lui de către Felix sanhedrinului, care să-l judece și să-l condamne la lapidare, după legea iudaică, Pavel să fi fost silit să apeleze la judecata cezarului, în calitatea lui de cetățean roman și ca Felix, în vederea unui proces, care avea să fie judecat la Roma, să se fi pus în gardă și să fi arestat pe cîțiva dintre pîrîșii lui Pavel, pe care să-i aibă la îndemînă, pentru orice eventualitate, întrucît chiar și la judecata de la Roma, din fața ce-

zarului, pînă trebuia să compară însoțit de pîrșii lui (Fapt. Ap. XXV, 16). Nu este de asemenea exclus ca, în perioada acestor doi ani, sanhedrinul de la Ierusalim să fi încercat, ținînd socoteală de starea de cvasi-libertate de care se bucura Pavel în prizonieratul său de la Cezareea, să-l răpească de sub paza romană, folosindu-se în vederea acestui scop de vreunii dintre cei patruzeci de zeloși, care se juraseră că nu vor mai mîncă, nici nu vor mai bea, pînă ce nu-l vor omori pe Pavel, și ca aceștia să fi fost prinși de ostașii lui Felix, să fi fost puși în lanțuri și să fi fost hotărîți a fi trimiși la Romă și ca acuzatori ai lui Pavel, dar și ca învinuți de rebeliune, împotriva autorității romane. Cum că Felix avea cîțiva preoți dintr-aceștia arestați pentru o cauză «măruntă și întîmplătoare», am văzut că ne-o spune însuși Iosif Flavius. Și ce altă cauză mai măruntă și mai întîmplătoare putea fi, pentru un fariseu zelos ca Iosif Flavius, decît aceasta?

Cînd Porcius Festus vine în Iudeea, primul lucru pe care trebuie să-l fi făcut, a fost acela de a lua cunoștință îndeaproape de agendele în curs ale înaintașului său, cu care prilej va fi aflat și de Pavel și de ceilalți iudei, care se găseau închiși la Cezareea, ca și de începutul instruirii procesului lor, care avea să fie judecat la Roma. Căci la trei zile după debarcarea lui, cînd a venit să viziteze Ierusalimul și cînd arhieriei și mai marii poporului l-au informat asupra lui Pavel și i-au cerut să li-l dea lor spre judecată, cu gîndul ca să-lucidă pe drum, Festus știa de Pavel că este sub pază la Cezareea și i-a poftit să vină să depună mărturie acolo, împotriva lui (Fapt. Ap. XXV, 1-5).

În timpul procesului care s-a ținut, Festus, cu toate că s-a convins de nețemeinicia pîrșilor aduse împotriva lui Pavel, totuși, deoarece voia «să facă plăcere iudeilor», cu scopul vizibil de a-și atrage bunăvoința și încrederea lor, pentru a nu mai avea în timpul procuraturii sale nemulțumirile pe care le-au avut înaintașii lui din partea iudeilor, a întrebat pe Pavel dacă voiește să se ducă la Ierusalim să fie judecat de sanhedrin, după legea iudeilor. Răspunsul lui Pavel a fost însă categoric: «Eu stau înaintea scaunului de judecată al cezarului, unde trebuie să fiu judecat; iudeilor nici o nedreptate nu am făcut, precum și tu mai bine cunoști» (Ibid. v. 10), (desigur, din cercetarea agendelor înaintașului tău). De data aceasta, în chip oficial, în ședința de judecată care are loc, Pavel apelează la cezarul. Iar Festus, după ce a conferit cu sfatul lui de judecată, i-a răspuns: «Ai apelat la cezarul? La cezarul vei merge!» (Ibid. v. 12).

Urmează un timp, în care Festus nu știe cum să iasă din încurcătură. Convins, încă de la început, de nevinovăția lui Pavel, el nu știe cum să procedeze, ca să nu se facă de rîs la Roma. Învinuirile aduse de sanhedrin împotriva lui Pavel, nu erau învinuiri care să poată constitui fondul unui proces înaintea cezarului. Dar arhieriei și mai marii poporului voiau neapărat moartea lui Pavel, iar acesta, în calitate de cetățean roman, nu putea fi lăsat la discreția judecății iudaice, mai ales că împotriva acestei judecăți el singur apelase la judecata împărătească. Chiar cei cîțiva martori pe care îi arestase mai înaintea lui, Felix, ca să-i aibă la

dispoziție ca pînăși ai lui Pavel, la un eventual proces care s-ar fi desfășurat la Roma, după cercetările și confruntările lui Festus, aveau să compară mai degrabă în postura de răsvrățiți împotriva autorității romane, decît ca acuzatori ai lui Pavel.

Tribulațiile acestea ale lui Porcius Festus apar și mai bine în evidență cu prilejul unei noi ședințe de judecată, ținută la Cezareea, la care, de data aceasta a luat parte și regele Agripa împreună cu Berenice, care veniseră aici să facă o vizită oficială noului procurator. Judecata aceasta se ține într-un cadru cu totul solemn, datorită probabil tocmai prezenței regelui Agripa (Fapt. Ap. XXV, 23). Festus încunostiințează pe Agripa de cazul în speță, își mărturisește convingerea în nevinovăția lui Pavel, arată că Pavel a cerut el însuși să fie trimis în judecata cezarului și-și destăinuie încurcătura în care se găsea, spunându-i că: «nu am nimic sigur a scrie despre el, domnului meu» (Ibid. v. 26). El îi cere lui Agripa să-l interogheze pe Pavel, «ca făcîndu-se cercetare, să am ce scrie. Căci mi se pare nesfîntes să trimit un închis, fără a însemna pîrile aduse împotriva lui» (Ibid. v. 27). Regele Agripa îl interoghează, Pavel își face o apărare strălucită, probele pe care le aduce în favoarea lui, zdruncinînd adînc atît pe Festus (Fapt. Ap. XXVI, 24), cît și pe Agripa (Ibid. v. 28). Concluzia la care ajunge sfatul de judecată este că: «Acest om nu face nimic vrednic de moarte sau de lanțuri», la care Agripa adaugă, adresîndu-se lui Festus: «Acest om se putea elibera, de nu ar fi apelat la cezarul» (Ibid. 31-32).

Festus nu mai avea acum nimic înainte care să-l împiedice să trimită pe Pavel la Roma. Folosindu-se de prezența la Cezareea a unui sutaș din cohorta Augusta⁶⁹, care se înapoia în Italia, el încredințează acestuia pe Pavel «și oarecare alți închiși» (Fapt. Ap. XXVII, 1), care acum știm cine erau, se urcă cu toții pe o corabie adramitică gata de a porni la drum și își încep călătoria către Roma.

Faptele Apostolilor descriu (cap. XXVII și XXVIII)) mult mai amănunțit această călătorie pe mare, pe care Iosif Flavius o înfățișează atît de sumar. Este drept că între descrierea Sfîntului Luca și aceea a lui Iosif Flavius există și unele deosebiri categorice. Dar nu este mai puțin adevărat că există și o seamă de puncte comune și că descrierea din Faptele Apostolilor o întregeste și o lămurește pe aceea a lui Iosif Flavius. Însemnăm mai jos întii deosebiri și mai pe urmă punctele comune, întregirile și lămuririle dintre cele două descrieri ale călătoriei spre Roma.

69. Cohorta Augusta, după cum o arată și numele, probabil că era o cohortă de elită de la Roma, din imediata apropiere a cezarului. Nu este exclus ca încă de pe vremea aceasta corpul de elită, alcătuit din soldați care slujind timpul respectiv în armată și apoi eliberați (missios) se înscriau ca voluntari în corpul de gardă, numiți mai întii «evocati», să se fi numit încă de pe acum «evocați Augusti», așa cum se găsesc amintiri după Domitianus, iar cohorta lor să se fi numit «Augusta» (Leonhard Schmitz, *Dictionary of Greek and Roman Antiquities*, edited by William Smith D. C. L., LL. D., London, 1872 cuv. *Evocati*, col. 447.

I. Deosebiri :

a) Numărul călătorilor pe care îl arată Sfântul Luca este exact de 276. Același număr este arătat cu aproximație de Iosif Flavius 600 (περὶ ἑξακοσίων τῶν ἀριθμῶν). Deosebirea aceasta provine din faptul că în timp ce Sfântul Luca ține, ca să zicem așa, un jurnal exact de bord, Iosif Flavius scrie, la multă vreme, din amintire și exagerază poate în chip conștient numărul călătorilor, pentru ca să dea o înfățișare și mai înspăimântătoare catastrofei.

b) Corabia pe care călătorește Iosif Flavius naufragiază în timpul nopții și Iosif Flavius ne face să credem că se scufundă, în vreme ce Faptele Apostolilor ne arată că naufragiul corăbiei s-a făcut în timpul zilei, prin împotmolirea prorei vasului într-un banc de nisip și prin ruperea pupei de către furia valurilor (XXVII, 41). Dar tot Faptele Apostolilor ne spun puțin mai sus (v. 27-30) că dezlănțuirea nenorocirii a început, de fapt, în timpul nopții a patrusprezecea de plutire, «pe la miezul nopții», când din cauza învăluirii, marinarii au pierdut cu desăvârșire orice puțință de orientare și când, după măsurarea adâncului, dându-și seama că se apropie de pământ și ferindu-se să nu dea de stînci, au aruncat ancorele corăbiei «despre cîrma corăbiei», după care aceiași marinari, pentru că socoteau că pericolul este iminent «căutau să fugă din corabie, liberînd luntrea în mare, sub cuvînt că ar voi să arunce ancora despre partea din-nainte». La intervenția hotărîită a lui Pavel, care în împrejurările acestea grele își păstrase tot calmul și toată stăpînirea unui adevărat comandant, marinarii au fost împiedicați să fugă de pe corabie căci ostașii au tăiat funiile luntrei, lăsîndu-o să cadă. Sfântul Luca nu ne spune dacă în luntrea aceasta în afară de marinarii care voiau să fugă, mai erau și alții. Noi socotim, însă că spaima care cuprinsese pe toți, în acest miez de noapte, și încredințarea că marinarii înșiși găseau de cuviință să se salveze, îi va fi determinat pe mulți să le urmeze exemplul; că de îndată ce luntrea a fost pregătită să fie lansată pe mare, mulți se vor fi urcat în ea și că marinarii care urmau să se urce la urmă fiind împiedicați de ostași, luntrea a fost lansată pe mare cu ceilalți, care și-au urmat soarta, în acest miez de noapte. Faptul că o parte dintre călători își puteau găsi pieirea cu un ceas mai de vreme, socotim că nu putea impresiona pe nimeni în acel moment și că el nu a fost consemnat de Sfântul Luca, atent numai la acea ce avea să se întîmple mai departe pe corabie, ca o confirmare a cuvintelor învățătorului său, că nimeni din cei ce vor fi pe corabie nu se va pierde, ci numai corabia (ibid. v. 22).

Pe această luntre, care nu era altceva decît o corăbioară mică, se va fi salvat și Iosif Flavius, împreună cu ceilalți. Cîți vor fi fost cu toții, nu putem ști, cu toate că și aici numărul de 80, pe care îl arată Iosif Flavius, socotim că este exagerat, afară doar dacă, în zăpăceala comună din acel miez de noapte, alții nu se vor fi aruncat în mare cu vreo scîndură de pe corabie, ca să se salveze.

c) Pescuirea acestor naufragați, la venirea zilei, de către corabia cirenaică, despre care ne vorbește Iosif Flavius, nu este nici ea amintită

în Faptele Apostolilor. Dar, după cum am văzut, cînd am vorbit mai sus de acest naufragiu, el nu era ceea ce și-au închipuit acești naufragați în noaptea respectivă, întrucît corabia de pe care fugiseră ca să se salveze, nu suferise prea mari avarii în cursul nopții, căci dimineața corabia a mai putut naviga o bună bucată de vreme, pînă ce s-a împotmolit. Între timp cei pescuiți de către corabia cirenaică au putut fi aduși din nou pe corabia lor, pe care marinarii cirenieni, buni cunoscători ai întîmplărilor marine de tot felul, o puteau vedea plutind și deci în stare de a-și continua drumul, iar Iosif Flavius, dimpreună cu cei ce se aventuraseră în cursul nopții pe mare în luntre, au putut să-i regăsească pe ai lor și deci și pe cunoscuții lui, cei cîțiva preoți, pe care mergea la Roma să-i aperse, urmîndu-și cu toții mai departe călătoria cu toate peripețiile care de-abia de acum încep, propriu zis (împotmolirea după aceasta a corăbiei, salvarea înot pînă în insula Melita, iernarea aici și pornirea în primăvară cu o corabie alexandrină pînă la Puteoli și de acolo, pe uscat la Roma) (Fapt. Ap. XXVII, 41-XXVIII, 16).

II. Puncte comune, întregiri și lămuriri :

a) Și în descrierea lui Iosif Flavius și în Faptele Apostolilor este vorba de cîțiva închiși, care sînt trimiși la Roma, să fie judecați. Cei «cîțiva preoți buni și virtuoși» de la Iosif Flavius nu sînt alți decît cei «oarecare alți închiși» din Fapt. Ap. (XXVII, 1).

b) Cuvintele lui Iosif Flavius : «de multe ori găsindu-mă în primejdie pe mare», pot fi înțelese, cu adevărat, numai prin prizma descrierii pe care o găsim în Fapt. Ap. (XXVII). Plecați cu o corabie adramită de la Cezareea și plutind prea adesea cu vînturi împotriva, au ajuns cu greu la Mira Lichiei, unde au schimbat corabia cu una alexandrină, care mergea direct în Italia. Urmînd calea obișnuită a corăbiilor, cu aceleași vînturi împotriva au ajuns la Creta, pe care înconjurînd-o pe la Răsărit, s-au oprit cîtăva vreme într-un port natural numit Bunele Limanuri, în apropiere de cetatea Lasaea. Pentru că se apropia iarna, lucrul cel mai bun ar fi fost să ierneze aici. Către aceasta a sfătuit pe comandantul vasului și Pavel. Dar nu s-a ținut seamă de cuvîntul lui, ci s-au îndreptat către portul Phoenix, bine cunoscut marinarilor alexandrini. Nu au mai putut, însă, ajunge acolo, din cauză că a fost lăuați de uraganul puternic, euraquilon, care în acest timp al anului se abătea de pe Muntele Ida spre valurile mării. Corabia începe să sufere avarii. Se începe aruncarea poverii în mare și toți călătorii muncesc să arunce din corabie încărcătura de tot felul. Mai multe zile nici soarele și nici stelele nu se arată, așa că corabia plutește în necunoscut. Viforul continuă. Toți pierd speranța că se vor mai salva. Numai Pavel mai este cu încrederea neabătută și-i încurajează pe toți. După 14 zile de plutire, îi apucă o noapte cu o vreme foarte rea în Marea Adriatică. Aproximativ din nou groaza atît în marinari cît și în călători. Acum Iosif Flavius împreună cu alții se salvează pe corăbioara despre care am vorbit. Făcîndu-se dimineață sînt adunați de pe mare de corabia cirenaică și sînt aduși

la ceilalți pe corabia alexandrină. În cursul zilei urmează naufragiul adevărat, prin împotmolirea corăbiei alexandrine. Ostașii vor săucidă pe prizonieri, dar sînt oprîți de sutaș, care voia să salveze pe Pavel. Li se ordonă tuturor să ajungă la țărmlul Melitei, care nu mai era departe, înot, iar cu aceasta peripețiile acestei odisei iau sfîrșit. Ținînd seamă de toate acestea, putem să înțelegem ce vrea să zică Iosif Flavius, atunci cînd istorisînd pe scurt această călătorie, notează «de multe ori găsindu-mă în primejdie pe mare». Altminteri, simplul naufragiu pe care el îl arată în *Vita 3*, oricît de îngrozitor ar fi fost, nu l-ar fi putut determina nicidecum să scrie *πολλάκις κινδυνεύσας*, ci numai *πολλὰ κινδυνεύσας*.

c) Un alt fapt care vine în confirmarea identității celor două călătorii, descrise: una de Iosif Flavius și alta de Sfîntul Luca, mai este și acela că din naufragiul istorisit de Iosif Flavius, întîmplat în condițiunile știute, în miez de noapte, nimeni nu pierde, după cum nu pierde nimeni nici din naufragiul descris de Sfîntul Luca, iar cu aceasta, viziunea pe care a avut-o Pavel, în noaptea a treisprezecea a călătoriei, în care îngerul Domnului i-a grăit că nici el și nici cei care plutesc împreună cu el nu vor pieri în acest naufragiu, se adeverește a fi, cu adevărat, viziune divină.

Din cele ce au urmat după acest naufragiu, nu ne mai interesează, în legătură cu ceea ce am voit să documentăm, decît un singur fapt: acela al petrecerii Sfîntului Pavel, după ajungerea la Roma, un timp de doi ani, în această cetate, bucurîndu-se de o libertate aproape desăvîrșită și continuîndu-și lucrarea sa misionară în capitala imperiului roman, nestîngherit de nimeni.

Știm doar, că Pavel apelează, la Cezareea, la judecata cezarului și că pentru aceasta fusese trimis de Porcius Festus, la Roma. Cum se face atunci că, ajuns la Roma, apostolul Pavel, care fusese însoțit pe drum de sutașul Iulius, din cohorta Augusta, căruia Festus îi dăduse totodată și scrisorile respective, în care arăta cum stau lucrurile cu privire la Apostol, mai este păzît cîtăva vreme de acest sutaș, ca apoi să fie lăsat în stare de libertate aproape desăvîrșită și ca procesul, la care apelase Pavel să nu mai aibă loc niciodată? Căci chiar dacă acest lucru nu l-ar mai fi scris în Faptele Apostolilor Sfîntul Luca, din anumite pricini, printre care pe planul întîii s-ar așeza plecarea lui din Roma, după această dată, el nu ar fi putut rămîne neconsemnat de fel nici de Apostolul Pavel și nici de alții.

Explicarea acestui fapt nu o putem afla decît numai în cazul identificării călătoriei la Roma a lui Iosif Flavius cu aceea a Apostolului Pavel. Într-adevăr, în Fapt. Ap. (XXVIII, 16), citim că după ajungerea la Roma, «sutașul a dat pe cei închiși căpeteniei oastei; iar lui Pavel i s-a dat voie să petreacă deosebi cu sutașul ce-l păzea». Între ceilalți închiși și Pavel se păstra, deci, aceeași deosebire de tratament, ca și la Cezareea. Pavel apelase singur la judecata cezarului; ceilalți erau însă trimiși în judecată, mai puțin ca pîrși ai lui Pavel, cit ca unii care, urmărind cu tot dinadinsul uciderea lui, se vor mai fi făcut vinovați și de anumite acte de nesupunere și de răvrătire împotriva autorității romane din Cezareea,

căutînd să-l smulgă cu forța pe Pavel de sub paza armatei romane. Fapta lor era de o deosebită gravitate și ducea la o condamnare capitală sigură. Dacă ei nu au fost pedepsiți la Cezareea, aceasta s-a întîmplat nu din cauză că judecarea și condamnarea lor ar fi depășit atribuțiile magistratului roman de acolo, ci pentru că trimiși la Roma, ei puteau da un sens mai precis procesului lui Pavel. Mărturia lor împotriva lui Pavel nu putea fi luată în considerație, însă, decît ca ceva secundar și chiar dacă ar fi putut depune această mărturie, Pavel nu putea fi condamnat de cezarul și ei nu puteau fi absolviți de vina lor. Căci Pavel nu era trimis la Roma ca răzvrătit împotriva autorității romane din Palestina, ca un ațîțător la rebeliune, sau ca un dușman al romanilor ci, dacă se făcuse vinovat cu ceva, se făcuse pe o chestiune religioasă față de sanhedrinul din Ierusalim și aceasta puțin îl putea interesa pe cezarul, care nu prea se interesa de «superstițiile iudaice». Pavel nu avea decît să arate înaintea cezarului, pentru ce a apelat la judecata lui și pe dată ar fi putut fi achitat. Dar lucrurile nu au ajuns niciodată aici, căci Iosif Flavius tocmai pentru aceasta sosise la Roma, ca să pună în mișcare totul și să salveze pe cei cîțiva preoți sosiți cu el, dar sub pază militară sigură, fiind predați încă de la venirea lor la Roma «căpeteniei oastei».

Intervențiile lui Iosif Flavius fiind încununete de succes, salvînd, deci, de la o moarte sigură pe cei cîțiva preoți împricinați și pe deasupra mai primind și daruri pentru templu de la soția cezarului, Poppaea, el se întoarce în grabă, cu cei salvați de el, la Ierusalim, fără să se mai gîndească cîtuși de puțin la răzbunarea împotriva lui Pavel, ca nu cumva succesul avut să dispară și punînd în mișcare procesul împotriva Apostolului să riște a pierde din nou pe cei salvați. De altă parte, ieșirea din scenă a celor cîțiva preoți, pîriși ai lui Pavel, prin eliberarea lor de către împărat, la intervențiile Poppaei, stinge cu desăvîrșire și procesul Sfîntului Pavel, scoțîndu-l, ca să zicem așa, de pe rol. Așa se face că marele Apostol, venit la Roma ca să fie judecat de cezarul, nu mai este judecat niciodată.

X. CONCLUZIE

Concluzia noastră finală este că Iosif Flavius, ținînd cu tot dinadinsul să nu ne strecoare nici cea mai mică informație cu privire la creștinismul în fașă, ne-a spus mai mult decît și-ar fi închipuit vreodată. Ne-a arătat că el cunoștea deosebit de bine noua religie a lui Iisus Hristos, și că cunoștea tot atît de bine și pe Sfîntul Apostol Pavel și ne-a ajutat, cu datele pe care ni le-a servit, fără să vrea, descriînd atît de sumar călătoria lui la Roma, la vîrsta de 26 de ani, să putem înțelege cum au decurs lucrurile cu procesul Sfîntului Apostol Pavel la Roma și anume de ce acest proces nu a mai avut loc niciodată.

Pr. OLIMP N. CĂCIULA

EPITAFUL LITURGIC ȘI ÎNTREBUINȚAREA LUI ÎN CULTUL ORTODOX

Sfântul epitaf este un obiect confecționat din pânză de bumbac, în, mătase sau catifeă, de formă dreptunghiulară, pe care se află pictată sau bronzată icoana punerii trupului Domnului Hristos în mormânt și care se întrebuițează o singură dată pe an, în Vinerea Patimilor.

ETIMOLOGIA ȘI SENSUL CUVINTULUI «EPITAF»

Cuvântul «epitaf» e de origine grecească, fiind compus din prepoziția ἐπί = pe, deasupra, și substantivul τάφος, ου = mormânt; din aceste cuvinte, s-a format mai întâi adjectivul ἐπιτάφιος, ου = funebru, iar apoi din acest adjectiv s-a format substantivul τὸ ἐπιτάφιον, ου cu care au fost denumite mai multe lucruri, între care: ritualul funebru, prohodul Domnului¹, necrologul (ὁ ἐπιτάφιος λόγος)², inscripția funerară sau placa (piatra) pe care e scrisă³ epigrama cu pretextul funerar, aerul sau acoperământul cel mare al sfintelor vase⁴, sfântul antimis⁵, pânza baldachinului, un acoperământ al Sfintei Mese și dvera sau perdeaua Sfintei Uși. Acestea din urmă se numeau «epitafe» când aveau brodată sau pictată

1. Ἀκολουθία τοῦ ἐπιταφίου, fără copertă, în Biblioteca Academiei R. P. R., cota II 50.973; *Epitaful sau slujba înmormintării Domnului nostru Iisus Hristos*, care cu numirea de prohod..., de Anton Pann, Buc. 1846; *Epitaful Domnului nostru Iisus Hristos*, dat în tipărire a doua oară, Buc. 1850 — Bibl. Academiei R. P. R., cota II 14.1780; *Sonorul (Epitaful)*, Brașov, fără an, Bibl. Academiei R. P. R., cota I 14.5265.

2. Du Cange, *Glossarium Mediae et infimae latinitatis*, Tomus tertius, Niort 1884, p. 281; A. T. Laurianu și J. C. Massimu, *Dicționarului Limbei Romine*, Tomu I, Buc. 1873, p. 1171.

3. I. A. Candrea-Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat*, Cartea Românească, Buc., fără an, p. 460; Academia R. P. R., *Dicționarul limbii române literare contemporane*, vol. II, Buc., 1956, p. 216.

4. Simeon al Tes., περὶ τῆς ἱερᾶς λειτουργίας, Migne, P. G., vol. CLV, col. 264 c.

5. Diac. Nica M. Tuță, *Sf. Antimis*. Studiu istoric, liturgic și simbolic, Buc. 1943, p. 58.

pe ele icoana punerii trupului Domnului în mormînt⁶, atribuindu-li-se același simbolism⁷, și fiind folosite ca epitaf la vecernia și utrenia de vineri spre sîmbătă în Săptămîna Patimilor.⁸

De la obiectul de care ne ocupăm aci și-a luat numele și obiectul identic, de origine mai nouă, cu icoana Adormirii Maicii Domnului, care la privegherea din noaptea de 14-15 august, în unele locuri, are aceeași întrebuințare ca și epitaful în Vinerea spre Sîmbăta Patimilor.⁹

ALTE DENUMIRI DATE SFINTULUI EPITAF

Denumirea de «epitaf» este aproape consacrată ca termen tehnic și specific pentru obiectul liturgic de care ne ocupăm. Astfel, tipicele oficiale romînești, aproape toate prohoadele și unele manuale de tipic ori de liturgică¹⁰ îl numesc constant «epitaf»; totuși, toate liturghierele, trioadele, unele manuale de tipic ori de liturgică¹¹, unele lucrări profane¹², îl numesc încă «aer», iar uneori este numit la același autor și în același loc, și «aer» și «epitaf».¹³

Chiar pe exemplarele de epitafe păstrate pînă azi, în interiorul che-narului, deasupra, spre marginea de sus, de o parte și de alta a crucii, sint brodate cuvintele: ὁ ἐπιτάφιος, ὁ ἰερέως ἢ ἐπιτάφιος θεῖνος, iar în inscripția slavonă sint numite «aere» (аеръ)¹⁴

În unele părți ale țării noastre, poporul îl numește «Domnul Hri-stos».¹⁵

6. I. D. Ștefănescu, *Autels, tissus et broderies liturgiques*, Buc. 1944, p. 16; Idem, *Voiles d'iconostase, tentures du ciboire, aër, aërs ou voiles des processions*, articol în «Analecta», publicat. Institut. de Istoria Artei, tip. m-rii Neamțu 1943, pp. 103-105.

7. *Minealnic*, film. de D. Nicolau Darviris, ... film. de D. Sturza, Neamț 1837, pp. 13 și 15; Pr. Dr. Ioan Felea, *Simboluri liturgice*, Arad 1924, p. 23.

8. Academia R. P. R., *Dicționarul limbii romine literare contemporane*, loc. cit.

9. Ic. Str. Ilie Roșoga, *Prohodul Maicii Domnului*, Tg. Jiu 1937, Prefață pp. 3 și 5.

10. Ghenadie ep. de Argeșiu, *Liturgica seu explicația serviciului divin*, Buc. 1877, p. 176; Ec. St. Călinescu, *Liturgica*, Buc. 1911, p. 130; Ic. D. Lungulescu, *Manual de Practica Liturgică*, Buc. 1926, pp. 121-122; Dr. Victor Bojor și Ștefan Roșianu, *Tipic Bisericesc*, ed. II îndr., Blaj 1931, pp. 296-297.

11. Dr. V. Mitrofanovici și c., *Liturgica Bisericii Ortodoxe*, 1929, pp. 698-699; P. Lebedew, *Liturgica sau explicarea serviciului divin*, trad. și prelucr. de Ic. N. Filip, Buc. 1899, pp. 372-373; Ic. Ilie Teodorescu, *Liturgica*, pt. cl. VII de seminare, Buc. 1923, p. 30; Prot. Dr. P. Procopovici, *Ritualistica sau Manualul de Ritual al Bis. Ort. Rom.*, Oradea, 1936, p. 32.

12. S. F. Marianu, *Serbătorile la Romîni*, studiu etnologic, vol. II Păresimile, București 1899, p. 303; *Dicț. Limbei romine*, Buc. 1913, p. 54; Acad. R. P. R., *Dicț. l. rom. lit. contemporane*, vol. cit. I. cit.

13. Pr. Fl. Geomolean, *Manual de tipic bisericesc ortodox*, Cluj 1940, p. 153; A. Popovici, *Tipicul Bis. Ort.*, ed. II, Sibiu 1927, p. 107; *Strasnic*, Blaj 1929, pp. 168 și 213.

14. Em. Turdeanu, *La broderie religieuse en Roumanie. Les epitaphes, moldaves au XV-ème siècle*, studiu în «Cercetări Literare», IV, Buc. 1940, p. 203-214; I. D. Ștefănescu, *Autels, tissus...* p. 117, 189, 104.

15. S. Fl. Marianu, *op. cit.*, I. cit.; C. Rădulescu Codin și D. Mihalache, *Sărbătorile poporului...*, Buc. 1909, p. 47.

INTREBUINȚAREA LITURGICĂ A SFINTULUI EPITAF

În general, cu sfântul epitaf se săvârșesc două importante acțiuni liturgice: a) scoaterea lui din sfântul altar în mijlocul bisericii, în Vinerea Patimilor; b) ocolirea cu el a bisericii, la utrenia Sîmbetei din Săptămîna Patimilor.

În săvîrșirea acestor două acțiuni însă, există multe deosebiri de amănunt, din cauza lipsei unor prevederi clare și amănunțite de tipic și din cauza contradicțiilor ce există între prevederile trioadelor, liturghierelor, tipicelor, prohodurilor și manualelor de tipic ori de liturgică.

Originea epitafului și evoluția ritualului liturgic în care este folosit.

1. *Secolele X-XIII. Vohodul cu Sfînta Evanghelie de la sfîrșitul doxologiei.*

După cea mai veche știre despre problema ce urmărim, un manuscris din sec. IX-X, la utrenia Sîmbetei din Săptămîna Patimilor, la catedrala patriarhală din Constantinopol, în timpul cîntării lui «Sfînte Dumnezeule» de la sfîrșitul doxologiei, «se făcea intrarea patriarhului și a preoților, cu solemnitate».¹⁶

Un tipic din sec. X-XI nu pomenește de acest vohod (εἶσοδος) de la sfîrșitul doxologiei, în schimb conține informația prețioasă că troparul de după «Dumnezeu este Domnul» era: «Viața în mormînt s-a pus»¹⁷, ceea ce reprezintă primele cuvinte ale viitorului prohod, care la rîndul său, după cum vom vedea, va avea o deosebită importanță pentru apariția ritualului sfîntului epitaf.

În Biserica Rusă, în acest secol, la sfîrșitul doxologiei se făcea «vohod cu luminări. Acest vohod cu luminări pare o reminiscență a vechii practici liturgice de la Ierusalim, de a se face în această zi și în toată Săptămîna Patimilor, procesiuni și slujbe pe la locurile Patimilor Domnului Hristos, cînd clerul și poporul purtau în mîini luminări de ceară aprinse, fie închipuind Învierea, fie în cinstea morții Domnului».¹⁸

Tot o reminiscență a vechii practici liturgice de la Ierusalim este și rînduiala rămasă pînă azi, de a se face citirile biblice după doxologie.

În sec. XII, în Biserica Greacă, laudele utreniei din Sîmbăta Patimilor se compuneau din stihirile și slava stihovnei de la vecernia, în cadrul căreia azi se scoate sfîntul epitaf în mijlocul bisericii. La «Și acum...» se cînta «Prea binecuvîntată...», ca azi duminica.

La sfîrșitul doxologiei, preotul și diaconul, îmbrăcați în toate veșmintele, făceau «intrare cu solemnitate și luminări». Evanghelia o citea preotul în altar.¹⁹

16. Tipicul Bis. din Cpl. Ms. nr. 266, la A. Dmitrievski, *Descrierea manuscriselor liturgice păstrate în bibliotecile Răsăritului ortodox*, tom. I, Kiev 1895, p. 132.

17. Ms. nr. 150, Bibl. Sinait, la A. Dmitrievski, *op. cit.*, tom. I, p. 192.

18. N. Odintov, *Serviciul divin public și particular în Rusia veche pînă în sec. XVI* (în rusește), S. Petersburg 1881, 9. 27.

19. Tipicul de Cpl. Ms. nr. 188, din Bibl. Univ. Atena, la A. Dmitrievski *op. cit.*, tom. I, pp. 554-555.

Un tipic de la sfârșitul sec. XII și începutul sec. XIII aduce specificarea expresă că la sfârșitul doxologiei se făcea «εἰσοδος μετὰ τοῦ Εὐαγγελίου». ²⁰

De altfel, A. Dmitrievschi spune că chiar în sec. IX-X, vohodul se făcea tot cu Sfânta Evanghelie, deci și în secolele următoare. «Despre aceasta — zice el — se amintește în toate tipicele minăstirii Sf. Sava». ²¹

După același autor, și în Biserica Rusă vohodul se făcea cu Sfânta Evanghelie. (cf. A. Dmitrievschi, *Serviciul divin în Biserica Rusă în sec. XVI. Partea I. Slujba crugului săptăminal, anul și rînduiala tainelor; Studiul istoric-archeologic (în rusește), Kazan 1884, p. 216).*

Un tipic din anul 1214 prevede că la începutul utreniei se cînta ὁ Ἕσπερος μετὰ ἀλληλουθίου, adică catisma XVIII (ca duminica) și că la vohodul cu Sfânta Evanghelie de la sfârșitul doxologiei, preotul îmbracă toate veșmintele negre. ²²

După un tipic din anul 1292, la sfârșitul doxologiei, «se face intrare cu Evanghelia, de preot, fiind îmbrăcat în toate veșmintele, și diaconul merge înainte cu lumînarea și se face prin ușile împărătești». ²³

Acest vohod este identic cu ieșirea cu Sfânta Evanghelie la utrenia de duminică.

Prin urmare, în primele trei secole ale celui de al doilea mileniu, utrenia Sîmbetei din Săptămîna Patimilor s-a asimilat în mare parte cu cea a duminicii: se cînta doxologie, laudele aveau patru stihiri, plus slava și «Și acum... Prea binecuvîntată», toate cîntîndu-se; în afară de acestea, se spunea catisma XVII, care desigur era urmată de Binecuvîntările Învierii, pentru că singură nu avea rost. Tipicele din această perioadă socotesc înțeles de la sine acest lucru, iar cele din secolele următoare îl vor menționa în chip lămurit.

În sfârșit, se citea: parimia, apostol și evanghelie, iar înaintea acestora, se făcea un vohod cu Sfânta Evanghelie, cu mare solemnitate și cu lumînări, clerul îmbrăcînd toate veșmintele.

În sec. XIII, la acest vohod se îmbrăcau toate veșmintele negre (dacă erau), Sfânta Evanghelie era purtată de preot, chiar cînd era diacon, care mergea înainte cu lumînarea și se intra prin Sfintele Uși, exact ca la «ieșirea cu Sfânta Evanghelie» de la utrenia de duminică sau ca la ieșirea cu icoana pentru cîntarea mărimurilor, la sărbătorile sfinților mari și la praznice.

Demn de reținut este și faptul că troparul de la începutul utreniei era aproape identic cu primul stih al prohodului, încă de la începutul sec. XI.

20. Ms. nr. 1094, Bibl. Sinaït, la A. Dmitrievschi, *op. cit.*, tom. II, Petrograd 1917, p. 20.

21. *Serviciul divin din Săpt. Patimilor și cea pascală de la Ierusalim după tipicul din sec. IX-X* (text grecesc cu trad. și expl. în rusește), Kazan 1888, p. 402.

22. Ms. nr. 1097, la A. Dmitrievschi, *Descrierea...*, tom. II, p. 405.

23. Ms. nr. 1877 din Bibl. Vaticanului, la A. Dmitrievschi, *op. cit.*, t. I, p. 881.

2. *Secolul XIV. Cîntarea prohodului. Vohodul cu Sfînta Evanghelie și cu sfîntul epitaḑ.*

După un tipic din prima jumătate a sec. XIV (1346), la începutul utreniei din Simbăta Patimilor, după tropare — care sînt identice cu cele de azi, — «îndată stihologim catisma a XVII cu mărimurile ei, preotul purtînd veșmintele mohorîte (πορφυρεῶν) și cădînd după (fiecare) stare». ²⁴

Stihurile catismei a XVII se îpleteau cu cele ale «mărimurilor», iar acestea se asemănau foarte mult cu stihurile prohodului de azi.

Astfel: «Fericîți cei fără prihană... Te mărim pe Tine, Hristoase, Dătătorule de viață și cinstim Patimile Tale cele cinstite și slăvim slăvita Ta îngropare.

Fericîți cei ce caută... Te mărim pe Tine, Dătătorule de viață, Hristoase, Cel ce ieri ai suferit junghiere pentru noi...

«Apoi se face ectenia mică și începem starea a doua :

«Mîinile Tale m-au făcut.. Cuvine-se (vrednic este) să Te slăvim, Dumnezeuule Cuvinte, cel ce pe lemn Te-ai culcat (Te-ai întins) și din morți ai înviat.

Cei ce se tem de Tine... Cuvine-se să Te slăvească, Dătătorule de viață, cel ce ai sfărîmat porțile iadului și pe morți i-ai înviat...

«Apoi îndată face preotul ectenia mică și începem starea a treia :

«Caută spre mine... Neamurile toate laudă de jale aduc îngropării Tale.

Pașii mei... Spăimîntatu-s-au cetele îngerilor văzîndu-Te, Hristoase, mort, gol...

«Și îndată troparele Învierii: Soborul îngeresc și următoarele». ²⁵

Așadar, aceste «mărimuri» nu erau mărimuri obișnuite. Ele se împărțeau în trei stări, între care se punea ectenia mică și care se îpleteau cu stihurile catismei a XVII. Prin urmare, erau atîtea stihuri cîte stihuri are această catismă, ca și prohodul de azi, deși tipicul citat mai sus nu redă decît două stihuri de fiecare stare.

Asemănarea acestor stihuri cu stihurile prohodului e izbitoare. După aceste «mărimuri», se cîntau îndată Binecuvîntările Învierii, ca și astăzi după prohod și ca la praznice, cînd cad duminica.

De reținut că în timpul acestor «mărimuri», preotul era îmbrăcat în veșminte mohorîte (πορφυρεῶν).

Relativ la vohodul de la sfîrșitul doxologiei, tipicul citat zice :

«Iar preotul, îmbrăcat în toate veșmintele preoțești, la Trisaghion intră (face vohod, cu Evanghelia, nu cum este obiceiul ci ținînd Sfînta Evanghelie pe umăr, învelită cu aerul și mergînd încet, noi cîntăm Trisaghionul, cum avem obiceiul să-l cîntăm la morți, și venind preotul în fața ușilor mari ale bisericii, stă, așteptînd sfîrșitul Trisaghionului și, sfîrșindu-se, exclamă : «Înțelepciune, drepti !» ²⁶.

24. Ms. nr. 320, m-rea Atonită Vatoped, la Dmitrievschi, *op. cit.*, t. II, pp. 451-452.

25. Idem, *ibidem*.

26. *Ibidem*, p. 453.

Prezența «aerului» la acest vohod nu se explică decît prin aceea că el era folosit în locul icoanei de la «mărimuri», adică la cîntarea prohodului.

Aceste «mărimuri», fiind o «laudă a îngropării», au căpătat în mintea liturghisitorilor semnificația «slujbei de înmormîntare» a trupului Domnului. Numai astfel se poate explica faptul că preotul, în timpul lor, se îmbrăca în veșminte mohorîte.

Această semnificație a «mărimurilor» s-a extins și asupra vohodului de la sfîrșitul doxologiei, care a fost privit ca o urmare a acestora, adică a căpătat semnificația ducerii la mormînt și a înmormîntării trupului Domnului, căci acestea urmează în mod normal după săvîrșirea slujbei de înmormîntare. Altfel, nu ne-am putea explica cîntarea Trisaghionului, «cum avem obiceiul să-l cîntăm la morți».

Menținerea Sfintei Evanghelii la acest vohod se explică ca o formă de tranziție, altfel, «inovația» ar fi fost prea izbitoare. De altfel, și azi încă, Sfînta Evanghelie se scoate odată cu sfîntul epitaf. Pentru acea vreme însă, ea avea un rol mai însemnat decît astăzi, ea reprezentînd adică, la început, trupul Domnului, și de aceea era învelită sau acoperită cu sfîntul epitaf, așa cum trupul Domnului a fost înfășurat în giulgiu, pentru înmormîntare.

Deci, «aerul» avea doar rolul mai puțin important, de giulgiu.

Pentru legătura dintre folosirea «aerului» la vohodul de la sfîrșitul doxologiei și cîntarea «mărimurilor», pledează și faptul că cel dintîi tipic care consemnează folosirea «aerului» la acest vohod este în același timp și cel dintîi document în care sînt pomenite «mărimurile», din slujba utreniei Sîmbetei Patimilor.

Deși aceste «mărimuri» apar în întregime, adică în forma actuală a prohodului, abia în sec. XVI, în cele dintîi trioade grecești tipărite, despre ele însă fac mențiune psaltirile din sec. XV, în care — la începutul fiecărei stări a catismei a XVII se redă cite un stih — primul — de la fiecare stare a prohodului, în forma actuală, iar un tipic slavon, încă din sec. XIV pomenește de existența acestor «mărimuri».²⁷

Aceasta înseamnă că în sec. XIV, cîntarea lor căpătase o largă răspîndire, deși alte documente nu pomenesc de existența lor, nici de autorul lor, rămas necunoscut pînă azi.

Folosirea «aerului» la aceste «mărimuri» se explică prin aceea că în vremea aceea — ca și astăzi de altfel — nu exista pe la biserici o icoană a îngropării Domnului, căreia se aduceau laude prin aceste «mărimuri».

La multe biserici însă, existau «aere», confecționate adesea din cele mai alese materiale, care aveau pe ele brodată scena punerii în mormînt și care întreceau în frumusețe orice icoană pe lemn. Aceste «aere» erau, cum am mai spus, acoperămîntul cel mare al sfîntelor vase, pînza baldachinului, acoperămîntul de pe latura de apus a Sfintei Mese și chiar perdeaua Sfintei Uși.

27. M. Scaballanovici, *Tipicul comentat* (în rusește), Kiev 1910, pp. 460-462; e vorba de *Tipicul*, ms. nr. 328 din Bibl. Sinodală din Moscova.

Din sec. XIV ni s-au păstrat 9 «aere», numite și «epitafe». Șase din ele au origine constantinopolitană,²⁸ dar au avut o largă răspîndire: Veneția, Ohrida, Salonic, Chilandari, mînăstirea Putna (Moldova) și Studenica, fiind de obicei donate de împărați și prinți bisericilor din aceste locuri.

Ele au dimensiuni mari — pînă la 2 m. lungime și sînt brodate total, sau în cea mai mare parte, în fir, avînd din această cauză o bătoșenie, o lipsă de mlădiere, care, împreună cu dimensiunile lor mari, arată că ele n-au putut servi la acoperirea sîntelor vase, ci au avut alte întrebunțări, sau au ornat peretele semicircular al altarului.²⁹

Reprezentînd trupul Domnului înconjurat de îngeri, cercetătorii socotesc că erau purtate la vohodul cel mare al Sîntei Liturghii, cel puțin la marile sărbători.

Celelalte trei sînt de origine romînească: epitaful lui Nicodim de la Tismana, al aceluiași de la Cozia și al lui Mircea cel Mare de la Cozia.

Acestea sînt mai mici, inferioare ca artă și ca scumpete a materialelor și au suferit influența realismului dalmatin: îngerii sînt plasați departe de trupul Domnului, către margini, lîngă trup aflîndu-Se Sînta Fecioară, Sf. Ioan ori Maria Magdalena.³⁰

Atît «mărimurile», cît și folosirea «aerului» la denia din Vinerea Patimilor, au o origine anterioară secolului XIV, cel puțin sporadic sau în catedralele marilor orașe, deși tipicele din sec. XIII, cum am văzut, nu menționează acest lucru, căci alcătuitoarii și scriitorii lor rar au cutezat să insereze în cuprinsul lor practicile noi, care au început a fi consemnate în scris numai după generalizarea și consacrarea lor în practică. Așa se explică faptul că un tipic din 1373 nu pomeneste de existența «mărimurilor», nici de folosirea «aerului» la vohodul doxologiei.³¹

Nu este exclus ca apariția «mărimurilor» și folosirea «aerului» la vohodul doxologiei să fi fost determinate în sec. XIII de năpădirea în bisericile ortodoxe a acelor drame liturgice medievale din apus, numite «mistere», odată cu ocuparea Constantinopolului de către cruciați.

Pentru a contrabalansa această «concurență» eterodoxă și de natură profană, dar mai ales pentru a umple «golul» lăsat de aceste drame după plecarea cruciaților, a trebuit ca serviciul utreniei din Sîmbăta Patimilor să fie dezvoltat pînă la cel al unui praznic — cînd cade duminica — iar «golul» umplut cu o piesă strict liturgică; nimic altceva nu era mai potrivit ca «mărimurile», cu procesiunea scoaterii icoanei în mijlocul bisericii, cu cîntarea lor alternativă în fața icoanei, cu cădere și ectenie și cu înveșmîntarea în negru a preoților și a mesei sau analogului, pe care se punea icoana.

28. Em. Turdeanu, studiul cit., din «Cercetări Literare», p. 171.

29. Ch. Diehl, *L'art chrétien primitif et l'art byzantin*, Paris et Bruxelles 1928, p. 648; I. D. Ștefănescu, *Voiles d'iconost...*, pp. 102 și 103.

30. Pentru toate cele 9 «epitafe», a se vedea în afară de lucrările citate și N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie*, vol. I, Buc. 1934; vol. II, Buc. 1936; Jules Brun, *L'art religieux au Musée de Bucarest*, Buc. 1902; I. D. Ștefănescu, *Autels, tissus...*, Buc. 1944; etc.

31. Ms. nr. 101, Bibl. Vatican, la A. Dmitrievschi, *op. cit.*, t. II, p. 167.

Îndolierea mesei ori analogului a fost cel dintîi răspuns ortodox la obiceiul apusean de a folosi Joi spre Vineri în Săptămîna Patimilor, un «mormînt» construit special, cerut mai ales de reprezentarea acelor drame liturgice.³² Influența apuseană a fost așa de puternică, încît și azi, în multe regiuni ale Bisericii Ortodoxe, se folosește în Vinerea Patimilor, la ritualul cu sfîntul epitaî, un «mormînt» construit special, în loc de o masă sau de analog.

3. *Secolul XV. Confîrmarea scoaterii sfîntului epitaî la «Mărimuri». Ocolirea bisericii.*

Un tipic din acest secol zice: «După «Dumnezeu este Domn», se pune citire pînă la pregătirea epitaîului și se ridică atunci (Crucea) Răstîgnirii și se pune epitaîul, iar după citire, începem «Mărimurile».³³

Mai departe, același tipic spune că la sfîrșitul doxologiei, «se scoate epitaîul de către preoți, prin Sfintele Uși... diaconii preced cu cădelnița și cățui... și preoții ies prin ușile împărătești și înconjoară biserica litanînd și intrînd înlăuntrul naosului, vin la locul îndoliat și stă diaconul în fața epitaîului și face cruce cu cădelnița, zicînd toți: Înțelepciune, drepti!». Și preoții: «Iosif cel cu bun chip», pînă la «îngropîndu-L L-au pus». Apoi, aceasta fiind zisă, intră toți în altar prin Sfintele Uși și așează epitaîul pe Sfînta Masă și îndată profeția».

Deși laconic în cuvinte, tipicul acesta conține prețioase relatări în problema ce urmărim:

a) Astfel, el confirmă în primul rînd folosirea epitaîului la cîntarea prohodului, desigur ca icoană.³⁴ Nu spune pe ce se așeza, dar cînd vorbește de ocolirea bisericii, spune că intrînd, se opresc la πορφυροῦν care nu poate fi decît analogul sau o masă înveșmîntată în pînză neagră, care desigur, s-a folosit și la «mărimuri»;

b) «Aerul» este numit constant «epitaî», ca un obiect cunoscut pentru această întrebuintare, fie că era confecționat special în acest scop, fie că se destinase la fiecare biserică în acest scop, unul din «aerile» existente;

c) Vohodul de la doxologie pornea cu sfîntul epitaî din altar, ceea ce înseamnă că după «mărimuri», era dus în altar;

d) Sfîntul epitaî era scos din altar prin Sfintele Uși și purtat de preoți, diaconii precedîndu-i, adică același procedeu ca la scoaterea icoanei la «Mărimuri»;

e) Vohodul se prelungea afară din biserică, făcîndu-se ocolire cu litanii, adică opriri cu cereri stăruitoare;

f) După terminarea vohodului, sfîntul epitaî se așeza pe Sfînta Masă, nu pe πορφυροῦν, nici la locul lui obișnuit de peste an, probabil pentru că de pe Sfînta Masă fusese luat la începutul vohodului și pentru că această așezare din urmă pe Sfînta Masă căpătase semnificația punerii în mormînt;

32. Gabriel Avédichian, *Origines et raison de la liturgie catholique en forme de dictionnaire*, trad. par M. l'Abbé Migne, tome unique, Paris 1853, col. 1136-1138.

33. Ms. nr. 57 al m-rii Atonite Xenofon, la A. Dmitrievschi, *op. cit.*, t. II, p. 253.

34. Acest lucru e confirmat și de alt tipic din acest secol. Ms. nr. 92, Bibl. lavrei Sf. Atanasie, la A. Dmitrievschi, *op. cit.*, t. II, p. 273.

g) De Sfînta Evanghelie la vohod nu se pomenește nimic. Probabil că în acea vreme ea nu se mai scotea, pentru că din toate cele arătate mai sus, rezultă că sfîntul epitaș cãpãtase *un loc central* în cadrul vohodului și i se mãrise considerabil importanța, atît prin prelungirea vohodului cu ocolirea bisericii, cît și prin întregul mod de sãvîrșire a acestui vohod.

4. *Secolul XVI. Restrîngerea vohodului: suspendarea ocolirii bisericii. Aducerea vohodului la rînduiala obișnuitã. Inovații.*

Secolul XVI se caracterizeazã printr-o reacțiune împotriva dezvoltãrii pe care o cãpãtase în secolul trecut vohodul cu sfîntul epitaș și împotriva locului central pe care îl ocupase sfîntul epitaș în cadrul acestui vohod, dar și prin strãdãniile de a aduce atît vohodul cît și întreaga întrebuintã a sfîntului epitaș pe linia și la forma atît a vohoadelor clasice ale Sfîntei Liturghii, cît și a celorlalte rînduiri pentru cazuri asemãnãtoare.

Mai întii, trebuie sã remarcãm cã strînsa legãturã dintre cîntarea prohodului și vohodul doxologiei a devenit așã de evidentã, încît cîntarea prohodului a fost mutatã la sfîrșitul doxologiei, între «Tinde mila Ta»... și «Sfînte Dumnezeule»..., adicã exact înaintea vohodului.³⁵

Acest lucru însã era așã de nou și de îndrãzneț, încît un tipic posterior readuce prohodul la locul sãu.³⁶

Dupã aceea, cîntarea prohodului, chiar dupã rînduiala primului tipic, se făcea în fața tetrapodului, care era *μετὰ βλατείου καὶ μετὰ εἰκονίσματος, ἔχον(τος) τὸν τύπον τοῦ ἐπιταφίου*,³⁷ iar al doilea tipic spune chiar cã se folosea o icoanã, ca la orice «mãrimuri», care, între timp, a putut fi confecționatã; dupã prohod, ea se punea la locul ei.³⁸

S-a renunțat la folosirea aceluia *πορφυροῦν* dar și la a sfîntului epitaș.

Dupã prohod și binecuvîntãri, conform primului tipic, preotul intra în altar, lua Sfînta Evanghelie pe umãrul drept, o acoperea cu acoperãmîntul (*καλύμματος*), ieșea pe ușa altarului (*βημόθρον*) și mergînd, ocolea tetrapodul și ajungînd în fața altarului, exclama: «Înțelepciune, drepti!» Apoi, așeza Sfînta Evanghelie pe Sfînta Masã.

Acel acoperãmînt putea fi «aerul» sfîntelor vase, sau chiar alt acoperãmînt; de aceea, se pare cã, dupã acest tipic, sfîntul epitaș se afla pe tetrapod, deși specificarea aceasta este ocolitã, cum am vãzut, și voalatã prin cuvintele: *μετὰ βλατείου καὶ εἰκονίσματος, ἔχον(τος) τὸν τύπον τοῦ ἐπιταφίου*.

Folosirea sfîntului epitaș numai la cîntarea prohodului e foarte interesantã; ea demonstreazã ceea ce am spus mai înainte, cã folosirea sfîntului epitaș la utrenia Sîmbetei a cerut-o în primul rînd și a necesitat-o apariția «mãrimurilor» prohodului.

35. Ms. nr. 153 al m-rii Atonite Filotei, la Dmitrievschi, *op. cit.*, t. II, pp. 380-381.

36. Ms. nr. 114 din aceeași bibl., la același, *op. cit.*, t. II, p. 516-517

37. Tipicul și loc. cit. la nota 35.

38. Idem, la 36.

După cum s-a observat, Sfânta Evanghelie a căpătat iarăși un loc central, dar nu s-a îndrăznit să se revină la vohodul simplu cu Sfânta Evanghelie din sec. X-XIII, ci s-a folosit *καλυμμα*.

Vohodul se făcea apoi pe parcursul obișnuit al vohoadelor, prin ușa de miază-noapte, iar «Înțelepciune, drepti» se zicea în fața altarului.

Totuși, această încercare de a aduce vohodul doxologiei la rânduiala obișnuită a vohoadelor, reducând cu totul aproape rolul sfântului epitaif, era ea însăși o inovație față de practică, ce avea o tradiție de două secole, poate chiar mai mult. De aceea, tipicul al doilea, citat mai înainte, revine la vohodul prin sfintele uși, cu sfântul epitaif, nepomenind de Sfânta Evanghelie și la exclamarea cuvintelor «Înțelepciune, drepti», în mijlocul bisericii.

Pentru prima dată apoi, se menționează că, după vohod, epitaiful este așezat la locul lui.³⁹

După două tipice din acest secol, pe care nu le-am avut la îndemână, sfântul epitaif se punea pe Sfânta Masă, unde stătea pînă la Duminica Tomii⁴⁰ sau pînă la Simbăta Mironosițelor.⁴¹

Despre ocolirea bisericii însă nu se spune nimic nici în tipicul al doilea, citat mai înainte.⁴² Nu credem că acest lucru s-a petrecut numai din inițiativa liturghisitorilor sau a organelor de conducere bisericești. Această solemnă și impresionantă procesiune pătrunsese la inima poporului. Suspendarea ei va fi venit poate și de la autoritățile de ocupație, turcești.

În Biserica Rusă, situația se prezenta astfel în acest secol: vohodul se făcea cu «aerul» (*воздух*) cu deosebirea că acum se făcea trecerea slujbelor din biserica mică (încălzită) în biserica mare (rece). De ex.: după obihodnicul⁴³ minăstirii Volocolamsc, se proceda astfel: cîntîndu-se «Prea binecuvîntată...», ieșeau preoții cu luminări aprinse și mergeau în biserica mare; «și sosind, cîntă doxologia înaintea aerului (*воздух*) apoi merg încet și cîntă «Sfinte Dumnezeule», iar preoții toți sub văzduh».⁴⁴

Desigur, în timpul doxologiei, aerul sta pe Sfânta Masă.

Obihodnicul minăstirii Sf. Antonie din Seisk spune că trecerea în biserica mare se făcea după svetilnă, iar vohodul doxologiei se făcea cu mare procesiune, preoții purtînd văzduhul, iar «egumenul însuși, țînînd în mîini Sf. Evanghelie». Nu se făcea ocolirea bisericii și vohodul se încheia în ușile împărătești, prin «Înțelepciune, drepti!», «Văzduhul» și Sfânta Evanghelie se puneau pe Sfînta Masă. Sfînta Masă era acoperită cu văzduhul toată săptămîna pascală, pînă simbătă după Liturghie, cînd îl ridicau și-l puneau la locul său».⁴⁵

39. Idem, *ibidem*.

40. Un tipic de Constantinopol, vezi *Indrumător pentru slujitorii bisericii* (în ru-sește), Kiev 1913, p. 620.

41. Tipicul m-rii Noul Ierusalim, după același, *op. cit.*, l. c.

42. Idem ca la nota 36.

43. Obihodnice se numeau manuscrisele ce cuprindeau slujbele pe note cu anumite indicațiuni tipiconale.

44. A. Dmitrievschi, *Serv. divin în Bis. Rusă în sec. XVI...*, p. 376

45. După același, *op. cit.*, p. 216-217.

În acest caz, nu era folosit aerul de la proscomidie, pentru că de acela ar fi fost nevoie pînă în Sîmbăta Tomii, la Sfînta Liturghie. Poate se folosea un aer de rezervă sau chiar «aerile» mari, care aveau altă întrebuițare decît cea euharistică și de care se găseau la vremea aceasta și în Biserica Rusă.

Alte două documente din acea vreme, spun că «preoții purtau pe capete văzduhurile mici, iar asupra capului egumenului (se afla) văzduhul mare, sub care el mergea, avînd în mîini Evanghelia. Procesiunea ieșea din altar pe ușa de miază-noapte și mergea spre ușile împărătești și intra apoi în altar, unde Evanghelia și văzduhul mare se pun pe Sf. Masă». ⁴⁶

Alt document zice: «Și iese cu Evanghelia și văzduhurile pe capetele lor și apoi frații sărutau Sf. Evanghelie și văzduhul, pe care se afla scena punerii în mormînt a Domnului nostru Iisus Hristos. Și-l așează pe Sf. Masă în altar, unde văzduhul mare stă pînă la duminica Tomii». ⁴⁷

Prin urmare, vohodul doxologiei avea ruta obișnuită a vohoadelor: se ieșea pe ușa de miază-noapte și se încheia în sfintele uși.

Se foloseau și acoperămintele mici, care n-aveau pe ele scena punerii în mormînt.

Ocolirea bisericii nu se făcea, aceasta era suplinită de trecerea din biserică mică în cea mare, care se făcea cu procesiune, în timpul slujbei. Documentele citate nu spun că în această procesiune se purta și văzduhul.

Important de reținut este faptul că frații sărutau Sfînta Evanghelie și văzduhul mare, în mijlocul bisericii, în timpul vohodului, înainte de a intra în altar.

5. Secolul XVII-XVIII. Reapariția ocolirii bisericii.

Pentru sec. XVII n-am avut la îndemînă decît tipicul tipărit la Veneția în 1643, după care prohodul se cînta ca și azi, fără a se specifica folosirea sfîntului epitaf, iar vohodul doxologiei se făcea cu Sfînta Evanghelie (p. 86). Este peste putință să nu se fi folosit în practică sfîntul epitaf, dar tipicul citat este o tipăritură și aceste tipice tipărite se caracterizează prin eziarea de a înscrie în cuprinsul lor practicile apărute în cult în cel de al doilea mileniu.

Tipicul rusesc din anul 1680 prevede însă ocolirea bisericii cu epitaful (plasceanița). ⁴⁸ Nu se mai vorbește de «văzduh», nici de cel mare, nici de cele mici.

Pentru sec. XVIII n-am avut la îndemînă decît tipicul tipărit tot la Veneția în 1738, care nu cuprinde nimic deosebit sau în plus față de cel din 1643, în problema ce urmărim (p. 182).

În Biserica Rusă însă, în acest secol «înfloresc» o sumedenie de practici noi, împotriva cărora sinodul și ierarhii vor lua măsuri în secolul nostru.

46. *Tipicul* ms. al schitului Auz(em)sc, nr. 86, p. 537; ms. bibl. tip. sinodale, nr. 288, p. 500 — după același, *op. cit.*, p. 217-218.

47. Ms. bibl. sinodale nr. 377, p. 440 verso, după același, *op. cit.*, p. 218.

48. Vezi *Indrumătorul...* (în rusește) citat mai sus, p. 550 și 610.

6. *Secolul XIX. Dezvoltarea maximă a ritualului cu sfântul epitaș: ruperea vohodului în două părți. Inovații.*

Sec. XIX se caracterizează pentru întreaga Biserică Ortodoxă, pe de o parte prin dezvoltarea deplină a acțiunilor liturgice cu sfântul epitaș, așa cum le avem azi⁴⁹, iar pe de altă parte, prin apariția a o mulțime de inovații mai mari ori mai mici, care persistă și azi în practica liturgică din diferite părți.

O caracteristică generală prezentată de documentele timpului, dar care nu aparține acestui secol, este ruperea în două părți a vohodului primar cu sfântul epitaș.

Prima parte este scoaterea lui la vecernia de vineri în mijlocul bisericii, unde rămîne pînă la sfîrșitul doxologiei de la denia de vineri noaptea, astfel că la cîntarea prohodului nu se mai scoate, nici nu se mai duce în altar după terminarea prohodului.

A doua parte, este luarea lui din mijlocul bisericii, la sfîrșitul doxologiei, ocolirea bisericii și introducerea lui din nou în biserică și în altar.

Această rupere în două a vohodului nu s-a produs abia în sec. XIX, dar pentru existența ei în secolele anterioare lipsesc informațiuni.

Încă din sec. XVI am remarcat obiceiul din minăstirile rusești de a se săruta Sfînta Evanghelie și văzduhul cel mare de către «frați» în timpul vohodului de la sfîrșitul doxologiei. Acest obicei trecînd și la bisericile de enorie și generalizîndu-se, pentru a se da posibilitate și altora, care nu puteau veni sau rămîne pînă la sfîrșitul deniei de vineri, s-a găsit de cuviință să se scoată sfîntul epitaș mai din timp, la vecernie. Altă rațiune nu poate avea această rupere în două a vohodului.

Acest lucru însă s-a produs mult mai înainte de sec. XIX, poate chiar din sec. XVII, cu siguranță însă că cel puțin din sec. XVIII.

SIMBOLISMUL ACȚIUNILOR LITURGICE CU SFÎNTUL EPITAȘ

În general spus, însuși serviciul Vecerniei și al Utreniei din Vinerea și Simbăta Patimilor, în cadrul cărora se folosește sfîntul epitaș, închipuiesc, amintesc ori reprezintă acțiunea săvîrșită de Iosif și Nicodim: luarea trupului Domnului de pe Cruce, pregătirea lui pentru înmormîntare și înmormîntarea lui.

1. *Simbolismul scoaterii sfîntului epitaș.*

«Scoaterea plascentei, — zice Pr. I. V. Bulgakov — simbolizează luarea de pe cruce a preacuratului trup al Mîntuitorului», precum și chipul așezării în mormînt a Domnului Iisus Hristos». ⁵⁰

«Purtarea sfîntului epitaș împrejurul bisericii și apoi punerea lui în mormîntul din mijlocul bisericii (cum e practica în Biserica Rusă) simbolizează înmormîntarea Domnului» ⁵¹

49. Numai un manuscris din 1841 nu pomenește nimic de sfîntul epitaș, ci spune că, după doxologie γένεται ἡ εἰσοδος μετὰ τοῦ εὐαγγελίου — Tip. ms. nr. 26, m-rea Pantelimon, la Dmitrievschi, *Descrierea...*, t. II, p. 592.

50. *Op. cit.*, p. 608.

51. *Ibidem*, p. 616.

Tot astfel, după P. Lebedew, prin scoaterea sfântului epitaful în mijlocul bisericii, «se înfățișează în mod văzut luarea corpului lui Iisus Hristos de pe Cruce și punerea lui în mormânt»⁵², iar ocolirea bisericii «închipuiește înmormântarea Mântuitorului».⁵³

«Și astfel pornește biserica, spre finea Vecerniei, la înmormântarea Domnului aproape într-un timp cu Iosif din Arimateia și cu Nicodim (ora 4 p. m.)».⁵⁴

De aceea, «prin unele locuri, masa pe care se așează epitaful, are forma de mormânt».⁵⁵ Ocolirea Bisericii «înseamnă drumul pînă la mormânt».⁵⁶

De altfel, acest «mormânt» este cu desăvîrșire străin, și în contradicție cu spiritul tradițional al cultului nostru ortodox.

De aceea, trebuie interzis de autoritatea bisericească. Analogul sau o masă obișnuită se încadrează perfect acestui spirit al cultului nostru.

Prin urmare, scoaterea sfântului epitaful la vecernie și așezarea lui în mijlocul bisericii pe analog sau pe o masă, simbolizează, cum am văzut, luarea trupului Domnului de pe Cruce, dar nu numai aceasta, ci și celelalte acțiuni ce s-au săvîrșit îndată după luarea de pe Cruce.

E de lasine înțeles că Iosif și Nicodim, luînd trupul Domnului de pe Cruce, l-au dus într-un loc potrivit și așezîndu-l pe o masă, pe o lespede de piatră sau pe un așternut, l-au pregătit pentru înmormîntare: i-au înfășurat mîinile și picioarele în fișii de pinză, capul în mahramă, întregul corp în giulgiu, consumînd și o amestecătură de smîrnă și aloe, ca la 100 l.; după aceea, l-au dus și l-au înmormîntat.⁵⁷

Aceste acțiuni — pînă la ducerea la groapă — și numai aceste acțiuni se comemorează și se închipuiesc prin scoaterea sfântului epitaful din altar și așezarea lui pe analog sau pe o masă în mijlocul bisericii.

De aceea, este obicei general — înscris în tipice — de a se pune flori pe sfîntul epitaful, după ce a fost așezat în mijlocul bisericii și chiar a se aprinde cățui cu smîrnă și tămîie ori a se stropi cu apă de trandafiri (miresme) — ca la orice mort, dar încă neîngropat.

Motivul ruperii în două a vohodului cu sfîntul epitaful de la sfîrșitul Utreniei a fost — după cum am văzut — ca să dea posibilitate de timp tuturor credincioșilor de a veni și a-l săruta — venerare de altfel înscrisă în tipice, dar unui mort deja îngropat nu i se mai poate da sărutare.

Este dar destul de clar că scoaterea sfîntului epitaful și așezarea lui în mijlocul bisericii nu are ca semnificație decît coborîrea de pe Cruce și pregătirea pentru înmormîntare. Acest lucru a fost sesizat și de unii

52. *Op. cit.*, p. 372.

53. *Ibidem*, p. 374.

54. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 898.

55. Pr. Florian Geomolean, *Manual de tipic bisericesc ortodox*, Cluj 1940, p. 152. și nota nr. 1.

56. *Ibidem*, p. 154 și nota nr. 2.

57. Ioan XI, 44; XIX, 39-40; XX, 5, 7; Luca XXIII, 53; XXIV, 12; Marcu XV, 46; Matei XXVII, 59 — cf. și Arhipresbiter-mitrof. Dr. V. Tarnavschi, *Arheologia Biblică*, 1930, p. 242; Diac. prof. N. Nicolaescu, *Patimile Mîntuitorului după Sfintele Evanghelii*, în «Studii Teologice» nr. 1-2, seria II, an. V. 1953. p. 113-114.

autorii. Astfel, un autor de tipic rus spune: «Cînd amîntim ducerea la groapă a Domnului și punerea Lui în mormînt, întrebuițăm în biserică plasceștița. Ea se scoate în Vinerea Mare în mijlocul bisericii, amîntindu-ne pogorîrea de pe Cruce a Domnului, iar în Sîmbăta Mare se înconjoară cu ea biserica, în amintirea înmormîntării trupului Domnului». ⁵⁸

Un liturgist romano-catolic numește ceremonia scoaterii sfîntului epitaș în mijlocul bisericii «l'ensevelissement du Christ» ⁵⁹, care înseamnă în primul rînd «înălșurarea în giulgiu», adică pregătire pentru înmormîntare și în al doilea rînd înmormîntare; iar cîntarea prohodului, ocolirea bisericii și introducerea sfîntului epitaș în altar, sînt numite «office des funérailles du Christ». ⁶⁰

Acțiunea liturgică a scoaterii sfîntului epitaș la Vecernia din Vinerea Patimilor în mijlocul bisericii se compune din următoarele părți, fiecare cu simbolismul ei:

a) Așezarea sfîntului epitaș pe Sfînta Masă, căderea și venerarea lui de către slinții slujitori, care închipuie coborîrea de pe Cruce a trupului Domnului și venerarea lui de către Iosif și Nicodim;

b) Procesiunea ducerii lui din altar în mijlocul bisericii, care închipuie purtarea trupului Domnului de către Iosif și Nicodim de la Crucea de la Golgota pînă la locul potrivit pentru pregătirea lui pentru înmormîntare;

c) Așezarea sfîntului epitaș pe masa sau analogul din mijlocul bisericii, care închipuie așezarea trupului Domnului de către Iosif și Nicodim pe o masă sau o lepede de piatră, ori pe un așternut, pentru a-l pregăti de înmormîntare;

d) Punerea Sfîntei Evanghelii — după liturghiere și a Sfîntei Cruci, iar după obiceiul din unele locuri și a unui procovăț pe sfîntul epitaș, care constituie pregătirea obișnuită a unui arhieru ori preot ori diacon, îndată după moarte, pentru a îi așezat pe așa-zisul catafalc ⁶¹ — apoi presărarea florilor, stropirea cu mireme (apă de trandafiri), căderea, așezarea sfeșnicelor cu luminări aprinse, a unei cășii fumegînde, etc., care constituie obișnuitul ritual de pregătire și așezare pe «catafalc» a trupului oricărui creștin răposat și care se săvîrșește împreună cu cele dintii, în cazul cînd cel răposat este un cleric — toate acestea închipuiesc pregătirea trupului Domnului de către Iosif și Nicodim pentru înmormîntare.

2. *Simbolismul cîntării prohodului, ocolirii bisericii cu sfîntul epitaș și al ducerii sfîntului epitaș în altar.*

Toți autorii, unanim, acordă ca simbolism acestor acțiuni: înmormîntarea trupului Domnului de către Iosif și Nicodim. ⁶²

58. C. Nicolșchi, *Despre antimisele din Biserica Rusă* (în rusește), S. Petersburg 1872, p. 169.

59. P. Abel Couturier, *Cours de Liturgie grecque-melkite*, fasc. II, Jérusalem, Paris 1914, p. 275.

60. *Ibidem*, p. 272.

61. *Molitfelnic*, Buc. 1937, p. 256-257.

62. P. Lebedew, *op. cit.*, p. 374; Prot. Dr. P. Procopovici, *op. cit.*, p. 52; A. Popovici, *op. cit.*, p. 107; Ec. St. Călinescu, *op. cit.*, p. 101; Dr. V. Mitrofanovici, *op. cit.*, p. 700; Raymond Janin, *Les Eglises orientales et les Rites orientaux*, Paris 1922, p. 88; *Liturghier*, 1921, p. 235.

Această înmormintare începe — după obicei — printr-o «slujbă» bisericească : cîntarea prohodului. Numai că, fiind vorba de înmormintarea unuia fără de păcat, această «slujbă» nu e o slujbă cuprinsă în Molitfelnic, ci o «laudă a îngropării», adică niște «mărimuri».

Ocolirea bisericii cu sfîntul epitaf înseamnă ducerea la groapă a Domnului ⁶³ ; «Și în sfîrșit, — zice Pr. V. Bulgakov — în sunetele clopotelor, noi ocolim biserica cu sfîntul epitaf, petrecînd pe cel mai mare ierarh, dumnezeiesc, cu cîntarea întreitsfințită, precum petrecem spre odihna cea din urmă pe toți creștinii, însoțind pe Iosif și Nicodim în cea din urmă purtare a dumnezeiescului Pătimitor, care a adormit, spre deschiderea mormîntului din grădină, la picioarele Golgotei, în odihna morții». ⁶⁴

În sfîrșit, punerea sfîntului epitaf pe Sfînta Masă, după ce am intrat în biserică și în altar, venind de la ocolirea bisericii, închipuie punerea în mormînt sau înmormintarea Domnului. ⁶⁵

Pr. MARIN APOSTOL

63. Pr. Fl. Geamolean, *op. cit.*, p. 154 și nota 2.

64. *Op. cit.*, p. 614-615.

65. Toate liturghierile românești conțin următoarele cuvinte, după așezarea Sfîntului Epitaf pe Sfînta Masă ; «Și se face prin minăstiri sărutarea Aerului, spre închipuirea punerii în Mormînt (Vezi, de ex. ed. Buc., 1956, p. 407).

MINTUIREA PRIN CREDINȚĂ ¹⁾

Credința ortodoxă mărturisește, în Simbolul Credinței, «un Domn, Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu... care pentru noi, oamenii, și pentru mîntuirea noastră S-a pogorît din cer, S-a întrupat de la Duhul Sfînt și din Fecioara Maria și S-a făcut om, S-a răstignit pentru noi sub Ponțiu Pilat, a pătimit și S-a îngropat». Biserica Ortodoxă învață prin aceste cuvinte că mîntuirea oamenilor a fost săvîrșită de Fiul lui Dumnezeu, Domnul Iisus Hristos, care a spus însuși despre Sine că : «...Fiul Omului n-a venit să I se slujească Lui, ci să slujească El și să-Și dea sufletul rîscumpărare pentru mulți» (Matei XX, 28 ; Marcu X, 45) și că această mîntuire a fost realizată prin umilirea Fiului lui Dumnezeu, care a luat de bună voie firea omenească, cu care a pătimit și a murit pe cruce. Despre acest lucru a scris apostolul Pavel creștinilor din Filippi : «...fiind chipul lui Dumnezeu, n-a socotit o răpire a fi El întocmai cu Dumnezeu, ci S-a deșertat pe Sine, luînd chip de rob, făcîndu-Se asemenea oamenilor, și aflîndu-Se la înfățișare ca un om, S-a smerit, făcîndu-Se ascultător pînă la moarte și încă moarte pe cruce» (Filipeni II, 6-8).

Taina aceasta a mîntuirii omenirii o lămurește apostolul Pavel în epistola către Coloseni, unde spune că în El a binevoit să locuiască toată plînirea și să împace cu Sine prin El toate, făcînd pace prin sîngele crucii Lui, prin El, fie cu cele de pe pămînt, fie cu cele din ceruri. Și pe voi, care erați oarecînd înstrăinați și vrăjmași cu mintea în lucrurile cele rele, acum v-a împăcat în trupul cărnii Lui, prin moarte, ca să vă înfățișați sfinți și fără prihană și nevinovați înaintea Sa» (Coloseni I, 19-22).

Vorbînd figurat despre această taină a mîntuirii omenirii prin Iisus Hristos, apostolul, în aceeași epistolă către Coloseni, a scris că Hristos a nimicit «zapisul ce era asupra noastră, care ne era potrivit cu rînduielile Lui și L-a luat din mijloc, pironindu-L pe cruce» (II, 14).

O trăsătură foarte însemnată a jertfei rîscumpărătoare a lui Iisus Hristos constă în faptul că ea n-a fost adusă pentru cîțiva oameni sau

---

1. N. Uspenski, profesor la Academia Duhovnicească din Leningrad, *Spasenie veroi*, în «Jurnal Moskovskoi Patriarhii», nr. 9, 1960, p. 38-41 (Raport prezentat la dezbaterile teologice de la Arnoldsheim).

pentru unele popoare alese, ci pentru omenirea întreagă, de orice seminție, limbă și popor sau neam (Apocalips V, 9; cf. I, 5), iar puterea mîntuitoare a acestei jertfe întrece toate păcatele de orice fel ar fi. «Sîngele lui Iisus Hristos — scrie alt apostol, Sfîntul Ioan Teologul — ne curăță de orice păcat» (I Ioan I, 7).

Răscumpărarea neamului omenesc prin moartea pe cruce a Domnului nostru Iisus Hristos stă la temelia învățaturii ortodoxe despre mîntuire. De aceea, ea este cuprinsă și în Simbolul Credinței. Ea a fost de asemenea obiect de teologhisire pentru Părinții Bisericii. «Nu te mira — scrie Sfîntul Chiril al Ierusalimului — că lumea întreagă a fost răscumpărată, căci Cel care a murit pentru lume n-a fost un simplu om, ci Fiul Unul Născut al lui Dumnezeu. Păcatul unui om, Adam, a putut aduce moartea în lume. Dacă prin fărădelegea unuia moartea a domnit în lume, cu atît mai mult prin dreptatea Celui Unul Născut va împărăți viața. Și dacă, cîndva, cei ce au gustat din pom au fost izgoniți din rai, oare acum, prin mijlocirea lemnului lui Iisus, nu vor intra mai ușor credincioșii în rai? Dacă cel întîi zidit din țărîna a adus moartea în toată lumea, oare Cel ce l-a zidit pe acela din pămînt nu poate aduce viața veșnică, El însuși fiind Viața? Dacă Finees, în rîvna sa, omorînd un om care a săvîrșit fapte rușinoase, a oprit mînia lui Dumnezeu, atunci Iisus care n-a omorît pe un altul, ci însuși pe Sine S-a dat spre răscumpărare, nu poate oare să potolească mînia de care-s vrednici oamenii?».

Mîntuirea omenirii de către Domnul nostru Iisus Hristos, — care S-a răstignit într-o epocă istorică concretă, sub Ponțiu Pilat, — constituie partea obiectivă a operei de mîntuire. Dar această operă mai are și o parte subiectivă, la care trebuie să participe cei pentru care a pătimit Mîntuitorul pe cruce, adică oamenii. Acestora, ceea ce li se cere credința în Domnul Iisus Hristos ca Mîntuitor al lor. Această credință constituie condiția cea dintîi, absolut trebuitoare pentru mîntuirea oamenilor. Marea ei însemnătate a arătat-o însuși Hristos, cînd după Învierea Sa din morți, trimițînd pe ucenici la propovăduirea Evangheliei, a spus: «Cel ce va crede și se va boteza, se va mîntui, iar cel ce nu va crede, se va osîndi» (Marcu XVI, 16). «Cel ce crede în Fiul, are viață veșnică, iar cel ce nu ascultă de Fiul, nu va vedea viață, ci mînia lui Dumnezeu rămîne peste el» (Ioan III, 36; VI, 29). Despre trebuința credinței în Domnul Iisus Hristos pentru mîntuirea omului au învățat și apostolii. Această credință, după cuvintele Sfîntului Apostol Pavel, îndreptează pe om și-i deschide drum la harul lui Dumnezeu (Romani V, 1-2; Efeseni II, 8). Despre aceeași însemnătate a credinței vorbește apostolul Petru: «Binecuvîntat fie Dumnezeu și Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, care după mare mila Sa, prin învierea lui Iisus Hristos din morți, ne-a născut din nou, spre nădejde vie, spre moștenire nestrîcătoare și neîntinată și neveștejită, păstrată în ceruri pentru noi, cei păziți cu puterea lui Dumnezeu, prin credință, spre mîntuire, gata să se dea pe față în vremea de apoi» (I Petru I, 3-5).

Credința în Domnul Iisus Hristos, ca o condiție absolut trebuitoare pentru mîntuirea personală a omului, nu poate fi înlocuită prin nimic,

nici prin respectarea normelor etice generale omenești, nici prin virtute în sine, — cum spune apostolul Pavel: «... omul nu se îndreptățește din faptele legii, ci numai prin credința în Iisus Hristos; și noi am crezut în Iisus Hristos, ca să ne îndreptățim din credința lui Hristos, iar nu din faptele legii; pentru că nu se va îndreptăți din faptele legii nici un trup» (Galateni II, 16; Romani III, 28, 30). Cu toate că aceste cuvinte ale apostolului Pavel au fost îndreptate împotriva iudeilor contemporani cu el, care înțelegeau să se mîntuiască prin păzirea tăierii împrejur, stabilită de Dumnezeu, Biserica a socotit această învățătură a apostolului ca referindu-se către toți oamenii în general, spre a-i preveni asupra auto-înșelării în ce privește mîntuirea prin forțele și prin virtutea lor personală.

«Noi, — a scris Sfîntul Clement Romanul către creștinii din Corint, — fiind chemați după voia Sa (adică a lui Dumnezeu) în Iisus Hristos, nu ne îndreptăm prin noi înșine și nici prin înțelepciunea sau rațiunea noastră, sau prin evlavie și faptele făcute de noi în curăția inimii, ci prin credința prin care Atotîntorul Dumnezeu i-a îndreptat pe toți cei din veac».

Mai tîrziu, Vasile cel Mare a scris: «Este absolută și întregă slava numai a lui Dumnezeu, cînd omul nu se laudă cu dreptatea sa, întrucît știe că n-are dreptate adevărată, ci e îndreptat numai prin credința în Hristos».

Considerînd credința în Domnul Iisus Hristos drept cea dintîi condiție trebuitoare pentru mîntuirea personală, Biserica Ortodoxă înțelege această credință ca fiind principiul duhovnicesc al vieții celei noi din om, care îi transfigurează întreaga sa lume interioară și se face izvorul oricărei virtuți. O indicație asupra unei asemenea credințe găsește Biserica în cuvintele Domnului însuși: «Nu oricine Îmi zice Mie: Doamne! Doamne! va intra în împărăția cerurilor, ci cel ce face voia Tatălui Meu care este în ceruri» (Matei VII, 21; Luca VI, 46); precum și în cuvintele apostolilor, de pildă ale apostolului Iacob, care scrie că: «credința fără fapte este moartă» (Iacob II, 17; 20, 26).

Această credință, dacă nu e unită cu fapte bune, el o aseamănă cu credința dracilor: «Tu crezi că Dumnezeu este unul, dar și demonii cred și se cutremură» (Iacob II, 19). La fel, a scris apostolul Ioan: «Cel ce zice: L-am cunoscut, dar poruncile Lui nu le păzește, mincinos este și în el nu este adevărul» (I Ioan II, 4) și, în fine, apostolul Pavel scrie că: «nu cei ce aud legea sînt drepecți la Dumnezeu ci împlinitorii legii vor fi îndreptăciți» (Romani II, 13) ș. a.

Necesitatea unei credințe lucrătoare, în Domnul, constituia o axiomă pentru membri Bisericii primare. În această privință, a scris Sfîntul Clement Romanul: «Așadar, ce să facem fraților? Să părăsim virtutea și dragostea? Nicidecum! Să nu dea Domnul să ni se întimple una ca aceasta; dimpotrivă, să ne grăbim cu toată hotărîrea și silința, să săvirșim tot felul de fapte bune... Un muncitor bun dobîndește ușor pîine pentru munca sa, pe cînd leneșul și nepăsătorul nu au dreptul nici să privească la cel ce le-a oferit de lucru. Iar noi, se cuvine să fim plini de rivnă în facerea binelui, căci totul este de la El».

Rîndurile acestea le-a scris Sfîntul Clement în scrisoarea sa I către Corinteni. În a doua scrisoare pe care le-o adresează, el revine la această problemă: «În ce trebuie să conștie vrednicia noastră față de El (adică Dumnezeu) — întrebă părintele apostolic — dacă nu în a nu-L tăgădui pe Acela prin care am cunoscut noi pe Dumnezeu. El însuși spune: «Pe oricine Mă mărturisește în fața oamenilor, îl voi mărturisi și Eu în fața Tatălui Meu». Iată ce recompensă ni se dă pentru a-L fi mărturisit pe Cel prin care am fost mîntuiți. Dar prin ce anume îl mărturisim? Prin faptul că-I împlinim cuvîntul și nu-I nesocotim poruncile Sale și nu-L cinstim numai cu buzele, ci din toată inima și din tot cugetul. El îi spune lui Isaia: «poporul acesta Mă cinstește cu buzele, iar cu inima este departe de Mine».

Așadar, să nu ne mîrginim doar a-L numi pe El Domn; acest lucru nu ne va mîntui. Căci El spune: «Nu oricine Imi zice Doamne! Doamne! se va mîntui, ci cel ce face dreptatea». De aceea, fraților, îl vom mărturisi cu faptele, cu iubirea unuia către altul, nu cu adulter, sau cu calomnierea unuia de către altul, nici cu invidie, ci cu înfrînări, milă și bunătate; noi trebuie să compătimim unul cu altul și să nu fim iubitori de arginți. Cu asemenea fapte îl vom mărturisi pe El și nu cu unele potrivnice acestora».

S-ar putea cita multe afirmații asemănătoare, ale Părinților Bisericii. Dar, poate e de ajuns să amintim cuvintele măcar ale unuia din ei, ale marelui dascăl al Bisericii, Sfîntul Ioan Gură de Aur: «Vă implor—spune el — să depunem toate silințele ca să devenim tari în credința cea adevărată și să ducem o viață de virtute. Căci dacă la credință nu vom adăuga o viață demnă, vom fi supuși la chinuri cumplite. Hristos însuși a întărit acest lucru în Evanghelie, cînd a vorbit despre oamenii aceia care au izgonit dracii și a proorocit că vor fi osîndiți pentru viața lor. Pe de altă parte, toate parabolele Sale: cea cu fecioarele, cu năvodul, cu neghinele, cu pomul care nu făcea roade, ne cer să fim virtuoși cu fapta. Despre dogme, Domnul rareori vorbește, căci nu e greu a crede în ele, pe cînd despre viața de virtute grăiește foarte des, sau mai bine zis, totdeauna, căci pe calea vieții ne așteaptă o luptă fără curmare, deci și osteneală. Dar mă refer eu oare numai la deplina părăsire a virtuții? Doar neglijarea chiar a celei mai mici părți a acesteia te expune la dezastre mari. De pildă, lepădarea facerii de milostenii îl aruncă în gheeră pe cel nepăsător în aceasta... Ba, mai mult, nu numai neglijarea unei virtuți oarecare zăvorăște cerul pentru noi, ci chiar prin împlinirea virtuții fără stăruință și grija trebuitoare, vă veți atrage consecințe.

În alt loc, Sfîntul Ioan spune: «Nici botezul, nici iertarea păcatelor, nici titlul de cinste, nici părăsirea la taine, nici masa sfîntă, nici gustarea din Sfîntul Trup, nici împărășirea cu Sfîntul Sînge și nimic altceva asemenea cu acestea nu ne poate aduce folos, dacă nu vom duce o viață dreaptă și curată de orice păcat».

Așadar, după învățătura Bisericii Ortodoxe, în mîntuirea omului prin credință, trebuie deosebite două părți: o parte care este constituită de faptul istoric al răscumpărării pe cruce prin Domnul nostru Iisus Hristos, a întregului neam omenesc, săvîrșită nu pentru vreun merit al oamenilor, ci

din iubirea fără de margini a lui Dumnezeu față de oameni. De aceea, această parte a lucrării mântuirii se poate numi obiectivă. Cealaltă parte, care se poate chema subiectivă, formează contribuția personală a participării omului la mântuirea sa. În mod concret, această contribuție a participării sale constă în credința tare a omului în Hristos, ca Mântuitor al său, și în împlinirea cu fapta a poruncilor Domnului.

Traducere de magistrand ANATOLIE ZAREA

BISERICA ETIOPIANĂ

În viața de toate zilele a celor 20.000.000 de locuitori ai statului african al Etiopiei, care se întinde pe o suprafață de 1.184.00 km², religia ocupă un loc aparte. Aceasta este impresia delegației Bisericii Ortodoxe Ruse, care a vizitat, la sfârșitul anului 1958, timp de câteva săptămâni, Etiopia¹.

Biserica Etiopiei e națională.

Căpetenia Bisericii Etiopiene, Arhiepiscopul Vasile, se bucură de multă stimă. Episcopul Teofil și alți chiriarihi sînt membri ai parlamentului.

Cît privește situația ei, Biserica Etiopiană nu este autocefală, ci numai autonomă, depinzînd de Patriarhia Coptă din Cairo. Dependența aceasta e doar cu numele și constă în îndatorirea pomenirii numelui patriarhului copt de la Cairo la liturghie, de către căpetenia Bisericii Etiopiene și în confirmarea și instalarea arhiepiscopului etiopian de către patriarhul copt.²

Istoria acestei dependențe a Bisericii Etiopiene de Biserica Coptă este destul de veche.

Astfel, cînd în secolul al IV-lea Etiopia a trecut la creștinism, primul său episcop a provenit din Alexandria, iar ca urmare, Biserica Etiopiană a depins de cea din Alexandria. După Sinodul de la Calcedon, Biserica Egiptului s-a împărțit în: Biserica Coptă (monofizită) și ortodoxă (mel-

---

1. Amănunte despre vizita acestei delegații bisericești se pot găsi în «Jurnal Moskovskoi Patriarhii» nr. 11/1958, 4, 6 și 7/1959.

2. «Jurnal Moskovskoi Patriarhii» nr. 6/1959.

chită), fiecare dintre acestea considerînd că Biserica Etiopiană îi e subordonată. Raporturile prietenești și colaborarea oficială dintre Constantinopol și Axum au apropiat Biserica Etiopiană mai mult de cea Ortodoxă, decît de cea Coptă. Mai tîrziu, însă, cuceririle arabe au izolat Etiopia de creștinătatea bazinului Mării Mediterane, încît capul Bisericii Etiopiene (Abuna) a început a fi numit de către patriarhul copt și ales dintre clericii copti. Iată de ce Biserica Etiopiană se numește Coptă. Dar ar fi o greșeală să-i numim pe etiopieni, sub raport religios, copti —, lucru care adesea se face. Biserica Etiopiană este o Biserică națională aparte, cu tradițiile sale proprii și cu unele particularități inerente doar ei, care o deosebesc cu totul de Biserica Coptă. În decursul unei lungi perioade de izolare de lumea creștină greco-latină, ea s-a dezvoltat pe baza tradițiilor sale naționale.

Biserica Etiopiană a avut multă vreme doar un singur episcop, totdeauna egiptean, trimis de Patriarhia coptă din Egipt, fiind considerată secole de-a rîndul doar o simplă eparhie coptă. Episcopii aceștia se simțeau străini de popor și se ocupau puțin de treburile Bisericii Etiopiene. Cînd mureau, treceau ani îndelungați pînă ce se afla la Cairo și li se trimitea de acolo un nou episcop.

Biserica din Etiopia, ca număr de membri, întrecea cu mult Biserica Coptă, de care depindea. Chiar limitarea numărului de episcopi a devenit motiv de divergență între cele două Biserici. În secolul XIX, Etiopia a revendicat hirotonia episcopilor săi și prezența unui episcop național la conducere. Această cerere a provocat o mare opoziție din partea Bisericii Copte, care se sprijinea pe un Canon apocrif al Sinodului Ecumenic de la Niceea, în care se spunea că etiopienii sînt îndatorați să primească ocrotirea Bisericii din Alexandria. Tratatativele au fost reluate în cel de al treilea deceniu al secolului nostru, și după o discuție de trei ani, s-au încheiat, în 1929, printr-un compromis. Biserica Etiopiană a fost de acord să primească pe noul său arhiepiscop de la Alexandria, dar cu condiția ca patriarhul copt să hirotonească patru episcopi etiopieni. În 1930, numărul acestora s-a mărit la cinci. Această hirotonie a inspirat Bisericii Copte temerea că episcopii etiopieni își vor alege la rîndul lor pe capul Bisericii lor, vor mări numărul episcopilor, și în felul acesta vor face independentă Biserica Etiopiană. Conducerea Bisericii Copte a cerut etiopienilor să se abțină de la noi hirotoniri.

În timpul ocupației italiene a Etiopiei (1936-1940), Biserica Etiopiană a fost proclamată autocefală. În fruntea ei a stat Abuna Avraam, care în scurt timp a hirotonit noi episcopi, deoarece dintre cei cinci de mai îna-

înte, rămăsese în viață doar unul. Acest lucru a provocat protestul Bisericii Copte: Abuna Avraam și episcopii nou hirotoniți au fost anatematizați, iar noul statut bisericesc n-a fost recunoscut. În 1942 au început lungi tratative, ajungându-se în cele din urmă la acest acord: 1. Biserica Etiopiană are dreptul la sfințirea imediată a cinci episcopi de către patriarhul copt, dar trebuie să-și primească căpetenia din Cairo; 2. Întiistătătorul numit al Bisericii Etiopiene, arhiepiscopul Chiril, își păstrează titlul nominal de Arhiepiscop al Bisericii Etiopiene pînă la moartea sa, dar reședința îi va fi la Alexandria; 3. Succesorul său va fi ales dintre episcopii etiopieni și va avea dreptul de a hirotoni episcopi alți candidați, potrivit nevoilor Bisericii, dar totdeauna cu știrea patriarhului copt de la Cairo. Acest acord a fost întîmpinat în Etiopia cu mare satisfacție, fiind apreciat drept un eveniment de o deosebită însemnătate istorică și bisericească.

În timpul de față, conducătorul Bisericii Etiopiene este un episcop etiopian care conduce aproape independent, supremația patriarhului copt fiind doar cu numele. Într-adevăr, în 1949 murind arhiepiscopul Chiril, adunarea electivă a ales întiistătător al Bisericii Etiopiene pe episcopul Vasile de Shios. Patriarhul copt, Iusab II, a confirmat această alegere și la 14 ianuarie 1950 l-a instalat pe episcopul Vasile ca arhiepiscop al Etiopiei. Venirea arhiepiscopului Vasile de la Cairo, la Addis-Abeba, a fost un prilej de mari solemnități în țară. El poartă titlul de «primat al Bisericii Etiopiene», conduce și eparhia Șoa și Minăstirea «Devre Libanon» (Muntele Liban), situată în munți.

Ajutorul său este episcopul Teofil, care conduce afacerile interbisericești și Colegiul Teologic din Addis-Abeba.

Etiopia are următoarele 13 eparhii, cu întiistătătorii respectivi: 1. Șoa — arhiepiscopul Vasile; 2. Tigre — episcopul Ioan; 3. Harrar — episcopul Teofil; 4. Godjam — episcopul Marcu; 5. Ualega — episcopul Iacob; 6. Gondar — episcopul Mihail; 7. Sedamu — episcopul Timotei; 8. Djimma — episcopul Grigore; 9. Volla — episcopul Gavriil; 10. — Gomogofa — episcopul Sever; 11. Gori — episcopul Tadeu; 12. Dsmara — episcopul Marcu; 13. Arusi — episcopul Luca. În afară de acești episcopi, Biserica Etiopiană mai mare un episcop și la Ierusalim.

Cei 14 episcopi fac parte din sinodul Bisericii Etiopiene, care se întrunește de două ori pe an.

Clerul e «negru» și «alb», cel dintîi precumpănind.³

3. «Jurnal Moskovskoi Patriarhii», nr. 7/1959, pag. 71-72.

În Addis-Abeba strălucește catedrala Haile Selassie în stil clasic și, alături, Colegiul Teologic — cea mai înaltă școală teologică a țării, — biserica Arhanghelului Gavriil, Mănăstirea Menelic cu o școală teologică, și mormîntul împăratului Menelic II. La 60 km de Capitală e Mănăstirea Zukala, pe un munte de 4000 m altitudine ; aici a trăit în secolul XIV un sfînt etiopian, Hebre Manfas Kuddus, venerat de popor pentru viața lui sfîntă. În insulele lacului Tana sînt alte mînăstiri.

O problemă acută pentru Biserica Etiopiană o constituie prozelitismul catolicilor.

O SUTĂ DE ANI DE LA MOARTEA EPISCOPULUI FILOTEI AL BUZĂULUI

(16 AUGUST 1860 — 16 AUGUST 1960)

La 16 august 1960 s-au împlinit 100 de ani de la mutarea din viața aceasta la cele veșnice a episcopului Filotei Pırșoi, ardeleanul dotat cu mult spirit practic, ce a fost 10 ani economul episcopului Chesarie și apoi, după moartea acestuia, a condus Episcopia Buzăului, tot 10 ani, ca «cîrmuitor» și apoi episcop titular.

Personalitatea acestui episcop, mai precis caracterul lui, a fost zugrăvit cu multă patimă de un fost prieten și apoi dușman înveterat, fostul ierodiacon Ipatie Petrescu, director al Seminarului Eparhial la 1848, încît posteritatea, privindu-l prin prisma invectivelor acestuia, a rămas cu convingeri eronate, mai ales că pana veninosului biograf i-a trecut sub tăcere toate realizările din domeniul bisericesc și național — unele epocale —, ca bunăoară tipărirea Bibliei, sau rolul predominant și îndrăzneț ce l-a jucat în lupta pentru unirea Țărilor Romînești.

Rîndurile de față nu au ca scop o intenționată reabilitare, ci numai ca, privit și cîntărit imparțial prin prisma unui veac trecut de la moartea sa, în lumina documentelor — puține de altfel — ce s-au mai păstrat, să-i înfățișeze realizările ce nu pot fi trecute sub tăcere și astfel, să se tragă concluziile firești.

Scurte date biografice. Precizări asupra datei nașterii, nu avem. Folosind însă cele relatate de I. D. Petrescu¹, Filotei s-ar fi născut în jurul anului 1805, în cătunul Cernat din comuna Săcele-Brașov, cu numele din botez de Filip, din părinții Ion și Dobra Pırșoi, țărani cu o stare materială modestă.

Inzestrat cu un cap bine legat, cu o figură brunetă, «cu ochi jucători și rizători, iar gura-i pururea zîmbitoare», copilăria și-a petrecut-o în satul natal, pînă la o vîrstă de 13 ani, cînd — datorită faptului că avea și

1. I. D. Petrescu, *Buchetul, urmat de diverse cugetări alese*, Tîrgoviște 1889, p. 31 ; Ec. Gh. Ionescu, *Viața și activitatea lui Filotei, episcopul Buzăului*, Buc. 1941, p. 7.

o voce deosebită — părinții îl dădură în grija unei rude a lor, văr al mamei, preot la mănăstirea Suzana.²

Aici însă, nu stă mult timp, pentru că datorită firii sale zburdalnice, e silit de conducerea mănăstirii să-și schimbe domiciliul ceva mai în sus, la mănăstirea Cheia, ca și de aici, nu după mult timp, să-l găsim în mănăstirea Sinaia, unde a fost tuns în monahism.

Anul acestui eveniment nu-l cunoaștem și nici cînd a plecat de aici la Neamțu, unde avea o rudă a tatălui său, duhovnicul Filip. Nu avem știri nici despre viețuirea sa aici, dar se presupune că n-a stat prea mult, fiindcă îl găsim în mănăstirea Vatoped din Sfîntul Munte, unde învață limba greacă, muzica psaltică și meșteșugul de a lucra diferite obiecte de cult, din lemn și piatră, cu multă măiestrie artistică.⁴

După un oarecare timp petrecut aici, cît anume nu știm, se reîntoarce în patrie, cu o recomandatie a starețului către fratele său, ce era egumen la Sf. Ecaterina din București, unde se și stabili. Aici, a fost cunoscut de episcopul Chesarie care — datorită inteligenței, cunoștințelor muzicale și vocii sale deosebite, îl ia pe lingă sine la Buzău, hirotonindu-l arhidiacon în anul 1826.⁵

Din anul 1833 și pînă la moartea episcopului Chesarie, Filotei își desfășoară din plin munca de econom, luînd parte activă la marea campanie de reconstrucție pe care a desfășurat-o acesta, atît prin reconstrucția Centrului Eparhial, cît și a multor metoace. După 30 noiembrie 1846, cînd moare episcopul Chesarie, a fost numit locotenent de episcop — cîrmuitor al Sfintei Episcopii, cum se intitula — și o corespondență din Vestitorul românesc⁶ arată că prin «rînduirea de locțiitor al Sf. Sale părintelui econom Filoteiu, care 21 ani a studiat în viața omului celui mare secretul de a sluji și lui Dumnezeu și oamenilor cu smerenie, rîvnă și neinteresare», a fost ca o «doctorie potrivită la ranele cele simțitoare ale fiilor» la pierderea scumpului lor părinte. În acest timp, și-a păstrat în continuare funcția de econom, care, după biografiul său, a fost «o sinecură lucrativă pentru noul și nesățiosul econom», care i-a adus prin mijloace nepermise, o mare sumă de bani ce ar fi contribuit în mod hotărîtor la alegerea sa ca episcop al Buzăului. Nu știm în ce măsură este adevărată această afirmație; în schimb, știm că era susținut de binecunoscuții ardeleni: Gavriil Munteanu, G. Barițiu, Florian Aaron, care-l socoteau «bărbat cu minte sănătoasă, de la care am putea aștepta multe, cu încredințare că le vom dobîndi...», fiind «un mare cîștig pentru noi să-l vedem înălțat pe scaunul episcopesc».⁷

Datorită atmosferei acestora, cît și convingerilor domnitorului, care se încredințase de meritele lui la fața locului⁸, este ales de Adunarea

2. *Ibidem*. 3. *Ibidem*, p. 8. 4. *Ibidem*, p. 9. 5. *Ibidem*, p. 10.

6. Anul XI, nr. 3 1847, p. 11

7. I. Ionașcu, *Material documentar privitor la istoria seminarului din Buzău*, Buc. 1937, p. 61.

8. Episcopul Filotei era atașat domnitorului Știrbei. Astfel cînd el a fost rechemat de la Viena, la Giurgiu era așteptat de o delegație în care figura și el (Mihai Popescu, *Ocupația Principatelor Romine de Ruși și Austriaci între 1855-1857*, în «Convorbiri Literare», an. 63 (1930), ianuarie, p. 82.

Obștească, la 14 septembrie 1850, «prin unime de glasuri», episcop al Buzăului.⁹ Confirmat la 15 septembrie, primind investitura la 17, aceeași lună¹⁰, a fost hirotonit arhiereu la 27 octombrie.¹¹

Imediat după hirotonie, la 28 octombrie, el făcea cunoscut tuturor preoților că «Prea puternicul Dumnezeu din înalta sa milostivire și prin alegere(a) înfățișătorilor neamului cu urmare și a Mării Sale prea înălțatului nostru Domn a ales pre Smerenia Noastră episcop al eparhiei Sf. episcopii Buzău». Și cerea ca, de acum înainte, să fie pomenit la toate slujbele bisericești, după pomenirea «a prea Sfințitului și îndreptătorului Sinod». ¹² Instalarea ca episcop a avut loc la 5 noiembrie, cînd, la Buzău, a fost o mare sărbătoare.

După slujirea sfintei Liturghii, în biserica catedrală, Filotei a ținut o lungă și interesantă cuvîntare¹³, după care a vizitat «ostășeștile spităluri așezate în episcopie», iar la intrarea în palat, Gherasim Vintileanu a ținut un cuvînt.¹⁴

Ca episcop, în nouă ani de păstorie, pînă cînd s-a bolnăvit, a desfășurat o activitate lăudabilă în toate laturile, după cum vom vedea în cele ce urmează :

Realizări culturale. Episcopul Filotei n-a învățat în școli teologice, dar înzestrat cu o deosebită inteligență și cu un gust al cititului, care — după expresia sa — era un «lucru care prea mult mă mulțumește» — ¹⁵ și-a făcut o cultură teologică adecvată funcției respective. Preocuparea sa pentru cultivarea minții era concretizată — la 1849 — într-o bibliotecă personală, de 443 volume cărți bisericești, «politicești», franțuzești, grecești și rusești, cu un conținut variat de la Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Atanasie, Sf. Vasile, Ilie Miniat pînă la Massillon, Bourdaloue și cărțile lui Dimitrie Cantemir, Mihail Kogălniceanu sau Bălcescu. Cu instrucția teologică pe care și-a făcut-o singur și înconjurat de oameni capabili, cu studii în străinătate, ca D. Racoviță la Atena și D. Piriianu la Kiev, — profesori la seminar — a pornit o vastă mișcare culturală în Eparhie, continuînd-o pe cea a predecesorului său, ca în anumite privințe, chiar s-o întrecă.

Reutilizarea tipografiei. Tipografia eparhială, înființată în 1691¹⁶, reînființată în anul 1834 de către episcopul Chesarie, din anul 1846 sta în nelucrare. Cum teascurile erau din lemn, episcopul Filotei, reparîndu-le, le pune în funcțiune în anul 1852, continuînd să tipărească cu ele și în

9. *Buletinul Oficial al Țării Românești*, nr. 80-22 septembrie 1850.

10. *Eho Ecclesiastic*, septembrie 1850.

11. Ghenadie Enăceanu, *Album și Facsimile*, Buc. 1880, p. 23; Ec. Gh. Ionescu, *op. cit.*, p. 21.

12. Biblioteca episcopiei Buzăului, *ms.* 6279, p. 3.

13. Ea a fost alcătuită de arhimandritul Dionisie Romano, după cum arată în «Adunare de cuvinte zise la diferite ocazii...» Buzeu 1868, unde o și retipărește din *Eho Ecclesiastic*, unde s-a tipărit la vremea ei.

14. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 79, doc. 122.

15. Din scrisoarea către Grigore Pleșoianu, aflată la începutul cărții «Engolpionul de aur», Sibiu, 1833.

16. Pr. Gabriel Cocora, *Tipografia și tipăriurile de la Episcopia Buzăului*, în «Biserica Ortodoxă Romînă an. 78 (1960), nr. 3-4, p. 286.

următorul an, dar — cum cu acestea nu se mai putea lucra normal — în august 1853, se adresa arhimandritului Dionisie Romano, stareț la minăstirea Sadova-Dolj, ca să se intereseze în București, la librării Daniilopol și Kopainig, ce fel de teascuri au de vânzare și să-l înștiințeze urgent, ca să știe ce trebuie să facă spre a putea împlini trebuința ce-o avea de asemenea teascuri.¹⁷

Cum la 20 ianuarie 1854 încă nu se realizase nimic în privința achiziționării teascului de fier și a literei, Filotei cerea acestuia să-i răspundă «cu deamănuntul ce s-a realizat în această problemă». Arhimandritul Dionisie însă, între timp, încheiase contract cu librarul George Ioanid din București, pentru procurarea unui teasc tipografic din Viena, pe care contractantul îl expedia la Buzău în luna aprilie 1854, costînd 4.179,27 lei¹⁸, și tot acesta era furnizorul hîrtiei tipografice, vînzînd episcopiei, în cursul anului 1854-1855, 1016 topuri de hîrtie, în valoare de 57.404 lei, prin intermediul ieromonahului Ambrozie (Popa Tun), îngrijitorul metocului episcopesc din București.¹⁹

Tipărituri. Inzestrată cu teasc de fier și literă nouă, tipografia a funcționat 5 ani, tipărindu-se 25 cărți de ritual, psaltichie, morale, etc., după cum urmează:

Acatistier, 1852, în 8°, cu 342+2 p; Ciaslov, 1852, în 8°; Psaltire, 1852, în 8°, cu 325+3; Slujba sfințirii besericii, 1853, în 4°, cu 59+1 p; Carte foarte folositoare de suflet, 1853, în 4°, cu 154 p; Opt-glasar și Catavasier, în 8°, cu 268+2 p; Catehisul, 1853, în 8°, cu 156 p; Scurtare de Aritmetică, 1853, în 8°, cu 104+5+1 p; Prohodul, 1853, în 4°, cu 285 p; Cuvînte la Apostolii Duminicilor de preste tot anul, 1853, în 4°, cu 623 p; Penticostar, 1854, în 4°, cu 565 p; Orologiu (Ciaslov), 1854, în 4°, cu 310 p; Sentenții morale, 1854, în 4°, cu 126 p; Istoria Sfîntă, 1854, în 4°, vol. I, 384 p, vol. II, 434 p; sau Testamentul vechi și nou, 1854-1856, 5 volume, în 4°, vol. I, 384 p, vol. II, 434 p, vol. III, 510 p, IV, 526 p. și V, 458 p; Psaltirea, 1856, în 8°, cu 360 p; Anastasimatar bisericesc, 1856, în 4°, cu 298 p; Irmologhion sau Catavasier, 1856, în 4°, cu 218 p; Teoreticon, 1856, în 4°, cu 42 p; Tomul întii al Antologhiei, 1856, în 4°, cu 325+1 p; Rînduiala Sfîntei și Dumnezești leturghi, 1856, în 4°, cu 264 p; Aghiazmatar mic, 1857, în 4°, cu 212+2 p; Datoriile soțietății casnice, 1857, în 8°, cu 91+1 p; Viața și 183 fabule ale lui Esop, 1857, în 8°, cu 82+16+175 p.²⁰

Cărțile acestea, tipărite pentru acoperirea nevoilor bisericilor și a școlilor de prin sate, se vindeau cu un preț «foarte cuviincios», încît abia se acoperiau nevoile retipăririi altora.²¹

Tipărirea Bibliei. Dorința de a contribui «cu cevași spre binele patrii», episcopul Filotei și-a manifestat-o încă din anul 1833, cînd, rugînd pe Grigore Pleșoianu să traducă din grecește cartea «Engolpionul de aur»

17. *Ibidem*, p. 294. 18. *Ibidem*, p. 295. 19. *Ibidem*, p. 295.

20. *Ibidem*, p. 320-326, unde se face descrierea lor.

21. *Orologiu* (Ciaslov), Buzău 1854, «Înainte cuvîntare».

și s-o tipărească cu a sa cheltuială, îi scria, printre altele: «Eu, deși sint într-o stare mai mult de jos decît de mijloc, deși într-o profesie cu-n venit destul de mic, deși înstrîmătorat de multe trebuințe, dar totuși bucuria ce am pentru înmulțirea cărților romînești și datoria ce am de a contribui și eu cu cevași spre binele patrii mele, îmi poruncește ca să fac această mică jertfă. Dacă cerul îmi va da vreodată și putere măcar pe jumătatea rivnei ce am, voi face și alte jertfe potrivite cu datorile mele către patrie».²²

Și iată că puterea o are cînd ajunge episcop și-si înscrie ca punct central al activității sale, tipărirea Bibliei, încă de la începutul păstoriei, după cum arată prietenul său, arhimandritul Dionisie Romano, că «între cărțile ce doriți a le avea preoții, de multe ori mi-ați arătat că ați voi să fie cel dintîi Biblia, o ediție însă mai portativă, mai îndreptată și cu comentatiile trebuincioase».²³ Pentru realizarea acestui scop, Filotei face pregătirile necesare încă din 1852, cînd îi porunca lui G. Barițiu să vină la Buzău, cu 400 galbeni pe an, dar împrejurările politice nepermițîndu-i acestuia să intre în țară, se apucă de lucru cu ajutoarele ce le avea la Buzău, retipărind Biblia de Blaj, pentru că o socotea «mai bine tălmăcită și mai luminată în înțeles», dar mult îndreptată și «curățită de ziceri învechite» și «corectată pe cît s-a putut mai bine în privința stilului și a ortografiei».

Motivul ce l-a determinat să retipărească Biblia era faptul că «în limba romînă d-abia pînă acum s-a tipărit de trei ori! Și a ajuns o carte atît de rară și atît de costisitoare, încît foarte rar o poate vedea cineva, nu zic la ceilalți creștini romîni, ci chiar și la preoți, care trebuie să fie propoveditorii cuvîntului lui Dumnezeu, nu vede cineva la dînșii decît Liturghia și Molitfelnicul, iar Sfînta Scriptură, coroana cărților, niciodată n-a împodobit stearpa lor bibliotecă».²⁴

Vrînd să curme această stare de lucruri provenită mai ales din «grelele împrejurări prin care a trecut patria noastră și nestatornicia timpului», ia această «colosală sarcină», deși «întreprinderea tipăririi unei asemenea cărți colosale covîrșește mijloacele noastre materiale, dar nu și rîvna ce avem pentru luminarea și înaintarea clerului și pentru înmulțirea și rodirea cuvîntului lui Dumnezeu».²⁵ Lucrul tipăririi începe în anul 1854, dar «spre a nu fi o carte atît de voluminoasă, după cum sint celelalte Biblii care cu greu se poate purta și nu este atît de lesnicioasă», o împarte în cinci «trupuri», fiind astfel «mai portativă..., mai lesnicioasă și mai folositoare», primul volum apărînd în iulie, iar al cincilea în 1856, «prin binecuvîntarea, rîvna și toată cheltuiala iubitorului de Dumnezeu Episcopul Sfîntei Episcopii Buzăul D. D. Filotei, Cavaler al ordinului Sf. Vladimir clasul al treilea. În tipografia Sfîntei Episcopii Buzău. Anul 1854, iulie 1», cu 2312 pagini.

22. *Engolpionul de aur*, scrisoarea-prefață.

23. *Eclesiastul*, Buc. Tipografia Sf-tei Mitropolii 1852, Prefața.

24. Pr. Gabriel Cocora, *O sută de ani de la tipărirea Bibliei de Buzău*, «Glasul Bisericii» an. 14 (1955), nr. 3-4, p.

25. *Precuvîntarea către drept credincioșii cititori*, de la vol. I al Bibliei.

Biblia de Buzău e tipărită — după cum arată înștiințarea răspîndită în țară — «pe hîrtie albă fină, coală în patru și fiecare volum legat cu mucava și îmbrăcat cu pînză englezească, iar la rădăcină cu piede de marochin», prețul fiind «cel mai moderat de galbeni împărătești, doi și jumătate». ²⁶ La începutul volumului I, are «Precuvîntare către drept credincioșii cititori», semnată de episcopul Filotei, în care se arată pe larg că Sfînta Scriptură este «neprețuită vîstierie a înțelepciunii dumnezeiești și vasul cel de diamant în care se cuprind bogățiile științei cei cerești și tainele credinții noastre cei fără de prihană», iar la începutul volumului V, are «Vorbire despre Sf. Scriptură» luată din cea de Blaj. Faptul că s-a luat ca izvod textul de Blaj a provocat o interesantă corespondență între cititorul ei și mitropolitul Șaguna, care obiectă împotriva. Filotei, răspunzîndu-i, îi arată că baza pe care s-a rezemat, luînd de original pe cea de Blaj, «este autoritatea ce s-a dat pomenitei Biblii de răposatul întru fericire, vestitul după curățenia credinței și profundă recunoștință a învățaturii ortodoxe, Veniamin Mitropolitul Moldovii, de Sfințitul și îndreptătorul Sinod al Rosii și de soțietatea biblică a comitetului de Sankt Petersburg».

Cînd această societate a voit să tipărească Biblia în limba romînă, a cerut de la mitropolitul Veniamin, «ce era mai perfect în cunoștința adevărului și a scopului biblic», să-i dea textul cel mai bun și acesta a trimis Biblia de Blaj prin arhimandritul Varlaam Cuza, «care a stăruit acolo pînă la terminarea tipăririi zisei Biblii».

Cît despre precuvîntarea blăjană, Filotei răspunde că n-a socotit-o niciodată canonică, «ci numai ca o povățuire înlesnicioasă spre priceperea înaltei demnități a Bibliei». Totuși, Șaguna nu e satisfăcut de această «deslușire» și-i răspunde: «să-mi fi spus mie aceasta altcineva că adică răposatul Mitropolit al Moldovei Veniamin a caracterizat Biblia blăjană pentru model de a se primi de către societatea rusească biblică, nu ași fi crezut, dar înțelegîndu-o de la Frăția Ta, eu mă îndoiesc despre adevărul acesta», și cere ca această «vorbire» să fie înlăturată din exemplarul de la Buzău. ²⁷

«Vorbirea», totuși n-a fost scoasă și Biblia s-a răspîndit larg, tipărirea ei constituînd un eveniment de seamă în viața bisericească de atunci și un titlu de glorie pentru tipografia buzoiană.

Sprîjinitor și editor al altor tipăriri. În afară de Biblie și celelalte cărți bisericești amintite mai sus, tipărite prin «binecuvîntarea, rivna și toată cheltuiala» sa, episcopul Filotei a susținut materialmente tipărirea de cărți și înainte de a fi episcop, ca : traducerea și tipărirea Engolpionului de aur, de Grigore Pleșoianu, Sibiu, 1833, sau edita, tipărind la Buzău, Învățătură către preoți și diaconi, 1835 și Theatron Politicon, 1838, de

26. Înștiințare, semnată de directorul tipografiei, Atanasie ieromonahul, foaie volantă, la T. G. Bulat, *Din corespondența episcopului Calinic al Rîmnicului*, R. Vlci 1927, p. 26.

27. Pr. Gabriel Cocora, *O sută de ani...* p. 214.

a cărei vânzare se îngriji singur, corespondind cu «Gavriile Mirovici, librieru din prăvăliile naintea Sfintei Mitropolii» din Iași.²⁸

Biblioteca religioasă morală și gazeta bisericească Eho Ecclesiastic, editate de arhimandritul Dionisie Romano, erau susținute masiv și de către el prin prenumerarea a o sută de numere, anual²⁹, numele întilnindu-l des în listele de prenumeranțe a diferitelor tipărituri, ca: *Macrobioica* lui Vasici, *Catehism* sau ca abonat la gazetele lui Barițiu.³⁰ Pe lângă cei de mai sus, episcopul Filotei s-a arătat «cu rîvnă înflăcărată ajutător și îndrumător» al lui Anton Pann, suportînd cheltuiala pentru a tipări *Noul Doxastar*, tomul II, în a cărui dedicație ce ține loc de prefață, autorul arată că acesta «cum se vede v-a așteptat pe Prea Sfinția Voastră ca să-i înlesniți darea la lumină», dînd ajutorul ce să cerea la tipărirea sa...».

Noul *Anastasimatar* este dedicat tot episcopului Filotei, pentru că «a slobozit cuviincioasele ajutoare» și a înlesnit tipărirea lui.

Sprîjinitor al muzicii bisericești. Pe lângă vocea aleasă cu care era înzestrat, Filotei era și un bun cunoscător al muzicii bisericești, pe care o învățase atît la Neamțu, cît și la Sfîntul Munte. Un contemporan — și el un cunoscător în materie³¹ — spunea despre Filotei că «fiind crescut în școala bisericii», cunoaște «armonibasa și plăcuta melodie a cîntărilor bisericești compuse în limba grecească după stilul bisericii cei mari a Răsăritului, de dascălii cei mai întii ai acestei biserici, astfel cum s-a obișnuit din vechimea cea mai îndepărtată, de la Sfinții Părinți și pînă astăzi de se cîntă în această întii biserică a creștinătății răsăritene». Precupat îndeaproape de dezvoltarea acesteia, ia inițiativa de a tipări «un curs de cîntări muzicale mai puțin volumos», deoarece cîntările bisericești sînt «parte însemnată și neapărată a cultului lui Dumnezeu... și de aceea Biserica pururea a avut grijă de aproape de îmbunătățirea și desăvirșirea lor». Această hotărîre este determinată și de faptul că tipăriirile ieromonahului Macarie erau «foarte rari și unele dintr-insele prea întinse», iar cele ale lui Anton Pann erau nu numai «voluminoase», dar și prea costisitoare, — dar și pentru «lesniciosul folos» al tinerimii și cu deosebire a seminaristilor, a căror mijloace nu-i iartă de a plăti costul cărților muzicale a bărbaților mai sus pomeniți». ³²

Acest «curs anual de cîntări mai prescurtat» este alcătuit din: *Anastasimatar bisericesc*, *Teoreticon*, *Irmologhion* sau *Catavasier*, *Tomul întii al Antologhiei și Rînduiala Sfintei și dumnezeieștii Ieturghii*, «care este o culegere de flori din cîmpul cîntărilor bisericești traduse și lucrate în limba noastră de deosebiți cîntăreți...».

În vederea realizării acestui scop și poate pentru o utilizare ca profesor de muzică, episcopul Filotei aduce la Buzău, între 1851-1853, pe

28. Dum. Z. Furnică, *Documente privitoare la comerțul românesc*, Buc. 1831, p. 333.

29. Pr. Gabriel Cocora, *Cîteva precizări și adăogiri cu privire la începuturile ziaristicii bisericești*, «*Glasul Bisericii*» an. 19 (1960), nr. 3-4, p.

30. I. Ionașcu, *Material documentar...* p. 38, 40, 47.

31. Pr. Gabriel Cocora, *Documente pentru biografia Mitropolitului Iosif Naniescu*, «*Mitropolia Moldovei*» an. 36 (1960), nr. 1-2, p. 94.

32. *Anastasimatar bisericesc*, Buzău 1856, Precuvîntare.

cunoscutul compozitor protosinghelul Varlaam³³, dar acesta, nestind aici mai mult timp, este ajutat la realizarea acestei dorințe de către ieromonahul Serafim Vintileanu, conducătorul școlii de cîntăreți, profesor de «musicie» la seminar și cîntăreț la Catedrală.³⁴

Pentru Antologia pe care o pregătea de tipar, în primăvara anului 1856, episcopul Filotei se adresa protosinghelului Iosif Naniescu, cerîndu-i să-i dea, spre tipărire, compoziții proprii, sau din cele ale lui Macarie, ce erau în posesia sa de la episcopul Chesarie.

Acesta, la 21 mai 1856³⁵, răspunde că melodiile romînești «s-au cam depărtat de practica și adevăratul stil bisericesc prin traducțiile unora care, mai mult sau mai puțin, le-au plăcut a imita pe cele lumesti, profane, crezînd poate că vor place și publicului mai mult și nebăgînd de seamă sfințenia lucrului ce profană».

Incredințat că în tipografia de la Buzău nu se va îngădui să se tipărească astfel de muzică, «căci înși-vă Prea Sfinția Voastră sînteți care cunoașteți și a alege pe cele bune din cele ce n-ar merita a se mai da publicului și prin tipar», se va sili să corespundă dorinței, dar după ce va lua înțelegere verbală — în acest sens — cu episcopul Filotei.

Răspunzîndu-i, la 27 iunie, Filotei îi scria că observațiile sale sînt foarte adevărate și tocmai acesta este motivul ce l-a determinat «a lua asupra-ne sarcina de a da la lumină unele din cele mai de nevoie și de trebuință din aceste bisericești cîntări», spre a contribui astfel «la acest obștesc folos și podoabă a bisericii noastre».

«Aceasta fiind scopul și ținta noastră — se arată în continuare — n-am voit și nu voim alt decît numai a ne face organul dării de lumină unor asemenea potrivite cîntări, precum mai sus arătăm. Iar toată slava și lauda o lăsăm și o dăm asupra celor ce va contribui și se va osteni cu asemenea traducții și sîntem încredințați în cugetul nostru că fiecare român rîvnitor de binele patriei sale și podoaba sîntelor noastre biserici va prețui scopul nostru și va profita de înlesnirea ce ne-am hotărit a da cu însemnată cheltuială și va alege a-și da la lumină producțiile sale spre lauda sa și binele patriei sale...».³⁶

Cum pînă la 25 septembrie protosinghelul Iosif încă nu trimisese materialul promis, i se adresa, de data aceasta, în aceeași problemă, un alt prieten de la Buzău, ieromonahul Serafim, căruia Iosif îi răspunde tocmai la 15 februarie 1857, că văzînd că episcopul Filotei nu face o revizie mai serioasă a compunerilor lui Macarie, ci «o a doua tipărire simplă», iar lucrarea tipăririi în acest timp fiind înaintată, el nu poate trimite materialul, fiindcă revizuirea cere timp.³⁷

Simple retipăriri, aceste cărți au folosit totuși atît seminariilor, cît și bisericilor, încît în anul 1875, ele nu se mai găseau, — fapt care a

33. Pr. Gabriel Cocora, *Protosinghelul Varlaam — Contribuții la istoria muzicii bisericești*, «Glasul Bisericii» an. 17 (1958), nr. 5, p. 458.

34. Idem, *Școala de psaltichie de la Buzău*, «B. O. R.», nr. 9-10/1960, p. 853.

35. Idem, *Documente pentru biografia Mitropolîului Iosif Naniescu*, p. 90.

36. Idem, *ibidem*, p. 96. 37. Idem, *ibidem*, p. 98.

determinat pe cîntărețul episcopiei Buzăului, Neagu Ionescu, să le reti-părească.³⁸

În afară de susținerea diferitelor tipărituri de muzică, episcopul Filotei a îndemnat totdeauna pe cei cunoscători a lucra în acest domeniu și ca rezultat al acestei stimulări, amintim: «Antifoane ce se cîntă la ecteniile serii, dimineții și ale Sfintei Liturghii compuse pentru cererea episcopului Filotei Buzăul, de Anton Pann»³⁹ și «Docsologhii pe cîte opt Glasuri îndreptate și așezate într-acest chip după dorința și cererea Prea Sfințitului Episcop D. D. Filotei Buzău, prin osteneala Sfinției Sale ieromonahului Serafim».⁴⁰

Sprîjinator al școlii. Din pricina evenimentelor din 1848, școlile de prin sate erau închise și în anul 1851, din care cauză Filotei ia hotărîrea «cu aprobația Măriei Sale», să deschidă școală pe lângă fiecare biserică, unde învățător să fie preotul.

În acest scop, la 31 decembrie același an⁴¹, el adresa «povățuiri către cucernicii protopopi și preoți, precum și către toți pravoslavnicii creștini de toate clasele și stările pentru înființarea de școale satești», ce sînt o chemare caldă, convingătoare, mobilizatoare și bine documentată despre rostul luminării credincioșilor de către păstorii sufletești, care trebuie să urmeze îndemnul Mîntuitorului, care a zis: «Întii învățați și apoi botezați», căci, «cine voește și dorește ca poporul creștin să petreacă în întuneric neștiinței și al neînvățaturii, acela nu este ucenic al lui Iisus Hristos».

«Deci, dar — grăiește chemarea — ca să scăpăm din întunec la lumină, din rătăcire la adevăr, din răutate la bunătate... veniți să semănăm virtute, religie și dragoste creștinească în fragedele și curatele inimi ale pruncilor; veniți să le aprindem făclia învățaturii, făclia catehisirii; veniți să-i formăm creștini adevărați, oameni lucrători de fapte bune... veniți toți cei duhovnicești și puneți umărul voinței morale ca să ridicăm din mijlocul Bisericii piatra neînvățaturii; veniți să formăm la fiecare biserică școală pentru învățatura pruncilor și a pruncelor, școală în care preoții și ceilalți clerici să fie învățători; veniți ca prin mijlocul acesta să formăm oameni lucrători de fapte bune, plugari sîrguitori, meșteri trebuincioși omenirii, iconomi înțelepți, cetățeni credincioși, patrioți buni și supuși legilor cerești și pămîntești».

Cum «școala este un ce mare, un ce prețios», cerea ca preoții să fie pătrunși de rolul ei și să nu aștepte ca îndeplinirea acestei datorii să fie făcută cu sila administrației laice, căci «mare rușine ar fi atît pentru popor, cît și pentru cler a face cineva o faptă bună prin gîrbaciul dorobanților».

38. Pr. I. Vasilescu, *Doi cîntăreți bisericești: Neagu Ionescu și Neculai Severeanu*, «Glasul Bisericii» an. 1958, nr. 7-12, p. 674; Pr. Gabriel Cocora, *Școala de psaltiche...* «B. O. R.» nr. 9-10/1960, p. 860.

39. Diac. prof. Gh. I. Moiescu, *O sută de ani de la moartea lui Anton Pann*, «B. O. R.», an. 73 (1955) p. 185.

40. *Irmologhiu sau Catavasier...* Buzău 1856, p. 158-161.

41. Ec. Gh. Ionescu, *Viața și activitatea lui Filotei...* Buc. 1941, p. 134.

Preoții mai au datoria de a nu împiedica copiii să vină la Hristos, smintindu-i prin faptele lor rele sau prin năravuri urite și scandaloase, ci să le lase moștenire «creștere bună, învățătură, religie și meserie cu care să poată trăi fericiți pe pământ și să dobândească cele cerești în lumea viitoare». Școlile s-au înființat în anul 1855: în eparhie erau 342 școli cu 4.942 școlari⁴², iar episcopul Filotei, adresându-se Departamentului Credinței, în referire la hotărîrea de a se înființa școli satești centrale prin județe, laudă această măsură «atît de trebuincioasă pentru dezvoltarea inteligenței sătenilor», dar, întrucît din cele constate în eparhie s-a văzut că învățătorii n-au dat roade suficiente, «sau din necapacitate sau din nevoință», spre a împrăștia «grosul întuneric ce acopere pe sătenii noștrii» și a le dezvolta nu numai mintea, ci a le îmbunătăți sufletul și inima, învățătorii să fie preoți, căci numai luminarea minții lipsită de formarea și îmbunătățirea inimii nu este de ajuns.

Deși propunerea n-a fost acceptată, episcopul Filotei a continuat totuși să se preocupe îndeaproape atît de cler, cît și de credincioși.

De aceea, în 1852, cu ocazia reînființării școlilor, el propunea ca în capitalele județelor, catehismul să fie predat de către preoți, căci «un norod fără moral este un amestec de nefericiți în prezent și de nimicnicie în viitor».⁴³

În timpul cît era cîrmuitor al episcopiei, lipsa preoților se resimțea mult de pe urma epidemiei de holeră, iar alții, rămînînd văduvi, se retrăgeau la schituri, iar unii erau prea bătrîni și neputincioși.

Cum seminarul nu mai funcționa, ca să poată pregăti preoții necesari, la 25 februarie 1849, «cîrmuitorul» Filotei propunea Ministerului ca «vremelnicește pînă la înființarea seminarului», să se hirotonească și din țircovnicii căsătoriți, după ce vor urma un curs scurt de pregătire.⁴⁴

Domnitorul aprobă ca această propunere să fie generalizată, dar să se aplice cu multă precauție și numai acolo unde se simte lipsă de preoți cu desăvîrșire.⁴⁵

Cursul acesta a funcționat la minăstirea Berca, metocul episcopiei, sub denumirea de «Școală de candidați» și a avut ca profesor pe Bonifatie Bălăbănescu și a continuat să funcționeze și după redeschiderea seminarului, care a avut loc la 1 aprilie 1851; tot aici, deoarece încăperile lui «nu erau deșărtate de împărătescul rusesc spital».

La cursurile seminarului, episcopul Filotei, pentru a împlini lipsa preoților, ținea pe a sa socoteală, un număr destul de mare de elevi, iar la sfîrșit de an, pe cei silitori îi răsplătea totdeauna cu daruri.⁴⁶

Înfăptuiri gospodărești. Am amintit că Filotei a fost economul episcopului Chesarie, «care a făcut epocă, prin tot ceea ce a împlinit în timpul păstoriei sale»⁴⁷ și deci, cel care a fost motorul acestei vaste campanii de renovări și reconstrucții a fost el, economul.

42. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 116, doc. 173.

43. Idem, *ibidem*, p. 99, doc. 150.

44. *Ibidem*, p. 70, doc. 108. 45. *Ibidem*, p. 72, doc. 111.

46. *Eclesiastul*, Buc. 1852, Prefața.

47. N. Dobrescu, *Studii de istorie bisericească contemporană*, Buc. 1905, p. 9.

Documente din această perioadă, în afară de cele referitoare la diverse litigii în legătură cu proprietățile episcopiei, sînt mai puțin cunoscute.

Din acestea, amintim sezizarea din decembrie 1837, către conducerea orașului, la care s-au asociat și cetățenii, prin care se cerea să se facă caldarim, întrucît «pe ulițele tîrgului firește sînt toplițe și se face noroaie pe toată vremea cînd sînt ploii și lapovițe, pentru care pătîmim supărări...». ⁴⁸

Pe timpul economatului, Filotei a fost și egumenul mînăstirii Berca ⁴⁹, iar cînd gira afacerile episcopiei, ca locțiitor de episcop, tot el se îngrijea îndeaproape de problemele materiale. ⁵⁰

Biserica din Găvănești-Buzău, rămînînd neterminată la moartea episcopului Chesarie, lucrările au fost continuate de el, după cum grăiește și astăzi pisania care arată că «Din ruine m-a înălțat Prea Sfinția Sa Chesarie Episcopul la 1844, iar rîvnitorul Econom Filotei m-a săvîrșit la anul 1847 Dec. 6...». ⁵¹

Biserica din Maxenu-Buzău, «învechită și dărăpănată fiind, s-au prefăcut din temelie, spre mărirea lui Dumnezeu și mîntuirea creștinească prin rîvna și cheltuiala prea iubitorului de Dumnezeu Episcop al Buzăului D. D. Filotei...» ⁵², iar cea din *Școțaru nou-Brăila* a fost zidită, între anii 1856-58, tot prin cheltuiala sa. ⁵³

Metocul episcopiei din București — *biserica Sf. Dimitrie*, a ars în focul de la 23 martie 1847, «dară silința, rîvna și evlavia prea-iubitului meu fiu, episcopul Filotei, m-au adus în această stare», — glăsuiește inscripția, la anul 1852. ⁵⁴

Reconstrucția a constat din consolidarea zidurilor, refacerea acoperișului, tîmplei și picturii, adăogîndu-se în plus un pridvor. ⁵⁵ Cu această ocazie, el donează un policandru mare de bronz, cu 8 brațe și 2 sfeșnice împărătești, ce-i perpetuează memoria și astăzi prin inscripțiile lor. ⁵⁶

În anul 1851, reface aici și casele arhieresti și cele ale economului ⁵⁷, iar la Buzău, face reparații la seminar și casele arhieresti, pentru că au fost mai multă vreme ocupate de oștile rusești pentru spitaturi; ⁵⁸ la cererea Ștabului Corp. V, face și o baie care costa 3042 $\frac{1}{2}$ lei. ⁵⁹

S-a dovedit un bun administrator și al spitalului *Gîrlași* din Buzău, al cărui efort era de drept, fiind și un apărător înfocat al drepturilor sale în luptă ca uzurpatorii Hrisoscolei. ⁶⁰

Recunoștința față de episcopul Chesarie, pe care și-a manifestat-o formal, de multe ori, în prefețele cărților tipărite cu a sa cheltuială ⁶¹,

48. Arhivele Statului Buzău, *Primăria Buzău*, dos. 5/835, f. 3.

49. Ec. Gh. Ionescu, *op. cit.*, p. 11.

50. *Ibidem*, p. 62. 51. *Ibidem*, p. 62. 52. *Ibidem*, p. 68. 53. *Ibidem*, p. 62.

54. N. Iorga, *Inscripții din Bisericile României*, fasc. II, Buc. 1902, p. 339.

55. Ioan C. Filiti, *Biserica Sf. Dumitru din București*, Bc. 1932.

56. *Ibidem*, p. 21. 57. *Ibidem*, p. 21, 29, 32.

58. Ec. Gh. Ionescu, *op. cit.*, p. 74.

59. Arhivele Statului Buc. *Min. Instr.* dos. 2060/851, f. 2.

60. Radu Antofie, *Spitalul Gîrlași* (Studiu monografic) în «Studii și articole de istorie», Buc. 1956, p. 236, 237.

61. Să se vadă în acest sens prefețele de la «Învățătură către preoți și diaconi...» și «Theatron Politicon».

după moarte a materializat-o în «monumentul» ce dăinuiește și astăzi, dar care inițial trebuia să aibă o «figură în mărime naturală». Pentru facerea lui, după aprobarea ministerului, el plătea 11.830 lei, dar cînd se aduce din București, la 15 octombrie 1851, spre surprinderea sa, Filotei găsește în ambalaj o figură de femeie, «lucru cu totul nepotrivit și care să ne aducă scandal în cler și în norod». ⁶²

Înapoiindu-l, cere să se facă o cruce din fier, ceea ce s-a și realizat, și străjuiește de atunci soclul de piatră, cu o sugestivă inscripție.

În anul 1854, *minăstirea Ciolanu*, căzînd pradă flăcărilor, Filotei dăruiește pentru refacerea ei, 12.000 lei ⁶³, și intervine la mitropolitul Sofronie al Moldovei ca să dea voie unor călugări să strîngă ajutoare în acest scop. ⁶⁴

Cînd singhelul Iosif din această minăstire ia hotărîrea să facă la *Cetățuia*, proprietatea minăstirii, o biserică, episcopul Filotei îi dă sprijin material, făgăduindu-i 500 galbeni, din care pînă la moarte, i-a dat numai 200 ⁶⁵, iar moralmente îl susținea pe la alte eparhii, pentru a obține ajutoare, ca acea corespondență schimbată cu episcopul Calinic al Rîmnicului ⁶⁶ sau intervenea față de stareț care nu-și mai ținea făgăduielile de a-l ajuta cu mîncare, lemne și «pentru darea unui loc ca un pogon tot acolo aproape a face o grădiniță pentru legume, a nu aduce supărare schitului». ⁶⁷

Biserica s-a ridicat din piatră, în anul 1854, și inscripția arată că s-a făcut «prin stăruința și osteneala Singhel Iosif cu ucenicii săi Eftimie și Isidor Ieromonahi cu ajutorul Episcopului Filotei și a mai multor pioși creștini...». ⁶⁸

În timpul său, cele mai multe biserici aveau un singur turn pe pro-naos, care servea drept clopotniță, «lucru cu totul nepotrivit și chiar vătămător» — constata el.

Era «vătămător», întii că prin ferestrele deschise intra ploaia și zăpada și deci, contribuia la reaua întreținere a lor, iar al doilea motiv era zgomotul clopotelor, care tulbura liniștea slujbelor.

Pentru precurmarea acestor rele, la 3 iunie 1857 ⁶⁹, da o circulară protopopilor, să sfătuiască atît pe credincioși cît și pe meșteri, să nu se mai facă asemenea clopotnițe, ci, separat, iar ca să nu se strice estetica bisericii, să se facă «deasupra, la mijloc», o turlă «cu niște ochiuri de ferești cît de mici, care să lumineze înăuntru».

62. Ec. Gh. Ionescu, *op. cit.*, p. 16.

63. *Ibidem*, p. 75. 64. I. Ionașcu, *op. cit.* p. 115, doc. 168.

65. Restul de 300 galbeni au fost dați de Minister din averea răposatului episcop, la intervenția episcopului Dionisie Romano (Cuvinte rostite de Prea-Sfinția Sa Episcopul Buzăului D. D. Dionisie... Buzeu 1869, *Prefața*).

66. Toma G. Bulat, *Din corespondența fostului Episcop de Rîmnic Kalinic*, în «Luminătorul», an. II, nr. 22 (1911). p. 7.

67. Protos. Chiril Dobre și Pamfil C. Georgian, *Minăstirea Ciolanu din județul Buzău*, Buc. 1930, p. 60-61.

68. *Ibidem*, p. 58.

69. Diac. Săndulescu-Verna, *Cîteva ordine ale episcopului Filotei*, în «Ingerul», an. 9 (1932) nr. 4-5, p. 213.

Revenind în această problemă, la sfârșitul lunii, interzicea de data aceasta cu desăvârșire construcția clopotnițelor pe pronaos, ci să se facă la poartă sau în curtea bisericii.⁷⁰

Îndemnuri și acțiuni pastorale. Și pe latura pur pastorală a purtării de grijă față de preoțime, pe care dorea să-i aibă luminați, cunoscători ai temeiurilor credinței, eliberați de superstiții și de vicii, episcopul Filotei a avut o activitate destul de intensă și ea e rezumată destul de bine de un contemporan, care adresându-i-se într-o prefață, spunea:

«Prea Sfinția Voastră cunoaște prea bine că chemarea preotului fiind cu totul morală și îndeletnicirile lui spirituale, partea lui morală se cuvine a fi cultivată cât se va putea mai mult și mintea luminată cu cunoștințele ce se cer de la o asemenea persoană; pentru aceea vă siliți a înavuți clerul din eparhia Prea Sfinției Voastre cu tot felul de cărți morale și religioase, deschizând școale în toate părțile, îndatorind pe preoți ca chiar ei înșiși să dea lecții de religie și morală...

Prin aceste fapte combateți și ideea greșită a acelor care cred că preotului îi este destul să știe a citi ceaslovul și psaltirea, fără să le înțeleagă și nu mai are trebuință de alte învățături».⁷¹

Grija aceasta el și-a manifestat-o dintru început, când chiar a doua zi după instalare, 7 noiembrie 1850, trimitea protopopilor o lungă circulară, în care sublinia că «dorința noastră a fost așintată totdeauna la îndreptarea și înaintarea clirului, singurul mijloc prin care să se poată întinde moralul la toți îndeobște și iarăși singurul chip prin care religia să ia pași întinși spre a ei întemeiere precum este porunca lui Dumnezeu».⁷²

Pe linia acestei preocupări, el a dat o mulțime de ordine, pe care preoții erau obligați a le copia de la protopopiat⁷³, iar pentru că mulți preoți puteau descifra mai greu scrisul de mină, are grijă să le tipărească periodic în broșuri care se răspândeau gratuit pe la biserici.⁷⁴

Neconținut el arată că «preoții trebuie să fie model de fapte bune tuturor, cu cuvântul, cu fapta și cu purtarea, să ia aminte a nu pricinui vreo sminteală către poporanii lor, să se îndeletnicească întru citirea Sf. Scripturi și alte cărți morale, ca din acestea adăpîndu-se să poată învăța și ei pe fiii lor duhovnicești calea ce duce la mîntuirea sufletească».⁷⁵

Ofensivă predicatorială. Și pentru ca această dorință să aibă siguranța că este pusă în practică, Filotei punînd mult accent pe latura predicatorială, cerea în anul 1851, ca toți preoții să-i prezinte anual o predică model. Constatînd însă că această îndatorire a fost primită cu oarecare răceală de preoțime, care lucra această predică așa, «ca să scape ca de o silnică datorie», deși misiunea preotului îi cere «ca toată vremea să

70. Biblioteca episcopiei Buzău, ms. 6279, f. 25.

71. *Eclesiastul*, Buc. 1852, Prefața semnată de arhimandritul Dionisie Romano.

72. Biblioteca episcopiei Buzăului, ms. 6279, f. 3-4.

73. *Ibidem*, f. 6.

74. Cunoaștem 2 broșuri, fără foaie de titlu și fără indicația tipografii.

75. Ec. Gh. Ionescu, *op. cit.*, p. 127.

o petreacă îndeletnicindu-se la cetire, învățătură și scriere... ca să nu-i poată cineva a-i dărăpăna învățătura sa cea religioasă și morală»⁷⁶ la 12 ianuarie 1852 cerea ca toți preoții să prezinte de acum înainte câte o predică pe trimestru.

Protopopul avea îndatorirea de a le trimite episcopiei, spre cercetare, «ca cu chipul acesta avînd noi în vedere scrierile tuturor, să putem face deosebire între lenes și străduitor, între prost și învățat», iar cele ce vor fi găsite bune vor fi tipărite «spre luminarea clerului, îmbărbătarea celui ce l-a făcut și vederea celorlalte».⁷⁷

Această îndatorire o aveau toți preoții, indiferent de instrucția lor. În plus, seminariștii erau îndemnați să predice în toate duminicile și sărbători, cît și la înmormîntări, care după rostire să fie înaintate la episcopie.

Catehizare. Preoția nefiind «o îndeletnicire spre petrecere de vreme sau numai un mijloc prin care v-ați lămuri pe sinevă și familia», cerea preoțimii rîvnă apostolică, pe care Filotei o vedea concretizată în catehizarea copiilor după terminarea sfintei Liturghii, putînd nădăjdui astfel, «în viitor un rod fericit și prin urmare o îndreptare de năravuri, cum și oameni formați spre o folositoare și fericită societate».⁷⁸

Și cum dorința sa era ca și credincioșii să aibă o credință luminată, preoții aveau îndatorirea să lupte împotriva sărbătorilor păgînești, pline de superstiție, mai ales cele ce se serbau după Paște și care erau o «vătămătoare rătăcire, care se scotește nu numai împotrivoarea norodului, prăznuind atîtea zile fără nici o ținare bisericeasă».⁷⁹

Săvîrșirea sfintelor taine. Printr-o altă circulară, punea îndatorire ca sfintele taine să fie săvîrșite «cu cea mai mare sfințenie, smerenie și evlavie», mai ales botezul și cununia care, prin dispoziția participanților, pot produce diferite «hasmodii», la care se asociază și preotul sau chiar el le provoacă.⁸⁰

Repaosului duminical. Episcopul Filotei ia atitudine și împotriva «maltratărilor» ce sufereau sătenii în zile de sărbători, cînd erau «supărați și siliți pînă și prin bătăi de dorobanți spre alte împovărări sătești și proprietărești, întrerupîndu-i și chiar din ascultarea sfintelor slujbe, ca să-i supună la asemenea împilări și executări...».⁸¹

Instrucțiuni tipiconale. În materie de tipic, se dau instrucțiuni mai amănunțite de cum să se facă slujba Bunei Vestiri în Postul cel Mare și a Sfintului Gheorghe în ziua de Paști⁸², iar pentru că în unele locuri Sfintele Taine pentru bolnavi erau date de cîntăreți sau chiar de paraciseri, se da ordin ca acestea să nu mai fie ținute de preot în casa sa,

76. Arhivele Statului Buzău, *Episcopia Buzăului*, dos. 3/853.

77. Pr. Manea Comănescu, *Ofensiva culturală și predicatorială în episcopia Buzăului acum 84 de ani*, în «Ingerul», an. 7 (1935), nr. 8-11, p. 27.

78. Ec. Gh. Ionescu, *op. cit.*, p. 122.

79. *Ibidem*, p. 124. 80. *Ibidem*, p. 125. 81. *Ibidem*, p. 128.

82. Biblioteca episc. Buzău, ms. 6279, f. 2.

ci numai în iserică și să fie duse numai de preot, cu capul descoperit, mergînd înainte paracliserul cu felinarul aprins.⁸³

Diverse instrucțiuni. Preoții mai aveau îndatorirea să țină evidența celor mărturisiiți și împărtașiți; iar duminica să anunțe totdeauna sărbătorile cu ținere din timpul săptămîinii următoare.⁸⁴

Buna întreținere a bisericilor și a cărților de ritual era iarăși în atenția preocupărilor sale și din ordinul dat în 22 martie 1859 în această chestiune, vedem că multe biserici aveau pămînt pe jos.⁸⁵

Pregătirea cîntăreșilor nu-i era străină și de ea se ocupă într-un ordin din 12 noiembrie 1851, cînd se cere preoților să se pregătească copiii cu voci alese pe lîngă strana bisericească, ca din rîndul acestora să se recruzeze și elevi la seminar.⁸⁶

Ridicarea stării materiale a clerului. Episcopul Filotei n-a fost străin și n-a rămas indiferent față de această problemă și tocmai de aceea se străduia să îmbunătățească starea morală și cunoștințele teologice, pentru că era convins că «în deșert s-ar osteni cineva să îmbunătățească starea materială a clerului, că dacă starea morală va fi neîngrijită, nu folosește nimic, în vreme ce fiind starea morală după cum s-ar cuveni, atunci nu le-ar lipsi nimic, pentru că Domnul zice: «Vrednic este lucrătorul de plata sa».⁸⁷

Desele propuneri ca preoții să fie și învățători, pe lîngă scopul moral ce-l urmăreau, el le motiva că astfel, li s-ar îmbunătăți situația materială, deoarece erau «așa de rău răsplățiți».⁸⁸

Dar dacă acestea erau mijloacele indirecte, episcopul Filotei a luat atitudine directă în această chestiune cînd, la 14 aprilie 1852, trimetea fiilor săi sufletești «de toate stările» o lungă și documentată pastorală, prin care-i lămurea asupra îndatoririlor ce au pentru a asigura păstorilor o situație materială adecvată misiunii lor.

«Preotul — spunea el — are mari și înalte îndatoriri și ca orice meșteșugar, are și el unelte, care sînt Sf. Scriptură și cărțile moral-bisericești. Dar neavînd mijloace de trai care să corespundă îndatoririlor ce are, el nu se mai poate ocupa cu instruirea și se duce «la plug, la sapă, la coasă și la seceră ca să se hrănească».

Și e silit la aceasta, că deși are o misiune mare și îndatoriri felurite, «răsplătirea pentru acestea (este) ca a cerșătorului».

Și ca să ne explice, arată că «cel mai de jos scriitor se află răsplătit cu cîte o sută lei pe lună, numai preotul, de abia pe la unele locuri, are cîte trei sau cel mult patru sute lei pe an. Un vizitiu sau un grădinar are cinci sau șase sute lei pe an, numai preotul este silit de mai multe ori a trăi numai cu ceea ce buna voință a creștinilor evlavioși îi va da». Mai mult, la această situație, se mai adaugă și aceea că drepturile în bani și în cereale, prevăzute de Regulamentul Organic, li se dau cu mari în-

83. *Ibidem*, f. 15. 84. *Ibidem*, f. 8 v. 85. *Ibidem*, f. 1 v.

86. Broșura nr. II cu circulări, p. 6.

87. *Eclesiastul...*, Prefața.

88. I. Ionașcu, *Material documentar...* p. 100 și 117.

tîrzieri și «prin gîrbaciul dorobanților», iar meiul ce li se dă, abia la al doilea an, e așa de stricat încît «nici dobitoacele nu-l poate mîncă».

Față de această jalnică situație, credincioșii sînt îndemnați și convinși cu argumente scripturistice să-și întrețină preoții, căci dacă «nu vor fi ajutați în trebuințele materiale ale lor, apoi nu pot ca să stăruiască a îndeplini îndatoririle lor, așa precum misia îi însărcinează». ⁸⁹

Preocupări de interes general bisericesc. Episcopul Filotei a avut și preocupări mai largi de interes general bisericesc, de aceea cultiva relații și căuta oameni cu care să poată conlucra în acest sens, așa cum, bunăoară, îl invita în 1851, pe arhimandritul Dionisie Roman de la Sadova, să vină în eparhia sa, unde s-ar putea «înțelege la multe lucruri folositoare pentru biserică și ocazie a conlucra spre îndreptarea și luminarea clerului și la ori ce act ce s-ar atinge de moralitate și folos obștesc». ⁹⁰

Întreținea relații de corespondență cu vechiul său prieten ⁹¹, arhimandritul Eufrosin Poteca, în problema unui candidat ce-l primea la Berca ⁹², și cu episcopul Calinic al Rîmnicului, în problema păzitorilor de hotare de pe moșiile episcopiei și ale mînăstirilor, pe care o hotărîre a ministerului îi făcea dependenți de acum înainte de avocații statului. Arătîndu-i-se relele consecințe ce decurg din această hotărîre, îi spunea că a scris mitropolitului ca să intervină împotriva acestei măsuri, dar ca problema să fie urnită din loc, să facă și dinsul o intervenție în acest sens, către mitropolie. ⁹³

Dar ceea ce ilustrează mai mult preocuparea episcopului Filotei pentru interesele generale ale Bisericii, este următoarea scrisoare trimisă lui Filaret Scriban la 14 martie 1859:

«Cu cea în Hristos frățească dragoste, ne închinăm Sfinției Voastre. Adunările electivă a țărilor unite România și Moldavia, fiind chemate a reviza legile în ființă, socotesc că pe lîngă celelalte este de neapărat și urgent a să reviza cît mai curînd și acele legi ce privesc pã clerul nostru căci baza constituției noastre este religia, așa dar asupra acestor revizări acestor legi, după ideea mea cerînd o matură chibzuință și o înțelegere de aproape între clerul Moldavii cu al Romîniei, mai cu seamă între căpeteniile lui, ca să fim într-o unire asupra proiectelor de legi și să simțim cu toții trebuințele lui, astfel, încît să nu mai fim în greutățile în care pînă acum ne-am aflat din pricina nedeslușirilor în legile în ființă a mai multor trebuinți și nevoi ale clerului și tot într-o vreme și din pricina neapropierii și neînțelegerii dintre cler cu guvernele și ministrii cultului.

Am chibzuit pentru ca să existe o uniformitate în legile eclesiastice, să viu către Sfinția Voastră, rugîndu-vă ca să binevoiți a lua sarcina de

89. Broșura cu circulări, nr. II, p. 40-47

90. Pr. Gabriel Cocora, *Arhimandritul Dionisie Romano, stareț la mînăstirea Sadova*, în «Mitropolia Olteniei», an. 10 (1958), nr. 5-6, p. 387.

91. Idem, *Din corespondența arhimandritului Eufrosin Poteca*, în «Mitropolia Olteniei», an. 11 (1959), nr. 3-4, p. 209.

92. Pr. prof. Gh. I. Moisescu, *Din corespondența arhimandritului Eufrosin Poteca*, în «Mitropolia Olteniei» an. 10 (1958), nr. 11-12, p. 820, 821.

93. T. C. Bulat, *Din corespondența episcopului Calinic al Rîmnicului (1850-1863)*, R. Vîlcii 1927, p. 53.

a vă pune în comunicație pentru aceasta cu căpeteniile bisericești de acolo spre a începe și noi din vreme a ne chibzui asupra formării trebuincioaselor legi, ca astfel apoi prin comunicarea ideilor a unora către alții să venim toți la același simț și să ne urnim în formarea și susținerea proiectelor în camerele amîndorura unitelor țări.

Ar fi foarte bine dacă cît de curînd s-ar putea realiza întrunirea camerilor la Focșani, căci prin aceasta am ajunge la o mai de aproape înțelegere atît în chestiile politice și trebuințe ale țării, cît și în cele bisericești de care am vorbit mai sus.

Binevoîți cu acest prilej a arăta prea iubitului frății voastre frate prea cuviosul arhimandrit D. D. Neofit ale noastre părintești binecuvîntări și-l dorim.

Adăstînd dar răspunsul frăției Voastre pentru acestea, vă îmbrățișăm frățeste avînd onoare a mă supt însemna al frății voastre frate în Hristos.

Filotei Buzău». ⁹⁴

Acțiuni politice. În timpul activității sale ca locotenent de episcop și apoi ca episcop, Filotei a fost martorul a două evenimente epocale din istoria poporului nostru: revoluția de la 1848 și Unirea Țărilor Romînești.

Prima, îl găsește «cîrmuitor» al episcopiei și la prima vedere, cu o atitudine rezervată față de ea, supoziție scoasă din faptul că nu semnează el circulara către preoțime, să răspîndească în rîndul credincioșilor ideile de libertate ale Constituției, ci ieromonahul Iraelie.

Cunoscîndu-i însă atitudinea după înăbușirea revoluției, cînd, datorită delațiunii sale, directorul seminarului, ierodiaconul Ipatie Petrescu și profesorul Suciuc au fost arestați de ostași ruși, reiese că era un filorus, — afirmație întărită și de considerentul că era purtătorul Ordinului Sf. Vladimir, «clasul al patrulea», dar și că n-a înțeles revoluția și i-ar fi fost protivnic, — ipoteza întărită și de atitudinea pe care a avut-o față de Ipatie Petrescu, cînd — după zece luni de detențiune, l-a exclus din monahism, trimițîndu-l la mînăstirea Ciolanu ca simplu poslușnic mirean. ⁹⁵

Cum documente scrise care să ateste protivnicia sa față de revoluție nu există și cum «cazul Petrescu» poate fi un conflict personal, — după cum reiese din înverșunarea acestuia, așternută pe paginile memoriilor sale — nu se poate face o categorică afirmație că a avut atitudine protivnică față de revoluție.

Dacă față de revoluția de la 1848 există un semn de întrebare, în schimb, în lupta pentru unire, Filotei a îmbrățișat de la început această idee, fiind un luptător de frunte pentru realizarea ei. Acțiunea aceasta începe încă din timpul alegerilor pentru Divanul Ad-hoc, cînd, în ianuarie 1857, trimitea protopopilor o circulară prin care arăta că marile puteri ale Europei, «asigurîndu-ne libertatea de a vorbi și a ne consulta, au trimis-

94. Academia R. P. R., ms. 735, f. 141.

95. I. D. Petrescu, *Buchetul...*, p. 73.

deplini împuterniciți Comisari în patria noastră ca să ne întrebe ce voim și ce dorim ca să fim fericiți. Poporul român dar, n-avea decît că ceară pe cale legitimă, viața sa politică și națională făgăduită creștinilor prin glasul Evangheliei. Dar spre a-și cere viața sa, drepturile sale, trebuie ca poporul român să se unească într-un cuget și o voință și apoi să-și aleagă vechilii sau deputații săi, care înaintea puterilor să nu exprime și să nu ceară decît voința nației, care s-a manifestat destul de lămurit în programul său».

Față de această împrejurare, pe lângă activitatea și lucrarea ce trebuie s-o depună ca cetățeni ai patriei, preoții mai au și îndatorirea să facă rugăciuni, «pentru unirea și înfrățirea Romînilor într-o singură voință și un cuget, ca să aleagă pe deputații lor vrednici de a lor încredere...».⁹⁶

Activitatea aceasta patriotică, Filotei n-a desfășurat-o numai în sinul Bisericii, ci, avînd relații întinse printre personalitățile marcante ce aderaseră la programul național, cît și în lumea diplomaților, a dus o luptă susținută și în afara Bisericii, fiind primul dintre clerici care a semnat programul partidului național.

Ațiunea aceasta destul de temerară, i-a atras mustrarea din partea mitropolitului, dar și stimă și felicitări de la luptători marcanți, care îi arătau că «ați electricizat inimile tuturor prin îmbrățișarea cu entuziasm a programei de dorințele Romînilor și subscrierea ei», iar cît privește aprecierile ce-i veneau din partea diplomaților, rîndurile de mai jos ale lui I. Penescu, membru al Comitetului Central al Unirii, către Scarlat Voinescu, președintele Comitetului Unionist din Buzău, sînt concludente:

«Părintelui episcop de acolo i s-a făcut cea mai frumoasă primire de d-nii comisari. Comisarul prusian întorcîndu-i vizita ca și ceilalți s-a plecat pînă la pămînt intrînd în casă și i-a sărutat mîna.

D. Taleeran este încîntat de Sfinția sa și a declarat la ai noștri că nu-și putea face o idee astfel precum și-a făcut-o acum. Dar primirea romînilor astăzi înse vede că acest cler ignorant știe a se deștepta la glasul patriei lor și să dărîme zidul ce-l desparte de popor, ca să-i dea mîna...».⁹⁷

Taleyrand, comisarul Franței în Comisiunea europeană, vine chiar la Buzău, să-i întoarcă vizita, în luna iulie, și în Raportul său către contele Walewski, arată că «episcopul de Buzău a semnat programul partidului național, l-a binecuvînat cu solemnitate și a poruncit rugăciuni în eparhia sa pentru succesul ideii pentru care a aderat. Această aprobare a unui membru din înaltul cler, care se pune astfel în mod deschis în opoziție cu politica mitropolitului, a produs aici o profundă senzație».

Un alt diplomat, Georges Le Sourd, arată că «episcopul de Buzău este un om prudent și înțelept... și va fi ca episcopul Scriban la Iași, prelatul conducător al preoților liberali».

Lupta aceasta neobosită a fost apreciată în mod deosebit de Comitetul Central al Unirii, care în iunie 1857, îi scria că «socotește de datoria

96. Pr. Gabriel Cocora, *Episcopul Filotei al Buzăului, luptător pentru unirea Țărilor Romîne*, în «B. O. R.», an. 77 (1959), nr. 1, p. 45-46.

97. T. Sirbu, *Documente privitoare la activitatea Comitetului unionist din Buzău (martie-septembrie 1857)* în «Revista Arhivelor», an. II (1959), nr. 1, p. 121.

sa cea mai netăgăduită a feliçita în Prea Sfinția Voastră pe păstorul cel bun al eparhiei Buzău care, în această epocă mare de regenerare a Romînilor, a dat frumos exemplu că știe a împlini cu sanctitate înalta misiune ce Dumnezeu i-a încredințat».

Și Divanul Ad-hoc îi cinstește munca depusă, cînd îl alege președintele Comisiei pentru redactarea regulamentului intern al său, iar deputații de Buzău aleși pentru Adunarea electivă, în ziua de 13 ianuarie 1859, venind la episcopie spre a-și exprima recunoștința, arată că «Romînia dar este datoare simțămîntelor Prea Sfinției Voastre, atît mai mult că în Divanul Ad-hoc ați susținut cu credință dorințele nației și dacã pînã acum nu s-a manifestat formal vre un act de recunoștință ce ea vã păstrează, cel puțin populațiunea acestui district o va avea neștersă din inimă, cel puțin urmașii săi și toate generațiunile o vor respecta și nepãrtinitorii istoriei ai patriei se vor crede feliçiți a le însemna cu cele mai frumoase colori în scrierile ce vor lãsa posterității».

Cununa rãsplãții însă pentru rîvna și entuziasmul cu care a luptat pentru triumful unirii pe care a văzut-o înfãptuită, a fost gãzduirea domnitorului Cuza, în ziua de 5 februarie 1859, cînd buzoieni i-au fãcut o primire triumfală, reținîndu-l și peste noapte aici, «spre a se împãrtășii mai mult de plãcerea de a-L avea între dînșii». ⁹⁸

Testamentul și proiecte de viitor. Filotei își face testamentul la 28 decembrie 1858, la care mai adãugã un altul, ca o completare, — la 23 mai 1859 — care arată la început :

«Deși cite se vãd astãzi în sfința Episcopie și prin eparhie s-au fãcut de rãposatul în fericire episcop Chesarie, dar precum știe lumea și Dumnezeu, mult am ostenit și noi în urmã iarãși, pe cît puterea ne-a ertat, asemenea am fost silitori pentru a ținea Sf. Episcopie în stare bună, precum se vede, și am fi voit ca însuși noi sã sãvîrșim cite în mintea noastră proectasem și cite cu prietenii mei mã sfãtuisem...» ^{98 bis}, dar neputîndu-le împlini din cauza timpului scurt în care a păstorit eparhia Buzăului, staționicește prin testament «persoane cinstite» și cu credință «cãtre noi ca sã pue în lucrul voințele noastre», și «cele ce noi înșine n-am putut sãvîrși».

Astfel, testamentul prevedea ca toate cãrțile tipãrite cu cheltuiala sa și rîvna sa, nevîndute, sã se împartã gratis la bisericile din eparhie.

Sã se dea apoi școlii romînești din orașul Buzău 15.000 galbeni, cu care sã se constituie un fond pentru susținerea a «patru clase de științe mai înalte cu patru profesori cum și o catedrã de știință comercială, precum și pentru susținerea la studii în strãinãtate a doi-trei tineri silitori din Buzău.

Se mai dau 2.000 galbeni Capelei romîne din Paris, 1.000 galbeni pentru biblioteca seminarului, la care se adãugau și cãrțile sale, fiecãrui

98. Pr. G. Cocora, *Episcopul Filotei...*, p. 52, I. Moldoveanu, *Aspecte din epoca unirii la Buzău* în «Studii privind Unirea Principatelor», Ed. Academiei R. P. R., 1960, p. 493, 562, 503, 504, 506, 515.

98 bis. Arhivele Statului Buzău, *Primãria Buzăului, dos. 160/859, f. 4.*

schit din eparhie cîte 1.000 galbeni, la rude, fiecărei persoane iarăși cîte 1.000, iar slujbașilor suma de 6.000 galbeni, iar restul, Colegiului național din București, după ce se va da la cîteva persoane mai apropiate de el, ce l-au slujit cu credință, ce constau în cîte 5.000 galbeni.⁹⁹

Guvernul lui Cuza, care avea mare nevoie de bani, nu respectă testamentul, deși s-a deschis un proces care a durat pînă în anul 1866, invocînd motivul că monahii, după hrisovul din 1776 al lui Ipsilante, n-au dreptul de a testa și cu toate că însuși statul administra testamentul arhimandritului Eufrosin Poteca, sau respectase testamentul episcopului de Buzău, Costandie, sau ale mitropolitului Nectarie și episcopului Galaction al Rîmnîcului.

Nerespectarea testamentului a dus la o goană din partea guvernului după preținsele comori ale defunctului episcop, făcînd atîta vîlvă, încît întreaga sa activitate a fost înmormîntată sub aspectul material, intrînd în vistieria statului suma de lei 1.972.794 lei.¹⁰⁰

Boala și moartea. Din luna martie 1859, episcopul Filotei începuse să aibă simptome cerebrale, ca în mai să înceapă o paralizie care să progreseze rapid, încît la sfîrșitul lunii, I. Costinescu să arate unui prieten că «Par(intele) Buzău este atacat de o alienație a minții și nu mai e speranță de remediu».¹⁰¹ În iunie e văzut și de dr. Davila, care relatează că este izbit de o boală care aduce «slăbiciune mare facultăților intelectuale» și deci nu mai poate administra episcopia.

Dus la mînăstirea Ciolanu, de locotenentul episcop, arhimandritul Dionisie Romano, numit aici la 19 iunie 1859, era îngrijit de doctorul orașului, Sigismund Eperies¹⁰², pînă la 16 august 1860, orele 3½, cînd a încetat din viață¹⁰³, fiind înmormîntat aici.

După șapte ani, în 1868, episcopul Dionisie Romano reînsumează osemintele cu mare pompă, în partea de miazăzi a Catedralei episcopale, tipărind în acest scop, «Programul ceremonialului desgropării osemintelor arhierelui Filotei Episcop de Buzău. În mormîntat la schitul Ciolanul în anul 1860. 1868, August».¹⁰⁴

Tot acesta, în anul 1871, ridică pe locul reînhumării un «monument», «din fond public», o coloană de piatră prismatică, înaltă de 2,60 m., cu laturile de 0,50 m., care susține o calotă sferică pe care e așezată o cruce, și pe care stă scris: «În memoria Episcopului Filotei-ce a servit Sf. Episcopii Buzău 35 ani ca arhidiacon, econom și episcop, răposat la 16 August 1860, s-a ridicat acest monument din fond public prin episcopul Buzăului Dionisie spre pomenire eternă, 1871».

Figura sa «brunetă», pururea zimbitoare, cu o barbă bifurcată, puțină și rară, ochii și principalele trăsături regulate, statura «mijlocie și le-

99. Ec. Gh. Ionescu, *op. cit.*, p. 81, 141-143

100. *Ibidem*, p. 28. La moartea unui alt episcop de Buzău, Costandie Filitti, a rămas o avere evaluată la 105380 lei, dar nu s-a mai făcut atîta vîlvă și nici n-a avut parte de caracterizări neobiective.

101. I. Ionașcu, *op. cit.*, p. 141, doc. 212.

102. Pr. G. Cocora, *Episcopul Buzăului, Dionisie Romano*, ms., p. 345.

103. Arh. St. Buc., *Min. Instr. dos. 543/860*.

104. *Ibidem*, f. 214.

gată»¹⁰⁵, a fost imortalizată pe pînă, în ulei, de pictorul G. Tattarescu, tabloul aflîndu-se în galeria episcopilor din palatul episcopal de la Buzău și de unchiul acestuia, pictorul Teodorescu, tablou ce se afla la Poiana Mărului.

Un alt portret se găsește zugrăvit în biserica de la Cetățuia, mînăstirea Ciolanu.

*

Trăind 55 ani și păstorind efectiv numai 8 ani, episcopul Filotei a avut o activitate lăudabilă, pe toate laturile, dar care, din nefericire, în prima lucrare în care se vorbește despre el, se amintește doar că «învațuți tipografia, tipărind mai multe scrieri, între care Biblia de Buzău și se distinsese printr-o mare lăcomie de bani».

Această caracterizare a fost generatoare de alte afirmații neîndreptățite, ca: «ștersul»,¹⁰⁶ «rapacele»¹⁰⁷, «nevrednicul episcop Filotei»¹⁰⁸, dar după prezentarea pe scurt a întinsei și multilateralei sale activități desfășurate într-un scurt timp, privită și analizată obiectiv, după 100 ani de la moarte, trebuie prețuită la adevărata sa valoare.

Pr. GABRIEL COCORĂ

105. Basil Iorgulescu, *Dicționar geografic... și istoric al județului Buzău*, Buc. 1892, cuv. respectiv.

106. N. Iorga, *Istoria bisericii românești*, ed. II, vol. II, Buc. 1932, p. 257.

107. Dimitrie G. Ionescu, *Seminarul din Buzău*, Buc. 1927, p. 26.

108. Articolul *Scarlat Vornescu*, în «Chemarea Buzăului», an. IV (1948), nr. 178, p. 2.

UN MARE EPISCOP AL BUZĂULUI, DIN SECOLUL XVII: SERAFIM SLĂTINEANU

(1648 — 21 MARTIE 1668)

Din lipsă de o documentație suficientă, multe figuri meritoase ale ierarhiei clericale române sînt necunoscute. În general, autorii de manuale de Istorie bisericească romînă nu fac decît să compileze, ba uneori chiar să copieze pe înaintașii lor, schimbînd doar frazele și adăogînd cîte ceva din fantezia lor — dacă o au. Iar vremurile trec și ierarhii care au muncit cu inteligență și devotament, rămîn în umbră, ca și sfinții artei bizantine, în poziție hieratică, amintiți doar în pomelnice, — și acelea încurcate. De aci, nevoia de a merge la izvoarele de informație arhivistică, sau la inșeși realizările lor materiale, încă existente, pentru a putea înfățișa veridic o personalitate mai mult sau mai puțin meritoasă. Din acest gînd pornește cel care scrie rîndurile ce urmează.

Episcopul Serafim este incontestabil, cum se va vedea, a doua mare figură de ierarh buzoian din veacul XVII, după mult mai cunoscutul Luca Cîpriotul, înaintașul său în scaun, ajuns apoi vestit mitropolit al țării. Blindul Efrem Trufășel apare și el ca un bun ierarh dar nu este la înălțimea lui Serafim.

Cine e și de unde vine episcopul Serafim? Nu se știe, dar din inscripția schitului Deleni, cît și din actele schitului Strehareț, de lîngă Slatina, ambele în fostul județ Olt, — am putut identifica origina lui.

Este de loc și de neam din Slatina Oltului și din aceste motive ne-am permis a-i zice Serafim Slătineanu. Egumen harnic, el a ajutat mult pe boierii Deleni la ridicarea mînăstirii lor din satul cu același nume, așezat pe valea Oltului, la nord de Slatina. Hărnicia și desigur și virtuțile morale ale monahului Serafim îl impuseră atenției rudelor lui Matei Vodă Brincoveanu, căci Delenii erau înrudiți cu domnitorul, prin mame. Un Deleanul fusese trimis de Leon Vodă Stridie în Ardeal, să aducă în țară pe revoltații din Oltenia, porniți contra abuzului aceluia și a grecilor și

grecizanților săi, și avînd în frunte pe Matei din Brîncoveni. După luptele purtate, Matei ajunge domn stăpînitor. Lunga și înțeleapta lui domnie, ar fi putut fi și mai rodnică dacă viața nu i-ar fi fost tulburată de pretențiile lui Vasile Lupu—Arbănaș, de a ocupa și tronul Țării Românești. Se știe că această lăcomie va aduce Moldoveanului un sfîrșit tragic. Pentru apărarea hotarului de răsărit, Matei Vodă avea nevoie de oameni de mare încredere, în fruntea cărora sta marele său comis Radu Mihalcea Cîndescu și frații săi, toți ostași neîntrecuți.

Pentru a întări și mai mult frontul de est, se cerea și un conducător bisericesc devotat cauzei lui Matei Vodă. Rudele sale, Delenii, îi vor recomanda pe fostul lor stareț, pe Serafim ieromonahul, inteligent și activ, cum se va dovedi. În astfel de împrejurări ajunge episcop de Buzău, Serafim, luînd locul lui Ștefan, socotit multă vreme că ar fi una și aceeași persoană cu mitropolitul Ștefan, ceea ce s-a dovedit a fi fals.

Inceputul păstoriei lui Serafim trebuie să-l socotim a fi la anul 1648; în 1649, lucra și termina înălțarea catedralei buzoiene. Prima mărturie scrisă de la dînsul, ca episcop, datează abia de la 19 aprilie 1658-1650. Alta mai veche n-am aflat. Sfîrșitul episcopatului său la Buzău în schimb, îl cunoaștem în chip sigur, căci *Condica Sfîntă*¹ a Mitropoliei București, în primul său act, ne vorbește de trecerea Episcopului Serafim la Episcopia Rîmnîcului, la 21 martie 1668. Aci va sta dînsul aproape trei ani, ca apoi să se retragă, «să se prostească de bună voie», la locul său de naștere, la Slatina, unde, în calitate de schimnic, va ridica un minunat locaș de închinare la Strehareț, la marginea de nord a orașului. Aci închide ochii și-i zac oasele trupului său, istovit de muncă și de abstenența schimnicească.

*

Inceputul inscripției catedralei Episcopiei de Buzău, pusă tîrziu, adică la leatul 1834, de episcopul Chesarie, sună astfel: «Această slîntă și d(u)mnezească beserică s-au zidit din temelie de răposatul întru fericire Mattheiu Basarab V(oe)v(o)d, la l(ea)t 1649, după ce mai întîiu au dărîmat din temelie pre cea veche, făcută de strămoșii săi, arsă și stricată de năvălirile varvaricești, *incepător acestui scaun fiind chir Serafim episc(op)...*». În aceste rînduri, se face în scurt, o parte din istoricul catedralei Episcopiei din Buzău: Matei Vodă dărîmă deci, pînă în temelie, vechea clădire care fusese ridicată, foarte probabil, de Neagoe Basarab. Matei Vodă își legitima domnia socotîndu-se totdeauna — lucru pe care-l însemna în titulatura documentelor ce ieșeau din cancelaria sa — nepot al lui Basarab Voevod, adică Neagoe Vodă, la fel ca și înaintașul său, tot craiovesc de neam ca și dînsul, Radu Șerban.

El nu uita aceasta, nici în inscripția Episcopiei, pe care episcopul Chesarie o va fi avut sub ochi, să spună că a dărîmat pe aceea «făcută de strămoșii săi», și era îndreptățit s-o zică, căci avea legături de sînge cu Neagoe Vodă Basarab.

1. *Condica Sfîntă*, ed. Ghenadie Enăceanu, p. 17.

Inscripția ne spune mai departe că biserica fusese «arsă și stricată de năvălirile varvaricești», ceea ce ne rechemă în minte luptele care începuseră cu Mihai Viteazul și abia se sfîrșiseră, cu acelea prin care Matei bătuse pe Vasile Lupu la Nănișori, pe Ialomița, la 1639, drumul spre Tirgoviște — capitala țării — trecînd prin Buzău. «Începător acestui scaun fiind chir Serafim» continuă inscripția. Învățatul N. Iorga, citînd această ultimă însemnare, ajunsese la concluzia că întiiul episcop al Buzăului ar fi fost Serafim; lucru inexact, căci se știe că primul episcop al Buzăului a fost un Paisie. Marele profesor și-a rectificat mai apoi prima interpretare. Prin începător acestui scaun, trebuie să înțelegem că întiiul episcop al catedralei nou înălțate, a fost Serafim. Acesta este adevărul istoric pe care-l completăm, cu scotînța că fostul ziditor al minăstirii Delenilor își va fi dat toată osteneala să-și arate însușirile sale gospodărești, la începutul noii sale slujiri și chemări. Este întiiul prilej de a dovedi domnitorului Matei că încrederea ce i s-a arătat, el o merita.

Așadar, episcopul Serafim este «ispravnicul» ridicării catedralei buzoiene din timpul lui Matei Vodă, care va dura pînă la anul 1740, cînd Metodie episcopul îi va face reparații însemnate.

Activitatea episcopului Serafim în treburile generale ale țării și în special în cuprinsul eparhiei sale, Buzău, este prodigioasă. Vom aminti doar ceva din aceasta. Astfel, cînd la 18 ianuarie 7160-1652, Oșteasca Adunare a țării condamnă pe marele vistier Stroe Leurdeanul, pe Radu din Farcaș, al doilea vistier, și pe Tudor Cămăraș, pentru că devalizaseră vistieria țării, sîntem pe vremea lui Matei Vodă; episcopul Serafim stă, alături de Ștefan, mitropolitul țării, și Ignatie al Rîmnicului, în fruntea sîtatului.² La 14 aprilie 7174-1666, cînd Obșteasca Adunare a țării da carte fiilor marelui postelnic Constandin Cantacuzino, prin care se dovedea nevinovăția acestuia, Serafim episcopul era prezent. Cartea de nevinovăție era dată în numele Adunării, în fruntea căruia stau Ștefan mitropolitul, Ignatie al Rîmnicului și Serafim al Buzăului.³

După nouă ani apoi, «Adunarea» se strîngea din nou și condamna pe Stroe Leurdeanul, autorul uciderii marelui postelnic, un tip lombrozian, în urma scrisorilor-probe aduse de fiii marelui postelnic Cantacuzino. Această Adunare hotăra la 18 iunie 7177-1669 următoarele: «iar pentru neamul lui Stroe vornicul, întăcmim cu mare blestem ca să fie apărat și izgonit afară din Sfatul țării, ca pre un neam rău». Hotărîrea se da în numele Obșteștei Adunări, care avea de data aceasta în frunte pe noul mitropolit Teodosie, pe Serafim, — ajuns acum episcop de Rîmnic — și pe Grigorie, care-i luase locul la Buzău. Intre timp, Serafim mai participa la o adunare pur clericală, și anume la 17 ianuarie 7177-1669. Aceasta se întrunise avînd în fruntea sa pe Teodosie mitropolitul, ca să anuleze votul dat pe vremea mitropolitului Ștefan, prin care minăstirea Cîmpulung se închina la minăstirea grecească Proti, urmînd să dea acesteia cite 150 taleri anual. Mitropolitul, episcopii și egumenii declară că: «toți am

2. «Magazinul istoric pentru Dacia», t. I, p. 126-130.

3. *Ibidem*, p. 398-401.

iscălit fără de voia noastră... să nu se ție în seamă... pentru că am iscălit de mare nevoie și silă». ⁴

Era o rebeliune clericală, îndemnați fiind participanții la ea și de situațiunea grea a lui Radu Vodă Leon (decembrie 1664-3 martie 1669), căruia i se apropia mazilirea. Tot în calitate de episcop al Rîmnicului, la 9 decembrie 1777-1668, cînd Radu Leon Vodă strînge țara în sfînta Mitropolie și ia măsuri contra grecilor «streini», de la care veneau «toate nevoile și sărăcia țării», Serafim se găsea aci, lîngă Teodosie mitropolitul și Grigorie, episcop de Buzău. ⁵

Activitatea desfășurată în cuprinsul eparhiei Buzăului de Serafim episcopul este mare și variată. Și aci, vom aminti numai cîteva exemple. Astfel, la 19 aprilie 1758-1650, Matei Vodă dă poruncă la 12 boieri luați de Serafim, să meargă să hotărînicească moșiile episcopiei; cumpărăriile făcute de spătarul Moise Cîndescu se întăresc de episcop; neînțelegerile se rezolvă în fața sa, iar vameșii Episcopiei, de la Cîrpești și slugile Episcopiei se apără de pîrcălabi prin intervenția lui către Vodă; primește în numele Episcopiei dani, ca aceea făcută de marele negustor Badea, de la Brăila, la 25 ianuarie 1759-1651, «prietenu» lui Matei Vodă, și care consta din moșia sa de la Iasul. ⁶ La 26 decembrie 1761-1652, Matei Vodă întărește Episcopiei de Buzău satele Pojorîtu, Stănulești, Găvăneștii de Sus și de Jos a căror situație fusese foarte încurcată. ⁷ În vara aceluiași an, la 13 iulie 1761-1653, Matei Vodă dă strașnică poruncă tuturor buzoienilor — orașul arsesese — să nu îndrăznească să-și facă case pe locul Episcopiei, ci pe acela al orașului și «pre locul domnesc că iaste destul loc în toate părțile». ⁸

Și de la urmașul în scaun al lui Matei Vodă, care era Constantin Șerban Vodă (Cîrnul), Serafim știu să-și capete prețuire și să apere interesele instituției pe care o conducea. Astfel, la 16 mai 1762-1654, domnitorul poruncește să se dea Episcopiei Buzăului și episcopului Serafim «merția într-un an bolnavi de sare 300 de la ocna ot Ghitioara, precum scrie și în Hrisovul răposatului Matei Vodă». Același domn scutește curtenii și poslușnicii care sînt pe lîngă Episcopie, de toate dăjdiile. Dar un privilegiu special al Episcopiei de Buzău a fost delegația domnească de a judeca pricini grele, la fel cum o făcea banul de Craiova. Astfel, Serafim are un cuvînt decisiv într-un mare conflict dintre Moise spătarul Cîndescu și satul Scurtești, la 29 octombrie 1763-1654, cînd episcopul, îmbrăcîndu-se în sfintele odăjdii, a scos sfînta Evanghelie pentru a jura cei 12 boieri luați să mărturisească adevărul. Obiectul era dacă Moise spătarul a cumpărat moșie în Scurtești, cu, sau fără știrea sătenilor din acel sat. Moise căpitanul Mihalcea Cîndescu, cu soția sa Elina, dăruiesc la 15 iunie 1765-1657, o moșie la Pîrscoveni, în întindere de 235 stinjeni,

4. Arhivele Statului, Buc. *Minăstirea Cîmpulung*, pachetul 62, doc. 45.

5. «Magazin istoric», t. I, p. 132.

6. Academia R. P. R., *pach. CXXIV*, doc. 164.

7. Arhiv. Stat. Buc. *Episcopia Buzău*, *pach. 61*, doc. 6.

8. Academia R. P. R., *pach. CXXVI*, doc. 51.

sfinței Episcopii și episcopului Serafim.⁹ După alți șase ani, și după ce Moise căpitanul Mihalcea Cindescu fusese ucis de zănatecul Radu III Mihnea, la 14 martie 1711-1663, jupâneasa lui, Elina, și cu «coconii» săi, dăruiesc Episcopiei și episcopului Serafim moșia lor de la Scurtești, cu viile, care fuseseră cumpărate «cu osteneala noastră» și pe care o dăruiseră «cînd au fost logof Moisi viu», — spune îndurerata boieroaică — «și i-am îngropat oasele dumnealui la sînta Episcopie și ne-am scris la pomeanic», — adaogă dînsa.¹⁰

Cumpărări de vii, la 15 martie 1711-1663, în Dealul Verneștilor; dani de la Chirana, fata jupînului Dumitru Bulăroiul, un mare regustor, de la 28 iulie 1714-1666, în sat la Maxim, — și multe altele umplu viața acestui episcop activ și plin de duhul cucerniciei. Un lucru neplăcut i se întîmplă episcopului nostru la 29 aprilie 1715-1667, cînd era acuzat de călugării greci de la Malamoc (Ilfov) că a fost luat în zilele lui Constantin Vodă Șerban actele de închinare ale mînăstirii Vintilă Vodă, 200 de ughi și «toate sculele și ferecăturile de acolo». Chemat la Divan, se constată de Radu Vodă Leon nevinovăția episcopului Serafim. Acest act este ultima mărturie scrisă ce am aflat de la acest atît de harnic episcop, și din ale cărui realizări n-am amintit decît foarte puține.

De la 14 aprilie 1716-1668 — alegerea se făcuse la 21 martie — Serafim trece la scaunul episcopal de la Rîmnicea, unde păstorește aproape trei ani, ca să se retragă apoi la Slatina-Olt, unde schimnicindu-se, va ridica schitul de la Strehareț, unde-i zac și oasele, așteptînd răsplata veșnică pentru sfințenia și vrednicia vieții sale pămîntești.

Din cele expuse aci sumar — știri complete am dat aiurea — se vede că acest bărbat, din părțile Oltului, plecat spre viața duhovnicească, a lăsat o diră de viață luminoasă în urma lui.

Evlavios și harnic, el a fost un bun egumen, un ales episcop, cu perspectiva de a ajunge chiar mitropolit, ziditor de mînăstiri, și în sfîrșit, un ctitor el însuși, prin ridicarea cu ostereala lui, a lăcașului sînt de la Strehareț, care dăinuiește pînă astăzi într-un colț plin de pitoresc, deasupra vechiului tîrg al Slatinei de pe Olt.

Pentru atîtea motive și îndreptățiri, l-am socotit pe Serafim ca un mare episcop al Buzăului și credem că avem dreptate.

T. G. BULAT

9. Arhivele Statului Buc. *Episcopia Buzău*, pach. 72, doc. 22.

10. Idem, *pach. 50*, doc. 45.

LEV NICOLAEVICI TOLSTOI ÎN LUPTA PENTRU PACE ȘI DREPTATE SOCIALĂ

Aniversările și comemorările marilor scriitori sînt popasuri și momente de reculegere și verificare a conștiinței popoarelor în mersul lor istoric. Asemeni unui drumet pe cărările de munte, care se oprește la cote diferite să scruteze peisajul ce-l înconjoară, astfel și intelectualitatea și cititorii în genere, dintr-o anumită epocă, sărbătorindu-și scriitorii și artiștii preferați, confruntă capodoperile realizate de ei cu viața prezentă, pentru a vedea în ce măsură trăirea lor artistică este conformă cu mișcarea ideilor și cu gradul de cultură la care a ajuns societatea omenească.

Cu mai bine de un secol în urmă, marele scriitor rus a început să-și urzească marea lui operă. Curînd după 1860, a început să scrie vasta epopee care este «Război și Pace». Trei decenii i-au trebuit ca să scrie operele literare care i-au adus o faimă universală și eternă. Care sînt calitățile acestei opere, ca să merite o astfel de apreciere fără reticențe, unanimă? Răspunsul este simplu, pentru că această operă încheagă visul de totdeauna al omului de pretutindeni, de a-și construi fericirea, de a o regăsi dacă a pierdut-o și de a nu renunța cu nici un chip la experiența căpătată în realizarea acestui ideal. În tipurile de oameni cărora le-a dat viață — istorice sau imaginare — trăiește nu numai societatea rusă dintre 1812-1868, ci se frămîntă întreaga societate contemporană, cu îndoielile ei, dar și cu hotărîrea fermă de a lupta și a învinge. Lumea secolului XIX a luptat pentru libertate contra asupritorilor și tiranilor. A condamnat cu hotărîre războaiele de cucerire, furtul de țări și teritorii, care profitau monarhilor și claselor exploatoare, înrobînd popoarele. Această lume a vrut pace, dreptate și libertate, drept la muncă și pîine pentru toți. Milioanele de cititori din toată lumea au suferit și s-au bucurat cu eroii operei tolstoiene, pentru că exprimau gîndurile și năzuințele lor, pe care și le-au clarificat și adîncit urmărind patosul și verva scriitorului. Ei și-au însușit femele lui, din care au făcut un crez și un standard.

Dacă ne confruntăm noi, oamenii de la jumătatea secolului XX, cu cei de acum o sută de ani, din romanul «Război și Pace», de exemplu,

ar trebui oare să ne plecăm ochi, rușinați, sau să ne ridicăm frunțile cu mândrie, cu determinare? Drumul parcurs este lung, lupta a fost grea, dar nu încă definitiv cîștigată.

Omenirea de azi, și cea de acum un secol, descrisă de pana magistrală a lui Tolstoi, vrea pace și pîine, libertate și dreptate, vrea pieirea tiranilor, vrea să amuțească glasul profeților mincinoși.

Toate aceste merite ale lui Tolstoi au fost subliniate cu competență, atît la ședința Academiei noastre de către academicienii care au luat cuvîntul, cît și la Organizația Națiunilor Unite pentru Educație, Acțiune Socială și Cultură — U.N.E.S.C.O., într-una din ședințele sale ce a avut loc la Paris. Aci, delegatul U.R.S.S., într-o vibrantă cuvîntare, a spus că idealurile pentru care a luptat Tolstoi de cînd a luat pana în mînă sînt scumpe tuturor oamenilor. Delegatul Franței a adăogit că intelectualitatea franceză venerază nu numai pe romancier, dar mai cu seamă omul și exemplul său.

La Moscova, marele scriitor a fost comemorat într-o festivitate căreia prezența conducătorilor statului sovietic i-a dat un caracter solem. Un moment deosebit de emoționant a fost atunci cînd Leonida Sobolev, președintele Uniunii Scriitorilor, a invitat la tribuna de onoare pe urmașii marelui scriitor. «Nici un scriitor din literatura universală — a spus Sobolev — nu a fost tradus în 82 de limbi, ca Tolstoi, tirajul diferitelor lui opere ajungînd la 90 de milioane de exemplare în U.R.S.S.»

Încercarea de a expune și analiza opera tolstoiană în cîteva pagini este iluzorie. Rămîne inepeizabilă tema însemnătății mondiale a acestei creații, cît și influența ei asupra scriitorilor de pretutindeni. «Tolstoi este un univers întreg — a spus Maxim Gorki. Omul acesta a realizat într-adevăr o operă formidabilă. El a însumat toată experiența unui secol întreg și a redat-o cu o uluitoare justeță, putere și frumusețe».

Dramaturgul austriac Gerhard Hauptmann a scris și el, acum patru decenii, despre Tolstoi, spunînd că «a avut un glas de gigant! Dacă el ar trăi în zilele noastre, desigur că s-ar alătura numaidecît celor ce luptă pentru pace».

Opera tolstoiană este însă cu desăvîrșire clară pentru conștiința omului de rînd. Un comentator sovietic scria de curînd: «De cîte ori nu ni s-a întimplat nouă, rușilor, să ne găsim peste hotare, în India, Italia, Suedia, și să auzim de la localnicii care nu știau nici o boabă rusește, ca în loc de saluturi pompoase, să rostească un singur nume: «Tolstoi!». Acest nume are parcă în rezonanța sa o nuanță de respect, înțelegere și prietenie. Dacă s-a spus «Tolstoi», aceasta înseamnă: «eu știu despre tine ceva esențial!». Înseamnă: «Noi sîntem oameni pașnici». Și aceasta fiindcă toată lumea știe că Tolstoi înseamnă pace pe pămînt; înseamnă blestem războaielor tilhărești; înseamnă încredere oarbă, frățescă și fără de margini, în inima și mintea poporului de rînd».

Intr-adevăr, semnificația operei lui Tolstoi, în afară de creațiile lui de tipuri și personaje vii, este în primul rînd o filozofie practică a păcii între oameni și popoare, o vajnică năzuință spre realizarea dreptății sociale.

Actualitatea lui Tolstoi nu constă aşadar numai în romanele şi piesele sale de teatru. Prezenţa lui este vie în conştiinţa noastră, mai ales prin generoasele sale idei umaniste, fundamentate pe o dialectică a sufletului şi a personalităţii. Opera lui artistică nu a fost decît un mod de exprimare a unei adevărate doctrine a păcii, ridicată la rangul de lege morală, care se impune ca un imperativ omului civilizat.

*

Leon Tolstoi s-a născut la 28 august 1828, la Iasnaia Poliana, din familia conţilor Tolstoi, ai cărei ascendenţi pot fi urmăriţi pînă în secolul XVI. Această localitate în care scriitorul a trăit pînă la sfîrşitul vieţii, se află la o depărtare de 200 km. la sud de Moscova, în provincia Tula. Rămăs în vîrstă fragedă orfan de ambii părinţi, la 16 ani se înscrie la universitatea din Kazan şi apoi la cea din Petrograd, unde studiază fără prea multă metodă şi fără să-şi ia vreo diplomă, însă cu toată pasiunea, ştiinţele juridice, filozofia enciclopediştilor francezi, literaturile orientale, în special cea arabă şi turcă.

S-a scris mult despre cultura nesistematică a lui Tolstoi, mai ales de către Merejkovski, şi Knut Hamsun. Este drept că unele scrieri tolstoiene nu au un plan sistematic şi concentrat, sînt prolixе şi păcătuiesc prin repetiţie şi obscuritate. Ele vădesc însă o viziune proprie a lumii înconjurătoare, disecată şi reconstituită apoi în opera sa, subliniind şi părţile pozitive, dar mai ales cele negative. Către oamenii simpli din popor se îndreaptă în mod special simpatia şi interesul lui Tolstoi, aşa încît se poate spune cu drept cuvînt că cel mai de seamă personaj al operei sale este poporul.

După ce părăseşte studiile universitare, tînărul Lev, urmînd în Caucaz pe un frate mai mare, se înrolează în armată. Aici, are ocazia să cunoască sufletul rusesc aşa cum îl manifesta soldatul: bun, generos, plin de un cald patriotism. Între anii 1854-1856, el ia parte la campania din Crimeea, după ce petrece cîteva luni în ţările romîneşti. În acest război, tînărul ofiţer a dat dovadă de mult eroism, luptînd la asediul istoric al Sevastopolului, pe o poziţie primejdioasă, comandînd bateriile din bastionul nr. 4. Tot acum, se manifestă talentul literar al scriitorului. În primele povestiri din război, trimise revistei *Sovromennik*, condusă de criticul progresist N. G. Cernişevski, poporul rus este adevărat erou de epopee, personificat de personaje ca soldatul Valenciuk, ori căpitanii Hlopov şi Trosenko. Pentru prima dată în literatura războaielor, această dezlănţuire de sălbăticie primitivă, care ste războiul, a fost zugrăvit în culorile sale adevărate, «aşa cum este în realitate, cu sînge, suferinţe şi moarte». Apărătorii ai unei cauze drepte, eroii povestirilor luptă cu patriotism şi abnegaţie. Cernişevski a remarcat încă de pe atunci la Tolstoi, ca o trăsătură esenţială a talentului său, capacitatea de a urmări cele mai tainice mişcări ale vieţii sufleteste şi sezişarea «procesului psihologic, formele, legile lui, dialectica sufletului», prevestind un nou capitol de aur în istoria literaturii ruse. Acelaşi critic scria că «Tolstoi redă cu o remarcabilă măiestrie, nu numai condiţiile exterioare de viaţă ale ţăranilor, ci — ceea ce este mult mai important însuşi felul lor de a gîndi. El ştie să se tran-

șpună în sufletul țăranului. Țăranul său este cum nu se poate mai veridic. Felul de a vorbi al țăranului său nu este nici înrumusețat, nici retoric; concepțiile țăranului sînt redată de Tolstoi tot atît de convingător și de colorat ca și caracterele soldaților noștri. În izba țărănească, ca și în cortul de campanie al soldatului din Caucaz, scriitorul se simte la el acasă».

Tematica operii tolstoiene este acum trasată. După ce călătorește cîțiva ani în țările apusene, Tolstoi se așterne pe scris. Într-o construcție masivă, toate romanele și piesele sale vor oglindi contradicțiile societății ruse din prima parte a veacului XIX, pînă la 1861, — cînd s-a desființat iobăgia, — și din perioada de după această reformă. Preocupat în special de frămîntările sociale ale timpului său, opera sa este și un prețios document istoric, de valoare incomparabilă pentru lupta de emancipare a poporului rus. Profund convins că poporul constituie forța hotărîtoare a istoriei, el credea, în mod greșit de altfel, că masele tind spre o manifestare neorganizată, că sînt incapabile de o atitudine politică. Ideile sale însă îl apropiau mai mult de democrații revoluționari din Rusia țaristă decît de tabăra nobilimii liberale. Subliniind importanța covârșitoare a poporului, el nu l-a crezut capabil de a fi organizat pentru lupta politică. S-a declarat însă și împotriva politicii de filantropie reformistă pe care o preconizau elementele liberale. Situîndu-se pe poziții idealiste, Tolstoi propovăduia reforme de ordin moral, pe calea autodesăvîrșirii și a neîmpotrivirii la rău prin violență. El susținea că societatea se transformă cu timpul și că masele populare se orientează spontan, duse de instinctul lor.

Tolstoi aduce în avanscena literară un personaj nou, uriaș, cu posibilități și calități multiple, anume poporul, și aceasta creează necesitatea unui nou ideal de viață, opusă haosului moral și social. Scriitorii progresiști simțeau că se află la o răscruce de drumuri istorice și se întrebau care este calea cea mai nimerită pentru a prezenta acest nou personaj, poporul. Ei au găsit împreună cu Tolstoi că, pacea e condiția primordială, elementul în care progresul social se poate dezvolta favorabil. Întreaga sa concepție asupra păcii, condiția esențială a fericirii unui popor, visul său despre o nouă organizare a vieții omenești, urzirea unor noi raporturi sociale, aflarea legilor noilor relații, scriitorul le-a întruchipat în personajele romanului «Război și Pace». Tolstoi a adîncit apoi latura aspectelor morale din ultima sa mare operă, «Învierea». Aci, pune în dezbatere problemele capitale, care îl preocupau, fundamentale pentru societatea rusă a vremii sale: problema războiului și a păcii, problema țărănească, pămîntul și șerbia, învățămîntul, cu toate consecințele naționale, morale, sociale și religioase care decurg. Nu a atins în treacăt toate aceste teme, ci le-a frămîntat pe larg, sub toate aspectele.

Crezînd în mod greșit că istoria este guvernată de legi necunoscute și că drumul ei este hotărît dinainte, Tolstoi rămîne totuși fidel adevărului obiectiv. El recunoaște și influența hotărîtoare a unor oameni excepționali în războiul de apărare a patriei, cum a fost mareșalul Kutuzov, a cărui înaltă capacitate și strategie au îndrumat poporul rus spre victoria finală asupra invadatorilor. În condițiile invaziei, războiul de apărare devine

just iar sacrificiul și dîrzenia luptătorilor din popor, care caută pe orice cale să distrugă pe cotropitor, sînt elementele unei emoționante epopei naționale. Războiul de apărare creează un climat excepțional de favorabil pentru a prezenta, cu toate mijloacele estetice realiste, acțiunea istorică determinantă a maselor. Opera literară a lui Tolstoi are o valoare permanentă tocmai prin aceea că el rezolvă aceste probleme în toată măreția lor, pe temeiul trecutului istoric, nu numai pentru generațiile care au trăit evenimentele descrise, ci și pentru cele viitoare. Moștenirea literară a lui Tolstoi a dinamizat masele rusești.

În toate operele sale și mai ales în «Război și Pace», Tolstoi este urmărit de acest vis al păcii. Ca ofițer în războiul Crimeiei s-a identificat cu lupta soldatului de rînd, a căutat să-l înțeleagă și s-a înfrățit cu el în fața morții. Identificîndu-se cu poporul, a suferit pentru el și aceasta l-a făcut necruțător cu cei ce-l oprimbau. Îl dureau atît de mult suferințele țărănimii exploatare, încît, — spunea el — «aș prefera să nu mai cuget și să nu mai spun ce am pe suflet, dar nu mă pot hotărî la aceasta, împins fiind de un impuls lăuntric și de aspirațiile oamenilor». Altădată, a exclamat: «De s-ar prăbuși întreaga civilizație, n-ar fi mare lucru, numai să triumfe în sfîrșit dreptatea».

Orice război este un examen pentru poporul ce-l duce și cu acest prilej, se văd calitățile și defectele lui. Poporul rus și-a arătat eroismul și iubirea de patrie, ca trăsătură esențială a sa, în lupta armatelor și partizanilor, atît în războiul contra armatelor napoleoniene, cît și în celelalte războaie purtate. Tolstoi a deschis drumul scriitorilor care au redat în operele lor virtuțile poporului rus. Pe acest drum au mers Solohov, Ostrovski, Fadeev și ceilalți. Geniul lui Tolstoi s-a contopit cu aspirațiile și cu momentele cele mai înălțătoare din viața poporului său.

Intr-o monografie recentă, publicată la Moscova de criticul Andrei Saburov, sînt examinate aspectele principale ale romanului «Război și Pace», conținutul său ideologic, cît și personajele, tehnica și stilul marelui scriitor. Se pune în relief mai cu seamă arta realistă a lui Tolstoi, cît și caracterul ei național. Patriotismul său servește ca un fundament al sintezelor artistice din operă realizată atît de magistral. Gorki spunea că Tolstoi îi mărturisise odată că era mult îndatorat lecturii romanțierului francez Stendahl. «Dacă n-ași fi citit «La Chartreuse de Parme», — spune Tolstoi — n-aș fi fost în stare să scriu scenele de bătălie din «Război și Pace». El a aprofundat însă și lărgit mult tabloul războiului, făcîndu-l realist și veridic.

Din descrierea luptei de la Borodino și izgonirea armatelor napoleoniene, se desprinde ideea urmărită de autor, și anume: nararea rolului maselor de țărani și soldați în făurirea destinului Rusiei noi. Făcînd portretele aristocrației citadine, nu este omisă din tehnica romanului nici ironia ușoară dar mușcătoare. Începutul dispariției boierimii de la țară, declinul ei economic și spiritual, este de asemenea remarcat pentru prima dată, ca un fenomen indiscutabil.

Pe plan moral și filozofic, opera lui Tolstoi prinde și lupta contra individualismului egoist, manifestat sub diferite aspecte. Eroi pozitivi ai

operelor sale se silesc să-și depășească individualismul și toată evoluția lor spirituală este o luptă contra lor înșile. Cele două idei fundamentale ale romanului sînt însă larg dezvoltate, anume: ideea națională și ideea familiară. La Tolstoi, «familia este nu numai o formă morală, — scrie Saburov — ci un domeniul de activitate umană, o sferă simplă și foarte importantă de comuniune, de ajutor mutual, de înțelegere. Aici stă sensul ideologic și profund uman al apotezei familiare din epilogul romanului».

O altă latură remarcabilă a lui Tolstoi este umanismul său, conștiința solidarității sale cu oamenii care erau în luptă, din lumea întreagă. Se păstrează 50 de mii de scrisori primite și peste zece mii de răspunsuri date. I se adresau mai cu seamă scriitorii progresiști de pretutindeni, ca: Romain Rolland, Octave Mirbeau, Bernard Shaw, Herbert Wells, Bjornson. Primind și citind operele lor, Tolstoi spunea: «Cred că fiecare naționalitate întrebuițează diferite mijloace ca să exprime în artă idealul comun și din cauza aceasta, noi încercăm o bucurie deosebită cînd aflăm idealul nostru exprimat într-un fel nou și neașteptat». Scriitorul nu înceta să atragă atenția tuturor oamenilor de artă că au o îndatorire de mare răspundere față de popoarele lor, aceea de a anima ideile și sentimentele unei activități pașnice între popoare și între oameni, atitudinea fidelă celor mai bune tradiții literare.

Problemele pe care le-a frămîntat au declanșat însă în el o puternică pârбуșire morală. De pe la 1880, scriitorul a început să simtă puternic dezacordul dintre idealul pe care îl profesa și viața pe care era silit s-o ducă în mijlocul familiei sale și al avuției ce-și adunase. În cartea «Spovedania mea», el relatează tot acest proces sufletesc. Renunță la gloria literară și se consacră problemelor de educație, chestiunilor religioase, — pentru care i-a lipsit însă pregătirea necesară, scrie chiar cărți de școală și literatură pentru popor, simple povestiri, dar mai cu seamă intră în legătură cu scriitori și oameni politici din țările coloniale, din China, Japonia, India, dezbătînd marile probleme ale luptei lor pentru libertate. A început totodată să lupte cu fermitate contra monstruoșității pregătirilor ce se făceau pretutindeni, în țările apusene ca și în Rusia țaristă, pentru primul război mondial. Cu o vehemență fără precedent, el denunță aceste pregătiri criminale.

Intr-un mesaj adresat Congresului pentru pace de la Stockholm, din 1909, Tolstoi scria: «Ca om bătrîn, în vîrstă de optzeci de ani, care îmi așteptat moartea în fiecare clipă, eu m-aș rușina și m-aș simți un criminal dacă nu aș spune înregul adevăr, așa cum îl înțeleg eu, și care, sînt ferm convins, este singurul ce poate să scutească omenirea de nenorocirile nenumărate pe care războiul le aduce cu sine». El face, către popoarele ale căror guverne se pregăteau de război, un răsunător apel la rezistență și invită pur și simplu păturile conducătoare să iasă ele înșile pe cîmpurile de luptă, pentru a se transforma în carne de tun.

La 11 noiembrie 1910, Tolstoi părăsește căminul său de la Iasnaia Poliana, însoțit de fiica sa Alexandra, pentru a se pierde în marea masă a poporului rus, trăind viața modestă și austeră a țaranului. Voia să se aciuijeze undeva, într-o izbă de mujik, pentru a duce o viață con-

formă principiilor sale morale. Soția cu care trăise 48 de ani și îi dăruise 13 copii, fiind și cu 16 ani mai tânără ca el, nu era de acord să renunțe nici la averea familiei, nici la drepturile de autor care îi soseau scriitorului din toată lumea. Prizonier al condiției sale umane, Tolstoi a vrut să se salveze prin fugă, un fel de evadare simbolică din lanțurile care îl țineau legat de preocupările materiale. La începutul acestei pribegii voite, în vîrstă de 82 de ani, cade răpus de o pneumonie, în stația de cale ferată Astapovo, din guvernămîntul Riazan. După o agonie de șase zile, marele scriitor moare, fără a se fi reconciliat cu soția sa, din cauza opoziției lui Certkov, un discipol al său, secundat de Alexandra. Mormîntul îi este în parcul de la Iasnaia Poliana, unde s-a născut și a trăit toată viața, unde a învățat să cunoască poporul și sufletul țaranului rus, pe care l-a descris în opera-i nemuritoare.

B. A. ALEXANDRU

EVENIMENTE, FAPTE, COMEMORĂRI

1. Cheia păcii în Algeria. 2. Aniversarea tratatului de prietenie și asistență mutuală cu Uniunea Sovietică. 3. Ilya Ehrenburg împlinește 70 de ani. 4. 400 de ani de la nașterea lui Francis Bacon. 5. Masa rotundă — EST-VEST.

1. Rezultatele referendumului care a avut loc în Franța și Algeria la 8 ianuarie 1961, au arătat încă o dată cât de odios a devenit *colonialismul*, cât de urgent se impune abolirea lui în Africa și în toate regiunile globului, unde încă forțele întunerecului încearcă să mențină popoarele în mizerie, să le exploateze în modul cel mai barbar. Proiectul de lege guvernamental privind organizarea administrării Algeriei conținea o formulare, care reflectă integral intențiile colonialiștilor francezi: «Aprobați proiectul de lege supus poporului francez de către președintele republicii cu privire la autodeterminarea populațiilor algeriene și organizarea autorităților publice în Algeria, înainte de autodeterminare?».

Din 27 milioane de alegători înscrși în listele electorale, au luat parte la vot doar 20 milioane, dintre care 15 milioane au votat da, iar aproape 5 milioane au votat nu.

În Algeria, din 4.416.636 de alegători înregistrați, au votat da: 1.747.529, deci mai puțin de 40%, iar nu: 782.056. Scrutinul a arătat că politica franceză în Algeria e lipsită nu numai de măreție și rațiune, dar poartă toate tarele colonialismului, absurd și monstruos, nerealist, în contradicție cu mersul triumfal al omenirii spre independență, libertate și o nouă viață pentru toate popoarele.

Referendumul a constituit o încercare de a da un caracter aprobativ, unor planuri guvernamentale franceze, de continuare a războiului în Algeria, de menținere a poporului algerian sub jugul robiei și colonialismului francez.

Războiul algerian constituie pentru Franța lui Descartes, pentru tradițiile ei revoluționare, pentru conștiința progresistă a celor mai devotați fii ai poporului francez, o rușine, o dezonoare, o afacere evidentă a burgeziei ultrareacționare. E prea cunoscut faptul că 90% din comerțul și industria Algeriei sînt deținute de capitalul european, iar profiturile ating limite fabuloase. Europeanii reprezintă 10% din populația Algeriei (peste 12.000.000), iar limba vorbită pentru 80% din populație, e limba arabă. La 50.000 de locuitori revine un medic, iar 85% din algerieni sînt analfabeți. Aceste date sînt suficiente de clare pentru a reflecta starea reală și gradul de exploatare.

Cucerirea independenței Algeriei a devenit steagul de luptă al maselor populare algeriene. Guvernul provizoriu al Republicii Algeria, constituit la 19 septembrie 1958, avînd în frunte pe Ferhat Abbas, conducătorul Frontului de Eliberare Națională, mobilizează forțele patriotice pentru cucerirea prin luptă a independenței naționale.

La 16 februarie Guvernul provizoriu al Republicii Algeria, a arătat că «este gata, în ceea ce îl privește, să angajeze tratative cu guvernul francez asupra condițiilor unei libere consultări a poporului algerian». Dar o «Algerie franceză» e de neînchipuit, în acest secol al avîntului spre libertate, cînd întreagă Africa se descătușează din lanțurile colonialismului, cînd omul deschide o nouă eră, aceia a cuceririi spațiilor cosmice.

Cheia păcii în Algeria nu se află în perorațiile demagogice ale lui Bidault și nici în planurile militariste ale generalului Massu sau Lagailard, ci în voința de inde-

pendență și setea de libertate a poporului algerian. Mișcarea impetuoasă spre independență și demnitate națională a popoarelor africane, e sprijinită de forțele păcii și socialismului și aprobată de întreaga omenire progresistă. Oare nu această Africă a dat lumii pe Tertullian, care spunea că *singele martirilor e sămînța creștinilor*, referindu-se la persecuțiile cezarilor romani, îndreptate împotriva celor care răspîndeau ideile luminoase evanghelice? Astăzi singele algerienilor constituie sămînța libertății și independenței lor naționale.

Planul francez de a continua sugrumarea libertății Algeriei, repugnă și devine din ce în ce mai odios conștiinței umane.

P. Mendès-France, fost prim ministru francez, spunea dezaprobind politica de continuare a războiului în Algeria: «În Algeria vor fi formate autorități artificiale cu ajutorul unor oameni, care, de fapt, nu reprezintă pe nimeni... O asemenea politică înseamnă război fără sfîrșit».

Poporul român care a cunoscut aproape o jumătate de mileniu jugul străin turcesc, sprijină lupta poporului algerian în vederea autofinderării și oștigării independenței naționale.

2. La 4 februarie s-au împlinit 13 ani de la semnarea *Tratatului de prietenie, colaborare și asistență mutuală, încheiat între Republica Populară Română și Uniunea Sovietică*. După 13 ani de la semnarea «*Tratatului mării prietenii*» putem avea o perspectivă de apreciere mai largă și realizările regimului nostru democrat apar într-o lumină de evident progres în toate sectoarele vieții. Relațiile internaționaliste de colaborare și într-ajutorare reciprocă, specifice sistemului socialist mondial își găsesc o largă și fecundă aplicare în acest tratat. Roadele sale se reflectă în colaborarea frățească din toate domeniile activității politice, economice, tehnice, culturale. Baza tehnică materială a țării noastre se schimbă, datorită ajutorului în materii prime, în utilaje, fabrici, uzine, ce ne sînt puse la dispoziție de marea noastră vecină și aliată, Uniunea Sovietică. Peisajul țării noastre se transformă, pe zi ce trece, noi uzine, fabrici, apar în diferite regiuni ale țării. Noi întreprinderi cu variate profiluri răsăr în cîteva luni pe harta țării intrînd în circuitul economic.

Noul acord cu privire la livrările reciproce de mărfuri între R.P.R. și U.R.S.S. și Acordul cu privire la acordarea de către Uniunea Sovietică în anii 1961-1968, de ajutor tehnic Republicii Populare Romîne, pentru construirea unor noi obiective industriale, centrale electrice etc., prevăd o creștere de 40% în ceea ce privește schimbul mărfurilor față de perioada de pînă acum.

Baza tehnică materială a socialismului se făurește într-un ritm rapid în țara noastră, iar produsele industriale romînești sînt cerute pe piața mondială, ca realizări de competență tehnică și specialitate de prim ordin.

Revoluția culturală care are loc pe scară întinsă, cuprinzînd pînă și ultimul sat de regiune, din munte sau cîmpie, deschide posibilitățile unei însușiri a tehnicii și a culturii generale, susținută de învățămîntul de stat gratuit și în condiții incomparabile cu cele din vremea burgheziei.

Unitatea de vederi și de colaborare dintre țara noastră și Uniunea Sovietică se manifestă tot atît de rodnic și pe plan extern. Chezășia apărării păcii și unitatea lagărului socialist constituie condiția indispensabilă de dezvoltare și propășire pe drumul luminos al progresului pentru fața noastră. Acum aproape trei sute de ani, mitropolitul Dosoftei, apreciînd ajutorul cultural imens ce ni-l da Rusia, spunea: «*Că și de la Moscova luciaște lucoare, întinzînd lungi raze și bun nume supt soare...*». Astăzi, la aniversarea «*Tratatului mării prietenii*», cele două versuri ale lui Dosoftei exprimă un adevăr istoric, de neuitat și de neschimbat. În lupta pentru apărarea și consolidarea păcii în lume, cele două popoare vecine, pășesc unite, în marea familie a lumii socialiste, afirmînd și reînprospătînd legăturile istorice indestructibile de prietenie și frăție.

3. Scriitorul Ilya Ehrenburg a împlinit la 27 ianuarie 70 de ani. O astfel de aniversare e un prilej nimerit de meditație asupra vieții, sensului ei și de examen retrospectiv. Prin scrisul său înaripat, Ilya Ehrenburg e unul din marii scriitori ai acestui secol, care prin toate formele de expresie a verbului, roman, reportaj, eseu, poem în proză, a dat înțietate problemei umanismului, urgentei necesități de a apăra omul de stihiele războiului, de spiritul forțelor întunecate și de cataclismul atomic.

În anul 1942 și 1948 a primit «Premiul Lenin». În anii grei ai războiului antifascist, Ehrenburg dinamiza sufletele și întărea gândurile luptătorilor, în certitudinea victoriei finale, prin miile de articole publicate în «Pravda».

Tirajul operelor sale «Căderea Parisului», «Furtuna», «Al nouălea val», «Și a fost ziua a doua», «Oamenii vor să trăiască», «Pentru pace», «Voința popoarelor», «La masa de lucru», a atins cifra de aproape 9 milioane în Uniunea Sovietică.

Neobositul militant pe frontul păcii, ales vicepreședinte al Consiliului Mondial al Păcii, participă la primul Congres Mondial de la Paris, apoi la Vroclav, Varșovia, Viena, Helsinki, redînd în forma strălucită a cuvîntului, marile adevăruri ale epocii noastre: pacea e o condiție sine qua non a întregii vieți de pe glob, războiul e distrugerea civilizației, culturii, a tuturor valorilor. «Trebuie să facem tot ce putem, chiar mai mult decît putem, numai să salvăm pacea... Ne e drag viitorul și dorim fericirea copiilor victoriei finale, prin miile de articole publicate în «Pravda».

L-am putea defini ca un *patetic al păcii*, un scriitor dominat pînă-n fibra intimă de soarta omenirii, veghind cu nespusă luciditate, ca fiecare rînd de cultură și artă, să propulseze seva păcii și să iradieze încrederea în valoarea umanismului lumii noi.

La diferite și numeroase conferințe mondiale de cultură, presă, sau alte manifestări irednice, Ilya Ehrenburg dezvoltă idei, prezintă un tablou și grafice ale conștiinței umane, care nu permit în acest secol al cuceririlor cosmice, să ne prăbușim din nou în focul unor conflicte, în care tehnica de război a atins deja dimensiuni de apocalips. Prin pana sa inspirată el duce mai departe mesajul celor două genii Tolstoi și Dostoievski arătînd că războiul astăzi este incompatibil cu dezvoltarea ascensională a lumii spre pace eternă, spre socialism, spre fericire.

Intuind exact personalitatea artistică a lui Ilya Ehrenburg, scriitorul Boris Polevoi a spus la adunarea festivă de la Casa Centrală a literaților din Moscova: «După părerea mea Ehrenburg este militantul nr. 1 pentru perfecționarea relațiilor dintre oameni, a sufletelor oamenilor, un păstrător și continuator demn al celor mai bune tradiții ideologice ale literaturii clasice ruse». Răspunzînd, Ilya Ehrenburg, a afirmat primatul etic în viața de toate zilele: «Oamenii sovietici trebuie să iasă învingători în întrecerea celor două sisteme nu numai cu ajutorul mașinilor perfecționate, călătoriiilor în cosmos și creșterii bunăstării, ci și datorită avîntului spiritual, frumuseții sentimentelor omenesti, entuziasmului». E o mărturisire de mare adîncime, care sintetizează o întreagă operă de creație și afirmă încrederea neînfrîntă în valorile luminoase ale culturii și spiritului uman.

4. La 22 ianuarie s-au împlinit 400 de ani de la nașterea marelui filozof englez Francis Bacon, (1561-1626). În istoria filozofiei cît și a gândirii religioase, el ocupă un loc de seamă, fiind pentru lumea anglosaxonă, ceea ce e Descartes pentru gîndirea franceză. Francis Bacon e deschizătorul de drum al gîndirii aplicate realității, folosind inducția și știința. El a conceput o vastă enciclopedie «Marea Instaurație a Științelor» (*Instauratio Magna*) care trebuia să cuprindă bazele științei prin care omul să-și asigure stăpînirea asupra naturii, transformînd-o în «imperiu al omului». Știința pentru el însemna un efort de îmbunătățire a vieții. «Cunoașterea este forță, forța e cunoaștere», acest adevăr e pivotul întregii sale concepții despre lume. În procesul greu și lung al cunoașterii, intelectul omenesc e împiedicat de diferite ficțiuni, «idoli», care «pun stăpînire pe intelectul omenesc». ¹ Bacon critică aspru și respinge acești idoli, printre care se numără și scolastica tomistă. «Științele sînt ca niște piramide a căror singură temelie este istoria și experiența.. etajul cel mai apropiat de temelie este fizica, iar cel mai apropiat de vîrfu ei este metafizica, cunoașterea lui Dumnezeu».

În «Noua Atlantidă» (1604), Bacon visa la un «Veac de aur» al omenirii, care poate fi realizat după el, prin instrucție, prin dezvoltarea științei, prin invenții tehnice, prin mașini zburătoare și submarine.

Printre operele lui Bacon figurează și un *Psalm*, în care Dumnezeu e Mîntuitorul și Mîngietorul său: «Benignissime Domine, Pater misericordissime inde a juventute mea, Creator meus, Redemptor meus, Consolator meus. Tu, Domine, scrutaris abyssum et secreta cordium omnium... Dilexi congregationem tuam, deploravi divisiones Ecclesiae tuae, delectatus sum in splendore sanctuarii tui...».

1. F. Bacon, Noul Organon, București, Editura Academiei R. P. R. 1957, p. 41.

Văzînd certurile și dezbinările din biserica Angliei, el adresează Elisabetei și lui Iacob I, memorii, ce conțin idei valoroase, idei irenice. (And advertisement touching the controversies of the church of England, (1597); Considerations touching the better pacification and edification on the church of England, (1604).

Idealul său social-politic expus în Noua Atlantidă cuprinde în mare parte elemente religioase.

Contemporan cu Kepplier, Bacon trăește în epoca marilor descoperiri științifice, care deschid zorile științelor experimentale. Leibnitz îl considera pe Francis Bacon, ca «un om cu o minte dumnezeiască», iar Herzen scria despre el: «Bacon, ca și Columb, a descoperit în știință o lume nouă...».

Lumea nouă progresistă, la care au visat cele mai dăruite inteligențe, lumea secolului de aur, în care să dispară exploatarea înjosirea și degradarea omului, apără, prețuiește valorile de cultură ale trecutului și ia din ele tot ceea ce poate contribui astăzi la construirea fericirii întregii familii umane.

O parte din gândurile, ideile lui Francis Bacon sînt și astăzi vii.

5. Între 3-5 februarie a avut loc la Varșovia «*Întîlnirea mesei rotunde EST-VEST*», la care au luat parte reprezentanți a 15 țări. Din partea U.R.S.S. au participat Alexandru Korneiciuk și Ilya Ehrenburg, din partea Angliei N. Noel-Baker, laureat al Premiului Nobel, membru al parlamentului britanic, din partea Franței Jules Moch și Paul Anxionasse, Henri Rollin, senator (Belgia), Mladen Ivekovići, președinte al Vecei executive a Scupșcinei populare Federative (Jugoslavia), Ion Pas și George Ivașcu (R. P. R.) etc.

După cea de a 6-a conferință internațională Pugwash, a oamenilor de știință, din decembrie 1960, (Moscova), și care chema «oamenii de știință din întreaga lume, să contribuie la studierea și soluționarea problemelor (aplicarea științei spre binele omului), hotărîtoare pentru viitorul omenirii», dialogul Est-Vest de la Varșovia contribuie la apropierea și cunoașterea popoarelor între ele.

În concluziile celei de a patra «întîlniri EST-VET», participanții mesei rotunde s-au exprimat în unanimitate că «datorită creșterii cantității bombelor nucleare și în consecință a sporirii potențialului general de distrugere, crește zi de zi primejdia izbucnirii întîmplătoare a unui război atomic. De aceea devine tot mai urgentă necesitatea preîntîmpinării acestei primejdii și a încheierii unui acord cu privire la dezarmare, fără de care nu se poate spera în rezolvarea divergențelor politice dintre cele mai serioase și în salvarea lumii de primejdia unui război nuclear. Suspendarea provizorie a experiențelor cu arma nucleară este o dovadă că se poate realiza un acord cu privire la încetarea lor definitivă». «Principiile coexistenței pașnice trebuie recunoscute în toate țările», continuă documentul conferinței. «Ele includ nu numai renunțarea la război, respectarea inviolabilității teritoriale și independenței fiecărui stat, egalitatea tuturor statelor și realizarea în fapt a principiului neamestecului, dar și o colaborare internațională activă în toate domeniile...».

Nici o problemă nu e atît de urgentă și principală în viața tuturor oamenilor, ca asigurarea și menținerea păcii. Acumularea mijloacelor de distrugere, bombe hidrogenice, cît și mijloacele de transportare rapidă a lor în orice punct de pe glob, au atins un grad atît de alarmant și periculos, încît agresorul nu poate declanșa o lovitură, fără a primi riposta nimicitoare. Masa rotundă EST-VEST face posibilă o apropiere și o discuție sinceră, o înțelegere mai aproape de obiect, între intelectualii și oamenii de răspundere din toate țările globului.

În fața unei primejdii ale cărei proporții încă nu pot fi apreciate, deoarece consecințele unui război nu mai pot fi limitate nici la un perimetru precizat, nici în timp (radiațiile vătămătoare), oamenii de cultură trebuie să mediteze, să analizeze sub toate aspectele problema păcii, pentru a deveni factori mobilizatori în mijlocul maselor, în mijlocul popoarelor. Întărirea condițiilor de coexistență pașnică, mutarea obiectivelor de întrecere între cele două sisteme mondiale, socialist și capitalist, pe planul economic, pe planul descoperirilor științifice, spre binele omenirii, cucerirea spațiilor cosmice, transformarea lumii într-un vast edificiu al unei vieți fericite, eliminarea războiului pentru todeauna din viața popoarelor — devin puncte urgente pe agenda celui de al șaptelea deceniu al secolului în care trăim.

Pr. CONST. BARBU

REVISTA REVISTELOR

1. Despre arta veche rusă. 2. Mozaicul catedralei din Praga. 3. Ioan Huss și Ioana d'Arc. 4. Conferința bizantinologilor sovietici. 5. Inceputurile scrisului românesc. 6. Cărți vechi necunoscute de bibliografia rusă. 7. Tetraevanghelul românesc (1493) din Bavaria. 8. Muzeul istoric-arhitectural religios de la Moscova. 9. Restaurarea monumentelor de artă medievală în R.P.R. 10. 50 de ani de la moartea lui Lev Tolstoi și umanismului operei sale.

1. **DESPRE ARTA VECHĂ RUSĂ.** Revista sovietică *Femme de nos jours*, 1960, nr. 9, Moscova, reproduse în culori trei fresce: *Viața profetului Elisei* din biserica cu hramul Profetului Ilie din Iaroslav, din secolul XVII (18 cm. × 15,5 cm.), *Doi apostoli* (fragment din Înălțare) din biserica Spass Neredița din Novgorod, secolul XII (11 cm. × 11 cm.), *Un cap de inger* (fragment) din catedrala din Taldjika, secolul XIV, (10 cm. × 6 cm.), copii executate de Natalia Tolmatșevskaia, despre care L. Polivnic scrie: Am auzit vorbindu-se mult despre Natalia Tolmatșevskaia, care timp de mai bine de patruzeci de ani, a realizat aproape singură întregul program al unui institut. Mă găsesc în sfârșit în apartamentul Nataliei Tolmatșevskaia, unde se află adunată o remarcabilă colecție de copii după operele picturii monumentale vechi. Gazda mea le-a dăruit de curind popoului și peste puțin timp ele vor împodobi sălile Muzeului național de arhitectură rusă, A. V. Stusșushev.

Am în fața mea operele marilor maeștri ai trecutului: Andrei Rubliov, Teofan Grecul, Dionisii, apoi nume nu mai puțin ce-

lebre, ca Gurie Nikitin, Sila Savin și alți mari pictori, rămași necunoscuți. Admirând aceste capodopere, mă gândeam la ceea ce a realizat în viața sa Natalia Tolmatșevskaia, care a știut nu numai să contemple frescele vechi cu ochii unui artist, dar totodată să le adune și câteodată chiar să le extragă din ruine, unde aceste admirabile opere rămăseseră uitate, timp de mai multe secole.

Să ne întoarcem în trecut, cu mai bine de o jumătate de secol, Paris, 1908. O tânără foarte talentată părăsește Odessa pentru a merge să studieze pictura la Paris. Capodoperile artei, Louvre-ul, muzeul Luxembourg, saloane, iată ce visează cel ce dorește să ajungă pictor. Ea a fost profund impresionată îndeosebi de pictura murală a Panteonului: viața sfintei Genevieve, a lui Puvis de Chavannes. Întirzia ore întregi pentru a contempla fermecată de marea artă a acestui maestru al lirismului și al picturii murale, care știuse să însuflească pereții. Astfel ea simte atracția marilor perspective, care de-acum înainte aveau să ocupe un loc însemnat în gândurile și sentimentele sale.

În 1912, Natalia Tolmatșevskaia e obligată să se reîntoarcă în Rusia. Era imposibil de a convinge pe cei care o susțineau, că patru ani petrecuți la Paris, nu erau de ajuns pentru a face din ea o pictoriță. Însă ei nu mai voiau să cheltuiască «inutil» banii. După aceasta, au trecut mulți ani până să-și reia activitatea artistică. În timpul studiilor sale la Institutul de istorie a artei, Zubov, Natalia Tolmatșevskaia aude pentru prima dată vorbindu-se de vechile fresci ruse. După

Revoluție, monumentele devenind proprietate a poporului, sînt protejate de Stat. Printre ele se numără și biserica Spass Neredița, înălțată la sfîrșitul secolului al XII-lea. În letopiseți se spune: «Iaroslav în acea vreme comandase picturi murale în biserica așezată pe dealul Novgorodului, numit Neredița». Natalia nu va uita niciodată momentul care trebuia să hotărască viitorul ei, — acela cînd a văzut această biserică, pentru prima dată. «Naiv și neîndemnic», gîndise la prima vedere. Însă de unde venea această atracție puternică, a cărei forță creștea din clipă în clipă? Urcîndu-se pe schela nesigură, pînă sub boltă, Natalia rămase uimită de viziunea sublimă, ce-i apărea înaintea ei. Minunat și incomparabil monument al artei novgorodiene, în care se reflectau semnele distincte ale vremii sale! Grav, măreț, umitor de bine păstrat în frumusețea sa primitivă, el ne îngăduie să aruncăm o privire retrospectivă, peste aproape opt secole. Vocea poporului transmîndînd gîndurile sale generațiilor prin intermediul elementelor eterne, — *frescele*, — iată ce i-au revelat vechile picturi, tinerei noastre.

Acești meșteri, ieșiți din popor erau foarte talentați. Ce idei mărețe despre frumusețe, îi inspirau! Subiectele religioase ascundeau adîncile lor meditații asupra vieții, naturii și oamenilor. Operele lor lășau să se întrevadă uneori, fie lucida ironie, fie umorul subtil al contemporanilor, care cunoșteau bine valoarea mediului lor social.

Făcînd copii după aceste fresce, Natalia Tolmatșevskaia organizează o expoziție. Unii din studenții institutului de istorie a artei au fost afit de influențați de ideile organizatoarei expoziției, încît se duseră la Novgorod. Anul 1919, cu războiul civil, aduse multe greutăți însă nimic nu putea să micșoreze ardoarea entuziaștilor cercetători ai vechilor pictori. În aceste condiții s-au făcut copii după picturile din bisericile din Novgorod: Nikolo-Dvoriștenskaja (sec. XII), Teodor Stratilat (sec. XIV), Adormirea Maicii Domnului (sec. XIV), Schimbarea la Față (sec. XIV), Mîntuitorul transfigurat (sec. XIV), ale cărei picturi decorative sînt făcute de Teofan Grecul, eminentul predecesor al lui Andrei Rubliov. Primele copii de picturi murale făcute de Tolmatșevskaia se păstrează la Muzeul Rus din Leningrad și în Galeria Treiakov din Moscova. Natalia Tolmatșevskaia vizită Zagorskul și Vladimirus

(Rusia Centrală), orașe strîns legate de operele lui Rubliov, Iaroslav, Suzdal, Kostroma, Romanov-Borisogolebsk, Rostovul cel Nare, Novgorod Severski, Pskov, mînăstirea Terapont, intrată în istorie, strîns legată de numele lui Dionisii. Apoi au venit la rînd Kievul, iar la urmă Caucazul, Georgia, Armenia, Ossetia, Abkazia. Timp de mai bine de treizeci de ani, ea a adunat copii după frescele celor mai importante monumente de pe aceste meleaguri. Însă timpul, evident, nu e singurul factor care contează. Această femeie deosebită bătea drumurile, străbătea munții, trecea rîurile, prin vaduri, se culca pe pămîntul gol prin păduri, înaintea ca un călător îndrăzneț și încărcat cu desaga, de care trebuia să aibă grijă ca de ochii din cap. Transporta copiile vechilor fresci, în căruța, călare sau pe mare. A colecționa fresce era de altfel o operă de mare importanță științifică, a căror descoperire și diverse deducții nu puteau fi făcute în atmosferă plăcută a unui cabinet de lucru, ci mai degrabă, afară, în vagonul unui tren, sau trebuind să străbați mulți kilometri, prin cîmpii și păduri.

Natalia Tolmatșevskaia își continuă studiile la Academia de arhitectură și își susține teza de licență în critica de artă. Studiînd tehnica picturii frescelor, ea se pronunță pentru aplicarea frescelor în arhitectura contemporană, deoarece ele sînt durabile. Să ne amintim că picturile murale din Creta au trei sau patru mii de ani, vechime.

În timpul călătoriilor sale, Natalia Tolmatșevskaia ținea conferințe, scria la ziare și organiza expoziții. Ea e autoarea mai multor lucrări. Una din ele «Frescele din vechea Georgie», publicată în 1931, e mult apreciată de specialiști. «E o operă prețioasă» s-a pronunțat bizantinologul francez Gabriel Millet, care o considera ca o revelație într-un domeniu nou și aproape necunoscut al artei.—«Am rezumat ideile mele în cursul anilor mei de muncă, închinată picturii monumentale a vechii Rusii. Sper că manuscrisul meu va deveni o carte», — concludă Natalia Tolmatșevskaia, cu modestia care o caracterizează. Comoriile... Acest termen poate să pară uneori grandilocvent. Însă în cazul de față, îl putem întrebuița fără teamă. El caracterizează nu numai înaltul nivel artistic, atins de Tolmatșevskaia, în executarea copiilor, vechilor fresce, dar ne prezintă deasemenea o concepție a ceea ce este unic. O bună

parte din realizările pe care le vedem ia ea, nu mai pot fi astăzi executate. Năvălirea fasciștă a prefăcut în cenușă numeroase și splendide monumente, ca acelea din Novgorod: Spass Neredița, Volotovo și Kovaliovo.

...Timpul trece fără să simți. Noaptea se lasă cu cerul ei înstelat, dincolo de fe-reastră. Trebuie să plac, însă nu mă pot hotări să părăsesc acest loc ospitalier și pe stăpîna casei. «Un artist muncește pentru popor», spune surzind și cu convingere, Natalia Tolmatșevskaia, pictor și demn cetățean al patriei sale, care-și consacră viața — artei.

2. **MOZAICUL CATEDRALEI DIN PRA-GA.** În revista *Uměni*, Praga, 1960, nr. 4, p. 374-386, Josef Krása-Josef Nemeč, descriu mozaicul gotic, reprezentînd «Judecata de apoi», ce împodobește fațada sudică a catedralei Sfîntului Guy din Praga.

Prima parte a studiului tratează materia subiectului din punct de vedere al istoriei artei și recapitulează cunoștințele ce le avem pînă în prezent despre acest monument al artei medievale. Încă din 1915, A. Matejcek ajunsese la concluzia că mozaicul a fost executat de mozaicari venețieni, care ar fi fost invitați în acest scop, să vină la Praga. După opinia lui A. Matejcek, proiectul mozaicului a fost făcut de unul din pictorii de la curtea lui Carol al IV-lea, iar meșterii pictori de la curte, au luat parte activă la asamblarea definitivă a celor două părți laterale ale mozaicului. K. Hettes publică în 1958 în *Zprávy památkové péče* (Buletinul Protecției monumentelor) un articol, în care ia ca punct de plecare, analiza tehnologică a materialului din care e făcut mozaicul. Într-adevăr rezultatele acestei analize au arătat că materialele sticloase din mozaic au aceeași compoziție ca și vitraliile medievale cehice. Bazîndu-se pe acest fapt, K. Hettes a prezentat ipoteza, după care materialul ce trebuia să servească la compoziția mozaicului, era preparat în Boemia, iar întregul mozaic a fost lucrat de meșteri localnici, după toate probabilitățile.

Josef Krása—Josef Nemeč, arată că din cercetarea împrejurărilor istorice în care a fost lucrat mozaicul, reiese că lucrările au început în anul 1370, an în care împăratul revine din ultima sa călătorie în Italia, care a durat un an și jumătate. Mozaicul e singurul de acest fel, care s-a păstrat în Boemia, din perioada evului mediu. El nu constituie decît una din măr-

turile interesului pe care Carol al IV-lea îl arată față de artă și relice, de arhitectură, sculptură și pictură. Analizînd stilul mozaicului, se poate observa că nu prezintă un caracter unitar. Cea mai mare parte din elementele constitutive ale stilului corespund compozițiilor italiene ale «Judecății de apoi», provenind din secolul XIV, însă întîlnești și elemente ce nu pot fi explicate decît ca o contribuție autentică a meșterilor de la curtea din Praga. Mozaicul își datorează compoziția cooperării, relativ neobișnuită, a meșterilor curții și veniui mozaicar italian și care în mare parte trebuie să fi făcut proiectul.

Se vede aceasta în picturile minăstirii Emmaüs din Praga și în cel de al doilea strat de pictură din capela Fecioarei Maria din castelul Karlstejn. Aceste evidente asemănări te fac să crezi că autorul proiectului prim al mozaicului aparținea probabil, mediului meșterilor de la curte.

În cea de a doua parte a studiului, ni se prezintă mersul restaurării, condițiile de păstrare a mozaicului. Lucrările au fost făcute de pictorii, Nemeč, Mezera, Martan și Kadera, cu concursul specialiștilor chimiști. După spălarea compoziției, care a servit să alunge straturile roase—gri—albe, s-a constatat că în bună parte, mozaicul s-a păstrat în stare bună. N-a fost nevoie decît să se umple cîteva goluri și să se completeze fondul de aur în cîteva părți. Esențialul consta în a izola tabloul de influențele vătămătoare ale atmosferei, ploilor, care cauzau coroziuni. După cinci ani de încercări de laborator, s-au ales ca mijloace de producție următoarele substanțe artificiale: clorsilanul, epoxidul și metilmetaacrilatul. În cursul anului 1959, două treimi din tablou au fost restaurate, urmînd ca în 1960 să fie terminat și restul.

3. **IOAN HUSS ȘI IOAN D'ARC.** Jacques Nadaule prezintă în *Les lettres françaises*, nr. 846, 20-26 oct. 1960, cartea Pr. Boulier «*Jean Huss*», Paris, le club français du livre, 1958, — arătînd că figura marelui reformator evocată cu deosebită măiestrie, domină imaginea ce o avem despre creștinătate, de la începutul secolului al XV-lea, epocă în care Ioana d'Arc a fost condamnată de judecătorii bisericești ca și Ioan Huss. Între sinodul de la Constanța (1415) și tribunalul din Rouen (1431), nu s-a scurs mult timp și în parte au fost aceiași judecători, însuflețiți, de același spirit, condamnînd pe reformatorul din Praga și Fecioara din Domrémy. Ioan

Huss demasocind corupția înaltului cler din Boemia, voia să readucă Biserica la simplitatea evanghelică. A mers la tortură fără frică, la 6 iulie 1415. Părintele Boulter îl numește «martor al adevărului». I-ar fi fost ușor să-și salveze viața, acceptând să se lepede de punctele eretice, ce i se imputau. Sint expuse în carte cu perfectă claritate, detaliile procesului. Huss e un erou, ce onorează țara sa și întreaga omenire. Biserica dacă nu l-a reabilitat, cum a făcut cu Ioana d'Arc, nu-l mai consideră ca un eretic și emite asupra lui o judecată mai ușoară, decât părinții sinodului de la Constanța. Ioana, înainte de a fi închisă din nou, se luptase, retractase, la cimitirul «Celor Nevinovați». La fel Ieronim de Praga, discipolul iubit al lui Huss, va avea o slăbiune scuzabilă înainte de a muri erou, ca și maestrul său, la 30 mai 1416. Cunoaștem micile slăbiciuni și măreția lui Ioan Huss, bunătatea, umilinta, dragostea sa de popor, pe care se străduia să-l evanghelizeze în propria limbă și nu într-o germană, care era limba înaltului cler, sau în latină, aceea a școlii. El însuși era un aprins predicator. Iată cum vorbește despre el, după moartea lui, prietenul Jakabek, poporului Pragăi: «Își supunea trupul unor aspre și continui nevoții, încît cei din jurul său vedeau cum munca sa îi depășea forțele. Nu-i ajungea timpul să spovedească, să ajute pe cei păcătoși pentru a se-ndrepta, să mîngîie pe cei întristați, să predice, să scrie. Era cast, evlavios, sobru, trăind în frica Domnului». Moartea lui Ioan Huss a fost răzbumată de ai săi. Regatul Boemiei fusese lăsat pradă unei cruciade, care putea distruge cultura și libertatea cehă, după cum două secole mai tîrziu, se va-ntimpla cu Albigenzii în Occident. Tărani și micii nobili din Boemia au reușit să formeze o puternică armată, care sub comanda lui Ioan Zizka și Procopie cel Mare, nu numai că au respins aceste cruciade, dar au ieșit victorioși dincolo de frontierele Boemiei. Aceste «războaie husiste» nu au echivalent în Franța, decât un secol și jumătate mai tîrziu. În 1434, Taboriții sînt zdrobiți de Lipany. Dacă acest Waterloo al revoluției hussite, cum spune părintele Boulter, puse capăt la ceea ce era mai dinamic și mai autentic în hussitism, totuși Boemia va rămîne un pămînt al libertății religioase și trebui să se întimpe înfrîngerea de la Muntele Alb (1612), pentru ca ultimele libertăți să fie suprimate timp de mai bine de două secole. Cei care

rețin, din trecutul omenirii, numele celor care au contribuit la progresul spiritual nu vor putea omite pe Ioan Huss. După cum spune părintele Boulter, — el ar putea deveni tot atît de popular în Franța, ca și în Boemia.

4. *CONFERINȚA BIZANTINOLOGILOR.*
K. A. Osipova din Moscova scrie în *Byzantinologia*, Praga, 1960, 2, *Conférence des byzantinistes soviétiques*, p. 332-342, că în 1958, 25-28 nov., a avut loc la Leningrad conferința bizantinologilor din întreaga Uniune Sovietică, unde au fost prezentate patruzeci și trei de comunicări. Deschizînd conferința, M. N. Tihomirov, (Moscova), face comunicarea: «Drumuri comerciale ce duceau din Rusia la Bizanț în secolele XIII-XV». Autorul acestei comunicări a adus date noi, mai ales în legătură cu raportul diaconului Ignațiu asupra călătoriei mitropolitului Pimen, în 1389, la Constantinopol.

M. I. Armatov (Leningrad) a prezentat: «Relațiile politice dintre Imperiul bizantin și hazari». H. C. Skrijinskaja (Leningrad) tratează «Politica bizantină în regiunile de pe coasta septentrională a mării Negre». Z. V. Udalcova face o comunicare în legătură cu feudalitatea bizantină. H. E. Lipjic (Leningrad): «Probleme discutabile în istoria feudalității timpurii bizantine». Siuziumov (Sverdlovsk) analizează «Particularitățile originii și desfășurării feudalismului în Bizanț». În secția istorică, S. G. Kauscisvoli (Tbilisi): «Origina temelor în imperiul bizantin». M. L. Abramason (Moscova): «Nașterea feudalismului în Italia bizantină». K. A. Osipova (Moscova) consacră comunicarea sa instituției financiare și juridice din Bizanț: alléngion. M. Freidenberg (Velikie Luki): «Particularitățile domeniilor feudale din Bizanț în secolele XI-XII». G. G. Litavrin (Moscova): «Problemele sociale și economice ale dezvoltării Bulgariei în secolele XI-XII». K. N. Iuzbacian (Leningrad) tratează exkussia bizantină, modalitatea fiscală și raportul de jurisprudență dintre țărani și feudali. L. A. Saferova (Krasnoiarsk) analizează pronomia sîrbă, o formă a proprietății condiționale. Cîteva probleme specifice istoriei orașului bizantin au fost abordate în comunicările lui R. A. Nasledova (Moscova). G. L. Kurbatov (Leningrad). P. O. Karisskovski (Odessa) și N. I. Polovoi (Taganrog): «Istoria relațiilor ruso-bizantine». Comunicarea lui P. O. Kariskovski «Leon Diaconul despre Ru-

sia din Tmutorokan» demonstrează convingător că ideea existenței unei stăpîniri ruse la Tmutorokan în sec. X (idee care dealtfel nu găsește niciun sprijin, nici măcar în materialul arheologic), se întemeiază pe o falsă traducere a trei locuri din Istoria lui Leon Diaconul. (Leonis Diaconis Ca-lastra Binzañtului, s-ar fi întors în Bosforul kimmeric. Nu avem vreun temei să conchidem că Igor ar fi avut tabăra sa în Kerci. N. I. Polovoi analizează raportul dintre legende populare ruse și traducerea izvoarelor bizantine, așa cum se oglindesc în scrierile literaturii ruse, în legătură cu prima expediție a lui Igor împotriva Grecilor. G. M. Bartikjan (Eri-van) tratează raporturile dintre Bizanț și statul armean în secolul XII. I. F. Fișman (Leningrad) prezintă «Egiptul bizantin». În secția de istoria artelor frumoase și Arheologie sînt prezentate următoarele teme: M. A. Iljin (Moscova): «Despre legătura artistică dintre Teofan Grecul și Andrei Rubliov. Vorbind despre motivele arhitecturale în pictura veche rusă la sfîrșitul secolului XIV și începutul secolului XV, autorul analizează icoana «Întrarea Domnului în Ierusalim», din seria iconostasului «Bunei Vestiri» din Kremlinul Mos-covei, (operă a lui Andrei Rubliov). Con-cluzia sa e că atît obiectele din biserică, cît și linia clădirii ei, ce figurează pe icoană, corespund bisericilor de la Sfîntul Munte și Ierusalim. Autorul prezintă ipo-teza că motivul acestui edificiu apare în opera lui Andrei Rubliov ca un rod al colaborării genialului Rubliov cu Teofan Grecul, meșter bizantin, care aduse în Rusia multe ilustrații, icoane, proprii artei bizantine. V. I. Antonova (Moscova): «Despre compoziția primă a icoanei Maica Domnului din Vladimir». E prezentată mo-dalitatea complexă prin care s-a realizat transformarea icoanei bizantine, de la tipul Maicii Domnului (Eleusa), la icoana ve-che rusă, de tipul bogomater (Umilenie). O. A. Belobrova (Zagorsk) prezintă co-municarea: «Statuia împăratului bizantin Justinian, figurînd în vechile documente ruse și iconografie». K. N. Afanasiev (Moscova) prezintă cîteva biserici georgi-ene vechi. A. V. Bank analizează că-meele de valoare excepțională, de prove-niență bizantină, cu chipul Mîntuitorului, Maicii Domnului, Sf. Vasile cel Mare și alții,

ce se găsesc în Ermitaj. L. Talis, V. V. Kropotkin, A. L. Iacobson și I. V. Soko-lova prezintă probleme de arheologie. V. B. Vilinbașov (Leningrad) consacră co-municarea problemei «Inventarea prafului de pușcă în Bizanț și în China».

În secția Filologie, științe literare și auxiliare, se dezbate problema ce au ca temă principală relațiile literare ale Bi-zañtului cu Rusia și țările slave. N. A. Mescereski (Petrozavodsk) analizează în ce măsură autorii vechi ruși au făcut să se cunoască direct operele literațiilor isto-rici, de artă bisericească bizantină și mo-dul bizantin de viață — în societatea rusă. A. I. Klibanov (Moscova) a tratat despre «Disputele varlaamo-palamite și cum s-au reflectat ele în gîndirea societății ruse la mijlocul societății secolului XIV». Au-torul subliniază faptul că exista o legătură între liberalismul rus din sec. XIV și cu-rentele ideologice ale societății bizantine. Avem mărturia lor în cearta dintre epis-copul de Tver, Teodor cel Bun, autorul doctrinei despre «Paradisul pămîntesc» și arhiepiscopul Novgorodului, Vasile Kalika, apărător al dogmei ortodoxe. «Erezia» lui Teodor amintește în multe privințe ideile Hussiților și Anabapțiștilor, fiind în mare măsură influențată de operele teologului Varlaam. Ideile acestuia din urmă au in-fluențat gîndirea societății ruse, chiar mai tîrziu, în secolele XV-XVI. M. M. Kopi-lenko (Alma-Ata): «Manuscrisul grama-ticii grecești a fraților Lichede», arată cum s-a răspîndit cultura greacă în Rusia la sfîrșitul secolului al XVII și începutul celui de la XVIII-lea și caracteristicile ei. Frații Lichede își încep activitatea la Moscova în 1685, unde întocmesc o gramatică gre-cească. Ea nu era o simplă prescurtare a Gramaticii grecești a lui Constantin Lascaris, (publicată la Milan în 1476), ci o prezentare originală, răspunzînd nevoi-lor învățămîntului grecesc din Rusia. V. D. Kuzmina (Moscova): «Legenda bizantină a lui Digenis Akritas și Vitejii din vre-mea veche (epopee rusă)», studiază pro-blema genezei epopeii bizantine și valoarea traducerii vechi-ruse a ei, care păstrează trăsăturile arhitipului grecesc. V. P. Don-dua și L. M. Melikset-Bek: «Relațiile culturale ale Bizanțului cu Georgia și Armenia» sînt prezentate în lumina do-cumentelor colecțiilor de manuscrise georgi-ene și armene. V. P. Dondua (Tbilisi) prezintă o operă veche, rară, a literaturii georgiene, din muntele Atos, (sec. XIII-XVI), un manuscris pe pergament, de

origine canonică. Autorul lucrării e Eftimie de Atos (sec. X). L. M. Melikset-Bek (Erevan) prezintă Omifila apocrifă, atribuită Sfântului Ioan Chrsostom, păstrată în două versiuni vechi armene și în traduceri, latină, rusă și georgană. J. E. Grunstrom (Leningrad) face descrierea palimpsestelor grecești păstrate în Biblioteca Publică Națională, M. I. S. Scedrin din Leningrad, V. S. Sandrovskaia (Leningrad) prezintă tradiția manuscrisă a unei opere satirice, cu circulație în imperiul bizantin și copile manuscrise păstrate la Leningrad. În ședința plenară de închidere, L. A. Maculeveci descrie «Mozaicurile din Biral'Kut și Picunda», descoperite în ultimii ani. E vorba de mozaicurile care formau pardoseala vechii mănăstiri din Biral'Kut și biserică din Picunda. V. N. Lazarev (Moscova) prezintă comunicarea: «Constantinopolul și școlile naționale de pictură în lumina noilor cercetări». El constată că descoperirile ultimilor ani în domeniul picturii medievale fac posibilă deosebirea și precizarea trăsăturilor tipice naționale ale școlilor: rusă, bulgară, georgiană, armeană, italiană. Nu mai pot fi reduse arbitrar aceste școli la o singură noțiune generală, de artă bizantină. Cercetările științifice arată clar marele rol jucat de Constantinopol, în unificarea diferitelor direcții creatoare. Exemple: Ravenna (secolele V și VI), Georgia și Armenia (secolele IX și X), Bulgaria și Serbia (secolul XIII), Italia (secolul XII și XIII). Se poate afirma că tradițiile locale au fost mai puternice în cristalizarea trăsăturilor naționale și ele au învins prin școlile naționale de pictură, tendințele ce veneau din afară. M. A. Karjer (Leningrad) «Despre relațiile ruso-bizantine în arhitectură. El arată că nu trebuie pus un accent unilateral asupra influenței bizantine, ce s-a exercitat asupra vechii culturi ruse. Relațiile bizantine cu Rusia Kievului nu trebuie considerate ca «o expansiune bizantină», ci ca un proces bilateral de influențe mutuale.

Ședința de închidere a fost consacrată relațiilor internaționale ale bizantinologilor sovietici. N. V. Pigutevskaia (Leningrad), prezintă o dare de seamă asupra celui de al XI-lea Congres Internațional de studii bizantine de la München. A. V. Bank prezintă expoziția bizantină de la Edinburg, unde au fost expuse unele capodopere ale vechii arte ruse. V. N. Lazarev comunică rezultatele cercetărilor mixte albanosovietice, în domeniul monumentelor medievale.

În rezoluția de încheiere se stipulează dezvoltarea tot mai intensă a bizantinologiei în U.R.S.S., continuarea publicației «Vizantiiski vremennik» și seria Monumente de istorie medievală a popoarelor Europei centrale și orientale

5. **INCEPUTURILE SCRISULUI ROMINESC.** Șt. Pascu, *Contribuții la istoria începutului scrisului românesc* în «Cercetări de lingvistică», t. I, nr. 1-4 (ian-dec.) 1956, Cluj, p. 79-90, consideră că păstrarea în limba noastră a unor termeni cu semnificație de cultură, din latinește, cu sens identic sau dezvoltat, ca a *scrie*, *scriptură*, *carte*¹, e o dovadă că înaintașii celor ce ne-au transmis cele dintii documente românești de limbă scrisă, — au cunoscut acest meșteșug dealungul evului mediu. Aceștia au fost *preoții* sau *popii*, despre care e greșit să se spună că pînă în secolul XIII-XIV, în totalitatea lor erau străini, sud-dunăreni, sau slavi indigeni. Cuvîntul *preot* sau *preut* este cunoscut și în aramină, *preftu*, iar în istroromână — *prevt*. *Popă* e un termen popular și vechi. Și la sud de Dunăre trăiau mase de populație care vorbeau romîna. Pînă în secolul X, viitorii preoți învățau bruma de noțiuni ale scrisului, în latinește, dincolo de Dunăre, mai apoi tot acolo în grecește. Derivatele, *învățător*, ca adjectiv și substantiv, *învățătură*, cu nuanță de instruire, sînt deasemeni atestate în cele mai vechi monumente de limbă romînă.

Începînd din secolele X-XI, după introducerea limbii slavone și în Biserica romînilor, viitorii slujitori învățau slavona tot acolo, astfel că e foarte probabil ca unii din preoți, instruiți dincolo de Dunăre, să fi practicat scrisul în secolele XI-XIII și la noi.

Odată cu organizarea statală și ecleziastică a celor două principate romînești,

1. «Bani ei buni... să aibă chiar și *scriptură* cinstită și frumoasă». Prav. 277; însemnare, relatare scrisă: «nefiindu suțașului izraitenu nici *scriptură* jidovescă de elu stiindu». *Coresi*, Ev. 229; de asemeni în *Condicele Voronețian*, 102/4: «Noi nece *scriptură* de ține n-am preimit de la iudei». În romînă cuvîntul *carte* cu sensul de *scrisoare*, apare în cele mai vechi monumente de limbă: «De la ei (de la bătrîni) *carte* luaiu spre frații ceia dintru Damascu. «*Cod. Voronețian*, 38/5. «Și scris *carte* [(mîiașul)] aibîndu acesta chipul...» *Cod. Voronețian și Coresi*, Ev. 2/9.

meșteșugul scrisului se deprinde și dincolo de Dunăre, în deosebi în școlile mănăstirești (la Tismana), cu cadre didactice formate aici, în Moldova (Nearnț), a căror misiune «era impusă de creșterea clerului înalt, de producerea unor călugări învățați, caligrafi și pictori, de inițierea domnilor și boerilor și de deprinderea profesională a scriitorilor de diplome» (*N. Iorga, Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 8). Aceste școli aveau un caracter superior, unde durata școlarizării era de ani de zile. Pentru tinerii români, viitorii clerici sau dieci de cancelarie, deprinderea practică a limbii oficiale, slavona, alături de o bună pregătire teologică, cu care trebuiau înarmați, în această epocă de supremație culturală a Bisericii și o suficientă îndrumare în tehnica artei caligrafice — era indispensabilă o îndelungată instrucție. Prin strădanie pricepută în școlile mănăstirești, s-au înmulțit prin copii, manuscrisele, unele de valoare artistică excepțională, texte slavone bisericești în secolele XV-XVI. O școală pentru pregătirea preoților exista și dincoace de Carpați, la mănăstirea Peri (vezi *Șt. Ciobanu, Inceputurile scrisului în limba română*, în «Analele Academiei Române», Secția literară, seria III t. X, 1940-1941, București, 1941, p. 54-55). Devenită stavropighie în 1391, mănăstirea ajunge focar de cultură și rezistență împotriva catolicismului. Starețul administra și deschidea bisericii ortodoxe, nu numai pentru românii din Maramureș, ci și pentru ucrainenii și românii din Ucraina transcarpatică. În scopul deprinderii slavei se utiliza metoda textelor bilingve. Se întrebuița și se elabora mai multe versiuni slavo-române, pentru a constitui materialul didactic pentru începători. Astfel de manuscrise—versiuni, în care un fragment din textul slav e urmat alternativ de traducerea lui în românește, ni s-au păstrat, însă ele nu s-au mai vădit de secolul XVI-XVII. Toate sînt copii și nu e exclus ca originalul să dateze din secolul XV. Aceste texte bilingve deși au un conținut religios, nu trebuie să le atribuim neapărat unui curent religios din afară, hussitismului (sec. XV), sau luteranismului, calvinismului, ci mai degrabă unor necesități practice, locale. Altfel *Psaltirea slavo-română*, din 1577 cit și *Evangheliarul slavo-român* de la Petersburg, de la sfîrșitul secolului XVI, texte mari tipărite, pot fi considerate și ca instrumente de deprindere a limbii slave de către preoții români — și

nu numai ca realizări tipografice, avînd ca scop obiective de politică religioasă comercială. Aceste texte nu se prezintă în forma tipiconală a ritului ortodox, nu erau destinate utilizării în slujba bisericească, deci nu atingeau direct tradiția slavismului, ci, din contră, țindeau să-l întărească. Mișcarea culturală de la Peri și probabil și altele, prin răspîndirea textelor manuscrise bilingve, — aveau ca scop practic, însușirea cunoștințelor de limbă slavă și înțelegerea cuprinsului textelor bisericești. Documentele slavo-române din secolul XV menționează numeroși *gramatici*, (învățați, dascăli de școli). Ei se ocupau nu numai cu redactarea documentelor, ci și cu instruirea tinerilor cadre, cu învățarea vîstarilor domnești și boerești. Sensul cuvîntului gramatic trebuie mult mai extins. Gramatici moldoveni, ca Neagoe (1422), Mihail (1422), Oanța (1423), Donciu (1433), Doncea, (1433), Doncea (1434), Pașca (1433), Oană, Roșca, Radu, precum și munteni, ca Mihail (1415), Dragomir (1451), Calcea (1451), Coman (1451), Radu (1458), Stan (1469), Șarban (1497), Vladul (1498), pe lângă activitatea de scribi, desfășurau și o activitate didactică, contribuind în acest mod la întărirea tradiției scrisului la noi. Prin originea română a unor scribi (o listă a lor desigur incompletă, de grămăticii probabil români, din secolele XIV-XVI, — a fost dată de *N. Iorga în Istoria literaturii românești*, I, București, 1952, 9.97 și în *Istoria învățămîntului românesc*, București, 1928, p. 10-11 și *Șt. Ciobanu*), se întărește convingerea exprimată mai sus, de importanța lucrului pe care-l făceau, contribuind la dezvoltarea tradiției scrisului românesc. Acești scribi (români) «gîndeau românește și își exprimau ideile în slavonește», — observa odinioară slavistul *A. I. Iașimirski*, iar lingvistul sovietic *A. B. Bernștein*, a constatat aproape același lucru spunînd că «diecii vlahii nu cunoșteau în-îndeajuns limba oficială (slavonă) a cărților». Același lucru se poate spune și despre traducătorii textelor bisericești din secolul XVI, (vezi *I. A. Candrea, Psaltirea scheiană comparată cu celelalte psaltiri din secolele XVI și XVII*, traduse din slavonește. I, București, 1916, p. LIV-LVII, etc.). Ele aveau rolul de manuale de exerciții de traducere pentru înțelegerea textului slav.

Șt. Pascu dă câteva exemple scrise din *Psaltirea slavo-romină din Mehadia*, text manuscris pe pergament, de la sfârșitul secolului XVI, de proveniență nord-ardelenă, avînd o admirabilă caligrafie, cu inițiale mari în roșu, ornamentate cu flori și frunze (vezi *N. Iorga, Observații și probleme bătătene*, în *Studii și cercetări ale Academiei Romine*, XL, Buc. 1940). Unele traduceri duble sau chiar triple ale unui cuvînt slav, ar putea fi o dovadă că textul românesc n-ar prezenta forma definitivă, că cel de al doilea ar fi adăogat de traducător, în scopul de a alege pe cel mai potrivit. În Codexul Gaster, nr. 93, cuprinzînd *Faptele Apostolilor*, găsim succedîndu-se chiar trei pseudosinonime: cînste și dreptate și dregătorie (Fapte I/26), — să-riia, sălta și guca; chinurile, scărbele, nevoia (Ep. Iacov V, I). Nu cumva unele manuscrise religioase din secolul XVI, — reprezintă copii desprinse din versiuni mai vechi bilingve slavo-romine? Această ipoteză a fost susținută desigur greșit, — pentru toate textele românești din secolul XVI, de către Șt. Giobanu.

Practica îndelungată a scrisului și cititului cu slove chirilice, a făcut ca la apariția celor dintii monumente scrise de limbă românească (sec. XVI), alfabetul chirilic să apară bine adaptat pentru a reda foneme caracteristice limbii romine. Șt. Pasca analizează prezența unor slove, semne, j, î, â, s, în vechile texte românești, valoarea și evoluția lor fonetică. Din ele rezultă o veche tradiție de scris, cu chirilice în limba romînă, mai veche cu cel puțin două secole, decît cel dintii monument de limbă, păstrat, — scrisoarea lui Neacșu din 1521 — Introdus în cancelariile de la noi la sfârșitul secolului XIII, sau începutul secolului XIV, alfabetul chirilic, trebuie să fi fost practicat pentru a reda nu numai documente slave, ci și încă demult, adică de cînd procesul de desnaționalizare a vechii populații slave, era pe cale de a fi înfăptuit. V. Sîsmariov e de părere că bilingvismul slavo-romîn a dispărut înainte de secolul XV. Aceeași opinie a exprimat-o cu ani în urmă academicianul romîn E. Petrovici.

Bazat pe faptul că documentele eminate din cancelariile regilor Ungariei, în secolele XII-XIII, «nu vorbesc despre slavi în aceste părți, (ardelene), trebuie să presupunem că procesul de desnaționalizarea slavilor a fost încheiat în aceste secole», susținea E. Petrovici în «*Dacoromania*» X/2, p. 240. În acest sens e întemeiată

opinia academicianului Al. Rosetti, care susține: «de fapt trebuie să se fi scris românește întotdeauna, sporadic și pentru nevoi particulare». (Al. Rosetti, *Istoria limbii romine*, VI. Din secolul al XIII-lea pînă în secolul al XVIII-lea. București, 1946, p. 56).

6. CĂRȚI VECHI NECUNOSCUTE DE BIBLIOGRAFIA RUSĂ. Ion Ciortan prezintă în *Studii și cercetări de bibliologie* București, Editura Academiei R.P.R., III (1960), p. 392-395, studiul A. S. Zernova, *Cărți tipărite cu caractere chirilice, păstrate în bibliotecile din străinătate și necunoscute în Bibliografia rusă*. În Trud. Bibliotecă de Stat a U.R.S.S.. V. I. Lenin, t. II, M., 1958, p. 5-37. (în l. rusă).

Cercetătoarea rusă arată că s-a inițiat o investigație sistematică în bibliotecile din străinătate, cu ajutorul fotocopiilor și microfilmelor. Opere tipărite de Ivan Feodorov, Petru Mstislaveț, frații, Mamonici și alții au ajuns în Occident la vremea lor și astăzi ele pot fi identificate. E amintit catalogul întocmit de L. Kjellberg, *Catalogue des imprimés slavons des XVI-e et XVII-e siècles*, conservés à la bibliothéque de l'université d'Uppsala, Uppsala, 1951, — în care sînt enumerate peste 200 de tipăriri cu caractere cirilice din secolele XVI-XVIII, păstrate în biblioteca Universității din Uppsala. În 1951, în revista *Slavonic papers* apare în redacția lui John Barnicot și John Simmons, a doua ediție a unui catalog. (Some unrecorded early printed Slavonic books in English libraries), Oxford Slavonic Papers, vol. II, care prezintă o descriere amănunțită a celor mai multe cărți slave din secolele XVI-XVII, păstrate în bibliotecile din Anglia și Suedia. Bibliografia cuprinde 19 tipăriri, dintre care numai două sînt menționate în bibliografia rusă. Cercetînd microfilmul primit din străinătate, bibliograful sovietic au descoperit că în Copenhaga se păstrează cea de a doua ediție a *Ceasovnicului din Moscova* (1567) al lui Ivan Feodorov, exemplar mai complet decît cel din Biblioteca «Scedrin». În biblioteca din Bruxelles se păstrează prima ediție a *Ceasovnicului* moscovit, a lui Ivan Fedorov și P. Mstislaveț. Din comparația celor trei *Ceasovnice moscovite* descrise de J. Barnicot și S. Simmons, reiese că au fost imprimare de meșteri vestiți, cu ornamente și caractere unice.

Identitatea caracterelor *Ceasovnicului*, cu caracterele tipăriturilor «Popei Nikon din

Sofia» — *Psaltirile* din anul 1619 și *Trioadele* de post din 1621, — au făcut posibilă atribuirea exemplarului *Ceasovnicului* lui Nikon. Cel de al doilea *Ceasovnic* BS9, a fost atribuit de bibliografia sovietică lui P. T. Mstislaveț, cu data de 1570. În bibliotecile din Moscova și Leningrad se găsesc încă trei exemplare ale acestor ediții. Cel de al treilea *Ceasovnic* BS10, e identificat de bibliografia sovietică ca apropiindu-se de tipăriturile de la Vilna ale lui Mamoniți. *Ceasovnicul* BS11, e descris amănunțit iar printre *Bukvarele* prezentate de A. S. Zernova se remarcă *Bukvarul din Lvov*, al lui Ivan Feodorov, din anul 1574, care a fost prototipul *Bukvarelor* de mai târziu, remarcându-se prin frumusețea literelor, a legăturii și ornamentației. *Ceasovnicile* și *Bukvarele* erau întrebuințate atât pentru nevoile bisericesti cât și ca manuale școlare. Tipograful ruși nu s-au limitat numai la tipărirea cărților bisericesti în format mare, ci au făcut să iasă din tipăriștele lor trei *Molitvelnice*, 1601, 1609, 1644, la Vilna, de format mic, pentru a putea fi ușor purtate în buzunar.

Suplimentul care însoțește studiul cercetătoarei A. S. Zernova descrie un fragment dintr-un *Bukvar* ce s-a găsit la biblioteca Scedrin din Moscova și care a fost identificat ca aparținând vestitei tipografii din Vilna, unde a fost tipărit de Mamoniți în 1590. Studiul cercetătoarei A. S. Zernova e ilustrat cu reproduceri de litere, ornamente din tipăriturile descrise. Din studiu reiese faptul că activitatea tipografilor ruși a avut o arie vastă.

Recenzentul Ioan Ciortan menționează că majoritatea cărților din fondul de cărți vechi, pe care Biblioteca Academiei R.P.R., l-a preluat de la Casa Bisericii din București, conține prețioase însemnări ale vechilor cărturari români, ceea ce dovedește o largă circulație în tot sud-estul european.

Un *Octoih* de la Lvov (1644, ediția a III-a) poartă însemnarea unui «*Vlădica Ștefan, stareț al minăstirii Cozia*», iar altele conțin semnături sau note ca, «a fost legat de mine» (o *Psaltire* din Lvov 1565, un *Ceaslov*, 1668 tot din Lvov).

În Biblioteca Academiei R. P. R., se află deasemeni un exemplar din opera lui Meletie, patriarhul Alexandriei (*10 epistole pravoslavnice*) a cărei dată e încă disputată. Biblioteca Bodleyană posedă un exemplar, care are patru foi lipite la început cu data de mai 1598, iar în Karataev aceeași lucrare poartă data de iunie 1598, probabil că e vorba de un exemplar de probă.

Studiul cercetătoarei sovietice conține o valoroasă comunicare și va constitui un prilej de amănunțite analize.

7. **TETRAEVANGHELUL ROMINESC (1493) DIN BAVARIA.** În acelaș număr din *Studii și cercetări de bibliologie*, e recenzată lucrarea *Bucheinbände aus elften Jahrhundert*. Ausgewählt und beschrieben von Dr. F. Geldner, München, Verl. F. Bruckmann, 1958, 49 p.+CVIII pl. (Bayerische Staatsbibliothek. 1558-1958), un album al Bibliotecii de patru ori centenară a Bavariei, în colecția de manuscrise a căreia se află *codexul slav* nr. 1, — care e splendidul *Tetraevanghel*¹, ilustrat în 1493 de diaconul *Teodor Mărișescu* la minăstirea *Neamț*. Codexul latin nr. 932 constituie cea mai veche cronică rominească: *Dy Cronycke des Stephan Voyvoda* (1502). Volumul conține reproduceri de legături artistice și prețioase, fiind un prețios repertoriu pentru cercetătorii istoriei și artei cărților. Din pieșele executate în ateliere, e prezentat un volum din vestita bibliotecă a lui *Matei Corvin*. Volumul e o copie din *Historia Bononiensis* a lui Thomas Senensis, legată în piele de vițel roșie-brună, pe plăci de lemn, purtând pe coperta din față gravate armele regelui Ungariei între motivele florale, cu un chenar de puncte aurite. E de remarcat deasemeni pentru tehnica legătorilor ruși din secolul XVIII, un *Coran*, dăruit de împărăteasa Ecaterina a II-a, lui Heinrich Philipp Konrad Henke în 1793, legat la Petersburg, în piele de vițel, cu motive florale și linii din puncte.

8. **MUZEUL ISTORIC-ARHITECTURAL RELIGIOS DE LA MOSCOVA.** În *АРХИТЕКТУРА С. С. С. Р.* Moscova, 1960, nr. 9, arhitectul L. Petrov *Muzeul istoric-architectural «Andrei Rubliov»*, p. 47-51, scrie că datele furnizate de letopiseși arată că în anii 1424-1426, Nikon, starețul minăstirii Troița-Serghiev cheamă pe Andrei Rubliov și Daniil cel Negru, pentru zugrăvirea catedralei Troița. Mai înainte, cu vre-o patru-cinci ani de acest eveniment, lucrau la zugrăvirea minăstirii Spass-Andronikov. Cu toate cercetările, alft din anul 1918, precum și cercetările suplemen-

1. Vezi N. Iorga, *Les arts mineurs en Roumanie*, Bucarest, Edition de l'imprimerie de l'état. 1934, p. 48 și figurile 1-9, care reprezintă reproduceri după frontispiciile, miniaturile, ornamentele *Tetraevanghelului* respectiv.

tare minuțios efectuate în 1950, nu s-a putut descoperi vre-o urmă de zugrăvire din acea vreme. Documentele arată că Rubliov «avînd bătrînețe cinstite» își petrecu ultimii ani ai vieții la mînăstirea Spass-Andronikov, unde este și înmormîntat. După 130 de ani de la moartea lui Rubliov, Sinodul rusesc în frunte cu mitropolitul Macarie, emite o dispoziție în care se menționa că «zugravii de icoane să zugrăvească chipurile... precum zugrăvea lui Rubliov». În anii regimului sovietic au fost create condiții pentru munca metodică de a descoperi și restaura pictura veche rusească. În 1947 prin decret ministerial, fosta mînăstire Spass-Andronikov, unde a trăit și a murit marele pictor al vechii Rusii, — devine muzeu istorico-arhitectural, cu numele «Andrei Rubliov», hotărîndu-se ca aici să se strîngă materiale în legătură cu viața și opera sa. Această mînăstire, unul din cele mai vechi monumente arhitecturale ale Moscovei, a fost întemeiată în 1360, construită din lemn. Prima clădire din piatră albă a mînăstirii se ridică în anul 1420. În secolele XVI-XVII au fost reconstruite din piatră, trapeza, turnurile și partea de deasupra porților principale, intrînd în sistemul de apărare al Moscovei. Turnurile de cetate au căpatat virfuri decorative. În secolele XVIII și XIX s-a înălțat ultima construcție voluminoasă a mînăstirii, clopotnița în stil clasic, de arhitectul R. Kazakov. Armatele lui Napoleon provoacă în 1812 mari deteriorări mînăstirii. În 1847 a fost restaurată, aplicîndu-i-se forme arhitecturale cu totul noi. Celelalte clădiri ale mînăstirii se reparau pe măsura învechirii, neglijîndu-se formele arhitecturale inițiale. între anii 1920-1930, o bună parte din zidurile și turnurile mînăstirii au fost dărîmate, precum și clopotnița. Clădirea trapezării a fost ridicată prin 1504-1506. Cele patru bolți se sprijină într-o parte pe zidurile exterioare, iar în cealaltă pe un stîlp puternic interior. Un astfel de tip original de trapezarie, pe vremuri, era mult răspîndit. Astăzi la Moscova n-au rămas decît două din acest fel de construcții, cea de mai sus și sala «Gramovitaja» din Kremlinul Moscovei. La sfîrșitul secolului XVII-lea — începutul secolului al XVIII-lea, în partea de răsărit a trapezării, a fost ridicată biserica Arhanghel, introducîndu-se schimbări și în înfățișarea arhitecturală a trapezării. Toate eforturile restauratorilor s-au îndreptat în primul rînd, asupra întăriirii construcției. S-a efectuat restaurarea arhitecturală a fațadelor, a in-

terioarelor trapezării și bisericii Arhanghel. Au fost refăcute aici ancadramentele de la uși, ferestre, frizele, cornișele, înălțurîndu-se unele din construcțiile anexe, ulterioare. A fost necesară efectuarea unei importante lucrări de restaurare a decorului arhitectural al clădirii, inclusiv partea de virf, ce nu s-a păstrat pînă în zilele noastre. Astăzi complexul trapezării și biserica Arhanghel au luat din nou înfățișarea monumentală unică, în care s-au unificat trăsăturile caracteristice arhitecturale, specifice începutului secolului XVI și secolului al XVIII. Lucrările efectuate de Atelierele Centrale ale Academiei de Construcții și Arhitectură ale U.R.S.S., după complexul trapezării și biserica Arhanghel, au însemnat începutul restaurării clădirii Muzeului istorico-arhitectural «Andrei Rubliov». În procesul de restaurare s-au descoperit toate elementele arhitecturale ale împodobirii vechi, centura dintre etaje, golurile pentru ferestre și uși și planul interior al primului etaj. Corpul de clădire al egumenului a fost construit pe la sfîrșitul secolului al XVII-lea. Corpul de clădire (fostele chilii monahale) a fost construit în secolul XVIII și radical reconstruit în secolele XIX-XX, unde s-au păstrat fațada clădirii și planul interior al încăperilor. Actualmente corpul clădirii «fraților» se restaurează. Zidurile vechi de cetate, ale mînăstirii, construite în secolul al XVII-lea, s-au păstrat doar în fragmente. Restaurarea zidurilor și turnurilor a fost făcută în forma secolului al XVII-lea. În prezent cerul zidurilor este închis iar teritoriul muzeului, ca și pe vremuri, e izolat. Mult mai complicată era munca de restaurare a catedralei Spass («Mîntuitorul») din piatră albă, — cea mai veche construcție a muzeului. În 1933, arhitectul P. N. Maximov a reușit să descopere fragmentele vechii construcții, să precizeze planul clădirii. Cu această descoperire s-a pus temelia valoroasă în istoria arhitecturii timpurii a Moscovei. Maximov a inclus rezultatul cercetărilor reale în proiectul de reconstrucție a catedralei. În vederea restaurării monumentului în forma sa inițială, nu existau încă date suficiente. Rămînea nedescoperită forma turlei, nu existau materialele portalurilor și alte detalii. Cercetările ulterioare ale arhitecților Senatov, Ognev, Suhov, întrucîtva ne-au completat imaginea despre catedrală. Ultimele date în legătură cu restaurarea, s-a reușit să fie descoperite abia acum doi ani. A fost stabilit nivelul pardoselii vechi și s-au

găsit resturi din ea. Un mare interes prezintă fragmentele ce au mai rămas din zugrăvirea glafurilor ferestrelor de la altar, efectuată pe vremea construirii catedralei. Ele reprezintă motive ornamentale florante și se presupune că au fost executate de însuși Rubliov. În urma unor minuțioase cercetări în clădirea catedralei, dându-se la o parte multe straturi așezate în decursul vremii, a fost descoperit *primul aspect arhitectural*, în afară de tamburul care susține cupola, cit și aceasta, care nu s-au păstrat. La demolarea părților laterale ale catedralei, construite ca anexe în secolul al XIX-lea, au fost descoperite pietre fasonate, folosite de două ori. Din ele au putut fi alese fragmente care erau puse la baza tamburului și briul decorativ ce-l începea. Pe acest fapt s-a pornit și la restaurarea tamburului și cupolei în forma apropiată înfățișării inițiale. Restaurarea catedralei Spass-Andronikov în înfățișarea ce a avut-o inițial prezintă o importanță realizare arhitectonică, fiind o contribuție valoroasă din partea constructorilor și arhitecților sovietici la eternizarea memoriei lui Andrei Rubliov.

9. RESTAURAREA MONUMENTELOR DE ARTĂ MEDIEVALĂ ÎN R. P. R. Sub acest titlu, Dumitru Năstase publică un studiu în *Studii și Cercetări din Istoria Artei*, București, 1960, nr. 1, p. 143-170, în care arătând slăbiciunile și greșelile vechiului fel de a aborda modul de restaurare a monumentelor de artă, prezintă noile realizări în acest domeniu. În trecut André Lecomte du Noüy a desfigurat biserica Sf. Nicolae Domnesc din Iași, Sf. Dumitru din Craiova și Mitropolia de la Tîrgoviște. Astăzi, în noile condiții favorabile create de regimul nostru democrat, se aplică principiul restaurării istorice în stilul original, respectându-se și valorificându-se moștenirea culturală a trecutului. *Curtea domnească de la Potlogi*, ridicată în 1698-1699, prădată în 1714, lăsată în voia soartei, este astăzi refăcută. Lucrările începute, în ceea ce privește construcția și ornamentația sculptată, sînt pe cale de a fi cu cadrul arhitectural brîncovenesc. *Palatul de la Herăști*, din secolul al XVII-lea, era amenințat de o totală distrugere. În 1904 au început lucrările de consolidare, iar astăzi se lucrează la restaurarea completă. *Castelul Corvinilor* de la Hunedoara, constituie deasemeni un obiectiv al operei de restaurare. Pînă acum lucrările au fost efectuate la capela, bol-

țile gotice, sala dietei. La minăstirile *Sucevița*, *Dealul*, la *Govora*, lucrările au fost terminate, la minăstirile *Moldovița*, *Neamțu*, s-au realizat o mare parte din proiectul de restaurare, iar la *Hurez*, *Probota* și *Galata*, lucrările se află în faza de pregătire. La minăstirea *Moldovița*, ctitorie a lui Petru Rareș, (1532), operațiile de reparație, consolidare și restaurare au cuprins clădirile din incintă. Principalul scop — salvarea și redarea în folosință a clisiarniței, cit și restabilirea cadrului arhitectonic unitar, au fost realizate. În clisiarniță va fi deschis un muzeu. La minăstirea *Neamțu*, ctitorie a lui Ștefan cel Mare, (1497), cerdacul de lemn au fost înlocuite printr-un șir continuu de arcade în piatră brută, la parter și etaj, totul pe planșeu de beton armat, la etaj. Acoperișurile vor fi refăcute în formele inițiale, înalte. Incinta s-a mărit prin dărîmarea micii biserici în stil neoclastic. În arhondărie se va amenaja o bibliotecă-muzeu, iar în afara zidurilor se va construi o clădire pentru oaspeți și vizitatori. La *Minăstirea Dealu*, înălțată de Radu cel Mare în primii ani ai veacului al XVI-lea, au fost ridicate clădiri inconjurătoare. În sistemul de restaurare a monumentelor medievale se utilizează din tehnica modernă, betonul armat, care e integrat structurii vechilor construcții sub diferite forme, cerute de specificul respectiv, grinzi, centuri, stîlpi, planșee. (La biserica *Sf. Mihail* din Cluj, se remarcă modul în care a fost folosit betonul armat la refacerea bolților gotice. O metodă pusă în practică la restaurarea *geamiei Hunkiar* din Constanța, e anastiloza, reutilizarea tuturor fragmentelor autentice găsite. Toate bisericile din lemn din Maramureș sînt cuprinse în planul de restaurare. La unele din ele lucrările au fost terminate (Ieud I, Ronea, Rozavlea etc.), iar la alte unsprezece lucrările sînt în curs de desfășurare. Restaurările de pictură murală cer condiții speciale. Slujba cultică, ce continuă în monumentele de artă religioasă, împiedică păstrarea lor și, îndeosebi, a picturii murale. La biserica *Minăstirii Tismana*, stratul de pictură, din pronaos, care fusese aplicat în secolul al XVIII-lea, a fost îndepărtat și s-a descoperit un prețios ansamblu de pictură din secolul al XVI-lea. Restaurarea științifică a zugrăvelii continuă, iar în urma unor recente sondaje, în naos, există un strat mai vechi. În opera de îngrijire și restaurare a ansamblurilor de artă feudală, laică și religioasă, — se cere formarea unor cadre de specialiști și

aplicarea unor metode științifice. Valoarea artistică și istorică a monumentelor trebuie respectată în modul cel mai exigent în actul de restaurare. Optsprezece fotografii prezentînd monumentele arhitecturale descrise, ilustrează articolul.

10. 50 DE ANI DE LA MOARTEA LUI LEV TOLSTOI ȘI UMANISMUL OPEREI SALE. In *Etudes sovietiques*. Paris, 1960, nov., A. Schifmann, *Scritorul împotriva militarismului și războiului*, p. 68-73, — menționează că Lev Tolstoi a fost cel mai mare umanist al vremii sale. Întreaga sa operă e pătrunsă de urii militarismului și dragostea de pace și de dragostea pentru omenesc. Simțim aceasta în paginile de eroism al epopeii neegalate «Război și Pace», în profundele reflexii asupra destinelor poporului rus din «Ana Karenina», în arzătorul protest împotriva nedreptății sociale, care formează tema «Învierii». Toată viața sa, Tolstoi a urit militarismul și războaiele. Popoarele ce luptau pentru libertate și independență aveau în el un adevărat prieten, un apărător. El considera creșterea militarismului în Europa și America, — un imens pericol pentru omenire. Denunțarea sa înflăcărată a militarismului, tot ceea ce a pledat în favoarea popoarelor subjugate, — au jucat un mare rol progresist și chiamă încă și astăzi la pace și frăție între popoare. B. Bursov, Izvoarele realizmului lui L. N. Tolstoi, în *Viața literară sovietică*, buletin informativ, București, 1960, nr. 11, pp. 3-38, scrie că tolstoismul, ideea de neîmpotrivire la rău prin violență, ideea autodesăvîrșirii morale, ideea de autoeducare, accentul pe care Tolstoi îl pune pe perfecțiunea conștiinței, exigența contopirii idealului cu realitatea, dorința imperioasă de a schimba condițiile existenței sale, — toate constituie problema omenescă ce l-a preocupat permanent. Găsim la el ideea apărării omului, a înaltelor lui țeluri în viață, bărbăția lui spirituală, puritatea morală și curajul su-

fletesc. Atenția și gindurile lui Tolstoi s-au concentrat în creația sa, în primul rînd asupra problemelor lichidării deficiențelor spirituale ale omului. Tolstoi apreciază omul după atitudinea acestuia față de omenire, față de întreaga istorie omenescă, după aportul său social. Tolstoi revine insistent la noțiunea de bine. Noțiunea tolstoiană de bine, capătă un conținut social profund și acut, deoarece toate categoriile morale trebuie verificate de viața reală, socială.

Omul în orice clipă a vieții sale trebuie să fie conștient că face bine altor oameni, și numai perfecționîndu-se pe sine, participă la onoarea întregii omeniri. Pentru a deveni participant la istoria întregii omeniri, trebuie să înveți mai întîi să te-înțelegi pe tine însuși. Aceasta te obligă să fii întotdeauna concentrat asupra ta. Trebuie să te înțelegi ca o părticică nu numai a națiunii tale, ci și a întregii omeniri. În «Istoria zilei de ieri» pe Tolstoi îl interesa în special această atracție reciprocă între oameni, capacitatea lor de înțelegere și apropiere. Aceasta e o puternică creștere spirituală a fiecărui individ în parte, în fiecare ceas și fiecare clipă. Înainte de Tolstoi n-a existat nici un scriitor, atît în literatura rusă, cît și în cea mondială, care să fi analizat atît de amănunțit omul. V. Naumova, *Problema caracterului eroului în romanul «Război și Pace»*, p. 39-59, în acelaș buletin informativ, analizează calitățile complexe ale personajilor din acest roman, subliniind faptul că Tolstoi zugrăvește omul în funcție de *factorul moral*. Această tendință de a ierta totul, e prezentă în «Război și Pace», roman care reprezintă însă pe plan artistic, o expresie a spiritului popular din epoca respectivă. În el găsim lumea lăuntrică a omului, trăsăturile spiritului popular și însăși baza morală a caracterului său.

CONST. BARBULESCU

